

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ BİLİM DALI**

**ESKİ MEZOPOTAMYA TOPLUMLARININ
HUKUK METİNLERİNİ KULLANARAK
ARKEOSOSYOLOJİK MODELLEMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ceyda GÖZÜDOK

KOCAELİ 2023

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ BİLİM DALI**

**ESKİ MEZOPOTAMYA TOPLUMLARININ
HUKUK METİNLERİNİ KULLANARAK
ARKEOSOSYOLOJİK MODELLEMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ceyda GÖZÜDOK

Prof. Dr. Şengül AYDINGÜN

KOCAELİ 2023

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ BİLİM DALI**

**ESKİ MEZOPOTAMYA TOPLUMLARININ
HUKUK METİNLERİNİ KULLANARAK
ARKEOSOSYOLOJİK MODELLEMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi hazırlayan: Ceyda GÖZÜDOK

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 20.09.2023 /25

KOCAELİ 2023

ÖNSÖZ

Eski Mezopotamya toplumlarının, çivi yazılı kanun metinlerini kronolojik bir sırayla ortaya koyup incelemek suretiyle hukuk maddelerinden sosyolojik çıkarımlar yapma amacı taşıyan bu tez bana, eğitimini aldığım tüm uzmanlık alanlarını tek bir potada eritme imkânı tanımıştır. Arkeoloji merceğinde Mezopotamya toplumlarını, adalet ve siyaset bilimi merceğinde kanun metinlerini ve sosyoloji merceğinde de toplum yapısını incelemeye ve bunlar arasındaki ahengi ortaya koymaya çalıştım.

Bu süreçte sevgili hocam Prof. Dr. Şengül Aydıngün'ün danışmanım olması benim için büyük bir talihtir. Bu talihin iki sebebi vardır. İlki, sevgili hocamın harika insani tabiatıdır. İkincisi ise, hudutlarını dahi kestirebilmek için bu alanda onlarca yıl çalışmam gereken engin akademik bilgisidir. Tüm bunlardan ötürü Prof. Dr. Şengül Aydıngün hocama teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmanın şekillenmesinde ve güçlenmesinde büyük katkıları olan Prof. Dr. Tuba Ökse hocama çok teşekkür ederim.

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi'nden bu tezin jüri üyeliğini yapan ve katkılarıyla çalışmamı zenginleştiren Doç. Dr. Hamza Ekmen hocama teşekkür ediyorum.

Akademik alanda attığım her adımda yanımda olan sevgili annem Tülay Gözüdok'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

SAYFA

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
KISALTMALAR.....	vii
RESİM LİSTESİ.....	viii
GRAFİK LİSTESİ.....	x
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
1. ARKEOLOJİK BAĞLAM: ESKİ MEZOPOTAMYA’NIN ZAMANSAL VE MEKANSAL ARKA PLANI VE TARTIŞMASI.....	1
1.1 ESKİ MEZOPOTAMYA.....	3
1.2 MÖ 4000-3100 İLK KENTLER.....	4
1.3 MÖ 3100-2000 KENTLERDEN İMPARATORLUKLARA.....	13
1.3.1 Ön Sumer Dönemi (Uruk ve Cemdet Nasr).....	13
1.3.2 Erken Sumer Dönemi (Erhanedanlar).....	15
1.3.3 Ebla Krallığı Dönemi.....	20
1.3.4 Akkad Dönemi.....	22
1.3.5 Yeni Sumer Dönemi.....	26
1.4 MÖ 2000-1500 İMPARATORLUK SONRASI KRALLIKLAR.....	28
1.5 M.Ö. 1500-1200 GEÇ TUNÇ ÇAĞI KRALLIKLARI.....	34
İKİNCİ BÖLÜM.....	37
2. HUKUKSAL BAĞLAM.....	37
2.1 ESKİ MEZOPOTAMYA’DA ADALET ANLAYIŞI VE HUKUK SÜRECİ.....	37
2.1.1 Bir Düzenleme Aracı Olarak Dil.....	37
2.1.2 Çivi Yazısı Hukuku.....	38
2.1.3 Hukuk Olgusunun Kökenleri.....	39
2.1.4 Kent Kültürü ve Mabet Sosyalizmi.....	41
2.1.5 Hukuk-Tanrı İlişkisi.....	44
2.1.6 Çivi Yazılı Kanun Metinlerinin Belli Başlı Ortak Özellikleri.....	47
2.2 TABİİ HUKUK DÜŞÜNCESİ, KANUNLARIN KAYNAĞI.....	49
2.3 ESKİ MEZOPOTAMYA KANUN METİNLERİ.....	51
2.3.1 Urukagina Adaletnamesi ve Grafikselsel Modellemesi.....	51
2.3.2 Ur-Nammu Kanunları ve Grafikselsel Modellemesi.....	53

2.3.3 Ana-İttişu Serisi Kanunları ve Grafiksel Modellemesi	55
2.3.4 Lipit-İştar Kanunları ve Grafiksel Modellemesi	56
2.3.5 Eşnunna Kanunları ve Grafiksel Modellemesi	58
2.3.6 Hammurabi Kanunları ve Grafiksel Modellemesi	60
2.3.7 Orta Assur Kanunları ve Grafiksel Modellemesi	63
2.3.8 Ammi-Şaduqa Fermanı ve Grafiksel Modellemesi.....	65
2.4 ESKİ MEZOPOTAMYA HUKUK SİSTEMİNİN GRAFİKLERLE MODERN YORUMU	66
2.4.1 Kişiler Hukuku.....	68
2.4.2 Aile Hukuku	70
2.4.3 Miras Hukuku	72
2.4.4 Mülkiyet-Eşya (Köle) Hukuku	75
2.4.5 Borçlar Hukuku	77
2.4.6 Ticaret Hukuku.....	79
2.4.7 İdare Hukuku	81
2.4.8 Ceza Hukuku.....	82
2.4.9 Yargılama Hukuku	84
2.4.10 Toprak Hukuku	87
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	90
3.SOSYOLOJİK BAĞLAM.....	90
3.1 HUKUK SOSYOLOJİSİ	91
3.2 HUKUKÇU GÖZÜYLE HUKUK, SOSYOLOG GÖZÜYLE HUKUK ..	94
3.3 EKOLOJİ-ÇEVRE TEMELİNDE HUKUK SOSYOLOJİSİ	95
3.4 EKONOMİ-HUKUK İLİŞKİSİ.....	98
3.5 DİN-AHLAK-BİLGİ BAĞLAMINDA HUKUK	99
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	103
SONUÇ.....	103
KAYNAKÇA	110
RESİMLER	122
EKLER.....	139
EK A: Urukagina Adaletnamesi- Transkripsiyon ve Türkçe tercümesi	140
EK B: Ur-Nammu Kanunları- Transkripsiyon ve Türkçe tercümesi.....	147
EK C: Ana-İttişu Kanunları- Transkripsiyon ve Türkçe tercümesi.....	153
EK D: Lipit İştar Kanunları- Transkripsiyon ve Türkçe tercümesi.....	158
EK E: Eşnunna Kanunları- Transkripsiyon ve Türkçe tercümesi	166
EK F: Hammurabi Kanunları- Transkripsiyon ve Türkçe tercümesi.....	177
EK G: Orta Assur Kanunları- Transkripsiyon ve Türkçe tercümesi.....	229

EK H: Ammi-Şaduqa Fermanı- Transkripsiyon ve Türkçe tercümesi	277
EK I: Çivi Yazılı Kanun Maddelerinin Modern Hukuk Dallarına Ayırtlandığı Özgün Liste (I).....	285
.....	285
EK I: Çivi Yazılı Kanun Maddelerinin Modern Hukuk Dallarına Ayırtlandığı Özgün Liste (II)	286

ÖZET

Bu tez, arkeoloji, sosyoloji ve hukuk olmak üzere üç temel başlıktan oluşmaktadır. Her bir başlığın bütüncül bir amaca hizmet eden tek tek ayrı hedefleri vardır.

Arkeoloji başlığı altında kronolojik bir sırayla incelenen dönemler en güncel literatür verilerinden yararlanılarak ortaya konulmuş ve panoraması sunulmuştur. Burada, üzerine Mezopotamya hukuk metnlerinin ve sosyolojisinin üzerine işleneceği bir arkeoloji tuvali oluşturmak hedeflenmiştir. İlk kentler dönemi, kentlerden imparatorluklara geçiş dönemi, imparatorluk sonrası krallıklar dönemi ve Geç Tunç Çağı krallıkları olmak üzere dört dönem ayırt edilmiştir.

Hukuk başlığı altında, Mezopotamya çivi yazılı kanun metnlerinden günümüze ulaşmayı başarmış kendi içerisinde tutarlı olan, toplam sekiz adet çivi yazılı kanun metni, transkripsiyonları ve tam Türkçe çevirileri ile birlikte verilmiştir. Bunlar kronolojik sırayla; Urukagina Adaletnamesi, Ur-Nammu Kanunları, Ana-İtüşu Kanunları, Lipit-İştur Kanunları, Esnunna Kanunları, Hammurabi Kanunları, Orta Assur Kanunları ve Ammi-Şaduqa Fermanı'dır. Türkçe güncel literatürün, çivi yazılı kanun metnlerinin çevirileri bakımından son derece noksan olduğu görülmüştür. Bu çalışma Mezopotamya çivi yazılı kanun metnlerinin literatürde var olan en kapsamlı çeviri ve analizini içermektedir. Çivi yazılı kanun maddeleri; Kişiler hukuku, aile hukuku, miras hukuku, mülkiyet-eşya hukuku, borçlar hukuku, ticaret hukuku, idare hukuku, ceza hukuku, yargılama hukuku ve toprak hukuku olmak üzere toplamda on ayrı hukuk dallarına göre kümelere ayrılmıştır. Sonuçlardan çeşitli sütun diyagram grafikleri oluşturulmuş ve yorumlanmıştır.

Tezin üçüncü bölümünü ise sosyoloji başlığı oluşturmaktadır. Sosyoloji bilimi, bir toplumu incelemek için çeşitli alt disiplinlerinden yararlanabilir. Bu tez kapsamında, Eski Mezopotamya toplumlarının yorumlanması için enstrüman olarak kanun metinleri, hukuk irdelenmiştir. Bu sebeple hukuk sosyolojisi ve onun kanunla, hukukçuyla, ekoloji ve çevreyle, ekonomiyle, din ve ahlak ile kurduğu ilişkiler açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eski Mezopotamya, çivi yazılı kanun maddeleri, hukuk dalları, sosyoloji

ABSTRACT

This thesis is organised under three main headings: archaeology, sociology and law. Each of these strands has its own separate objectives that serve a holistic purpose.

Under the heading of archaeology, the periods examined in chronological order are presented in the most up-to-date literature and a panorama is presented. Here, an archaeological canvas on which ancient Mesopotamian legal texts and sociology will be embroidered to create a new urbanisation era. In this context, four periods have been distinguished as the period of the first cities, the period of transition from cities to empires, period of post-imperial kingdoms and kingdoms of the Late Bronze Age.

Under the heading of Law, a total of eight self-consistent cuneiform law texts that have survived from the cuneiform law texts of Ancient Mesopotamia are given together with their transcriptions and full Turkish translations. These are in chronological order; Urukagina Code of Justice, Ur-Nammu Code, Ana-Ittishu Code, Lipit-Ishtar Code, Eshnunna Code, Hammurabi Code, Middle Assyrian Code and Ammi-Shaduqa Edict. Turkish contemporary literature is extremely deficient in terms of translations of cuneiform law texts of the ancient Mesopotamia. This study contains the most comprehensive translation and analysis of ancient Mesopotamian cuneiform law texts available in the literature. The ancient legal texts are divided into ten different branches of law: personal law, family law, inheritance law, property law, law of obligations, commercial law, administrative law, criminal law, judicial law and land law. Various column diagram graphics were created and interpreted from the results.

The third part of the thesis is the title of sociology. The science of sociology can make use of various sub-disciplines to analyse a society. Within the scope of this thesis, we used law texts and law as instruments for the interpretation of ancient societies were examined. For this reason, the sociology of law and its relations with law, jurist, ecology and environment, economy, religion and morality, and finally collective psychology have been tried to be explained.

***Key Words:* Ancient Mesopotamia, cuneiform law texts, branches of law, sociology**

KISALTMALAR

ED: Erken Hanedanlar Dönemi (Early Dynastic Period)

GÖ: Günümüzden Önce

MÖ: Milattan Önce

MS: Milattan Sonra

RESİM LİSTESİ

- Resim. 1 :** Bu tür çömlekler kırılğan ve taşıma için elverişsizdirler. Dünyanın birçok bölgesinde yerleşik çiftçi toplumlarla birlikte ortaya çıkar ve görülürler. Ne var ki bilinen en eski çömlek kaplar avcı toplayıcı bir grup tarafından üretilmişlerdir. Bu, kalıntılarına Japonya, Aomori prefektörlüğü'nde rastlanan Jomon kültürüdür. 122
- Resim. 2:** MÖ 3100'den başlayarak yazının geçirdiği evrimi gösterir şekil (Scarre, 2013: s.441)..... 122
- Resim. 3:** Uruk şehir ve Eanna kutsal alan planı. Uruk, binlerce yıl boyunca iskân edilmiş kadim bir şehirdir. MÖ 4. binyıla ait kazılar yoğun olarak Eanna ve Kullaba tapınak bölgelerinde gerçekleştirilmiştir. Alana devasa boyutlardaki tapınak yapıları hakimdir. Eski bina üzerine yapılan tekrar tekrar inşaa faaliyetleri burada bulunan birçok yapının ortak özelliğidir. Bu ise uzun soluklu ve görece sabit bir kült sisteminin bölgedeki varlığına işaret eder (Scarre, 2013: s. 440)..... 123
- Resim. 4:** MÖ 3100 civarına tarihlendirilen, Uruk'ta bulunan, arpa ticaretiyle ilişkili olduğu düşünülen Sumer kil tableti. 'Kushim tableti' olarak da bilinir. Kus Him'in tarihte ismi yazılı bir kaynakta geçen ilk birey olma ihtimali mevcuttur (Chris Scarre'nin 'The Human Past World Prehistory and Development of Human Societies' adlı kitabından tarafımcı değiştirilerek uyarlanmıştır). 124
- Resim. 5:** Geç Uruk (MÖ 3400-3200) dönemine tarihlendirilen konik kâse. Antik Araştırmalar Enstitüsü, Mainz Üniversitesi, Almanya..... 124
- Resim. 6:** Warka/Uruk vazosu. Irak Müzesi, Bağdat. 125
- Resim. 7:** Babil Kulesi, Pieter Bruegel (the elder), 1563. Eski Ahit mitolojisine göre tek ve ortak dil konuşan eski insanlar doğuya, Shinar denilen bir yere göç ederler ve burada bir şehir ve en yüksek noktası göklere degecek olan bir kule inşa etmeye karar verirler. Yahudi tanrısı Yehova şehri ve kuleyi gözler. Onların dillerini karıştırır, inşaat için artık uzlaş sağlanamaz, inşaat hiçbir zaman tamamlanamaz ve farklı dilleri konuşan bu insanlar dünyanın dört bir tarafına dağılırlar. 126
- Resim. 8:** Erhanedanlar dönemi Sumer şehir devletleri konumlarını ve olası ticaret rotalarını gösterir harita (Scarre, 2013). 126
- Resim. 9:** Ur kral mezarlarından elde edilmiş ve sonradan çalıdaki koç olarak adlandırılan eser. MÖ 2500 civarına tarihlendirilir. Yapımında altın, gümüş, lapis lazuli ve işlenmiş ahşap kullanılmıştır. 127
- Resim. 10:** 1933 yılında modern ismi Tell Asmar olan Eshnunna kazılarında gün yüzüne çıkarılan 12 adet heykelcik 'Tell Asmar Hoard' Tell Asmar gömüleri olarak adlandırılırlar. Erhanedanlar döneminin heykelciğini yansıtan en temel buluntulardır. 127
- Resim. 11:** Akbabalar Steli, Louvre Müzesi..... 128
- Resim. 12:** Ebla, Mari ve diğer Sumer şehir devletlerinin konumlarını gösterir harita (Hamblin, 2006). 128
- Resim. 13:** Kuzey Suriye'de 1974-76 yılları arasında Roma Üniversitesi'nden P. Matthiae başkanlığında yürütülen kazılar sonucunda gün yüzüne çıkarılan Ebla tabletlerine ait fotoğraf..... 129
- Resim. 14:** Dairesel şehir duvarları ve gelişmiş kanal sistemiyle MÖ 3. binyıla ait Mari şehir rekonstrüksiyonu (Margueron, 2016)..... 130
- Resim. 15:** 1931 yılında Ninova kazıları sonucunda gün yüzüne çıkarılan Akkad kralına ait bronz baş. Bizzat Sargon'u yahut torunu Naram Sin'i tasvir ediyor olabilir. 2003 yılında bir yağma sırasında kayıplara karışmıştır (Mallowan, 1936)..... 130
- Resim. 16:** Naram Sin Steli. Naram Sin burada Lullubi dağ kabilesi ve onların kralları olan Satuni'nin üzerinde betimlenmiştir. Louvre Müzesi, Paris. 131

Resim. 17: Akbabalar Steli'ne ait askerleri tasvir eden fragman	132
Resim. 18: Amarna mektuplarından 5 adet örnek, British Museum, Londra.....	132
Resim. 19: Welt-Blundell Prizması. AN1923.444 numarası ile Ashmolean Müzesi'nde bulunur. Sumerce çivi yazısı ile 20 cm yüksekliğinde ve 9 cm genişliğinde kil bir prizma üzerine yazılmıştır. Metin MÖ 1800 olarak tarihlendirilir ama ihtivası MÖ 3200-1800 aralığıdır. Gılgamış Destanı'nda olduğu gibi tufandan bahseder, farkı Gılgamış Destanı gibi efsanevi bir metin olmaktan ziyade kral isimlerini içeren tarihi bir kayıt gibi olmasıdır (Van de Mieroop, 2015).	133
Resim. 20: Urukagina Konisi, Louvre Museum AO 3278. Yükseklik: 28,2 cm, taban yarıçapı 16,5 cm (Frayne, 2008: s.249).....	134
Resim. 21: Urukagina Konisi ve transkripsiyonu. Transkripsiyon F.T Danguin'e aittir. Metin takip kolaylığı ve yazım sisteminin anlaşılması açısından, sütunlar renklendirilmiştir. Urukagina burada 'Lagash Kralı' olarak zikredilir (Frayne, 2008). Metin içerisinde önemine özellikle vurgu yapılan iki ifadenin, pi-lul-da (7. sütun-26) ve ama-gi (12. sütun-21) nin geçtiği kısımlar işaretlenmiştir. İfadeler aşağıda verilen metin içerisinden de takip edilebilir.	135
Resim. 22: Ur-Nammu Kanun Tableti.	136
Resim. 23: Hammurabi Steli. Louvre Müzesi, Paris.	137
Resim. 24: Zaman Çizelgesi.....	138

GRAFİK LİSTESİ

Grafik. 1: Urukagina Adaletnamesine ait kanun maddelerin hukuk dallarına göre dağılım grafiği.....	53
Grafik. 2: Ur- Nammu kanun maddelerinin hukuk dallarına göre dağılım grafiği...	55
Grafik. 3: Ana İttişu kanun maddelerinin hukuk dallarına göre dağılım grafiği.	56
Grafik. 4: Lipit İstar kanun maddelerinin hukuk dallarına göre dağılım grafiği	58
Grafik. 5: Esnunna kanun maddelerinin hukuk dallarına göre dağılım grafiği.	60
Grafik. 6: Hammurabi kanun maddelerinin hukuk dallarına göre dağılım grafiği ...	63
Grafik. 7: Orta Assur kanun maddelerinin hukuk dallarına göre dağılım grafiği.....	65
Grafik. 8: Ammi Şaduqa fermanına ait kanun maddelerinin hukuk dallarına göre dağılım grafiği.....	66
Grafik. 9: Kişiler hukuku ile ilgili olan maddelerin toplam hukuk maddelerine oranlarını gösterir grafik.....	69
Grafik. 10: Aile hukuku ile ilgili olan maddelerin toplam hukuk maddelerine oranlarını gösterir grafik.....	72
Grafik. 11: Miras hukuku ile ilgili olan maddelerin toplam hukuk maddelerine oranlarını gösterir grafik.....	74
Grafik. 12: Mülkiyet-Eşya (köle) hukuku ile ilgili olan maddelerin toplam hukuk maddelerine oranlarını gösterir grafik.....	76
Grafik. 13: Borçlar hukuku ile ilgili olan maddelerin toplam hukuk maddelerine oranlarını gösterir grafik.....	79
Grafik. 14: Ticaret hukuku ile ilgili olan maddelerin toplam hukuk maddelerine oranlarını gösterir grafik.....	80
Grafik. 15: İdare hukuku ile ilgili olan maddelerin toplam hukuk maddelerine oranlarını gösterir grafik.....	81
Grafik. 16: Ceza hukuku ile ilgili olan maddelerin toplam hukuk maddelerine oranlarını gösterir grafik.....	84
Grafik. 17: Yargılama hukuku ile ilgili olan maddelerin toplam hukuk maddelerine oranlarını gösterir grafik.....	87
Grafik. 18: Ticaret hukuku ile ilgili olan maddelerin toplam hukuk maddelerine oranlarını gösterir grafik.....	89
Grafik. 19: Çivi yazılı kanunların içeriklerine göre birbirleriyle olan ilişkisini gösterir diyagram.....	107

GİRİŞ

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARKEOLOJİK BAĞLAM: ESKİ MEZOPOTAMYA’NIN ZAMANSAL VE MEKANSAL ARKA PLANI VE TARTIŞMASI

Arkeoloji dürbünümüzle geçmişe doğru baktığımızda adına uygarlık diyebileceğimiz ilk olguları ‘Bereketli Hilal’ olarak tanımlanan coğrafyada görürüz. Bu kompleks sosyal ağların bir devrim niteliğinde bir anda ortaya çıktıklarını düşünmek için hiçbir sebebimiz yoktur. Bunların mutlaka üzerlerine inşa edildikleri bir temelleri vardı. Tüm beşerî olgularda olağan şekilde gözlemleyebileceğimiz basitten karmaşığa doğru ilerleyen bir sistem. En temelden başlayarak yukarıya doğru aşama aşama ilerlediğimizde, ancak o zaman karmaşıklaşan, kalabalıklaşan sosyal düzenin-toplum yapısının resmini açık ve seçik görebiliriz. Bunu yapmadığımız takdirde geçmişi tam bir idrak kapasitesiyle görebilmekten mahrum kalırız. Bu bölümden sonra gelecek olan kronolojik başlıklar, bahsi geçen bu sistematik karmaşılaşmayı görebilmek adına tezin amacına uygun olarak belirlenmiştir.

Kanuni metinlere, dolayısıyla da tarıma, sınıflı topluma ve kentleşmeye giden yolda atalarımızın emeklemeye başladığı oldukça uzun bir dönem söz konusudur. Yağmacı toplumların, etkin bir şekilde değişen iklimsel koşullara karşı gösterdikleri tepki, kendini en bariz şekilde yaklaşık MÖ 12.000 yılında Mezopotamya’da gösterir (Bogucki, 2013: s. 137). Sosyo-ekonomik bir dönüşüm burada söz konusudur. Yiyecek üretmeyen yağmacı/avcı-toplayıcı toplulukların zamanla tarım ve hayvancılıkla uğraşan daha yerleşik toplumlara evrildiklerini görürüz. Bu dönüşüm Avustralya doğumlu bir İngiliz olan Vere Gordon Childe tarafından “Neolitik Devrim” olarak adlandırılmıştır (Childe, 1951). Tarım, getirileri düşünüldüğünde olağanüstü derecede etki kapasitesine sahip bir tarihsel süreci başlatmıştır. Yerleşik yaşam, üretim fazlası, sulama kanalları, mimari çeşitlilik, astronomi takvimleri, vergi sistemi, evcilleştirme faaliyetleri, sınıflı toplum ve tabii ki de kanun metinleri. Bu köklü değişimlerin iklimle olan ilişkisi bugün birçok bilim insanlarınca ortak bir kabul görmektedir.

Küresel ölçekli iklim değişimi ile insan evriminin aşamalarının korelasyonuna dayanan birçok hipotez, iklim koşullarının ortaya çıkardığı çevresel değişimlerin, geçtiğimiz 7 milyon yıllık süre zarfında homo türünün gelişimine morfolojik (iki ayak üzerinde yürüme, büyüyen kafatası kapasitesi), kültürel, davranışsal ve kıtasal ölçekli göç bağlamında etki ettiğini söylemektedir (Stanley, 1992: s. 237-257; Vrba vd., 1995: s. 99-100; Potts, 1998: s. 93-136; Bobe ve Chapman, 2002: s. 475-497; Wynn, 2004: s. 106-118).

Arkeolog Childe 1941’de “Neolitik Devrim” terimini kullandığında, tarımın ilk köylerin gelişmesini sağladığını ve bu yeni yerleşik yaşam biçiminin çömlekçilik, metalürji ve birkaç bin yıl içerisinde de ilk uygarlıkların filizlenmesine yol açtığını öne sürmüştür (Childe, 1951: s. 59-87). Bu düşünce bugün kabul görmüyor, çünkü avcı-toplayıcı yaşam biçiminden yerleşik hayata geçişin, tarım devriminden önce başlamış olduğu biliniyor (Watson, 2014: s. 95). Örneğin ilk çömlekçiliğin MÖ 14.500’de Japonya’da Jomon kültürüne ait tamamen avcı-toplayıcı olan insanlar tarafından yapılmış olduğu bilinmektedir (Mithen, 2011: s. 452; Hudson, 1999: s. 39) (Resim 1).

Arkeolojik bağlamda kanun metinleri için bir yemek metaforu kullanacak olsaydık eğer, bu yemeğin hazırlanışında kullanılması gereken malzemelerin başında hiç şüphesiz ki; tarım, uygarlık, toplumsal sınıf farklılıkları, ticaret ve yazı gelirdi. Bir devrim niteliğinde olduğu kabul edilmeyen ancak etkileri küresel ölçekte muazzam olan yeni bir yaşam sistemine yavaş yavaş adapte olunan bir süreç olan tarım, çok açıktır ki, ilk şehir devletlerine giden yoldaki en keskin virajlardan biridir. Bu virajı alamayan hiçbir toplumun uygarlık oluşturamadığının en büyük kanıtı da tarihin bizzat kendisidir. Tarıma geçen toplumların elde ettikleri en büyük ürün “Devlet” kavramı olmuştur. İlk çiftçiler tarlalarına muhtemelen devletin tohumlarını ektiklerinin farkında değillerdi. Tüm bunların ışığında devlet sisteminin kökenlerine, devlet teorilerine, göçebe çoban-yerleşik çiftçi çatışmalarına da kısaca değinilmesi zaruridir. Bu başlık ile bir kentin kurulmasında gerekli olan tüm kavram, olgu ve süreçlerin etraflıca idrak edilmesi amaçlanmaktadır.

1.1 ESKİ MEZOPOTAMYA

Mezopotamya ismi ilk kez, eski Yunan tarihçileri ve seyyahları tarafından özellikle Yukarı Mezopotamya bölgesini ifade etmek için, Geç Helenistik Dönem’de Strabon gibi yazarlar tarafından kullanılmıştır (Harmansah, 2005: s. 68-69). “Nehirler arası bölge” anlamına gelen Yunanca isimlendirmede; “mesos” ortasında veya arasında anlamına gelirken, “potamos” kelimesi ise nehir anlamına gelmektedir. “ia” ise, Yunanlıların yer isimlerine ilâştirdikleri son bir ektir (Tekin, 2014: s. 111-122). Mezopotamya isminde kastedilen nehirler, Dicle ve Fırat nehirleridir. Coğrafyanın çoğu bugün Irak sınırları içerisinde yer alırken, batı ve kuzeyindeki bazı bölümler Suriye ve Türkiye topraklarında yer alır (Bertman, 2003: s. 2). Mezopotamya coğrafyası aynı zamanda devletlerin beşiği olarak bilinmektedir (Diakov ve Kovalev 2017).

İnsanlık tarihi açısından, Mezopotamya Kalkolitik Çağı, Epipaleolitik (Mezolitik) Çağı ile birlikte uygar dünyanın bugüne kadar çektiği büyük yeniliklere katkıda bulunacak bir toplumun önemli ve şekillendirici dönemleri arasında yer almıştır (Charvát, 2003). Sumerlilere ait yazıtların ortaya çıkarılması ve okunmasıyla Mezopotamya uygarlığının araştırılması derinleştirilmiştir (Sever, 1993: s. 11-38).

Doğal kaynaklar bakımından fakir olan Mezopotamya, yeryüzünde kurulan ilk uygarlıklara ev sahipliği yapmıştır (Sever, 1993). Fırat ve Dicle nehirleri su kaynağı açısından tarım alanlarını oluşturmuştur (Köroğlu, 2006: s. 12-30). Mezopotamya coğrafyasının özelliğinden biri de ekonomik gelişme için gerekli olan taşlar, madenler gibi temel maddelerin bu bölgede hiç bulunmamasıdır. Mezopotamya’da meyvesi besleyici olan, fakat gövdesi yapı işlerinde kullanılmayan hurmadan başka bir ağaç yetişmiyordu. Bu bölgedeki tek zenginlik kildi ve kilden kerpiç, kap kacak ve yazı tabletleri yapılıyordu (Diakov ve Kovalev 2017). Kil ve tarımsal ürünler açısından zengin olan Mezopotamya’da maden, sert taş ve kaliteli kereste yoktu, bu ürünler ise bölgeye, Fırat ve Dicle üzerinden dışarıdan getirilmiştir. Bakır Ergani’den, gümüş Toroslardan, kalay Afganistan’dan ithal edilmiştir (Tekin, 2014). Saray ve tapınaklarda kullanılan ahşap malzemelerden sedir ve servi ağaçları Amanoslardan Fırat nehri yoluyla getirilmiştir. Bu yollar Akkad, Hurri, Guti, Amurru, Kassit, Arami ve Mitanni gibi göç eden toplumların bölgeye geliş rotasını da belirlemiştir.

Mezopotamya'ya gelen ordular da seferlerinde bu yolları kullanmışlardır (Köroğlu, 2006).

Eski Mezopotamya halkları tarafından tümüne bir isim verilmemiş olan bölge, Sumer, Akkad, Assur ve Babil biçiminde adlar taşımaktaydı (Sevin, 1999). Sumer ve Mezopotamya'da halka “Karabaşlar” denilmiştir (Özmen, 2022: s. 205). Mezopotamya bölgesinin en eski sakinleri Sumerliler değildir. Sumerlilerden önce bu bölgenin güneyinde Proto-Fıratlılar ya da Ubeyd halkı olarak bilinen halklar yaşamıştır. Sumerlilerin bölgenin yerel halkı olduğu veya dışarıdan göç yoluyla geldiği görüşleri mevcuttur (Tekin, 2014).

Mezopotamya'da MÖ 3200'lere doğru yazı bulunmuştur. Çivi yazısı Mezopotamya'da yaşayan uluslarca benimsenmiştir. Yazı ve şehir devletleri, Sumerlerin Mezopotamya'ya en önemli mirası olmuştur (Lissner, 2012: s. 7-131). MÖ 3. binyıl boyunca Mezopotamya, “şehir devletleri” denilen küçük siyasi birimlerden oluşmuştur. Bazen bir şehir devleti birden fazla şehri içeriyordu. Bu şehir devletlerinin merkezinde şehir tanrısının tapınağı yer almıştır ve bu toprakların çoğu tapınak arazilerinden oluşmaktadır (Özmen, 2022: s. 207). MÖ 4. binyılda ilk kentler bu topraklarda doğmuştur.

1.2 MÖ 4000-3100 İLK KENTLER

MÖ 4. binyıl boyunca, Güney Mezopotamya'nın sosyo-ekonomik ve kültürel yapısında köklü değişiklikler meydana gelir. Bölgede daha serin ve kurak bir ortama yol açan, fark edilebilir bir iklim değişikliği yaşanmıştır¹. Bu dönem içinde tarım gelişkin bir duruma gelmiştir. Nehirler bu bölgede tarımın gelişmesinde itici güç olarak etki oluşturmuşlardır (Adams ve Nissen, 1972). Bu bölgede yapılan araştırmalar neticesinde, iklim değişikliğiyle beraber bölgenin yerleşiminde ani bir değişimin gözüktüğü, dağınık ve küçük yerleşimlerin yerine, daha öncesinde görülmemiş büyüklükte, kalabalık yerleşimlere bıraktığı bilinmektedir (Watson, 2014: s. 116). Bu

¹ H. Nissen, 2002 yılında, Maine ve Georgia üniversitesinden bir grup bilim insanının Science dergisinde yazdığı bir makaleye dikkat çekmektedir. Bu makaleye göre günümüzden 5.000 yıl önce her iki yarımkürede de sıcaklıklara ani bir düşüş yaşandığını ortaya koyarak, bunun uygarlıkların gelişimini de tetiklemiş olabileceğini iddia etmişlerdir.

değişikliklerin ortaya çıkaracağı iki ürün insanlık tarihindeki en köklü dönüşümlerin temel dinamiğini teşkil edecektir. Nüfusun belirli noktalarda yoğunlaşma eğilimi ile ortaya çıkan şehirler ve bugün “devlet” olarak adlandırdığımız şeyin doğuşu. Bu değişimlerin ilk ayak seslerini MÖ 5. binyıl sonlarında işitiriz ancak nihai ürünlerini MÖ 4. binyılda görürüz (Naiboğlu, 2019: s. 211). Eski Mezopotamya bu dönemde, baş şehri ve birkaç yan siyasal idare merkezi olan bütünleşmiş bir tüm bölge yönetiminden çok şehir devletiydi (Bogucki, 2013: s.442). Mezopotamya nüfusunun %90’ı kentsel alanlarda yaşıyordu ve bu kentler çok büyüktü. Örnek vermek gerekirse çalışmalar, Uruk’un nüfusunun 50.000 civarında olduğunu göstermektedir (Watson, 2014: s.115).

Devlet ve şehir kavramlarını, aralarındaki bağı küçümsemeden ancak bu bağı bir zorunluluk olarak da görmeden incelememiz gerekir. Bir bölgede gerçek anlamda kentsel oluşumlar gözlenmemesine rağmen devlet yapıları ortaya çıkabilir. Anadolu buna güzel bir örnektir. Son derece açık bir şekilde tezahür eden devlet yapısı net bir şekilde kentsel bağlamda tanımlanamamaktadır (Di Nocera, 2019: s. 61). Uruk dönemlerine geçmeden önce şehir ve devlet kavramlarına değinmek yerinde olacaktır.

Bazı kelimeler çok doğal görünürler ve sezgisel bakımdan çok açıktırlar. “Şehir” de onlardan biridir. Bir “şehir”i neyin oluşturduğu konusunda açık bir fikir birliği yoktur. Arkeolojide genellikle uygarlıklar için konulan koşullardan yola çıkılarak bir “şehir” tanımı geleneği mevcuttur.

Childe, 1950 yıllarının başlarında, uygarlık için on kriter belirlemiştir. Bunlar; yoğun toplulukların daimî ikameti, tarım dışı uzmanlıklar, vergi sistemi, servet birikimi, anıtsal niteliğe sahip kamu mimarisi, bir hâkim sınıfı, yazı teknikleri, öngörücü mistik bir psödo-bilim, sanatsal ifade, hayati malların ticareti ve azalan akrabalık ilişkileridir (Bogucki, 2013: s.433). Ne var ki bu kusursuz ve katı bir liste değildir. Örneğin sanatsal ifadeye paleolitik mağara duvarlarında da rastlarız, ayrıca hâkim sınıf, özellikle tarih öncesi dönem için arkeolojik bağlamda belgelenmesi neredeyse imkânsız muğlak bir kavramdır. Bu maddeler içinden en sağlamı yazı gibi durmaktadır. Ne var ki okur yazar olmayan uygarlık olgusu da bir gerçektir.

Kluckhohn şehri yazılı bir dili ve anıtsal tören merkezleri olan 5000 üzeri nüfusa sahip yerleşimler olarak tanımlar. Bazı çalışmalar ise şehri, giderek karmaşıklaşan ve eşitliksiz toplumları sürdürülmesi için gerekli olan kurumları içinde

barındıran bir kap olarak tanımlar (Bogucki, 2013: s. 435; Erdosy, 1988: s. 5). Childe'in 10 uygarlık kriterini onaylayan Coningham ise şehir kriterlerini 10 maddeyle şöyle belirler. (1) Belirli bir derecede iç planlama. (2) Kamusal mimariye sahip olma. (3) Yerleşim hiyerarşisine sahip olma. (4) Savunma duvarlarıyla çevrili olma. (5) Yüksek nüfuslu büyük yerleşime sahip olma. (6) Yazı. (7) Zanaatta uzmanlık. (8) Uzak mesafeli ticari faaliyet. (9) Artan nüfusu destekleyebilecek taşıma kapasitesine sahip bir çevreye sahip olmak. (10) Bir geçim stratejisine erişim sahibi olmak (Coningham, 1995: s. 55-57).

Brumfiel haraççı ve kapitalist devletler arasında bir çizgi koyar. Sosyopolitik oluşumların en karmaşık hali olan devletin var olma sebebinin, tabakalaşmış toplumlarda üretim ilişkilerini yürütmek ve farklı iktisadi çıkar grupları arasındaki çatışmaya aracılık etmek olduğunu iddia eder. İktisadi organizasyonu sürdürmek bütün devlet hiyerarşilerinin ana işlevidir. Araştırmacı bu işlevin, devlet personelinin siyasal gücünün anahtarı olduğunu belirtir (Brumfiel ve Fox, 2003).

Haraççı devletlerde seçkinler mal ve hizmet temininde zorlayıcı güçlerini kullanırlar. Kapitalist devletlerde ise zenginliğin oluşumunu ve birikimini piyasa kendi belirler. Haraççı devletlerde devlet personeli mal-hizmet fazlası alımı ve birikimiyle doğrudan ilgilidir, kapitalist devletlerde zenginlik oluşturma araçları firma ve benzer kurumlar tarafından oluşturulur. Devlet personeli burada çatışmaları çözüme kavuşturmak ve rekabeti düzenlemekle ilişkilidir (Bogucki, 2013: s. 437). Bahsedilecek devletlerin tümü haraççı devlet kategorisine girecektir. Devlet oluşumuyla ilgili birçok arkeolojik tartışma, nüfus artışı, ticaret ve zanaatta uzmanlaşma, merkezi karar mekanizması ve savaşta liderlik başlıklarına odaklanmaktadır. Sadece bunlara odaklanmak, devletleri daha geniş çaplı şeflikler şeklinde görmek anlamına gelir ve büyük bir dönüşümü gözden geçirir. Bir noktada şeflik, iktidar ve zenginliğe geçici türde erişimden sıyrılmış, ekonomiyi yürüten, şehirleri planlayan, ordulara hükmeden, ideoloji oluşturan ve onu destekleyen, bürokratik aygıt tarafından sürdürülen güçlü bir seçkin oluşumuna doğru evrilmiştir (Bogucki, 2013: s. 437). Devlet hiyerarşik bir yapıya sahiptir. Karmaşık bir bürokrasi ekonomik güç yapısının yeniden bölüşümünü düzenler (Kuhrt, 2010: s. 42-43). Burada ekonomi öncelikli seçkin sınıfın kontrolündedir (Naiboğlu, 2019: s. 212). Din, tam zamanlı rahiplerin elinde olabilir. Devlet aynı zamanda uzmanlık sahibi resmi

görevliler tarafından işletilen kamusal yapılar yoluyla da kendini ifade eder (Di Nocera, 2019: s. 62).

Bu dönem toplumları birdenbire devletleşmemişlerdir, devletleşebilmesi için tarihi süreç içerisinde birçok etmen ortaya çıkmıştır. Bu etmenlerin ortaya çıkışı toplumların ihtiyaçlarının farklılaşması ve karakteristik özelliklerinin değişime uğraması sonucunda gerçekleşmiştir (Naiboğlu, 2019: s. 212). Nüfusun artması ciddi bir problem olmuş, nüfus ile tarımsal ürünler arasındaki denge ilişkisi bozulunca, bu toplumlar arasında savaşçı ilişkilerin ya da ekonomik anlamda yeni geleneklerin ortaya çıkışı görülmeye başlanmıştır (Düvenci, 2018: s. 66-93).

Devletin köken teorileri; devletin nasıl ortaya çıktığını açıklamaya çalışan ve devletin ortaya çıkışın hangi şartlar altında gerçekleştiğini anlamak amacıyla ileri sürülmüş fikirlerden oluşmaktadır. Bu teoriler, devletin kaynağını ailede bulan aile teorisi, güç kullanımında bulan kuvvet ve mücadele teorisi, doğa durumundan yola çıkarak insanların iradeleri ve kendi rızaları ile bir sözleşme oluşturarak devleti kurduğunu savunan sosyal sözleşme teorisi ve devletin üretim ilişkilerinden doğduğunu iddia eden ekonomik teoridir (Gözler, 2020: s. 29-37).

Aile teorisi; devletin kökenini aileye dayandırır. Bu teoriye göre ailenin zaman içerisinde büyüyüp genişlemesiyle ve kan bağına sahip ailelerin de birleşmeleri ile devlet ortaya çıkmıştır (Okandan, 1976: s. 28).

Kuvvet ve mücadele teorisi; kuvvetliler ve zayıflar arasındaki mücadele, kuvvet kullanımı sonucunda ortaya çıkmıştır. Devlet, kuvvetlilerin zayıflar üzerinde zorla ve baskı ile kurdukları bir teşkilat demektir. Devlet teşkilatı vasıtasıyla kuvvetliler, zayıfları her açıdan sömürmektedir. Devletin kurulma sebebi de bu sömürü düzenini sağlayabilmektir (Gözler, 2020: s. 32).

Sosyal sözleşme teorisi; bu teoriye göre devlet öncesi dönemde insanlar doğa hali olarak adlandırılan bir dönem içerisinde yaşamaktaydılar. İnsanlar doğa durumu diye adlandırılan dönemden çıkmaya kendi akıl ve iradeleri vasıtasıyla karar verdiler. Bu dönemden çıkarken de kendi aralarında bir anlaşma oluşturdular. Bu teoriye göre devletin ortaya çıkışı temelinde bu anlaşma yer almaktadır. Devlet, insanların kendi akıl ve iradelerinin sonucu olarak kurulmuş bir yapıdır (Hobbes, 2014; Gözler, 2020: s. 40).

Ekonomik teori; Marksizm olarak da adlandırılan ekonomik teoriye göre devlet, ekonomik ilişkilerin ve olayların toplumların sosyal ve siyasi olaylarını etkilemesi sonucunda ortaya çıkmış bir yapıdır (Okandan, 1976: s. 63).

Alman sosyolog, politik ekonomist Oppenheimer ise fikrini “tüm devletlerin doğuş nedeninin köylüler ile çobanlar, çalışanlar ile soyguncular, alçak vadilerdeki topraklarla yüksekteki yaylalar arasındaki zıtlık olduğunu söyleyebiliriz” şeklinde ifade etmiştir (Oppenheimer, 1997: s. 66).

Oppenheimer, devletin doğuşunu zafer kazanmış toplum anlatısıyla betimler. Zafer kazanmış olan insan topluluğu, kaybedenler üzerindeki otorite ve hakimiyetini sistemli hale getirmek ve iç ve dış tehlikelere karşı korumak amacıyla yönetimi altına aldıkları halka baskı ve zor yoluyla devlet kurumunu kabul ettirir. Temel amaç kaybedenlerin ekonomik olarak sömürülmesidir ve tarihte kurulan ilk devletlerin bu dinamikler etrafında şekillenmiş olması muhtemeldir (Oppenheimer, 1997: s. 43).

Tarihi bulgular neticesinde bazı coğrafyalarda devletin ortaya çıkışı kuvvet ve mücadele etmeninin etkisi altında gerçekleşirken, diğer bazı coğrafyalarda ise ekonomik etmenlerin etkisiyle devletin ortaya çıktığı görülmektedir (Düvenci, 2018: s. 69). Sumer, İnk ve Mısır uygarlıkları devletin ortaya çıkışının kuvvet ve mücadele etmeni ile birlikte gerçekleştiğini ortaya koyan teorileri doğrular nitelikler taşımaktadır (Düvenci, 2018: s. 86).

Bugün Fırat ve Dicle arasında bulunan topraklar, dünyanın ilk kentli uygarlığı olma unvanı iddiasındadır (Bogucki, 2013: s. 441). Mezopotamya, verimli topraklara ve geniş su kaynaklarına sahip bir bölgedir. Bölgede kurulan ilk devletlerin günümüzden yaklaşık 5.300 yıl önce kurulduğu, bölgede hemen hemen on dört devletin kurulduğu ve bu kurulan devletlerin nüfusunun da 40.000'lere kadar ulaştığı tespit edilmiştir (Uygun, 2015: s.38). Yapılan kazılar bu erken kentsel alanların üç bölümden oluştuğunu göstermektedir; tanrılarına ait tapınakların, hükümdar/yönetici/dini liderin sarayının ve sınırlı sayıda evin yer aldığı, kendi surlarına sahip bir iç şehir, küçük evlerin, ortak bahçenin bulunduğu, şehir sakinlerinin günlük ihtiyaçlarını karşıladığı kenar mahalleler ve son olarak da Liman adı verilmiş ticaret merkezi (Watson, 2014: s. 118). Liman adı verilmiş olsa da bu bölge kara ticaretinin yönetildiği, yerli ve yabancı tüccarların yaşadığı alandı. Birçok şehrin

isminin, şehrin dışarıdan nasıl gözüktüğüyle ilgili olduğuna inanılmaktadır. Örneğin Uru kelimesi “duvarla çevrili alan” anlamını taşır (Watson, 2014: s. 116). Bu ilk şehir devletlerinde, hiyerarşinin tepesinde dinsel ve seküler otoritenin karışımına sahip bireyler bulunduğu görünmektedir (Bogucki, 2013: s. 442). Hayat büyük oranda tapınağın etrafında geçerdi ve inançla ilişkili insanlar toplumun en önemli üyeleri idi (Watson, 2014: s. 118). Anıt taşlardan sonra görülen anıtsal yapılar olan Eridu ve Uruk’taki tapınak platformları bu tür binaların yapımına imkân sağlayan toplumsal organizasyonun oluşmuş olduğunu gösterir (Nissen, 2011: s. 98). Bu platformlar zaman içerisinde tepesinde tapınakların bulunduğu basamaklı kuleler haline geldi. Akkadların, daha sonrasında da Assur’luların kullanmış olduğu, dağın tepesi, zirve anlamına gelen bu yapılar ziggurat olarak bilinir, MÖ 3600 civarında zigurrat adı verilen bu devasa tapınaklar Uruk’ta inşa edildikleri bilinmektedir (Watson, 2014: s. 119). Bu tapınaklar törensel işlevlerine ek olarak, tarımsal ürünlerin biriktirilmesi, yeniden dağıtılması ve zanaatkarların, inşaat projelerinin ve ticaretin gözetilmesi için idari merkez ve depo olarak da hizmet etmişlerdir (Bogucki, 2013: s. 442). Tapınakların varlığı liderlerin, hem iş gücünü harekete geçirmek konusunda hem de üretim fazlasının yönetimi üzerinde söz sahibi olduklarını göstermektedir (Algaze, 1993). Tapınakların haricinde, Tell el-Queili ve Tell Uqair gibi sit alanlarında gün yüzüne çıkarılan büyük ölçeklerdeki tahıl ambarları da tarımsal üretim fazlasının merkezi bir şekilde depolandığını ve bunların üzerinde denetim yetkisine sahip liderlerin varlığını destekler görünmektedir. Çünkü bu tahıl depoları bireysel olamayacak kadar büyük boyutlardadır (Algaze, 1993; Stein, 1994; Frangipane, 2016). Tapınak ve bununla ilişkili olan kült uygulamalarının rolü kritik bir öneme sahiptir. Zaman içerisinde kurumsal nitelik kazanan bu yapılar üretim fazlasının ilk el tüketicisi konumundadırlar. Toprağın cömertçe sunduğu tarım fazlası ilk önce tanrılara adak olarak sunulmak üzere daha sonra ise iş ve hizmet gücünü temin etmek, tapınak çalışanlarına azık dağıtmak gibi amaçlarla yönetici sınıf tarafından toplanırdı (Postgate, 1992). Tüm bu gelişmeler zaman içerisinde daha sıkı bir hiyerarşi ideolojisi çevresinde yapılır ve en nihayetinde MÖ 2900 civarında adına ‘Hanedanlık’ denilecek olan, başkentte ikamet eden elit bir sosyal sınıfın kontrolünde birleşecektir (Scarre, 2013). Huot, Thalmann ve Valbelle’ye göre ise, “Mezopotamya şehirlerini teokratik şehirler olarak düşünmekten sakınmak gerekiyorsa da bu şehirlerin her şeyden önce tanrıların ikametgahı oldukları düşüncesi bir gerçektir. Şehirlerin

kuruluşu her ne kadar kralların eseri ise de kökenlerinin tanrılara uzandığını gösteren metinler çok sayıdadır” (Huot, vd.,2000: s. 251).

“Şehir” ve “Devlet” oluşumlarına özgü olarak görülen birçok unsur, MÖ 4. binyılın ilk yarısından itibaren Mezopotamya’da çok açık bir şekilde gözlemlenir (Tekin, 2017: s. 19-20). Bu dönemin en önemli unsuru ise Uruk kültürüdür. Kültür ismini, günümüz Irak’ın güneyinden bulunan Warka şehri yakınlarındaki kadim bir Mezopotamya yerleşim yeri olan Uruk’tan alır (Tekin, 2017: s. 20). MÖ 3500-3000 civarında Uruk 100 hektar büyüklüğe ulaşır, daha ilerisi bir dönemde ise MÖ 2900’de Uruk, 400 hektarlık büyüklüğüyle devasa bir kent olacaktır (Bogucki, 2013: s. 443). MÖ 3500 civarında gerçekleştiği düşünülen bu büyük nüfus hareketinin nedenleri arasında gösterilen en güçlü aday ise Fırat ve Dicle nehirlerinin bu dönemde akış yönlerinin değiştiğini ileri süren görüştür (Scarre, 2013). MÖ 4.000 ve MÖ 3100 aralığı, Mezopotamya’da Obeyd Döneminden sonrasını ve Jemdet Nasr Döneminden öncesi kısmı kapsar (Crawford, 2004). Bu dönem, Mezopotamya’da şehir yaşamının doğuşuna ve Sumer medeniyetine tanıklık etmiştir (Crawford, 2004). Geç Uruk döneminde ise (yaklaşık MÖ 3300-3100) kademeli olarak çivi yazısı doğmuştur (Scarre, 2013; Ponting, 2011: s.91) (Resim 2).

Uruk şehri, Mezopotamya alüvyon bölgesinin güneyinde, yağışın sulama yardımı olmadan arpa yetiştirilmesine müsaade etmeyeceği Fırat nehri kıyısında konumlanır. MÖ 4. binyıla ilişkin paleo-iklim verileri oldukça kurak bir iklime işaret etmektedir (Maiocchi, 2019: s. 82). Uruk ilk Mezopotamya şehirleri arasında en büyüğüdür (Bogucki, 2013: s. 443). Eski Uruk şehrinin odağında ise, deliller ışığında eski Gök Tanrısı Anu adına inşa edildiği düşünülen Beyaz Tapınak isimli ziggurat vardır. MÖ 3.000 dolaylarında 13 metrelik bir yüksekliğe eriştiği düşünülür (Bogucki, 2013: s. 443). Uruk kronolojisi arkeolojide hayli tartışmalı bir konudur ve hala daha net bir uzlaşsı söz konusu değildir. Evreleme büyük ölçüde, Uruk Warka’da bulunan Eanna tapınağında 1930’lu yıllarda gerçekleştirilen araştırmalarla ortaya çıkarılan stratigrafik seviyelere dayanır (Nissen, 1995: s. 799). Eanna kutsal alanı, ziggurat’ın birkaç kilometre doğusuna konumlanmış ve farklı tarzlarda inşa edilmiş anıtsal kamu yapıları içeren bir yerdir (Tekin, 2017: s. 26). Bu kutsal alan şehrin kalanından bir duvarla ayrılmıştır (Bogucki, 2013: s. 443) (Resim 3).

Uruk şehrinin geri kalanı ise, Eanna ve Anu çevresindeki semtlerde oturanların mesleğine göre gruplandırılmış normal avlulu evlerden oluşmaktaydı (Nissen vd., 1995). Burada bulunan binaların bir özelliği de sık sık yıkılıp yeniden inşa edilmeleridir. İşte bu atık ve yıkım molozları içerisinde daha sonraları çivi yazısı olarak bilinecek sistemin ataları oldukları konusunda hararetli tartışmalara konu olacak binlerce resim yazılı kil tabletler keşfedilmiştir (Tekin, 2017: s. 2). Unutulmamalıdır ki bunlar gerçek metin olmaktan uzak iktisat tabletleriydiler. İnanç, duygu ve olayları değil sıradan sayıları ve nicel değerleri konu alır. Üzerlerindeki resimler sayıları, ölçü birimlerini, ölçülen nesnenin türünü, ilgili memurun isimlerini...vb temsil etmektedir (Tekin, 2017: s. 26) (Resim 4).

Sayı sistemlerinin ürünler içinde ayrı anlamlara gelebileceği düşünülmektedir. Örneğin bir nokta işareti koyunla ilgili olduğunda on, arpayla ilgili olduğunda altı veya bir alan ifade ettiğinde on sekiz anlamına gelebilmekteydi (Robinson, 1995). Uruk dönemi birçok yönden yenilikçi kabul edilir. Ürettiği yeniliklerin çoğu, Mezopotamya tarihinde ve hatta dünya tarihinde dönüm noktaları olarak değerlendirilir (Lamberg-Karlovsky, 2000). Zenginliğin toplum içerisindeki dağılımında bariz bir farklılaşma görülür. Seçkin sınıf artık iş gücünün idaresinde ve siyasi-dini kurumların denetiminde doğrudan rol alırlar (Watson, 2014: s. 128). Bu değişimin arkeolojik yansıması ise birkaç hektarlık alan kaplayan büyük boyutlu yerleşimlerin gelişimi şeklindedir. Bu yerleşimlerde törensel işleve sahip anıtsal mimariler gözlenir. Artık boyalı çanak çömleğin yerini süslemesiz, seri üretim çanak çömlek alır (Watson, 2014: s. 123-124) (Resim 5).

Kurumlarda hizmet veren personele yemek dağıtımını amacıyla çok sayıda kap kullanılırdı, kullanılan bu çanak çömlekler geçmiş dönemlerde sahip olduğu sembolik değerini yitirmişlerdir (Watson, 2014: s. 124). Sulama yapılan topraklardan elde edilen tarımsal ürün fazlası, üretici olmayan seçkinlerin varlığının devamı açısından bir zorunluluktan ve yakın yerlerden hammadde elde edilmesi amacıyla takas ediliyordu (Ponting, 2011: s. 65). Dini otoritelerin yanında seküler liderler, ordular ve savaş da doğdu. Hızla büyüyerek kent adını alan yerleşkelerde yaşayan elit tabaka, toplumu yönetip işletmeye yardımcı olması amacıyla yazıyı üretti ve okuryazar bir memurlar sınıfı oluşturdu (Ponting, 2011: s. 64-65).

MÖ 4. binyılın ikinci yarısına geldiğimizde ise Geç Uruk dönemine ulaşmış oluruz. Geç Uruk dönemi Güney Mezopotamya’da devletin ilk ortaya çıkışı anlamına gelir (Naiboğlu, 2019: s. 212-213). Bu olaya büyük kentsel merkezlerin doğuşu ve gelişimi eşlik eder. Ana merkez olarak ortaya çıkan beş yerleşim alanı sırasıyla, Uruk, Eridu, Ur, Nippur ve Kish’tir (Bogucki, 2013: s. 442). Bu dönemde bireyler ve gruplar arasındaki eşitsizlik artık iyice pekişmiş durumdadır. Anıtsal yapıların inşasında ve seri üretim çanak-çömlek imalatında seçkin sınıf, daha fazla iş gücüne ihtiyaç duyar hale gelmiştir (Naiboğlu, 2019: s. 222). Seçkin sınıf, tarım ve hayvancılık başta olmak üzere tüm ekonomik kaynak üzerinde denetimlerini tesis eder. Nüfusun büyük bir kısmı kendi emeklerinin ürününden uzaklaşmış bir vaziyette siyasi güce sahip gruplar tarafından kullanılacak ürünleri imal edip karşılığında ise geçim ve koruma talep eder hale gelmiştir (Di Nocera, 2019: s. 68). Bu karmaşık sürecin sembolik bir örneğini oluşturan Uruk yerleşim merkezi bu dönemde 100 hektarlık bir alan kaplamaktaydı (Bogucki, 2013: s. 443). Uruk evresinin sonlarına doğru, öyküleri temsil eden piktogramların kullanıldığı ilk yazılı kayıtlar görülür. Geç Uruk döneminde muhasebe ve ekonomik kayıt sistemlerine ilişkin ilk belgeler, karmaşık, gayet bürokratlaşmış idari sistemlerin varlığına işaret ederler (Nissen, 1988). Bu idari belgeler mühür, cretula, bulla ve üzerinde sayısal piktografik işaretler bulunan tabletlerden oluşurlar (Frangipane, 2016: s. 3). 1928 yılında Eanna kutsal alanında yapılan çalışmalar neticesinde 4000 kadar tablet bulunmuştur. Bunların bir kısmı Geç Uruk, bir kısmı ise Cemdet Nasr olarak adlandırılan döneme aittir (Di Nocera, 2019: s. 70). Eanna tapınağı bu bağlamda tüm Mezopotamya’da yazının kökeninin incelenmesi için en fazla somut bulguya sahip yerdir.

Mühürlerde görülen ikonografi gıda kaynaklarının dönüşümü, yapı inşası, hayvan motifleri, hapishanelerden sahneler ve geometrik motifler gibi çeşitlilikler gösterir (Maiocchi, 2019: s. 86). Kült kabı olarak bilinen (Warka vazosu), su mermerinden yapılmış bir Uruk eseri üzerindeki figüratif sahneler bize katı bir şekilde yapılandırılmış olan üretim birimlerine ilişkin ipucu verir. MÖ 3200-3000 olarak tarihlendirilen vazo üç kuşak olacak şekilde yontmalardan oluşur (Kleiner, vd., 2006). En altta ki yontmada suyla ilişkili figürler ve bitkisel-hayvansal motifler yer alır. Orta kuşakta ekmek dolu sepetler ve içecek dolu kaplar taşıyan çıplak erkekler tasvir edilmiştir. En üst kuşakta ise Tanrıça İnanna müritlerinden birinin adağını kabul eder,

kral rahip ise arka taraftadır. Kabin üzerindeki her şey düzen ve yapılandırma fikrini aktarmaya çalışıyor gibidir (Maiocchi, 2019: s. 86; Kuhrt, 2010) (Resim 6).

Yazının, süslü binaların ortaya çıkması, ithal edilmiş malzemelerin, ileri sanat ürünlerinin kullanılması ve artan nüfus yerleşim yerlerinin büyüklüğünü yansıtırken, bunların hepsi gelişmiş sosyo-ekonomik yapılarıyla varlıklı kent topluluklarının habercisidir (Kuhrt, 2010: s. 29). Arkeolojik bulgular ışığında açıkça ifade edilebilir ki Geç Uruk döneminde ileri bir siyasi sistem oturmuş vaziyettedir. Büyük bina yapımlarında kullanılan ender parçalar ticari bir uzmanlığa işaret ederken, bunların inşasındaki incelikte üst düzey teknik beceriye işaret etmektedir. Bazı araştırmacılar, Uruk kültürünün yayılmasının arkasındaki itici gücün uzak mesafe ticaretinin olduğunu belirtirler (Ponting, 2011: s. 67). Uruk kültürü hem otorite sembolü olan hem de yeni iktidar hiyerarşilerine meşruluk kazandıran, anıtsal kamu yapılarını zenginleştirmek için kullanılan çok miktardaki metal, ahşap ve değerli taş ihtiyacı gelişmiş bir ticaret ağı oluşturmuştur (Naiboğlu, 2019: s. 219-220). Uruk kültürünün geniş yayılımını izah eden diğer bir teori ise, Güney Mezopotamya'nın şehir devletlerinin tarım amaçlı toprağı yetersizdi. Kısıtlı iş imkanları birçok insanın Suriye ve Doğu Anadolu'ya göç etmesine sebep olmuş olabilir. Bu insanlar yeni yerleştikleri yerlerde Uruk hayat tarzını sürdürmüş olabilirler (Di Nocera, 2019: s. 76). Çağlar boyunca önemini koruyacak olan Uruk, İncil'de bile adı geçen ("Erek") kenttir (Naiboğlu, 2019: s. 218).

1.3 MÖ 3100-2000 KENTLERDEN İMPARATORLUKLARA

1.3.1 Ön Sumer Dönemi (Uruk ve Cemdet Nasr)

Uruk dönemini, Güney Mezopotamya'da genel olarak MÖ 3100-2900 arası olarak tarihlendirilen Cemdet Nasr Dönemi takip eder (Pollock, 1992; Pollock, 1999; Postgate, 1992; Van de Mieroop, 2007). Cemdet Nasr dönemi, Uruk Dönemi sonrasına ve Erhanedanlar dönemi öncesine tarihlendirilmiştir. Kent yapısından imparatorluklara geçişten, bürokrasinin ve hiyerarşinin doğuşunda önemli dönüm

noktalarına sahip olması açısından bu bölüm kronolojisinde başlangıç olarak seçilmesi uygun görülmüştür.

Uruk kentinin Cemdet Nasr Dönemi sonunda, yaklaşık MÖ 2900 yıllarında 400 hektara ulaştığı düşünülür (Bogucki, 2013: s. 443). Bu, gerçek anlamda bir metropoldür. Bu antik kentin ihtişamı Klasik Çağ Atina'sının 50 hektarlık yüzölçümüyle kıyaslandığında daha da açıklık kazanacaktır. Buna gerekçe olarak bilimsel çalışmaların ortak kanısı genellikle bu dönemin iklimsel koşullarıdır. Kademeli azalan yağışlar ve bununla ilişkili olarak geri çekilen nehir suları insan nüfuslarını buna zorlamış görünmektedir (Maiocchi, 2019: s.83-84). Hatta bazı çalışmalar giderek kuraklaşma seyrini takip eden iklimin, kentleşmenin ardındaki en büyük itici güç olduğu iddiasındadırlar. Tarlalardan daha efektif mahsul alınması için kanallar kazılması gerekecektir. Başlarda sadece bir ihtiyaçken sonraları tüm kralların temel endişe kaynağı haline gelerek toprak idaresinde bir merkezileşmeyi doğuracak ve temel bir kent aktivitesine dönüşecektir (Naiboğlu, 2019: s. 214). Toprakların merkezi idaresi ve üretim fazlasının dağıtımı üzerinde hak iddia etmek ve bunu gerekçelendirmek amacıyla ideolojik bir sistem kurmak gerekir, bu noktada tapınaklar etkin bir rol üstlenirler. Bu nokta, eşitlikçi ötesi toplumla, gayrişahsi devlet arasındaki sınırı temsil eder (Maiocchi, 2019: s. 84).

Eski Mezopotamya'da ilk metinler, yaklaşık MÖ 3400-3100 aralığında, Geç Uruk döneminin sonlarında ortaya çıkar (Watson, 2014: s. 120-121). Taştan ya da kilden yapılmış, uzunlukları 2-3 cm'den fazla olmayan küçük objeler MÖ 9. binyıldan beri sayısal işaretler olarak geniş bir coğrafyada kullanılmaktaydı. Mezopotamya'da yazı olgun bir hale gelinceye dek (MÖ 2. binyıl) kullanımda kalmışlardır (Maiocchi, 2019: s. 87). Bazı araştırmacılar yazının gelişimini evrimsel bir model doğrultusunda açıklamışlardır. Bu modele göre zaman içerisinde sayısal işaretler içeren bulla'lardan, içerdikleri nesnenin işaretlerini dışında taşıyanlara, sonra sayısal tabletlere ve son olarak da gerçek anlamda çivi yazılı tabletlere geçilmiştir (Watson, 2014: s. 123). Akkadlarda olduğu gibi çivi yazısı zaman içerisinde Sumerce' den farklı diller konuşan birçok halk tarafından ödünç alınıp uyarlanacaktır. MÖ 3. binyıl sonlarına tarihlendirilen ve Emmerkar ya da Aratta Beyi olarak adlandırılan bir Sumer kaynağı, yazının ilk ortaya çıkışına ilişkin ilginç bir hikâyeyi ortaya koyar. Hikâyeye göre Uruk kralı olan Emmerkar, İran yaylasının ötesinde ikamet eden Aratta Beyi'ne gidecek olan

habercisinin yeteneksizliğinden dolayı yazıyı icat etmiştir. Emmerkar, kile şekil verilmesiyle elde edilen tabletlere kelimeleri koymuştu. Bu hikâye bizi Mezopotamya ideolojisinde idare ve kraliyet arasındaki bağa ilişkin ipuçları sunar. Samuel Kramer bu hikâyeyi, insanların konuştuğu dillerin farklılaşmasının kökenini konu edinen ‘*confusio linguarum*’ adı verilen ve Eski Ahit’in yaradılış bölümünde açıkça tasvir edilen olayın Sumerli bir versiyonu olarak değerlendirir (Genesis 11:1–9; Kramer, 1968; Coogan ve Metzger, 2004; Levenson, 2004; Graves ve Patai, 1986) (Resim 7).

Eanna IVa seviyesinden ele geçen ve 20 kadarı sözlüksel olan yaklaşık 1800 kadar tablet ve Cemdet Nasr dönemine tekabül eden (MÖ 3100-2900 arası) III. seviyede ortaya çıkan 700 kadarı sözlüksel 3200 kadar metin, hiyerarşik olarak düzenlenmiş, iş bölümü düzeyinde son derece uzmanlaşmış katmanlı bir toplum tablosu çizer (Maiocchi, 2019: s. 85). Bunlar, daha sonraki dönemlerde de Eski Mezopotamya ekonomisinin iki temel direği olacak arpa yetiştiriciliği ve küçükbaş hayvancılığına dayalı bir ekonomik modeli gösterirler. Bu metinlerde ortaya çıkan önemli özelliklerden birisi de metrik sistem kullanımıdır. Bir kentin depolarına giren ve çıkan malların idaresi için bu zorunlu bir ihtiyaçtır, bu ekonomik merkezileşme sürecinin en büyük adımı olarak yorumlanabilir. Standartlaşma süreci, proto-devlet organizmasının oluşumu için elzem olan seri üretim ve azık sistemi için de önemlidir (Watson, 2014: s. 123-124). Azık sistemi tapınak ya da saray gibi büyük kurumlarca idare edilir. Kanal kazma, yapı inşa etme, tarla sürme ve kumaş dokuma gibi işlerde zorunlu iş gücü karşılığında belirli miktarda ödeme arpa, kumaş ve zeytinyağı şeklinde yapılmaktaydı (Naiboğlu, 2019: s. 221). Azık miktarı işin niteliğine, çalışanın yaşına ve cinsiyetine göre farklılıklar gösterirdi. Abla ve Girsu’da ortaya çıkarılan ve MÖ 2400’e tarihlendirilen Sargon öncesi bir metinde yetişkin erkeklere ayda ortalama 60 litre arpa verilirken, kadın ve çocuklara bunun yarısı verilmektedir (Maiocchi, 2019: s. 86).

1.3.2 Erken Sumer Dönemi (Erhanedanlar)

Uruk ve Cemdet Nasr dönemlerini Mezopotamya’da Erken Sumer / Erhanedanlar Dönemi takip eder. Genellikle MÖ 2900 ve MÖ 2350 arasına

tarihlendirilir (Maiocchi, 2019: s. 90). Alüvyon vadisi bu dönemde, her biri kendi hinterlandını kontrol altında tutan çok fazla sayıda bağımsız şehir devletlerine ev sahipliği yapar (Resim 8).

Erhanedanlar Dönemi, birden fazla şehir devletinin varlığıyla karakterize olur. Bunlar surlarla çevrilidirler (Kağnıcı, 2017: s. 127). Bu durum yeni şehir devletleri arasında ihtilafların ve rekabetin var olduğu şeklinde yorumlanabilir. Su yollarının seyirlerinin dönemsel değişimi şehir devletleri arasındaki dinamiği oluşturan önemli bir etkidir. Örneğin Uruk'un bu dönemde uğradığı büyük çöküşün Fırat'ın kollarında gerçekleşen akış seyrindeki değişimlerin olduğu düşünülmektedir (Maiocchi, 2019: s. 90). Bu durum bazı şehir devletlerinin çöküşüne sebep olabildiği gibi, doğuşuna ya da küçük şehir devletlerinin büyümesine de vesile olabilir. Bu dönemde Mezopotamya'nın büyük bir kısmı Akkad İmparatorluğu'nun ilk monarkı olan Kral Sargon'un himayesinde birleşmiştir (Watson, 2014: s. 137). Erhanedanlar Dönemi politik ayrımlaşmasına rağmen arkeolojik bağlamda oldukça homojen bir materyal kültürü sergiler. Uruk, Ur, Lagaş, Umma ve Nippur bu dönemde Aşağı Mezopotamya'da bulunan güçlü ve etkili merkezlerdir. Erhanedanlar Dönemine ait birçok yazıt ve silindir mühür, dönemin şehir devletleri arasındaki ittifaklara ve amfiktoniye (amphictyony) işaret etmektedir (Matthews, 1993). Amfiktoni terimi genel olarak Yunan Polisleri ortaya çıkmadan önce, benzer dini inanç ve geleneklere sahip komşu bölgeler arasındaki ittifakları tanımlamak için kullanılan bir terimdir. Ur'da bulunan kil tabletler üzerinde başka şehirlere ait silindir mühür baskılarının bulunması bu olguyu desteklemektedir. Benzer örnekler Cemdet Nasr, Susa ve Uruk'ta da görülür (Matthews, 1993). Erhanedanlar IIIa (MÖ 2600-2450) olarak tarihlendirilen ve Shuruppak'ta bulunan bir yazıt bu tür bir ittifaktan bahsetmektedir (Pomponio ve Visicato, 1994). Epigrafik belgelerden dini ideoloji ve kraliyet propagandasının geliştiği anlaşılmaktadır.

Erhanedanlar, geleneksel olarak üçe ayrılır. Erhanedanlar I (MÖ 2900-2750), Erhanedanlar II (MÖ 2750-2600), Erhanedanlar III (MÖ 2600-2350). Erhanedanlar III Dönemi kendi içerisinde Erhanedanlar IIIa (MÖ 2600-2450) ve Erhanedanlar IIIB (MÖ 2450-2350) olacak şekilde iki alt bölüme ayrılır (Evans, 2007: s.599-632; Postgate, 1992; Van de Mieroop, 2007). Dönemin ilk yüzyıllarına ilişkin politik varsayımlarda bulunabilmek adına sahip olunması gereken tarih yazımsal metinler

mevcut değildir (Van de Mieroop, 2007). Bunları ancak MÖ 2600 civarında, tapınaklara adanmış çeşitli objeler üzerine yontulmuş kral isimleri şeklinde tezahür ederler (Maiocchi, 2019: s. 90). Mezopotamya'nın güneyinde bulunan belli başlı şehirlerin zaman zaman barış halinde, zaman zaman da savaş halinde oldukları arkeolojik anlamda anlaşılabilir de kaynak eksikliğinden dolayı barış ortamının hangi koşullar altında endemik bir savaş ortamına dönüştüğü konusu çok açık değildir.

Yapılan çalışmalar Erhanedanlar III Döneminde toplam nüfusun $\frac{3}{4}$ gibi bir oranının şehir merkezlerinde yaşadığını göstermektedir (McAdams, 1997). Tüm kentsel oluşumlar şehrin tanrısının ve onun tanrısal ailesinin merkezidir. Dini ideoloji, bir şehre, diğer kentsel merkezlere kıyasla kendi bireyselliğini meşrulaştırma imkânı tanır (Maiocchi, 2019: s. 91). Bu dönem kralları askeri vazifelerinin yanında kanal kazdırmakla ve tapınakları onartmakla ilgilidirler (Postgate, 1992). EN, ENSI ve LUGAL şehir yöneticilerinin kullandıkları belli başlı unvanlardır (Kağnıcı, 2017: s. 127). EN, mevcut belgelerin başından beri Uruk'a özgü ve kral-rahip işlevleriyle ilişkilidir. ENSI, idari işleri vurgular ve "Vali" anlamına gelir. Lagaş ile bağlantılıdır. LUGAL'in ise Kiş şehriyle bağlantılı olarak, bir meclis tarafından bir tür ihtilafla başa çıkmak için seçilen askeri lider için kullanıldığı düşünülür (Maiocchi, 2019: s. 91-92). Bu askeri görev Sargon Hanedanlığıyla birlikte (MÖ 2335-2154) babadan oğula geçmeye başlar (Watson, 2014: s. 137). Şuruppak arşivlerinden, ev ve tarla alım satımlarına ilişkin 50 civarı sözleşmeden, Erhanedanlar III Döneminde özel mülkiyetin varlığı anlaşılmaktadır (Maiocchi, 2019: s. 92). Erhanedanlar Dönemine ait Ur ve Kiş'te gün yüzüne çıkarılan kraliyet mezarlarında bulunan değerli eşyalar, (altın, gümüş, akik, lapis lazuli...vb) hem son derece elit bir zanaat dünyasına hem de geniş bir ticaret ağına işaret ederler (Feldman, 2006) (Resim 9).

Erhanedanlar Dönemi taş işçiliği iki kısımda incelenebilir. Bunlar buluntularına genellikle tapınak yapılarında rastlanılan dua eden heykeller ve perfore alçak kabartmalardır (Maiocchi, 2019: s. 91-91). Erhanedanlar Döneminin en bilinen eseri, sonradan Tell-Asmar Gömüsü olarak bilinecek olan heykellerdir. Bunlar elleri dua eder pozisyonda ya da libasyon ritüeli² için goblet (kadeh) tutar vaziyette betimlenmiş bir grup heykelden oluşurlar. Çoğu ayakta durur pozisyonda olmakla

² Libasyon genellikle din görevlileri tarafından kutsal mekânlarda tanrılara şarap, su, kurban kanı, süt gibi sıvıların sunulduğu bir eylem olarak tanımlanır (Çilingiroğlu, 1997: s. 102; Batmaz, 2013: s. 802).

birlikte yine dua eder şekilde oturur pozisyonda tasvir edilmiş heykeller de vardır (Dominique, 2004: s 83). Burada erkekler genellikle sade giysiler ya da “kaunakes” ismi verilen bir tür yün-saçaklı kıyafetle betimlenmişlerdir (Resim 10). Araştırmacılar bunların genel olarak hükümdarın eşrafını temsil ettiğini düşünmektedirler (Dominique, 2004: s.85-86). Metal işçiliği ve kuyumculuk ürünleri, silindir mühürler, çeşitli malzemelerden üretilmiş heykellerdeki incelik ve sanatsal seviye, zanaatta elit bir seviyeye ulaşıldığının açık göstergeleridir.

Ticaret ağının gerektirdiği iş birlikleri unutulmamalıdır. Örneğin Fırat, Dicle’ye göre ulaşma daha elverişlidir. Su yolları üzerindeki ulaşım güzergahlarında bulunan şehirlerle çeşitli seviyelerde yapılacak antlaşmalar, bu ticari faaliyetlerin ön koşulu olarak görülebilir. Bu vesileyle geniş çaplı bir diplomatik ağın varlığından da söz edilebilir (Cooper, 2003). Lagaş kralı Entenema ve Uruk kralı LUGAL-kinishe-dudu arasındaki bir barış antlaşması türünün bilinen ilk örneğidir (Frayne, 2008). Bunun yanında Girsu’da gün yüzüne çıkarılan birçok tablet kraliyet üyeleriyle yabancı şehir devletleri arasındaki diplomatik karşılıklı hediyeleşmeyi belgeler niteliktedir (Marchesi, 2011). Yazılı tarihte bilinen kayda alınmış ilk savaş da Erhanedanlar Dönemiyle ilişkilidir. Ancak bu bilgileri edinebildiğimiz kaynaklar, Sumer Kral Listeleri gibi, Erhanedanlar Döneminden sonra yazılmış, geçmişini anlatan kaynaklardır. Bu ikincil kaynaklardan bilinen ilk savaşın MÖ 2700 dolaylarında Sumerli Kiş Kralı Enmebaragesi ile Elamlılar arasında olduğu sanılmaktadır (Maiocchi, 2019: s. 95-96). Her ne kadar tartışmaya açık olsa da Sumer anlatıları ve Sumer Kral Listesi’nde geçen, Efsanevi Uruk kralı Gılgamış ve düşmanları Kish Kralı Enmebaragesi ile oğlu Aga arasındaki gibi olaylar ve askeri münakaşalar, Erhanedanlar II Döneminde yaşanmış, gerçeklikten alıntılar içeren destanlaştırılmış anlatımlar olarak yorumlanabilirler (Frayne, 2008; Michalowski, 2003). Bu yarı efsanevi anlatılar ışığında dönemin iki süper gücünün Sumer’de Uruk, Semitik coğrafya da ise Kiş olduğu çıkarımına gidilebilir.

Antlaşmaların yanında ihtilaflar da pek tabii bu dönemde vardı. İlk belgelenmiş ihtilaf olayları bu dönemin sonuna denk düşer (MÖ 2450). Bu, Erhanedanlar IIIB Döneminde Lagaş ile Umma arasında en az bir yüzyıl sürdüğü düşünülen bir anlaşmazlıktır (Maiocchi, 2019: s. 93). Uluslararası hukuk tarihi açısından günümüze ulaşmış en eski belge sıfatını elinde tutan Akbabalar Steli, Erhanedanlar Dönemi

içinde önemli bir yere sahiptir. Tek bir parça kireçtaşı üzerine hazırlanmış olan kitabede, iki devlet arasında soruna neden olan günümüz Irak sınırları içerisinde yer alan arazi Guedena'nın Umma'dan alınması anısına Lagaş tanrısı Ningirsu için dikildiği belirtilmektedir (Akpınarlı ve Şatıroğlu, 2002) (Resim 11).

Girsu'da bulunan ve İri-inim-gina'nın reformları olarak bilinen metin burada anılmaya değerdir. Bu metnin bölümlere ayrılış şekli daha sonra incelenecek olan kanun metinlerinin adeta ilk formu gibidir. Lagaş kralı girizgahta, belli başlı yerel tanrılar onuruna inşa ettiği mimari yapıları hatırlatır (tapınaklar, surlar ve kanallar). Daha sonra kral, artık yozlaşmış olan örf ve adetleri sıralar, geçmiş örf ve adetleri tersine çeviren kuralları ortaya koyar (Maiocchi, 2019: s. 94).

MÖ 3. binyılın son dönemine ilişkin siyasi olayları ve kraliyet ideolojisini idrak etmek adına değinilmesi gereken en önemli belge şüphesiz ki Sumer Kraliyet Listesidir. Bu listenin çeşitli nüshaları Mezopotamya'da Nippur, İsin, Larsa, Kiş, Sippar, Susa, Şaduppum, Tutup ve Şekhna gibi birçok merkezde bulunmuştur. Bu nüshaların şu an bilinen en eski örneği III. Ur Krallığı (Şulgi'nin krallığının sonlarına denk düşen MÖ 2094-2047 aralığı) tarihlenir, ne yazık ki bu nüshanın yarısı eksiktir (Maiocchi, 2019: s. 95). Sıralanan her bir merkez için o merkeze hükmeden hanedanlar ve o hanedana hükmeden kralın ismi ile ne kadar hükmettiği bilgileri verilir (Watson, 2014: s. 132-133-134). Her bölüm sonunda krallığın yıkıma uğradığı ve böylece başka bir şehre taşındığı bilgisi verilir. Belge, daha sonraki yüzyıllarda Eski Mezopotamya kralları tarafından yönetimlerini meşru kılmak adına kullanılmıştır (Van de Mieroop, 2007). Bu belgenin ardındaki ana fikrin (gerçek siyasi durumla her ne kadar uyuşmasa da) Mezopotamya'nın tarihi boyunca tek bir kral hakimiyetinde birleştiği fikri olduğu düşünülmektedir (Maiocchi, 2019: s. 95). Bu belgenin bazı nüshalarında “Dumuzi” gibi tanrısal varlıkların, “Lugalbanda” ve “Gılgamış” gibi mitolojik kahramanların hatta akrep, kuzu ve köpek gibi çeşitli hayvanlarında krallar arasında gösterildiği unutulmamalıdır (Watson, 2014: s. 133-134). Çok az kral, tarihi gerçekliği bağlamında belgelenebilmiştir. Efsanevi olanlardan birisi de Kiş kralı Emmebaragesi'dir. Bu kralın ismi Nippur'da Enlil tapınağında gün yüzüne çıkarılan iki kap üzerinde görülmüştür. Bu kral, Sumer Kraliyet Listesi'nin bazı nüshalarına göre 600 ile 900 yıl arasında hükmetmiştir (Maiocchi, 2019: s. 96).

Erhanedanlar süresi boyunca, özellikle Aşağı Mezopotamya'nın büyük ölçüde Semitik olmayan bir dil konuşan (Sumerce) Sumer egemenliğinde olduğu metinsel kanıtlar ışığında ifade edilmiştir (Kağnıcı, 2017: s. 127).

Eski Akkad dönemine geçmeden önce, Erhanedanlar Döneminde, Eski Önasya'nın belli başlı diğer şehirler ve devlet oluşumları anılmaya değerdir. MÖ 3. binyıl boyunca önemli merkezler olan Ebla ve Mari bunların başında gelir. Ebla, Suriye'de MÖ 3500 civarında kurulduğu düşünülen, bilinen ilk krallıklardan birisidir (Hamblin, 2006; Shaw, 1999) (Resim 12).

1.3.3 Ebla Krallığı Dönemi

Ebla kentine ait kalıntılar bugün ki Aleppo şehrinin yaklaşık 55 km güneybatısında bulunur (Doğan, 2022: s. 183). Ebla kentinin keşfiyle birlikte merkezileşme ve devlete gitme yolunda hızla gelişme gösteren merkezlerden birinin de Levant olduğu ortaya çıkmıştır. Kentin isminin olası bir anlamı, şehrin üzerine inşa edildiği kireç taşlarını niteler nitelikte olduğu düşünülen “Beyaz Kaya” dır (Dolce, 2010; Mantellini, 2013). Bölge o dönemde çok kuru bir iklime sahipti. Bu sebepten dolayı da topraktan elde edilen mahsul son derece düşüktür. Tohumla ürün arasındaki oran yaklaşık ¼ gibi bir değer olup bu oran Güney Mezopotamya'dan 10 kat daha düşüktür (Maiocchi, 2019: s. 98). Bu temel gerekçeden ötürü Ebla ekonomisi çobanlığa ve yün ticareti üzerine kuruludur (Doğan, 2022: s. 184). Araştırmacılara göre Ebla'nın önemli bir ticari merkez olarak hızlı bir gelişim göstermesinin en temel sebebi Sumer topraklarında yüne olan talep artışıydı (Hamblin, 2006). Kültürel bakımdan eski birçok Sumer merkeziyle bağlantılı, önemli bir Sami hanedanın merkezi olan Mari'yle inişli çıkışlı ilişkileri vardır. Bu iki merkez birlikte, son yıllarda Gelb tarafından ortaya atılan “Kiş Medeniyeti” ya da “Kiş Geleneği” kavramının Levant coğrafi bölgesini temsil ederler (Sommerfeld, 2021: s. 545–547). Bu kavram ve ifadeler Doğu Sami dillerini konuşan halklarının Batı Levant'a kadar uzandığını ve zamanla Mezopotamya içlerine doğru nüfuz ettiğini ileri sürer. Hatta bu etkileşimin, MÖ 3100 civarı Uruk Dönemi'nin çöküşüyle olan ilişkilerini ortaya koyan çalışmalar da mevcuttur (Van de Mieroop, 2002; Kitchen vd., 2009). Ebla'da yürütülen kazılarda

MÖ 3. binyıla tarihlendirilen, henüz yarısı yayınlanmış olan 15.000 civarında tam ya da fragman halinde tablet gün yüzüne çıkarılmıştır. Bu özelliğinden dolayı “Arşivler Çağı” olarak da adlandırılır (Maiocchi, 2019: s. 95; Matthiae, 2013) (Resim 13).

Sami dil ailesine mensup Ebla lehçesiyle yazılmış tabletler Erhanedanlar Dönemi sonu ve Eski Akkad Döneminin başları arasına tarihlendirilir. Bunlar arasında bulunan idari raporlar, ekonominin saraydan kontrol edildiğini açıkça göstermektedir (Maiocchi, 2019: s. 98).

Suriye’de, Erhanedanlar Dönemi boyunca güçlü bir ticaret merkezi olduğu anlaşılan, Sami kökenli halktan oluşan Mari için arkeolojik veriler Ebla’ya görece daha azdır. Bu şehre ait kalıntılar bugün ki Suriye’de, Fırat nehrinin batı tarafında, Abu Kamal’ın yaklaşık 11 km kuzey batısında bulunur (Albayrak, vd., 2021). İsminin kökeninin Kuzey Mezopotamya ve Suriye’de “Mer” olarak tapınım gören fırtına tanrısından aldığı düşünülür. Eğer bu doğruysa Mer aynı zamanda bu şehrin baş tanrısı olmalıdır (Green, 2003). Ebla’ya göre Sumer topraklarıyla çok daha yakın ilişkiler içinde olduğu, Erhanedanlar IIIb Döneminden günümüze kalmış birkaç düzine idari metin ve kırk kadar kral yazıtından anlaşılmaktadır (Maiocchi, 2019: s. 99). Mari’nin, MÖ 2900 civarında, Erhanedanlar I’de Fırat’ın su akışını kontrol eden kritik bir noktada, Levant ve Sumer topraklarının güneyi arasındaki ticaret güzergahında kurulduğu düşünülmektedir (Viollet, 2017; Margueron, 2003). Kullanılan dil Sami etnik grubunun Ebla’da kullanılan lehçesine çok benzerdir. Kent, Erhanedanlar II’nin sonunda (MÖ 2550) henüz kesin olmayan birtakım sebeplerden ötürü terk edilir ve Erhanedanlar III’ün başında (MÖ 2500) yeniden inşa edilerek nüfusu tekrar eski sayısına ulaşır (Margueron, 2003; Akkermans ve Schwartz, 2003; Liverani, 2013). Mari şehrini çevreleyen set ve 2 m kalınlığında okçuları korumaya elverişli duvarlar gibi dış tahkimatlar da bu ikinci inşa sırasında fazla değişikliğe gidilmediği ancak iç kentsel alanlarda köklü dönüşümlere gidildiği kazılar sonucu ortaya çıkarılmıştır (Margueron, 2013). Şehir planlamasının titizlikle yapıldığı çok açıktır. Bunun en net görüldüğü husus ise şehir merkezinin hafifçe yüksekte olması sağlanmış ve bu sayede sokakların sur kapılarına doğru aşağı eğimli olması amaçlanmıştır. Bu şekilde yağış anında suyun drenajı doğal bir şekilde sağlanmış olacaktır (Margueron, 2016) (Resim 14). Şehrin merkezinde yer alan kraliyet sarayının aynı zamanda tapınak görevi gördüğü düşünülmektedir (Margueron, 2003).

Birçok yazıtta Ebla ve Mari arasındaki savaşlara değinilmiştir. Buradan yapılacak olan çıkarım tarafların birbirleri üzerindeki hakimiyetin inişli çıkışlı olduğudur (Michalowski, 2003; Podany, 2010; Astour, 2002). Mari MÖ 2300 yılında Akkad kralı Sargon tarafından yıkılıp yakılmıştı. Bunun net olarak bilinmesinin bir nedeni de “Sargon’un Yıl Adları” olarak adlandırılan bir listede, onun yıl adlarından birisinin “Mari’nin yok edildiği yıl” olarak geçmesidir (Potts, 2016).

Lagaş hükümdarı ENSI Urukagina’nın kanunları ilk kanuni metinler olma özelliklerinin yanında birçok araştırmacı tarafından, daha ileri düzeyde bir özgürlük ve eşitlikçilik çağrışımı yaptığı için, ilk hükümet reformu olarak da anılır (Foster, 1995). Hükümdarlığı MÖ 24. yy’a tarihlendirilir (Finegan, 2019).

MÖ 2335-2154 tarihleri arasında, Erhanedanlar Dönemi’nin tümünü niteleyen şehir devletleri boyutunun aşıldığına, Akkad hanedanının iktidara gelmesiyle tarihte ilk defa imparatorluk olarak bilinen bir döneme geçildiğine şahit oluruz. Eski Akkad Dönemi.

1.3.4 Akkad Dönemi

İncil’in “yaratılış” adlı bölümünde Akkad ismi Kral Nemrud’un krallığının başladığı birkaç yerin arasında geçer. Her ne kadar Nemrud’un gerçek tarihi kişiliği hakkında tartışmalar olsa da onun aslında Sargon veya efsanevi Uruk kralı Gılgameş olabileceğini ileri süren çalışmalar vardır (Petrovich, 2013; Dalley, 1997; Schrakamp, 2013). Mezopotamya, MÖ 24. yy. ortalarında Akkad kralı Sargon himayesinde birleşir (Maiocchi, 2019: s. 102). Askeri üstünlüğü ve eşine az rastlanır diploması kabiliyeti sayesinde, kritik ticaret güzergahlarında bulunan merkezlerin ve çok büyük bir imparatorluğun dizginlerini elinde tutmayı başarır. Sargon döneminde yönetimin daha da sistematikleşmesinin yanında, kralın henüz hayattayken tanrısallaştırılması gibi kralliyet ideolojisiindeki yeniliklerle de karşılaşırız (Kağnıcı, 2017: s. 128). Bu dönemin incelenmesi konusunda arkeologların karşılaştığı en büyük güçlük henüz Akkad başkentinin yerinin bilinmiyor olmasıdır (Wall-Romana, 1990; Weiss, 1975). İmparatorluğa ilişkin bilgiler çevresel bir bakış ağıısından incelenabilmektedir. Bu bakış ağıısını edinebildiğimiz başlıca belgeleri güneyde, Nippur, Adab, Umma ve Girsu

dan, doğuda, Tutub ve Eşunna'dan kuzeyde Gasur, Nagar ve Urkeş'ten, Elam konfederasyonunda ise Susa'da bulmak mümkündür (Maiocchi, 2019: s. 102). Birkaç yüzyıl sonra yazılmış, tarihi gerçeklik açısından olmasa da kraliyet propagandası açısından önemli olan, Akkad krallarına ait efsanelerin yer aldığı anekdotlar içeren edebi metinler elzemdir. Sargon'un Anadolu'ya yaptığı düşünülen bir seferinden ilham alınan "Savaş Kralı" bunlar arasında önemli bir yer tutar. Çünkü bu eserin kopyalarına Assur ve Ninova kaynaklı tabletlerde, Mısır'da Akhenaton'un (MÖ 1353-1335) başkenti El-Amarna'da bulunan tabletlerde ve Hitit dilinde yazılmış tabletlerde rastlarız (Maiocchi, 2019: s. 103).

Sargon ve halefleri sayesinde ilk kez Sami kökenli bir hanedan, Mezopotamya'nın tümüne hükmeder (Kağnıcı, 2017: s. 127-128). Bölgede konuşulan dil ise, daha sonraları Arapça ve İbranice'nin uzak akrabaları olan Babil ve Assur dillerinin de türeyeceği Akkad dili olur. Özellikle de Babil'in güneyinde konuşulmakta olan Sumer dili, MÖ III. binyıldan itibaren yok olmaya başlayacaktır (Woods, 2006). Ne var ki Sumer dili Mezopotamya tarihinin tamamı boyunca din ve kültür dili olarak mevcudiyetini muhafaza edecektir (Deutscher, 2007). Bu durum Orta çağdaki Latinceyle kıyaslanabilir. Akkad hanedanlık dönemi gerek idare gerek ikonografik temsiller gerekse de kraliyet ideolojisi açısından gelenekle kopuş dönemi olarak tanımlanabilir (Maiocchi, 2019: s. 103). Sargon'un zaferlerini anlatan bir yazıtta "...Enlil ona rakip vermedi, 5400 erkek her gün ekmeğini onun önünde yer" ifadesi, bunların ordunun çekirdeğini oluşturan askerler olduğu şeklinde yorumlanmıştır (Kramer, 2002). Sargon'un kral yazıtlarında askeri fetihler daima ön plandadır (Resim 15).

Akbabalar Stelinde Lagaş kralı Eannatum dönemine ait "Sumer falanksının"³ kalkanlı ve uzun mızraklı çiftçilerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Sargon'un hiyerarşik düzene sahip, ok-yay ve savaş baltası kullanımında profesyonelleşmiş ordusunun karşısında daha güçsüz kaldıkları anlaşılmaktadır (Maiocchi, 2019: s. 103-104). Bu durum aslında II.Philip'in revize ettiği ordu sayesinde bilinen dünyanın büyük bir kısmını fetheden Büyük İskender'in durumuyla benzerlik gösterir. Birçok Mezopotamya kralının standart faaliyetlerinin tapınak onarımı ve kanal inşası ile

³ Falanks: Temelde Antik Yunan'a atfedilen bir terimdir. Genellikle mızrak ve benzeri silahlar kullanan askerlerin birbirinden ayrılmadan art arda saflar halinde savaşmasını esas kabul eden bir savaş düzenidir.

askeri fetihler olduğu belirtilmişti. Sargon, bunlardan ilkinе çok az zaman ayırmıştır. O bir fatihtir.

Sargon'un nasıl tahta çıktığıyla ilgili bilgilerimiz kesinlikten uzak efsanelere ve Sumer Kraliyet Listesi'ne dayanır. Akkad kralı Sargon, bilinmezlikten gelip dünyanın kralı olur. Atalarıyla ilgili bilgiler efsanelere dayanır. Doğum yaptığını gizlemek isteyen bir rahibe olan annesi onu katranla sıvadığı hasır bir sepete koyup nehre bırakır. Dereden su çeken bir adam Sargon'u bulur ve onu evlat edinir. Sargon ilk başta bahçıvan olur, sonra da kral (Watson, 2014: s. 132).

Sargon, hayalindeki imparatorluğun gelecekte ihtiyaç duyacağı kaynakları temin edebileceği kritik ticari noktaları ele geçirebilmek adına Fırat'ı takip ederek Suriye'de Mari'ye kadar ilerleyecektir (Bayramov, 2022). Buradan da Ebla'ya, Lübnan'nın sedir ormanlarına ve Toros'un gümüş renkli dağlarına kadar ulaşacaktır (Maiocchi, 2019: s. 104). Sargon bunu yaparak haleflerine büyük bir alanı muhafaza etmek hatta genişletmek gibi zorlu bir görevi de vermiş oluyordu. MÖ 2278-2255 arasında hükmettiği düşünölen oğulları Maniştuşu ve Rimuş sürekli olarak isyanlarla baş etmek durumunda kalmışlardır (Hamblin, 2006). Sargon'un torunu ve Maniştuşu'nun oğlu olan Naram-Sin döneminde (MÖ 2254-2218) 'Büyük İsyân' olarak anılacak önemli bir olay gerçekteşir (Tinney, 1995). Adab, Apiak, Borsippa, Dilbat, Ereş, İsin, Kiş, Kazallu, Kiritab, Kutha, Nippur, Lagaş, şuruppak, Sippar, Umma, Tiwa ve Uruk gibi Babil'in önemli merkezleri Kiş ve Uruk liderliğinde, Akkad hanedanlığına karşı birlik olurlar. Hikâyenin nasıl sonlandığını ünlö bir yazıttan şu sözlerle öğreniyoruz “*Akkadların güçlü kralı Naram-Sin, dünyanın dört bir tarafı ona baş kaldırıncâ, İştar'ın ona verdiği sevgi sayesinde tek bir yılda dokuz savaşta zafer kazandı ve ona karşı harekete geçen kralları esir aldı*” (Kıymet, 2019). Dedesi gibi Naram-Sin de askeri alanda olduğu kadar politik alanda da başarılı olmuştur. Kızı Taram-Agade'yi, Hurri krallığının başkenti Urkeş kralıyla evlendirir. Bu sayede Toros dağları ötesine uzanan bir siyasi birleşmeye olanak verir (Maiocchi, 2019: s. 105).

Günöümüze yalnızca parçaları ulaşmış olan uluslararası anlaşma niteliğinde ki bir belge sayesinde araştırmacılar, Naram-Sin'in ođlu şarkali-şarri'nin, İran yaylasında yer alan Markhaři krallığından bir prensesle evlenmesi karşılığında ortak dűřmanlara karşı birlikte hareket etme konusunda uzlaşmaya vardıkları bilinmektedir (Maiocchi, 2019: s. 105). Zamanla iç politikadaki istikrarsızlık, Lullubiler ve Gutiler

gibi Zagros dağlarında yaşayan barbarların saldırıları gibi sebeplerden dolayı krallığın yıkımıyla sonuçlanacak olan bir anarşi dönemi başlar (Yoffee ve Cowgill, 1991). Tell Leilan’da yapılan kazılar sonucunda imparatorluğun yıkımıyla ilişkili olabilecek ilginç bir iklim olayıyla ilgili bazı buluntular edinilmiştir (Weiss vd., 1993). Holosen dönemin en şiddetli iklim olaylarından biri olarak görülen GÖ 4.2 binyıl olayı olarak adlandırılan ani bir kuraklık (DeMenocal, 2001). Bu kuraklığın MÖ 2200 yılında başlayıp bütün bir yüzyıl boyunca sürdüğü düşünülmektedir. Ayrıca sadece Mezopotamya’da Akkad İmparatorluğunun değil, aynı döneme denk gelen Mısır’ın Eski Krallığı’nın, Antik Çin’in Liangzhu Kültürü’nün ve Hindistan’da İndus Vadisi uygarlıklarının da bu iklim fenomeni yüzünden çöktüğü düşünülmektedir (Gibbons, 1993). Bunun yine de son derece güncel bir tartışma konusu olduğunun ve söylenecek daha çok fazla şey olduğunun hatırlatılmasında yarar vardır. Bu dönem, Sumer Kraliyet Listesi’nde ironik bir şekilde “Kim kraldı? Kim kral değildi?” şeklinde ifadesini bulmuştur. Son kralları olan Dudu ve Şu-Turul (sırasıyla MÖ 2189-2169, MÖ 2168-2154) döneminde Akkad artık eyalet boyutlarında bir merkezdir (Maiocchi, 2019: s. 105).

Akkad’ın çöküşü ve başkenti Ur olan yeni bir krallığın doğuşu arasında, kavimler halinde bir araya gelen istilacı grupların Güney Mezopotamya’ya hâkim hale geldikleri ve aynen Akkad kralları gibi Nippur’da tanrılara adak adadıkları bir dönem vardır. Kısa süren bu dönem Gutı Devri olarak adlandırılır (Maiocchi, 2019).

Sargon ve torunu Naram-Sin, Mezopotamya’da çok uzun süreler boyunca etkili olacak, kendilerinden sonra gelecek olan kralların hepsi için büyük bir miras bırakmışlardır. Bu miras kraliyetin yeni ifade edilme biçimidir (Maiocchi, 2019: s. 106). Bu azımsanmaması gereken, gelecekteki evrensel imparatorlukları gerekçelendirecek olan ideolojik bir araçtır. Sargon, Erhanedanlar Döneminin başından gelen bir geleneği bozar ve *LUGAL kis* (Kiş kralı) unvanını değiştirerek kendini *sar kissatim* (bütünün kralı) ilan eder (Maiocchi, 2019: s. 106). Bununla yetinmeyip, Sumerlerin elindeki güneye Akkad hakimiyetini kabul ettirmek adına kızı Enheduanna’ı, Ur’da ay tanrısına rahibe olarak atar (Winter, 2009). İnanna/İştâr, Ay tanrısı Nanna/Sin ve belli başlı diğer tapınakların tanrılarına yazılmış uzun bir dizi ilahinin Enheduanna tarafından yazıldığı düşünüldüğünde bu onu, Mezopotamya’nın tek kadın şairi yapar (Hallo ve Van Dijk, 1979). Esas ideolojik kırılma ise Sargon’un

torunu Naran-Sin'le gerçekleştirir. 'Büyük İsyan' zaferinden sonra kendisini dünyanın dört bir yanının kralı ilan eder (Maiocchi,2019: s. 106). İsmi kendinden alan meşhur stelinde onu devasa boyutlarda ve başında tanrılara özgü olan boynuzlu bir başlıkla görürüz (Yoffee ve Cowgill, 1991) (Resim 16).

Naram-Sin Stelinde tanrılar antropomorf bir biçimde değil, yıldızlara indirgenmiş bir halde tasvir edilmiştir (Maiocchi, 2019). Akbabalar Stelindeki askerlerle Naram-Sin Stelindeki askerler arasındaki fark dikkate değerdir. Akbabalar Stelinde, Lagaş kralı Eannatum'un önderlik ettiği ordu, ayak sayısı, baş, kalkan ve mızrak sayısı birbirine uymayan, ayrıntıları pek seçilemeyen bir asker grubudur (Maiocchi, 2019) (Resim 17). Ancak Naram-Sin Stelinde her bir askerin tek tek anatomik özellikleri titizlikle tasvir edilmiştir. Bu titizlik yalnızca stellerle sınırlı kalmamış, yazılı tabletlere de yansımıştır. Sargon Döneminin ikinci yarısından itibaren yazılı tabletlerde dikkate değer bir homojenlik ve zarafet söz konusudur. Bunun sebebi ise başkentten Mezopotamya'nın belli başlı tüm merkezlerine gönderilen, benzer eğitim ve disipline sahip kraliyet katipleri olmalıdır (Kağnıcı, 2017: s. 130).

1.3.5 Yeni Sumer Dönemi

Akkad İmparatorluğunun yıkılışından sonra, yukarıda da değinilmiş olan kısa bir siyasi belirsizlik dönemini, III. Ur krallarının hakimiyetinde geçen parlak bir çağ takip eder. Ur şehrinin kralları, kendilerinden önceki Akkad krallarının idari sistem ve bürokratik mekanizmalarını benimseyip geliştirirler. Kraliyet propagandası dahilinde bilinen ilk kanunlar bu dönemde hazırlanır (Maiocchi, 2019: s. 108).

Gutiler, Uruk kralı Utu-khegal (MÖ 2120-2095) tarafından Mezopotamya'dan sürülürler. Utu-khegal elli yıllık siyasi ademi merkeziyet dönemi sonucunda Babil'i birleştirme süreci başlatır. Bu süreci tamamlamayı ise büyük ihtimalle kardeşi olan Ur Valisi Ur-Nammu (MÖ 2112-2095) gerçekleştirecektir (Kınal, 1983: s. 94). Ur-Nammu, Sumer Kraliyet Listesi'ne göre dönemin siyasetinde başrol oynayacak olan Ur'un üçüncü hanedanı olan yeni bir hanedanlığın ilk hükümdarıdır. Bu dönem araştırmacılar tarafından "Yeni Sumer Devri" yahut "Sumer Rönesansı" olarak da adlandırılır (Maiocchi, 2019). Akkad'dan çok farklı olarak III. Ur Hanedanı kralları

vakitlerinin büyük çoğunluğunu savaş faaliyetlerinden kaçınarak ve inşa faaliyetlerine ağırlık vererek geçirirler. Ur-Nammu, Uruk şehrini alıp Uruk kralı olduktan sonra “Sumer ve Akkad kralı” unvanını alır (Çiçek, 2019: s.499). Bu bir bakıma Kuzey ve Güney Babil’i birleştirmesine vurgu yaptığı şeklinde değerlendirilebilir. Ur-Nammu büyük ihtimalle Gutilere karşı verilen bir savaşta ölür ve yerine oğlu olan, III. Ur Hanedanı kralları arasında belki de en dikkat çekicisi olan, elli yıl hükmeden Şulgi geçer (Maiocchi, 2019). Tıpkı Naram-Sin gibi daha hayattayken kendini tanrılaştırır (Kağnıcı, 2017: s.128). Yönetimde ise bir yenilik söz konusudur. Askeri zaferler sonucunda kazandığı toprakları, hem ticari rotaları güvence altında almak hem de bir bakıma tampon bölge işlevi görmesi açısından eyaletler şeklinde düzenler (Maiocchi, 2019: s. 109). Şulgi bütün krallık mülklerinin kadastrasını hazırlattırır. Kentsel yeniden bölüşüm sistemini geliştirerek eyaletlerin vergilendirilmesinden elde edilen malların hareketini merkezileştirir. Bu, Sumer dilinde sıra, rotasyon, transfer, takas anlamlarına gelen ve *bala* olarak adlandırılan bir idari sistemdir (Maiocchi, 2019). Ekonominin temelinde yatan bürokratik araçları Akkadlardan devralıp eşi benzeri görülmemiş şekilde sistematikleştirdikleri için bu dönem, insanlık tarihinin en iyi belgelenmiş dönemleri arasına girer. Günümüze dek ulaşmış 100.000 civarı idari metin söz konusudur (Maiocchi, 2019: s. 109).

İki yüzyıl evvelki Lagaş kralı Urukagina’yı andırır şekilde bir dizi reformdan bahseden Ur-Nammu Kanunları kendi başlığı altında detaylı bir şekilde açıklanacaktır.

III. Ur krallığının yıkılışına sebep olan olaylar hakkında arkeolojik verilerin azlığından dolayı net bir bilgi söz konusu değildir. Buna rağmen araştırmacılar, MÖ III. binyıl sonları ile MÖ II. binyıl başları arasında, Mezopotamya’nın batı bölgelerinden Sumer ve Akkad kentlerine gelen Amurru göçebelerinin etkisinde hemfikirlerdir (Frankfort, vd., 1996). Tehlikenin büyüklüğü, Ur krallarının bu göçü engellemek adına Dicle ve Fırat nehirleri arasında inşa ettirdikleri bir surdan anlaşılabilir (De Zorzi, 2019: s. 120).

1.4 MÖ 2000-1500 İMPARATORLUK SONRASI KRALLIKLAR

III. Ur krallığının çöküşü, Mezopotamya’da siyasi açıdan oldukça bölünmüş bir manzara yaratır. Eski Önasya tarihi araştırmaları MÖ 2002 olarak tarihlendirilen III. Ur krallığının çöküşünden, Babil’in Hititler tarafından fethine kadar (MÖ 1595) uzanan dönemi genellikle Eski Babil dönemi ya da İlk Babil İmparatorluğu olarak adlandırırlar (De Zorzi, 2019: s. 121). Ancak son yıllarda konuyla ilgili yaptığı araştırmalarla ön plana çıkan Fransız asurolog Charpin “Eski Babil Dönemi” şeklindeki tanıma karşı çıkar. Çünkü aslında bu, yalnızca Hammurabi’nin Larsa’yı aldığı yıl olan MÖ 1763 ve sonraki birkaç on yılı vurgulayan bir dönemdir. O, daha geniş bir kapsamda Amurru kökenli halkın temel rolünü ve dönemin belli başlı kraliyet hanedanlarını nitelediği için “Amurru Dönemi” tanımını daha uygun görür (De Zorzi, 2019: s. 143). Bu tartışmada ki konumumuzu sağlıklı belirleyebilmek adına, sırasıyla döneme damga vuran unsurlara, İsin-Larsa Dönemi’ne, Şamsi-Adad’ın yukarı Mezopotamya’da kurduğu krallığa, Amurru göçebe halklarına, Mari’ye ve Hammurabi dönemine değinmekte yarar var.

İsin-Larsa dönemi, Eski Mezopotamya tarihinde, III. Ur krallığının çöküşünden, Babil kralı Hammurabi’nin Mezopotamya’da etkin bir güç olarak ortaya çıkmasına dek geçen süreyi ifade eder (Frankfort, vd., 1996; Arnold, 2004).

Elamlılar MÖ 2002 yılında Ur şehrini ele geçirirler ve bu olay genel olarak Eski Babil döneminin başlangıcı sayılır (De Zorzi, 2019). Sekiz yıl gibi kısa bir süre sonra İsin kralları, Ur şehrini Elamlıların elinden aldılar. İlginç bir özellik, İsin krallarının kendilerini III. Ur krallığının mirasçıları gibi görmeleridir (Crawford, 2004). İsin kralı Şu-İlişu (MÖ 1984-1975), Ur şehri fethedildikten sonra, Elamlıların savaş ganimeti olarak ülkelerine götürdükleri kent tanrısı Nanna heykelini Ur’a iade etmek gibi sembolik bir jestte bulunur. Bununla da yetinmez ve kraliyetinin başkenti İsin olmasına rağmen o kendine Ur kralı unvanı verir. Anma yazıtları ve kraliyet ilahilerinde görülen propaganda stili de III. Ur krallığını andırır. Tıpkı III. Ur kralı gibi İsin’in prensesleri de Ur şehrinde tanrı Nanna’nın rahibeleri olarak görevlendirilirler (De Zorzi, 2019).

III. Ur krallığının son kralı olan İbbi-Sin döneminde (MÖ 1964-1940) krallık Amurru saldırısı altındaydı (Kıymet, 2019). Günümüzde Tell Senkere olan Larsa şehrine bu dönemde, başlarında Amurru hanedanı olan bir krallık doğar. İsin-Larsa döneminin, bu iki krallığın Mezopotamya şehirlerinin ve su kaynaklarının kontrol mücadelesi tanımlar. MÖ 1926'da Larsa kralı Gungunum, İsin kralı Lipit-İştar'ın elinden hem Ur şehrini hem de körfezdeki deniz ticaretinin üstünlüğünü alır (De Zorzi, 2019: s. 121). Bu ihtilaf yıllarında Orta-Kuzey Babil siyasi açıdan hayli bölünmüş durumdadır. Birçok şehir bağımsız hanedanlıkların merkezi olarak karşımıza çıkarlar (Çiçek, 2019). Ancak MÖ 19.yy başlarında hakimiyetini kuzeyde Sippar'dan güneyde Marad'a kadar genişleten, Babil'e yerleşen Amurru kökenli hanedan dikkate değerdir (De Zorzi, 2019: s. 121). Mezopotamya tarihinde bilinen en uzun yönetim Rim-Sin döneminde yaşanmıştır (MÖ 1758-1699). Larsa, gücünün zirvesinde olduğu Rim-Sin döneminde dahi yalnızca 10-15 şehir devletini idare ediyordu. Yine de MÖ 1793'de İsin'i ele geçirmiş ve Hammurabi (MÖ 1792-1750) Babil tahtına çıktığında ona karşı çıkabilecek yegâne krallıktı (De Zorzi, 2019: s. 122). Bu noktada kuzeyde, bir Amurru kralı olan Şamsi-Adad'ın (MÖ 1812-1775) kurduğu Yukarı Mezopotamya Krallığı anılmalıdır. Kazandığı ün sayesinde gelecek kuşaklardaki Assur kralları onun adını hanedan atalarının arasında anacaklardır. Assur Kral Listesi'nden, MÖ 1820'de Şamsi Adad'ın, Eşnunna kralı Naram-Sin'in Ekallatum'a taaruzu sırasında Babil'e sığındığı anlaşılmaktadır (Glassner, 2004). Yazıtlardan anlaşıldığı kadarıyla Naram-Sin ölene kadar sürgün kalan Şamsi-Adad sonrasında Ekallatum'u geri alır ve Assur kralı II. Erishum'u da yenerek Assur'daki ilk Amurru kralı olma unvanını elde eder (Van de Mieroop, 2005). Bu önemli fetih sayesinde Anadolu'yla olan zengin ticaret rotalarının kontrolünü ele geçirmiş olur. Bununla yetinmeyip hakimiyetini bereketli topraklara sahip Cebel-Sincar'a doğru genişletmek adına kuzeybatı yönünde harekete geçer, ancak onun bu amacı yine Amurru kökenli bir hanedanın merkezi olan Mari şehrinin hoşuna gitmeyecektir (Frayne, 1990). Bu ihtilaftan dolayı Mari kralı Yahdun-Lim (MÖ 1820-1796), Eşnunna ile Şamsi-Adad'a karşı ittifak kurar ve Eşnunna'lı bir prensesle evlenerek bunu pekiştirir (De Zorzi, 2019: s. 123). MÖ 1792'de Şamsi-Adad, Mari şehrini fethederek Kuzey Mezopotamya'nın tümüne hükmeder. MÖ 1779 senesinde Eşnunna kralı Daduşa'nın ölümünden sonra, Şamsi-Adad ve Hammurabi arasında, Sukhum ile önemli katran rezervlerine sahip Hit ve Rapikum kentlerinin hakimiyeti için rekabet baş gösterir. Kısa süren sürtüşmeli bir dönemi, Daduşa'nın

yerine geçen yeni Eşnunna kralı İbal-pi-El'in de (MÖ 1779-1765) dahil olduğu bir ittifak dönemi izler (Van de Mieroop, 2007). Şamsi-Adad'ın MÖ 1775'deki ölümünden sonra yaşanan halk isyanları, göçebe kabilelerin saldırıları, salgın hastalıklar gibi çeşitli fenomenlerinde etkisiyle Yukarı Mezopotamya Krallığı zayıflar ve parçalanır. Bu ise Mezopotamya krallıkları arasında sınırların yeniden belirlenmesini gerektirecek gerilimli ve karmaşık bir tarihi dönemin başlamasına sebep olur (De Zorzi, 2019: s. 124).

MÖ 2. binyılın Mezopotamya kaynaklarında adı en çok geçen ve belgelenen göçebe grup Amurrulardır. Sumer dilinde *Martu* ve Akkad dilinde batı anlamına gelen *Amurru* belirli bir etnik grup ya da kavme işaret etmeyip, Mezopotamya'nın batısına, Ugarit'in doğusundaki dağlık bölgede ve Suriye'de dolaşan yarı göçebe toplulukların tamamını kapsar (Halдар, 1971). Amurrular yalnızca İsin, Larsa, Eshnunna ve Kiş şehir devletleri örneklerinde olduğu gibi kentsel bölgelere saldırıp onları zorla ele geçirmemiş, daha sonraları büyük ün sahibi olacak Babil gibi ufak şehir devletleri de kurmuşlardır (Bülbül, 2010). III. Ur krallarının Amurruları topraklarından uzak tutmak adına Fırat ve Dicle arasına sur inşa ettirdikleri düşünülür (De Zorzi, 2019: s. 136). Dönem yazıtlarında Amurru yaşam tarzının açıkça aşağılandığı görülür. Step çöl ve dağlarda dağınık halde yaşadıklarından ve ölümlerini gömmediklerinden dem vurulur (De Zorzi, 2019). III. Ur krallığının çöküşüyle birlikte Amurrular Mezopotamya'nın ve Suriye'nin kentsel merkezlerine daha yoğun bir şekilde intikal etmeye başlarlar (Çiçek, 2019). Şehirlere yerleşen ve özellikle askeri alanda başarı gösterenlerden iktidara gelmeyi başaranlar hatta henedan oluşturanlar çıkmıştır (De Zorzi, 2019: s. 136). Burada sosyo-politik açıdan incelenmeyi hak eden bir benzerliği belirtmek yerinde olacaktır. 5. yy.'da yaşamış ve tarihte Romalı olmadığı halde tüm İtalya'yı yöneten tek kral olan Odovacar da Cermen kökenli bir Roma memuruydu. Başarılarından dolayı dönemin genel kurmay başkanlığına denk olan bir mevki olan *magister militum* konumuna yükseltilmiştir (Bury, 2020: s. 120). Tarihte buna benzer birçok 'kaba güç', görece daha gelişmiş sistem içerisinde yeteneklerini besleyerek iktidarı devirmeyi başarmıştır. Ne var ki Amurrular'ın kendilerini siyasi olarak kabul ettirdikleri topluluklarda kültürel bir değişime rastlanmaz (Bülbül, 2010: s. 38). Akkad dilini benimseyen Amurrular daha çok kendilerinden önce var olan kültürü özümser gibi görünmektedirler.

Hammurabi dönemi Babil'e gelmeden önce bahsedilmesi gereken diğer önemli bir şehir, dönemde etkili bir güç olan Mari'dir. Bu tarihi şehirden elde edilen arkeolojik buluntular, MÖ 2. binyılda Suriye steplerinde yer alan göçebe yaşam tarzıyla ilgili değerli bilgiler sunar ve bunların hem siyasi hem de ekonomik rollerine ışık tutar (De Zorzi, 2019: s. 137). Popüler anlamda bu topluluklar için 'hana' tanımı kullanılabilir. Ancak bununla Suriye'de MÖ 18-17. yy. aralığında, Mari'nin kuzeyinde, orta Fırat bölgesinde kurulan ve Tell Ashara yerleşim alanında keşfedilen Terqa Kenti'ni de içine alan Hana Krallığıyla karıştırılmamalıdır (Podany, 2018). Bu topluluklar kullanılan Hana tanımı bir kavim değil, "bedevi" benzeri bir yaşam tarzını ifade eder (Bülbül, 2010).

Bazı kralların yalnızca unvanlarında değil aynı zamanda yaşam şeklinde de ait oldukları kavimlere ilişkin izler görülebilir. Örneğin, Zimri-Lim'in Mari'de bulunan muhteşem saray yerine Fırat kıyısında bir kampta yaşadığı, hatta yüksek rütbeli bir idarecinin Zimri-Lim'i şehre göçebe gibi at üstünde gelmemesi gerektiği, kentsel usullere uygun şekilde eşeklerin çektiği bir arabayla gelmesi gerektiği yönünde teşvik ettiği Mari'de bulunan ünlü bir mektup aracılığıyla bilinmektedir (De Zorzi, 2019: s. 138). Krallar kendi aralarındaki ilişkiler doğrultusunda birbirlerine baba, oğul, kardeş, efendi yahut hizmetkar derler. Aynı statüye sahip krallar birbirlerine kardeş olarak hitap ederler (Yıldırım, 2017). Daha az güç sahibi krallar ise daha güçlü kralların oğlu gibidirler. Daha güçlü ve daha az güçlü iki kral arasındaki ilişkinin daha sert bir ifadesi de ilkinin efendi, ikincisinin hizmetkar olduğu haldir. Açıkça görülmektedir ki burada ev-aile yapısı metaforu benimsenmiştir (De Zorzi, 2019: s. 138). Ev kavramının önemli olduğu açıkça görülür. Uluslararası sahnedeki çeşitli kralların büyük bir ailenin parçası olduğu algısı dönemde oldukça güçlüdür. Bu aynı zamanda uluslararası düzeyde gelişen yeni dinamiklere ilişkin ipucu sunar. Saraylar arasındaki iletişim aralıksız bir mesajlaşma ve hediyeleşme süreci aracılığıyla yürütülüyordu (Bülbül, 2010). İki farklı krallık arasındaki düzenli ilişkilerin asgari tezahürü bu karşılıklı yazılan mektuplar ve elçilerin düzenli ziyaretleridir. Krallar artık yalnızca askeri seferler yapmak için yer değiştirmezler, yeni ittifaklar kurmak ya da mevcut ittifakı pekiştirmek amacıyla da seyahat ederler (De Zorzi, 2019). Siyasi, diplomatik ve askeri hayatın her aşamasının tanrıların himayesinde gerçekleştiği, tüm bu sistemin aynı zamanda dinsel bir boyutu da olduğu unutulmamalıdır. Kral burada tanrılarla halk arasında bir aracıdır. Kral, adaletin icrasını şahsen üstlenen öncelikli bir konuma

sahiptir. Birçok tablette kralın halkına doğru yolu gösteren, ona rehberlik eden ve adalet bahşeden “adil kral” rolü vurgulanır (De Zorzi, 2019: s. 147). Bu tür bir ideolojinin en somut faaliyetleri arasında, tahta çıkan kralın gerekli gördüğü takdirde ilan ettiği aflar sayılabilir. Hammurabi’nin halefi olan Ammi-saduqa (MÖ 1646-1626) dönemine ait emirnamelerden bireyler arası borçların iptalini de kapsayan aflar tespit edilmiştir (Tosun ve Yalvaç, 1975). Toplumsal açıdan son derece önemli bir olgudur. Aile yapısıyla doğrudan ilişkilidir. Şöyle ki, kanunlar gereği borcunu ödemeyen bir birey, aile fertlerinden birini veya birkaçını borçlu olduğu kişinin insafına bırakmak durumunda kalıyordu. Dolayısıyla bu af emirnameleri ailelerin tekrar bir araya gelmesine vesile oluyordu.

MÖ 2. binyılda Mezopotamya’da temel olarak teokratik rejimler ve ilahi hak temelli monarşiler olmak üzere iki siyasi model vardır. İlk modele göre iktidarda yerel bir tanrı vardır ve kral sadece onun bir aracısıdır. Assur, Eşnunna ve Der gibi şehirler bu modele örnek teşkil ederler. İkinci modelde ise kralın meşrutiyeti, bir hanedana olan üyeliğine ve tanrılar tarafından seçilmiş olmasına bağlıdır. Bu modelde kral konumunu bir tanrının seçimine borçludur (De Zorzi, 2019: s. 145). Daha sonraki başlıklarda detaylı bir şekilde ele alınacak olan Hammurabi kanunlarının ön sözünde bu çok açık bir şekilde görülmektedir. Burada Anu ve Enlil iktidarı evrenin merkezinde, Babil’de ikamet eden Marduk’a vermişlerdir (Tosun ve Yalvaç, 1975). Taht için ise Hammurabi’nin ismini söylemişlerdir. Görüldüğü gibi tanrılar Hammurabi’yi seçmiştir. Tanrısal dünyayla sıkı bağlar söz konusudur ve bu sebeple krallar tanrılara yaptıkları işlerden dolayı sürekli olarak hesap vermek ve başarı için onlara yakarmak durumundadırlar. Diplomatik türden her türlü girişimlerde, tanrıların lütfunu kazanabilmek adına kahinler hazır bulundurulurlar. Burada kahinler falcılardan farklı olarak kralın hizmetinde değildirler. Tanrılar belirli durumlarda kralla doğrudan bu kâhin aracılığıyla irtibata geçebilirdi. Tanrılarla aralarındaki bu özel ilişki sayesinde belirli bir seviyeye kadar bağımsız olabiliyorlardı (De Zorzi, 2019: s. 145).

Hammurabi dönemiyle ilgili çok fazla sayıda antlaşma tabletleri gün yüzüne çıkarılmıştır. Bu tabletler dönemin resmini sunması açısından paha biçilmez bilgiler sunarlar. Bunlar temelde o dönem, devasa boyutlardaki ürünün temini, taşınması,

yeniden dağıtılması, taşkınlarla mücadele, ferman yayınlamak gibi imparatorluk idaresiyle ilişkilidirler (Breasted, 2003).

MÖ 19. yüzyıl başlarında Babil'e yerleşmiş olan Amurru kökenli bir hanedanlığın altıncı kralı olarak MÖ 1792'de tahta çıkan Hammurabi döneminde (MÖ 1792-1750) Babil, güneyde Larsa, doğuda Eşunna ve kuzeyde Yukarı Mezopotamya krallıklarının bulunduğu siyasi satranç tahtası üzerinde mütevazı bir krallıktır (De Zorzi, 2019: s. 140; Van de Mieroop, 2005).

Hammurabi, iktidarının ilk yıllarında yayılmacı bir politikadan çok, barışçıl bir politika sergiler. Şehir duvarlarının yükseltilmesi, hendekler ve surlar inşa etmek ve tapınakları onarmak gibi kamu hizmetlerini ön planda tutar (Arnold, 2005). Hammurabi, Sumer kentlerini ve Akkad ülkelerini tek bir yönetim altında birleştirmiştir (Bülbül, 2010: s. 44). Hammurabi'nin kurduğu bu yeni düzen, teokratik bir devlet yapısı olmaktan çok dünyevi bir devlet olduğu genel kabul görmektedir (Memiş, 2009: s. 35). İyi bir komutan ve idareci olan Hammurabi, Babil kültürünü Mezopotamya kültürü haline getirmiştir (Bülbül, 2010: s. 44).

Hammurabi, eski müttefiki olan Zimri-Lim'i de yenerek Mari şehrini yerle bir eder (Van de Mieroop, 2005; Arnold, 2005). Assur ili de dahil olmak üzere bütün Elam'ı, aşağı denizden Amurru'ya ve yukarı denize kadar olan ülkeleri ele geçirmiştir. Bu büyük başarı Hammurabi'ye, “dört cihan hükümdarı, cihan imparatoru” gibi ünvanlar kazandırmıştır (Bülbül, 2010: s. 44-45). Ancak Babilliler fethettikleri şehirlerde idari arşivlere dokunmazlar, diplomatik türden olan belgeler Babil'e götürülür. Ticaret güzergahları üzerinde stratejik bir konumda bulunan Malgium Krallığı'nda MÖ 1759'da Hammurabi tarafından ele geçirilir. MÖ 1755'de günümüz Irak'ın kuzeyinde bulunan Şubartum'un fethiyle sonuçlanan sefer Hammurabi'nin son seferi olarak bilinir (De Zorzi, 2019: s. 142). Artık Mezopotamya'nın inişli çıkışlı olan güç denge hali dönemi son bulmuş ve Babil'in bölgedeki genel hakimiyeti kurulmuştur. Hammurabi MÖ 1750 yılında, Babil'i Eski Önasya'nın en güçlü krallığı haline getirdiği 43 yıllık hükümdarlığının ardından ölür (De Zorzi, 2019: s. 142).

Hammurabi'nin ölümünden sonra sıklıkla yaşanan su baskınları ve isyanlardan dolayı halefleri krallığın güneyini kısa sürede kaybederler (Van de Mieroop, 2005; Arnold, 2005). Dışarıdan gelen Kassit saldırıları yüzünden Babil, uzun ömürlü

olamamış, I. Babil Devleti, Hitit Kralı I. Murşili tarafından MÖ. 1550’de yok edilmiş, kentin zenginlikleri yağmalanmış ve halk Dicle boylarına sürülmüştür (Bülbül, 2010: s. 46).

1.5 M.Ö. 1500-1200 GEÇ TUNÇ ÇAĞI KRALLIKLARI

MÖ 2. binyılın ortaları, Mezopotamya bölgesinin tümünde köklü değişikliklere tanık olmuştur. Bu köklü değişimin altında yatan temel unsurlar; Babil’in merkezi konumunu yitirmesi, Hatti ve Mitanni krallıklarının etkin siyasi unsurlar olarak doğması ve Mısır’ın sınırlarının Suriye-Filistin bölgelerine kadar genişlemesi şeklinde sıralanabilir (Yıldırım, 2017). Tüm bunlar MÖ 13. yüzyıl sonuna dek sürecektir olan yeni bir düzenin temellerini oluşturmuşlardır. Bu yeni düzen için kullanılan tanım “Bölgesel Sistem” dir. Bu sistemde, toprağa dayalı az sayıdaki büyük boyutlu devletler, etki alanlarındaki daha küçük oluşumları, karmaşık diplomatik mekanizmaları kullanarak kontrol altında tutmaya çalışırlar (Devecchi, 2019: s. 159). El-Amarna mektupları sayesinde bu dönem halihazırda çok iyi belgelenmiş durumdadır (Resim 18).

Mısır’ın El-Amarna yerleşiminde bulunan bu kentte keşfedilen arşiv, IV. Amenhotep’in çeşitli krallıklarla olan yazışmalarını içerir (Devecchi, 2019: s. 160). Bu krallıklar başlıca; Babil, Mitanni, Hatti, Alaşiya ve Assur’lulardır. Krallar birbirlerine sıklıkla kardeş olarak hitap ederler. Bu kralların birbirlerine yazdıkları mektuplar dönemin diplomasi dilini ifade etmekte ve son derece katı protokollerle hazırlanmaktaydı (Yıldırım, 2017). Düzene uymamak ve bir unvanın atlanması gibi hatalar, mektup yazılan kişinin şiddetli protestosuna sebep olabilmekteydi.

MÖ 2. binyılın ortaları için, çağdaş kaynaklar, Mezopotamya bölge tarihinde ilk kez hem coğrafi hem de siyasi olan iki oluşum için “Babil” ve “Assur” terimlerini kullanırlar. Bu döneme ait olarak üniter bir Babil ve üniter bir Assur devleti fikrinde uzmanlar hemfikirdirler (Devecchi, 2019: s. 179). Babil’de MÖ 16. yüzyıl başlarında, I. Hanedanın çöküşü üzerine Kassit kökenli bir hanedan tahtın yönetimini eline alır (Gür, 2021). Bunun bir istila sonucu gerçekleştiğini ileri süren araştırmacılar olmakla birlikte genel kanı, Babil halkıyla barış içinde yaşayan azınlık bir grubun siyasi bir

eylemnin sonucu olduğu yönündedir (Devecchi, 2019: s. 180). Kassitler, Babil’de hanedanlık kurmuş ve Babil’in kültürel ve dini gelenekleri ile Orta Babil dilini tamamiyla benimsemişlerdir (Erbaşı ve Gezmez, 2023). Kassit dönemi MÖ 1590 ile MÖ 1150 arası boyunca sürecek ve bölgede tek bir hanedanlığın sağladığı en uzun hakimiyet dönemi olma özelliğı kazanacaktır (Devecchi, 2019).

Güney Mezopotamya bu dönemde birlik ve istikrarı sağlamış görünmektedir. Mezopotamya’nın bin yıllık edebi geleneğı bu dönemde resmiyet kazanacaktır. Epik şiirler gibi edebi metinlerin ve kehanet dizileri gibi inceleme eserlerinin artık standartlaşmış versiyonları görölmeye başlar. Vakayiname olarak adlandırılan, dönemin önemli olaylarının görece yalın bir dille anlatıldığı ve bu döneme ilişkin bilgilerimizin temel kaynağını teşekköl eden tarih yazımsal eserler ortaya çıkar. Sumerce hala kültür dili olmayı sürdürür (Devecchi, 2019: s. 181). Kassit hanedanlığına atfedilecek önemli bir belge türü ise Akkadca sınır-hudut anlamına gelen “Kudurru”lardır (Yücel ve Parlütı, 2021: s. 22). Bunlar, üzerlerinde kralların toprak tahsisleri, tanrı ve yıldız sembolleri, kötölüğe karşı koruyucu özelliğı sahip canavar tasvirleri, kral tasvirleri olabilen taştan stellerdir (Devecchi, 2019: s. 181). Kudurrular sayesinde hanedanlıkların yapısı yanı sıra hem toprak işleyişi hem de dönemin sosyal ekonomik ve dini yapısı hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir (Slanski, 2003).

Assur ülkesinin toprağı dayalı, siyasi bir varlık kazanması, Babil’e kıyasla daha sonra olur (Devecchi, 2019: s. 181). MÖ 14. Yüzyıldan öncesine ait az sayıda kaynaktan elde edilen izlenim, Assur ülkesinin oldukça zayıf ve siyasi olarak ayrı bir krallık olduğı ve sıklıkla Mitannilerin kontrolü altına girdiğıdir (Gökçek ve Akyüz, 2013). Assur’luların Mitanni’ye bağımlı olduğı, Orta Assur dönemine ait belgelerin hem dilsel hem de paleografik açıdan Mitanni kâtip geleneğinin etkisini yansıtmışından da anlaşılır (Devecchi, 2019: s. 181). Orta Assur döneminde (MÖ 1365-745), Assur’lular topraklarını Mitanni egemenliğinden kurtararak yeni bir başlangıç yapmışlardır. Böylece Orta Assur döneminde, Ön Asya’nın en büyük devleti olan Mısır ile diplomatik ilişkiler kurulmuştur (Gökçek ve Akyüz, 2013: s. 45). MÖ 2. binyılın ortasından itibaren Babil ve Assur arasında yoğun siyasi ve kültürel ilişkiler mevcuttur. İhtilaflar bu iki gücün vazgeçilmez parçasıdır. Her iki devletinde MÖ 15.

yüzyıl başlarında Mısır ile diplomatik ilişkiler içinde oldukları görülür (Devecchi, 2019).

Orta Assur Krallığı, I. Tukulti-Ninurta'yla (MÖ 1233-1197) birlikte gücünün doruk noktasına ulaşır (Gökçek ve Akyüz, 2013). Sınır bölgesinde yaşanan bir anlaşmazlıktan dolayı Kassit kralı IV. Kaştiliaşu (MÖ 1232-1225) ile yaptığı bir meydan savaşını kazanır. Bu savaş sırasında Babil kralı yakalanır ve Assur'a getirilir. Yedi yıl süreyle Babil'in yönetimini üstlenir. Orta Assur siyasi edebiyatının başyapıtı olarak gösterilen "Tukulti-Ninurta Şiiri" bu zafer ile konu edilir ve şiir Babil dilinde yazılmıştır (Devecchi, 2019: s. 184).

Bir süre sonra I. Tukulti-Ninurta tarafından kazanılan topraklar çeşitli nedenlerle kaybedilir ve Babil yeniden bağımsızlığına kavuşur (Yücel ve Parlıtı, 2021). Ne var ki MÖ 12. yüzyılda Babil için yeni bir tehdit söz konusudur. Elam Krallığının saldırgan politikaları, Elam kralı Şutruk-Nahhunte Babil krallığının kuzey kesimlerini ele geçirir, oğlu Kutir-Nahhunte ise babasının politikasını devam ettirir ve Babil'e ulaşarak şehri yağmalar ve Kassit krallığına son verir (Devecchi, 2019: s. 185). Bu dönemde Assur krallığı da derin bir siyasi kriz içerisindeydi (Yücel ve Parlıtı, 2021). Taht mücadelesi ve Arami kabilelerin saldırıları arasında kalan Assur, topraklarının bir kısmını kaybeder. Bu kısa zayıflama dönemine rağmen Assur Krallığı Demir Çağında Eski Önyasya üzerinde güçlü bir hakimiyet kuracak ve Assur İmparatorluğuna dönüşecektir (Devecchi, 2019: s. 185).

İKİNCİ BÖLÜM

2. HUKUKSAL BAĞLAM

2.1 ESKİ MEZOPOTAMYA'DA ADALET ANLAYIŞI VE HUKUK SÜRECİ

2.1.1 Bir Düzenleme Aracı Olarak Dil

Dil, aklımızdan geçen düşünceleri ifade edebilme imkânı bulabildiğimiz bir araç, hatta bir ifade aracı olmanın ötesinde bizzat düşüncenin aynasıdır da. Daha geniş bir pencereden baktığımızda bunun sağ duyuşsal ‘a priori’⁴ bir bilgi olduğunu hemen anlarız. Chomsky dilin, evrensel gramer dayanan doğuştan gelen bir sinirsel aygıtın varlığına bağlı olduğunu ve bu aygıtın yalnızca insana mahsus olduğunu belirtir (Chomsky, 2002). Chomsky ve sayısı azımsanmayacak kadar fazla olan birçok araştırmacının konuyla ilgili temel saptamaları ise Homo Sapiens’in dillerinin tümünün evrensel bir gramer içermesi olgusudur. Dillerin hiçbirisi diğerinden daha az karmaşık değildir. Dolayısıyla ‘evrensel gramer’, türümüz en az elli bin yıl önce gezegenin çeşitli köşelerine yayılmadan evvel bilişsel dağarcığında bir cevher olarak bulunuyor olmalıydı. Bu, beşerî dil içgüdüğü olarak da adlandırılan ve dilin kökenleriyle ilgilenen en büyük isimlerin hemfikir oldukları bir akıl yürütme modelidir (Dessalles vd., 2018: s. 23).

İlk insanlar bir noktadan sonra çevresini dil ile düzenlemeye başlamış olmalıdır. Zamanla da bunu farklı dillerle yapmaya başlamışlardır. İnsan toplulukları, kendilerine seçtikleri dünyanın içerisinde kültürel yapılar vücuda getirirler. Bundan dolayı da kavramlar her bir dil- her bir kültür için kökten farklılıklar gösterebilirler. Sumerler için konuşmak demek düzenlemek demektir. Düzenleme fikri ise sadece Sumer dilinin değil, düşünüş biçiminin de esasını oluşturur. Bu haliyle açıkça görülür ki dil yapısı aynı zamanda düşünce yapısıdır da (Tosun, 1973: s. 559).

⁴ A priori: Deneyle kanıtlanması mümkün olmayan olguları izah etmek için kullanılan önsel önermelerdir.

Mezopotamya manzarasında baktığımızda birçok dil ve kavimle karşılaşsak da hepsini Mezopotamya kültürü altında toplayabiliyoruz. Mesela Anadolu için aynı durum söz konusu değildir. Mezopotamya’da olduğu gibi tek bir kültür altında tanımlanamamaktadır, burada farklı kültür alanlarına ayırma zarureti doğuracak kadar çeşitli lisan ve kavimler mevcuttur.

Çivi yazısı ile yazılmış tabletlerin belgelerin okunup anlaşılması ile MÖ 4. binyıldan itibaren başlayıp geniş bir zaman yelpazesine yayılan yeni bir dünya keşfedilmiştir. Çivi yazısının, 1840’lara kadar kimsenin okuyamadığı bir yazının çözülmesi ve filologların çalışmaları ile, bu dilleri konuşan insanların manevi dünyalarına da nüfuz edilmiş oldu (Watson, 2014). İsimleri soluk bir şekilde Kitab-ı Mukaddes’te ki menkıbelerde geçen Orta Doğu’nun efsane şehirleri, unutulmuş karanlık bir sokağı aydınlatan sokak lambaları gibi bir bir parlamaya başladılar. Tarihi idrak etmenin çeşitli yolları vardır. Şüphesiz ki maddi kalıntılar bunun için geçerli araçlardır. Ancak maddi kalıntı örneği olarak bir Sumer sanat eseri ile bir Babil, Mısır, Hitit sanat eseri arasında muazzam farklar görebiliriz. Ancak çeşitli uygarlıklar arasında mukayese yapmak adına, daha incelikli farkları ortaya koymak için ilgili toplumların düşünce yapıları (dil yapıları) ve dolayısıyla da devlet-kanun anlayışları irdelenmelidir (Tosun, 1973: s. 557-581).

2.1.2 Çivi Yazısı Hukuku

Hukuk ve iktisat konusunda yazılmış olanlar, çivi yazısı ile yazılmış belgelerin büyük bir kısmını teşkil ederler (Watson, 2014). Çivi yazısı hukukunun başlıca kaynaklarını işte bu belgeler oluşturur. Atatürk’ün direktifiyle Almanya’ya gitmiş ve Ankara’da çivi yazısı çalışmalarına ömrünü adanmış bir bilim kadını olan Tosun, Sumer-Babil ve Assur uygarlıkları yerine tek bir Mezopotamya Uygarlığı tabirinin kullanımının yanlış olmayacağını belirtir. Aynı ayrı etnik topluluklardan oluşan tüm bu kavimlerin dillerinin ve siyasi hudutlarının farklı olduklarını, ancak birleştirici unsurların bu ayırıcı unsurlardan çok daha fazla olduğunu belirten Sumerolog, birleştirici unsurların en başına hukuk-kanun ve devlet anlayışını koyar (Tosun, 1973). Öyle ki menşei Fırat ve Dicle havzaları olan hukuk, kanun, idare ve devlet anlayışı,

sınırlarını aşar ve İran’da Elam’lıları, Hurri’leri, Anadolu’da Hititleri etkisi altına alır. Dolaylı olarak da Aydıngün’ün Hitit devlet geleneğinin Miken dünyasına yansımaları konu alan 2009 tarihli çalışması dikkate alındığında rahatlıkla ifade edilebilir ki, bu etkinin çapı hem mekânsal hem de zamansal anlamda muazzam boyutlardadır (Aydıngün, 2009: s. 65-72). Tüm bunlar göz önüne alındığında söylenebilir ki genel bir kavram olarak ‘çivi yazısı hukuku’ son derece uygundur. Ancak ve ancak bir çivi yazısı hukuku tabiriyle Basra körfezinden Anadolu’ya kadar olan coğrafya, belge bağlamında kucaklanabilir. Mezopotamya uygarlığına ait hukuk ve devlet anlayışı çevre kavimleri aynı zamanda din, edebiyat ve sanat çerçevesi içerisinde de etkilemiştir (Tosun, 1973: s. 562).

2.1.3 Hukuk Olgusunun Kökenleri

Sayırsız hukuk tanımlarına bir göz atacak olsak ‘*toplum düzeni*’, ‘*devlet gücü*’, ‘*uyulması gereken kurallar*’ gibi kavramların hemen hemen tüm bu tanımların ortak paydası olduğu görülür. Kınal, hukuku toplum düzenini sağlamak için çıkarılmış ve devlet gücü ile güçlendirilmiş kurallar bütünü olarak tanımlar (Kınal, 1983: s. 133; Memiş, 2021: s. 1-37). Tanım gereği hukuk ve adalet kavramlarının doğmasının ön koşulu olarak, büyük insan gruplarının bir arada yaşaması ve en azından gelişmemiş bir devlet yapısının var olması görülmektedir. Adına devlet diyebileceğimiz en erken yapıların MÖ 4. binyılda Sumerlerle Mezopotamya’da doğduğunu tezin birinci bölümünde, arkeoloji başlığı altında incelemiştik. Burada önemle belirtilmelidir ki yazının icadından önce toplumların yazıyı kullanmıyor olmaları onların sosyal ve hukuksal bir düzenleme içerisinde olmadıklarına işaret etmez. Tarih öncesi dönemlere ilişkin arkeolojik kazılarda elde edilen buluntular, özellikle Neolitik ve Erken Tunç Çağları arasındaki dönemde insanların sözlü kurallar çerçevesinde hayatlarını sürdürdüklerini göstermektedir (Aydıngün, 2009: s. 65-72). Hatta Sumerce olarak yazılmış kanunların en eskisi olarak kabul gören Urukagina kanunlarının bizzat kendisi şu şekilde ifade etmektedir (Tosun ve Yalvaç; 1975). ‘Töre, o zamanlarda vardı’. Burada pi-lul-da kelimesi için töre önerilmiş olup yazılı kanun metinlerinde ilk kez burada karşılaşılmaktadır (Tosun ve Yalvaç, 1975). Burada yazılı kanunlardan, kesin hükümlerden evvel ülkede ‘pi-lul-da’ vardı denilerek ülkenin töreyle idare

edildiği açıkça ifade ediliyor. Birkaç satır sonra ise, Urukagina'nın tanrı Ningirsu'nun verdiği emirleri yerine getirirken eski görenekleri düzelttiği açıkça ifade edilmektedir. “O, ilk zamanların göreneklerini düzeltti, efendisi tanrı Ningirsu'nun ona verdiği emri yerine getiriyordu”⁵.

Gerçek anlamda ilk cemiyet hayatının başladığı Neolitik dönemden, 10.000-20.000 kişilik nüfuslara ev sahipliği yapan kentlerin doğduğu döneme kadar hukuki sorunların yaşandığı varsayımını yapmak zaruriyetindeyiz. Aksini düşünmek, sayısı on binleri bulan tüm bu insanların hiçbir şekilde hukuki sorun yaşamadan hayatlarını idame ettirebildiklerini varsaymak gerçekçilikten uzak, akıldışı bir yaklaşım olurdu. Tezin birinci bölümündeki arkeoloji başlığı altında tüm Eski Mezopotamya toplumlarının belirli özelliklerine vurgu yapılmıştır. Bu özelliklerden birisi de ilgili topluma ilişkin toplumsal hiyerarşiye işaret eden buluntuların kazılardan elde edilip edilmediği olmuştur. Ölü gömme adetleri, mezar eşyaları, mimari...vb. Burada, toplumsal hiyerarşinin izlerinin belirli bir noktaya kadar gözlenmediğini gördük. Peki henüz bir kralın yahut kent beyinin varlığına ilişkin hiçbir emare göremediğimiz, eşit haklara sahip yurttaşlar olarak yaşadıklarını varsaydığımız bu merkezlerde karar alma mekanizması nasıl işliyordu? Anlaşmazlıklar nasıl çözülüyor, dinsel ayinler nasıl yönetiliyor, kısacası toplumsal düzen nasıl kontrol altında tutuluyordu? Hodder, Çatalhöyük üzerinde yaptığı çalışmalar sonucunda imtiyaz sahibi kişilerin, bu tür eşitlikçi toplumlarda, toplum yönetiminde hatırı sayılır bir kontrol sağlayabildiklerine inanmamaktadır (Hodder, 1999). Bilim insanlarının ortak kanısı, toplumu alakadar eden önemli kararların alınmasında ya da hukuki anlaşmazlıkların giderilmesinde, üyelerini yaşlılardan oluşan fertlerin teşkil ettiği bir tür İhtiyarlar Meclisinin rol oynadığı yönündedir (Ülkekel, 1999). Yazının henüz resim formunda olduğu dönemlerde bu piktografik işaretler içerisinde ‘yaşlılar’ ve ‘meclis’ kavramlarının var olduğunu ileri süren çalışmalar mevcuttur (Frankfort, 1978).

Çivi yazısı hukukçuları, Mezopotamya’da teamül hukukunun, örf ve adetlere dayalı hukukun yazılı kanunlardan çok öncesinden beridir gelişmiş müesseseler oldukları konusunda hemfikirlerdir (Tosun ve Yalvaç, 1975). Burada aslında köken sorusuna da bir cevap bulmuş oluyoruz. Hukukun temeli ve kaynağı teamül hukukudur. Bugün dahi teamül hukukunun yazılı kanunlar yanında itibarını muhafaza

⁵ Urukagina Adaletnamesi: VIII 7-13)

ettiği milletler mevcuttur. Bunlar görece gelişmemiş milletlerdir. Uygarlık seviyesi yükselmiş toplumlarda hiç şüphesiz, hukuk kaideleri değişmez ve bu kaideleri açık bir şekilde ifade eden metinlere daha çok ihtiyaç duyulur. Bu ihtiyaç ve düşünce herhalde geçmişte görece olgun bir toplumda kanun fikrinin temelini oluşturmuş olmalıdır. Yine de tam olarak nerede ve ne zaman yazılı hukuka geçtiği konusu net değildir (Kınal, 1983). Hukuki içeriğe sahip en eski Sumer metni MÖ 24. yy.'da yaşadığı düşünülen Lagaş kralı Urukagina'dır. Bilinen en eski kanun koyucudur (Tosun, 1973). Anlaşılabileceği üzere yazının keşfinden (yaklaşık MÖ 3500 civarı) en fazla 8 asır sonra yasalar yazılı bir form kazanmıştır. Gelecek keşiflerle birlikte bu tarih daha erken bir zamana çekilebilir.

2.1.4 Kent Kültürü ve Mabet Sosyalizmi

Kent kültürü Mezopotamya'ya Sumerler'le gelmiştir. Ancak Sumerler de burada otokton⁶ değillerdi. Onlar Fırat ve Dicle havzalarına yerleşmiş allokton⁷ kavimlerdi. Bunun en büyük kanıtı ise, çivi yazılı metinlerde Dicle ve Fırat nehirlerinin isimleri için kullanılan İdiglat ve Purattu isimleri ile Eridu, Ur, Uruk, Larsa, İsin, Adab, Kullab, Nippur, Lagaş, Kiş gibi merkezlerin isimlerinin Sumerce olmamasıdır (Kramer, 2002).

Mezopotamya kent merkezlerinin yapı ve işlemlerine bir göz atacak olursak, sur duvarlarının dışında ortak emeğin kullanıldığı tarlalarla karşılaşırız (De Zorzi, 2019; Watson, 2014). Bunlardan elde edilen ürünler merkezde bulunan ve kentin en önemli yapısı olduğu anlaşılan tapınaklara getiriliyordu (Maiocchi, 2019). Tapınağa ait geniş depolarda muhafaza edilen bu ürünler rahip memurların sıkı denetimi altındaydı. Ürünler ihtiyaçlara göre bir yeniden dağıtım mekanizmasına tabi tutulur ve arta kalan ihtiyaç fazlası mal ise, yerel olarak bulunamayan değerli taş, kereste, maden gibi ürünleri komşu çevreden elde etmek için takasta kullanılırdı (Kınal, 1983). Sumerlerde ortaya çıkan bu sistem batılı araştırmacılar tarafından 'teokratik sosyalizm' veya 'mabet sosyalizmi' olarak adlandırılmıştır (Memiş, 2021). Rahatlıkla

⁶ Yerli halk

⁷ Jeolojik geçmişinde bugün bulunduğu yerden başka bir yerde oluşmuş ancak daha sonra gelişen jeolojik süreçler sonucunda ise farklı bir yere taşınmış kayaç veya kayaç topluluğudur.

anlaşılabileceği üzere mabet hem bir din hem de bir ekonomi merkezi olarak işlem görmekteydi. Zaten bu ikisi insanlık tarihinin ironik iki aşığı gibidirler. Hep el ele görülürler. Bu sistem, rahip memurların mabede giren ve çıkan ürünleri titizlikle kayıt altına almalarını gerektiriyordu. Başlangıçta bu ürünlerin cins ve miktarları resimlerle ifade edilse de zamanla daha pratik bir hal kazanmış ve resimlerin yerini çizgiler almıştı. Sonuç olarak yeni bir sosyal sistem, Ural-Altay dil grubu içerisinde değerlendirilen Sumerce çivi yazısını doğurmuştur (Kınal, 1983; Memiş, 2021).

Mezopotamya’da kurulan ilk kentler ‘EN’ ve ‘ENSI’ olarak adlandırılan rahip krallar tarafından idare edilmektedir (Ateş ve Ünal, 2004). Bu kişilere rahip kral denilmesinin sebebi hem dini hem de idari-ekonomik misyonları birlikte yürütmelerinden kaynaklanmaktadır. Unutulmaması gereken nokta Sumer toplumunda gerçek anlamda ‘kral’ tanımına uyan unvan daha sonra ‘LUGAL’ olarak ortaya çıkacaktır. EN ya da ENSI’ler için kent beyi tanımı daha uygun düşebilir (Memiş, 2019). Sumerlerin hanesine kaydedilmesi gereken dikkate değer bir husus şudur. Tüm bu kelimeler halis Sumerce kelimelerdir. Teşkilatlı siyasi bir toplumun ve böylesine bir toplumla sıkı sıkıya ilişkili hukuk anlayışı ile hukuk kurumlarının varlığının delilleridir (Bilgiç, 1963). Yöneticilerin görevi, tanrıların yeryüzündeki mülklerini adil bir şekilde yönetmek ve toplumun nizamını sağlamaktır. Yetki tanrılardan alınıyordu. Bunun en açık kanıtlarını Welt-Blundell prizması denilen Sumer Kral Listesinde izleriz. “Krallık gökten ilk kez Eridu’ya indirildi” der (Jacobsen, 1939; Kramer, 1971: s. 328- 330; Memiş, 2021: s. 9) (Resim 19). Krallığın tanrısal bir kurum olarak görüldüğünün açık bir delilidir.

Zaman içerisinde büyüyen kentler ile birlikte yapılacak olan işlerin mahiyeti de artmış olmalıydı. Erhanedanlar II Döneminde (MÖ 2650-2550) bu yoğun yükü azaltmak adına neredeyse laik bir anlayışa yorumlanabilecek sistemsel değişiklik gerçekleştiği bazı araştırmacılarca önerilir. Bu, din ve devlet işlerinin birbirlerinden ayrılması sürecidir. Saray ve mabedin birbirinden ayrılması. Artık kral sadece devlet işlerine odaklanacak, din işleri ise rahip sınıfının denetiminde olacaktı (Memiş, 2020). Bu dönemden sonra ise Sumer idarecilerinin artık ‘Büyük Adam’ anlamına gelen ‘LUGAL’ ünvanını aldıkları görülür (Kınal, 1983). Yalnız tarihi kanıtlar bize bu ayrımın çok keskin olmadığını, kralların kutsal karakterlerinden hiçbir zaman vazgeçemediklerini gösterir. Bunu sadece din işlerinde rahip sınıfına tanınan daha geniş

bir ayrıcalık olarak düşünmek çok da yanlış olmayacaktır. Hatta bir süre sonra bu yöneticilerin, yargı işleriyle uğraştıklarını, adaleti tesis etme misyonunu üstlendiklerini ve ‘Adil Çoban’ rolüne soyunduklarına şahit oluruz (Memiş, 2021).

Erhanedanlar III Döneminde (MÖ 2550-2350) ise, Avrupa Orta Çağ’ında kralların papanın elinden taç giymesine çok benzer bir gelenek doğar. Nippur’un bu dönemde baş tanrı Enlil’in çok önemli bir kült merkezi konumunda olduğunu hatırlayalım. Sumer’in en güçlü ‘LUGAL’lerinin amacı, Nippur’u hakimiyetleri altına almaktı. Ancak Nippur kentinin baş rahibinin elinden egemenlik simgelerini (taç, asa...vb.) aldıklarında ‘LUGAL Kalama’ (En Büyük Kral) olabiliyorlardı (Memiş, 2019). Açıkça görülüyor ki krallık kurumu binlerce yıldır tanrısal bir temel üzerine inşa edilmekteydi. Dini hassasiyetlerinden ötürü kalabalık avam⁸ sınıfı, din adamlarını her daim gözlerinde büyütmüşlerdir. Onların tavsiyelerini, arzularını ve emirlerini tanrının arzu, emir ve tavsiyeleri olarak görmüşlerdir. İşte bundan dolayı olmalıdır ki mabede giren ve çıkan ürünlerin hesabını tutmakta uzmanlaşmış bu memur sınıf, çok kısa bir süre içerisinde ‘LUGAL Kalama’ ya yetki verebilecek kadar önemli ve kutsal olan kişi-kurumlara evrilmişlerdir. Bu konumlarını ise sonraki binlerce yıl boyunca muhafaza etmeyi becerebileceklerdir.

Neolitikleşme süreciyle birlikte tarımsal üretim artmış ve ürünlerin depolanma ihtiyacı doğmuştur. Eşitlikçi mimarinin hâkim olduğu kentlerin merkezleri bu iş için kullanılmaya başlamıştır. Herkesin ürettiğini getirdiği merkezde bulunan bu depolardan daha sonra herkese ihtiyacı kadar yeniden dağıtım yapılmaktaydı. Bu süreç ‘mabet sosyalizmi’ adını alır (Memiş, 2021). Nüfus arttıkça bu depolara giren ve çıkan ürünlerin hesabının tutulması gerekti. Toplumun görece hafızası kuvvetli ve zeki bireyleri bu iş için seçilmiş olmalıydı. Tabi bir başka görev ise, nefesine yenik düşerek depodan bir şeyler aşırıya çalışan bireylere veya vahşi hayvanlara karşı deponun korunması işiydi. Bunların da toplumun güvenilir ve iri yarı kimseleri olduğu düşünülebilir. Zamanla artan nüfus ve üretim kapasitesi hesap işlerinde teknik gelişmelere kapı aralamış, deponun hesabını tutan kimselerin pratik icatlar üretmesine sebep olmuş olmalıydı. İşte bu teknik icat ve gereklilik yazının yolunu açmıştır. Az sayıda kişi bu sisteme hâkim olabilmekteydi. Toplumun çoğunluğu ağır iş yapan bireylerden oluşmaktaydı. Bir noktadan sonra ürettiği malı, emeğini depoya götüren

⁸ Avam: İdareci sınıfın kendilerinden olmayan çoğunluk grubu ifade etmek için kullandıkları tabir, halk.

köylü diğer yüzlerce ve binlerce kişinin ne getirdiğiyle ilgili bir fikre sahip olamamaya başladı. Ayrıca kaydı tutan kişilerin kullandıkları alet, sistem ve sembollere ilişkin hiçbir fikri de yoktu. Merkezde bulunan depo her isteyeninin istediği zaman ziyaret edebildiği bir yer olmaktan çıkmış, sadece hesap kitap bilen önemli bir azınlığın girip çıkabildiği neredeyse kutsal bir çehre kazanmıştı. Yeniden dağıtımı yapan kesim de işte bu azınlıktı. İlk başlarda, hafızası kuvvetli olduğu veya zeki olduğu için depoya giren ve çıkan ürünlerin basit bir hesabını tutmakla sorumlu kişiler bir noktada kutsal rahip sınıfına dönüştüler. Depolar ise mabetlere. Halk ise hep çoğunluğa sahip, rahibe ve mabede tapan iş gücü olarak kaldı. Bu en kaba hatlarıyla ve tabiriyle, kurnaz azınlık ile ahmak çoğunluğun tarihidir. Bu sebepten ötürüdür ki, Mezopotamya rahip-krallarının ve Orta Doğu dini önderlerinin kendilerine çoban benzetmesi yapmaları son derece yerindedir. Teokratik sosyalizm ya da mabet sosyalizmi rejiminde her şeyin sahibi devlettir (Memiş, 2021). Ancak bir süre sonra özel mülkiyetin yolunun açılmış olduğunu görüyoruz. İleride daha detaylı bir şekilde ele alacağımız Urukagina'ya ait metinlerde toplumdaki hemen her kesimin ev veya bahçe gibi mülk edinebildikleri açıkça anlaşılmaktadır (Kramer, 2002). MÖ 3000 yıllarının sonrasına tarihlendirilen Sumerce vesikalarda, standart bir forma bürünmüş, şahitlerin de kayıt altına alındığı, tarla, esir, ev...vb alışverişleri tespit edilmiştir (Bilgiç, 1963). Bu evraktaki amaç çok açıktır. Satılan bir malın aslında satılmadığını iddia ederek onun üzerinde tekrardan hak iddia etme teşebbüslerinin önüne geçmektir. Vesika tanzimi ve şahit kaydı aynı zamanda bir hukuki müeyyideye işaret etmekte ve bu yaptırımı uygulamakla yükümlü kişilere delil oluşturmaktadır (Bilgiç, 1963).

2.1.5 Hukuk-Tanrı İlişkisi

'Hukuk', hukuk kurallarından oluşmuş bir düzendir. 'Hukuk kuralları' ise devletin yetkili organları tarafından konulan, cebir ile insan davranışlarını düzenleyen yaptırım şeklidir. Müeyyide, hukuk kuralının ihlaline tepki olarak gösterilen ve devlet tarafından uygulanan cebirdir. Bu 'cebir' kişinin hayatına, hürriyetine, mal varlığına verilen bir zarar-kısıtlama şeklinde ortaya çıkar. Bu türden müeyyidelerle karşılaşmak istemeyen birey hukuk kurallarına uyar ve böylece toplumsal düzen sağlanmış olur (Gözler, 2008). Machievalli'ye göre buradaki temel amaç ister korku ister ikna yolu

ile toplumun itaatini sağlanmasıdır. Egemen güç bunu yaparken “tuzakları tanımak için tilki, kurtları ürkütmek için aslan gibi olmalı” dır (Macchiavelli, 1513). Eski Önyasya kralları toplumu, kendilerini önemli tanrı ve tanrıçaların koruduğunu ve krallığın kendilerine bu tanrı ve tanrıçalar tarafından bahşedildiğini ikna edici metinler yazdırarak halkı bu duruma inandırır ve kendi zorbalıklarını, gaddarlıklarını tanrıların isteğine bağlayarak korku ile halkın itaatini sağlamaya çalışmışlardır (Ökse, 2021; Pekşen, 2016;). Halk sürüdür, kral ise çoban. Halkın idaresini kral, tanrının buyruğu ile eline alır ve bu idareyi yönetebilmek için tanrı ona kanunları verir. Kral tanrıdan aldığı kanunları ise halka duyurur (Tosun, 1973).

Sumerler, tanrı veya tanrıça (Dingir) kelimesi için (✱) ideogramını kullanırlardı. Telafuz edilmeyip, ^DInanna örneğinde olduğu gibi ‘D’ üst simge olarak çevrilir. İdeogramın bir yıldız tasviri olduğu açıktır. Dingir Utu (✱ ✎, ^Dutu, “Güneş tanrısı Utu”) (Krebernik, 2022) veya Akkad dilinde Shamash, Mezopotamya güneş tanrısıdır. Sumerler onu adaletin koruyucusu olarak kabul etmişlerdir (Tosun, 1973). Gecenin karanlığını aydınlatan güneş görünmeyi görür kılar. İnanç o olmalı ki, faili meçhul, gizli suçları da ortaya çıkarıyordu. Sumerli bir kâtip olan Ludingirra’nın yazdığı tabletlerin birinde geçen ifadeler şu şekildedir: “Ur-Nammu’nun 16 yıllık krallığı süresince yaptığı en önemli işlerden biri de ülkemizde yazılı olarak bir kanun çıkarması olmuş. O tarihten sonra Sumer’in bütün mahkeme kararları bu kanuna göre uygulanmaktadır. Ur-Nammu’nun bu kanunu büyük bir taş üzerine yazdırarak güneş tanrımız UTU’nun tapınağına koydurduğu söyleniyor...Bizim Güneş Tanrımız adaletin koruyucusudur. Doğruluğun gemisi rüzgârda gider, tanrı UTU ona bir liman bulur. Fenalığın gemisi de rüzgârda gider, fakat o kıyılara sürüklenir” (Bozkurt, 2006).

Binlerce yıl sonra tanrı UTU’nun Yunanlı meslektaşı Helios’ta fanilerce aynı şekilde tapınım görecektir. Antik Yunan ona pan-optes (herşeyi gören) ünvanını layık görür. O ilk görendir, ışığın düştüğü her şeyden haberi olandır (Demiralp, 2020). Hades, Demeter’in kızı Persephone’yi kaçırdığında bunu gören ve Demeter’e haber veren Helios’tur. Ares ve Aphrodite’in yasak aşkını ifşa eden de yine odur. Benzerlik, Yunan inanç sisteminin kökenlerinin Mezopotamya’ya dayandığına dair ileri imalar taşımaktadır. Aydingün’ün 2009 tarihli, kanun fikrinin Hitit’ler üzerinden

Mezopotamya'dan Miken'lere intikal ettiğini ifade eden çalışmasını anımsamakta yarar vardır (Aydingün, 2009).

Adaletin yer yüzündeki temsilcileri ise hakimlerdi. En büyük hâkim ise tahmin edileceği üzere kraldı. Kral mahkemelerde bulunmadığı zamanlarda vekilleri davalara bakarlardı. Mahkemeler için belirli bir bina olduğuna dair izlere rastlanmamış olup mabedin yahut şehrin kapısında davalar görülmekteydi (Kınal, 1983). Memiş, hakimlerin ne denli şeffaf ve hakkaniyetli davrandıklarını göstermek maksadıyla ya da verilen ceza ve mahkeme kararlarından herkesin ibret alabilmesi için açık alanları tercih ettiklerini belirtir (Memiş, 2020).

Kral, tanrının sadık bir çobanıdır. Halkı idare yetkisi ona gökten, tanrı tarafından verilir. Tanrı ona 'Kittum', 'Kinatim' i (hakikatleri) verir. Hakikatin kaynağı tanrıdır (Tosun, 1973). Bu düşünce tarzı Antik Çağ Yunan felsefe geleneği içerisinde tüm bir Avrupa düşün dünyasını (bilhassa Orta Çağ Avrupası inanç dünyasını) binlerce yıl şekillendirmiştir. Hakikat (Αλήθεια)/(Alethia) kavramı başta İlk Çağ felsefesi olmak üzere, tüm felsefe tarihinden günümüze dek araştırılan tartışılan bir kavramdır. Platon'a göre bütün iyilerin başında hakikat gelir, onun felsefe anlayışında tanrısal özellikler taşıyan ἀλήθεια/Alethia (hakikat), idealar⁹ dünyasının en temel kavramıdır. İnsanlar ancak hakikati yansıtanı tam anlamıyla kavrayabilir (Akbaý, 2017). Platon, eserlerinde 'devleti' ve 'yasaları' varsayımsal nitelikte oluştururken, aynı şekilde varsayımlarını "hakikat" temelinde doğrulama amacındadır. Zira asıl amaç hakikate ulaşmaksa, "Devlet" ve "Yasalar" eserleri de hakikatin peşinden gidecektir (Arslan, 2022: s. 73-81).

Menşei ilahi olan 'kittum' (gerçek), tanrı vergisidir. Sahibi ise ^DSamas'tır (Güneş tanrısı). Kralın hükmederken 'mesarum'a ihtiyacı vardır. Akkadca olan kelimenin Sumer karşılığı ise 'nig-si-sa' dır. 'Mesarum' karşılığı adalet, 'nig-si-sa' karşılığı ise boynuz doğrultmaktır. Bu iki kavram, sürünün kanunlar aracılığıyla düzene sokulacağı anlamına gelir. 'Mesarum' ile kanunlar yürürlüğe girer. Kelime kökeni 'eseru'- 'iasaru' dur (doğrultmak) (Tosun, 1973: s. 578). Adil olan doğru ve düzdür. Burada adalet kavramı ile düz ve doğru kavramları arasındaki sıkı bağ açıkça

⁹ İdealar Kuramı; felsefede önemli bir prensip olarak Platon tarafından ortaya atılmış ve bilgi anlayışından doğmuştur. Gerçek bilginin temelini ancak idealar dünyasında bulunabileceği temeline dayanır.

görülmektedir. Yusuf Has Hacib'in 11. yy.'da kaleme aldığı mutluluk veren bilgi anlamına gelen ünlü Kutadgu Bilig adlı eserinde kanun ve adalet konusundaki ifadeleri karşılaştırma anlamında çarpıcıdır. "Budun baylığında törü tüz kodun" / "Halkın zengin olması için doğru ve adil kanunlar konulmalıdır" (Arsal, 1947). Tosun, Shamas'ın elinde gördüğümüz asanın 'mesarum'/doğruluk timsali olduğunu, halkanın ise hayvanın zaptı için buruna takılan nesne olduğunu belirtir (Tosun, 1973).

Akkadca 'Şimdatum' kelimesi kanun ve nizam anlamına gelir. Kelimenin köken anlamı ise ilgi çekicidir. Kelime, boyunduruğa almak anlamına gelen 'Şamadu' kökünden, ya da 'Naşmadu' (koşum) kökünden gelir. Akkad düşünce dünyasında kanun kavramı yola getirmek, öküzü boyunduruğa almak kavramlarını ifade ediyordu. Nasıl ki başıboş bir hayvan taşkınlık yapar ancak boyunduruğa alınınca uysallaşırsa, halk sürüsü de 'şimdatu' (kanun) aracılığıyla ıslah edilebilir (Tosun, 1972: s. 579).

2.1.6 Çivi Yazılı Kanun Metinlerinin Belli Başlı Ortak Özellikleri

Kronolojik olarak Sumerce yazılmış kanunları sıralamak gerekirse bunlar; Urukagina Kanunları, Ur-Nammu Kanunları, Ana-İttuşu Kanunları ve Lipit-İştur Kanunlarıdır. Akkadca olarak stylusa¹⁰ alınmış olanlar ise; Eşnunna Kanunları, Hammurabi Kanunları, Orta Assur Kanunları' dır (Tosun ve Yalvaç, 1975).

Çivi yazılı kanunların tümünde görülen ortak özellik bunların düzen ve şablonlarıdır. Birçoğu prolog, maddeler ve epilog olacak şekilde üç bölümden oluşmaktadır. Bunun sebebi, Sumer toplumunun, temeli hukuki vesikalar tertibinin başladığı zamanlara kadar giden bir kanun an'anesine sahip olmasında aranmalıdır (Bilgiç, 1963). Mezopotamya, hukuki tanzim işine çok erken dönemde başlamış ve bunlar gerek tertip gerek üslup gerekse düzen bakımında kalıplaşmış bir duruma gelmişlerdir. Her madde 'Eğer' kelimesiyle başlayan bir suçun tasvirini müteakip ilgili suçu işleyen kişinin hangi ceza ile cezalandırılacağını belirtir. Bu standardize edilmiş

¹⁰ Stylus: Tabletlere yazı yazmasına yardımcı olan kamış şeklinde kemik, fildişi, bronzdan yapılma ucu kesik çubuklar, kalem.

kanun yazım formülasyonu Sami Akkadlılar, Babilliler, Asurlular, Elamlılar, Hurriler, Hititler ve İbraniler tarafında da kullanılmıştır (Güterbock, 1954).

Tüm bu kanunların epilog ve prolog kısımları incelendiğinde, Mezopotamya devlet idarecilerinin, açıkça bir din ve devlet anlayışı içerisinde ve tesirinde, idare ettikleri halka, onların refah ve saadeti için daimî bir çaba içerisinde olduklarını duyurmak gayreti içerisinde oldukları görülür. Bunu gelecek nesillere de intikal ettirme ihtiyacı içerisinde olduklarıdır.

Sumerce ‘ukkin’ ve Akkadca ‘puhrum’ kelimeleri idare meclisleri anlamlarına gelir ve tarihi çağın başlarından beri mutlak idarenin karşısında bir emniyet unsurunu oluşturur (Bilgiç, 1963). Tanrısal bir soya sahip olan Gılgamış bile düşmanı olan Agga’ya karşı harekete geçmeden önce Uruk kent büyüklerinin ile halkın onayını almak ister (Kramer, 1956). Sumer panteonu içerisinde bulunan en büyük tanrıların eylemleri dahi kozmik bir heyetin karar ve denetimine tabidir. Tüm bunlardan varılacak sonuç şudur ki gerek din gerekse devlet anlayışı bakımından Mezopotamya halkı tek bir kişiye yahut tek bir tanrıya mutlak bir kuvvet tanımazlar. Bu durum bazı araştırmacıların, Mezopotamya da erken dönemlerden itibaren primitif bir demokrasi anlayışının var olduğunu ifade etmelerine sebep olmuştur (Jacobsen, 1943).

Sumerce ve Akkadca olarak yazılmış kanunlarda geçen terimler muhakkak bu toplumların adalet ve kanun anlayışları hakkında bize fikir verebilirler. Çivi yazılı tabletler günümüze hukuk terimleriyle ilgili epey malzeme temin etmiş olsalar da kuramsal anlamda bir hukuk bilgisi ‘jurisprudence’ (juris prudentia) mevcut değildir¹¹ (Tosun, 1973: s. 557-581).

Bahsi geçen tüm çivi yazılı kanun metinlerinin transkripsiyonları ve Türkçe tam metin çeviriler ekler bölümünde sunulmuştur.

¹¹ Prudentia, latince öngörü, bilgelik kökünden gelir. Juris ise yine Latince kökenli bir kelime olup, hukuka ilişkin olan anlamındadır. Latince ‘Juris Prudentia’ ya da modern anlamda ‘jurisprudence’ ise hukuk ilmi anlamına gelir.

2.2 TABİİ HUKUK DÜŞÜNCESİ, KANUNLARIN KAYNAĞI

Doğal hukuk yaklaşımının temelinde adalet düşüncesi yatar (Gözler, 2008). Bu sebeple, doğal hukuk kavramını irdelemeden önce adaletin ne demek olduğuna bakmak gerekir.

Kelime anlamı olarak ele alındığında ‘adalet’ kelimesi, aşırılıklara kaçmadan ‘orta yolu’ izlemek, ılımlı olmak anlamında kullanılmıştır (Demirdal, 2019: s. 3). Adalet, Arapçadaki ‘iktisat’ kelimesi ile eş anlamlıdır ne israfa ne de cimriliğe gitmeden orta yolu bulmak demektir (Kozak, 2018: s. 119). Mahkemelerin bulunduğu mekanlar ‘adliye’ olarak adlandırılırlar çünkü sanıklar aslında ‘adalet’e teslim’ edilirler. Devletin temelini, hukukun ise hem esasını hem de hedefini temsil eden bu kavramın ne olduğu meselesi hukuk felsefesinin her dönem aktif olarak tartışılan bir konusu olagelmıştır. Hukuk ve adalet arasında sıkı bir bağ olduğu fikrinden yola çıkan tabii hukuk düşüncesinden ayrılan hukuki pozitivistler, bu iki kavram arasında esaslı bir ilişki olmadığını ileri sürdükleri gibi onlar için bu kavramlar yersiz ve kafa karıştırıcıdır. Hukuk basitçe insan yaratısıdır ve etik ile doğal-kaçınılmaz bir bağ söz konusu değildir. Adalet, yasa koyucunun bizzat koyduğu kuralların doğru bir şekilde uygulanmasından başka bir şey değildir. “Adalet, öte dünyada olur!” Hâkimin görevi “adalet dağıtmak” gibi soyut kavramların peşinden koşmak değil sadece önündeki yasayı doğru uygulamaktır. İyi hâkim önündeki yasaya uygun karar veren hakimdir o kadar! (Kozak, 2018: s. 120).

Latincesi Lex Naturalis olan kavram, içeriği doğal olarak var olan, her şeyin üzerinde ve daimî geçerliliği olan hukuk olarak tanımlanır. İnsan, aklıyla yazılı olmayan doğal hukuka ulaşabilir (Moschella ve George, 2015: s. 320-324). Ancak insan akli, tabii/doğal kelimelerine tarih boyunca farklı anlamlar yüklemişlerdir. Dolayısıyla bunun yansıması olarak tabii hukuk ekolü de bu anlamlara göre bölümlere ayrılmak zaruriyetindedir. Bunlar; tabiatta var olan mevcut düzeni esas alan doğal hukuk anlayışı, dini-ilahi bir temele dayanan doğal hukuk anlayışı ve akla dayanan, seküler doğal hukuk anlayışlarıdır (Gözler, 2018). Bunlardan ilki merkeze doğayı, ikincisi tanrıyı ve sonuncusu ise akli koyar. Günümüz literatürü bu üç doğal hukuk anlayışını kronolojik bir sıraya sokar. Tabiatta var olan mevcut düzeni esas alan doğal hukuk anlayışını İlk Çağlara (Antik Yunan), dini temele dayalı olan doğal hukuk

anlayışını Orta Çağ'a ve akli merkeze alan doğal hukuk anlayışını ise aydınlanma ve sonrası modern döneme yakıştırır (Gözler, 2008). Görüldüğü gibi bu türden bir kronoloji anlayışı bu tezin konusunu ve bilinen tüm kanuni metin ve düşüncenin temel kaynağını teşkil eden Eski Mezopotamya'yı görmezden gelir. İşte bundan dolayıdır ki sığ ve güdüktür. Bu, çivi yazılı kanun metinlerini bünyesine dahil etmeyen tüm köktenci kanun kronolojilerinin mahkûm olacağı kaçınılmaz kaderdir. Yine de mevcut literatüre hâkim olmak ve çivi yazılı kanun metinlerini izah etmekte ne kadar yetersiz kaldığını göstermek adına değinmekte yarar vardır.

Doğal aleme ait olan kanunlar, fizik kanunları, bizim kontrol ve denetimizde değildir. İnsan, doğanın işleyişini yönlendirmek için güçsüz ve çaresizdir. Çevremizi şekillendiriyor, kışın kendimizi sıcak tutabiliyor, barajlar, yeraltı metroları inşa edebiliyor ve eskiden çok uzun zaman alan mesafeleri artık çok kısa sürede katetebiliyor olabiliriz. Doğa ile olan bu zorunlu etkileşimimizi, fizik kanunlarını değiştiriyor ona hükmediyoruz şeklinde yorumlamak safça insani bir kibir olmaktan ileri geçemez. Kutup ayılarını soğuktan koruyan kürkleri var, kunduzlar da baraj inşa edebiliyorlar, solucanlar yeraltında tünel ağları oluşturabiliyorlar, köpek balıkları ömürleri süresince inanılmaz mesafeler kat ederler. Doğanın işleyişini anlamak adına yapabileceğimiz tek şey gözlem ve deneye dayanan bilimsel metotları uygulamaktır. Tabiat kanunlarını bu yolla tespit edebilir, teoriler üretir, tahminlerde bulunur ve gerekli hallerde tedbirler alabiliriz.

Beşerî aleme gelince, aklımızı kullanarak benzer metotlarla hukukun, sosyal hayatın nasıl geliştiğini anlamaya çalışabiliriz. Ancak doğal aleminden farklı olarak burası müdahale edilmeye, süreç içerisinde aktif rol almaya çok daha müsaittir. Şartların elverdiği ölçüde bilinçli bir şekilde yönlendirebiliriz. Akli tabii hukuk 'Hukukun kaynağı nedir?' 'Egemenliğin kaynağı nedir?' gibi sorulara verilen dünya ötesi cevapları kesinlikle doyurucu bulmaz. Tabi ki bu, modern hukuk sistemimiz için geçerlidir. Eski Mezopotamya uygarlıklarının bünyesinde barındırdığı hukuk sistemleri pratik yarar sağlamakla birlikte bu tür sorulara mistik cevaplar vermekteydi. Hukuk ve egemenliğin mutlak kaynağı tanrıydı, ki bu miras modern zamanlara gelene dek binlerce yıl değişmeden kalacaktı. Bu teorik/felsefi hukuk altyapısı altında artık çivi yazılı kanun metinleri incelenebilir.

2.3 ESKİ MEZOPOTAMYA KANUN METİNLERİ

2.3.1 Urukagina Adaletnamesi ve Grafiksel Modellemesi

Fermanlar veya adaletnameler, halkın üzerinden zulmü gidermek, can ve malını emniyette bulundurmak, bilhassa güçlünün zayıfı ezmesine meydan vermemek, bazen de ağır vergilerden dolayı meydana gelen suçları af etmek için memurlara yazılan bildirilerdir (Tosun, 1973; s. 577). Bugün, en eski kanun koyucu olarak tanımlayabileceğimiz kimse Lagas Kralı Urukagina'dır. Çivi yazılı kanun geleneğinin en eski Sumerce örneği, ona atfedilen kanun metnidir (Tosun ve Yalvaç, 1975). Lagas kentini kontrol eden radikal dinci Ur-Nanşe Sülalesi'ni devirerek yerini alan Urukagina'nın MÖ 2375 civarı yaşadığı düşünülür (Memiş, 2021: s. 12). Lagas hükümdarı ENSI Urukagina'nın kanunları ilk kanuni metinler olma özelliklerinin yanında birçok araştırmacı tarafından, daha ileri düzeyde bir özgürlük ve eşitlikçilik çağrışımı yaptığı için, ilk hükümet reformu olarak da anılır (Foster, 1995). Urukagina'nın bozulan düzeni yeniden sağlamak adına birtakım yasalar çıkardığı bilinir, ancak bunların yasa metni mi yoksa reform paketi mi olduğu konusu tartışmalıdır. (Bilgiç,1963; Tosun ve Yalvaç, 1975; Kılıç ve Eser, 2016). Urukagina'nın yazdırmış olduğu bu metin ile birlikte gelenek-teamül hukuku artık yazılı bir hale gelmiştir. Sumer kralının kanun (ya da sosyal reform) fragmanlarından oluşan metin, üç kil koni şekli üzerinde ve bir de oval plaka üzerine yazılmış 3-4 versiyon halindedir. Tüm parçalar 1878 senesinde Lagas'ta (Tel-Loh) Fransızlar tarafından yapılan kazı çalışmaları sonucunda ortaya çıkarılmıştır. İlk kopya ve tercümeleleri François Thureau-Dangin tarafından gerçekleştirilmiştir (Tosun ve Yalvaç, 1975).

Metnin, Urukagina'nın katipleri tarafından yeni bir kanalın açılış ve adanması münasebetiyle kaleme alındığı anlaşılmaktadır. Tablet in her ne kadar kırık ve eksik parçaları bulunsa da yeterince çıkarım yapmaya müsaade etmektedir. Kendine 'LUGAL' (kral) diyen bu Sumer hükümdarı kendinden önce gelen üç hükümdarın elinde yozlaşmış olan idareyi düzene sokmak ve zulme maruz kalan halkı kurtarmak amacıyla böyle bir adaletname ortaya koymuştur. Çünkü halkın huzursuzluğu ve

hoşnutsuzluğu iktidarın otoritesini sarsan bir unsur olarak görülmektedir (Tosun ve Yalvaç, 1975).

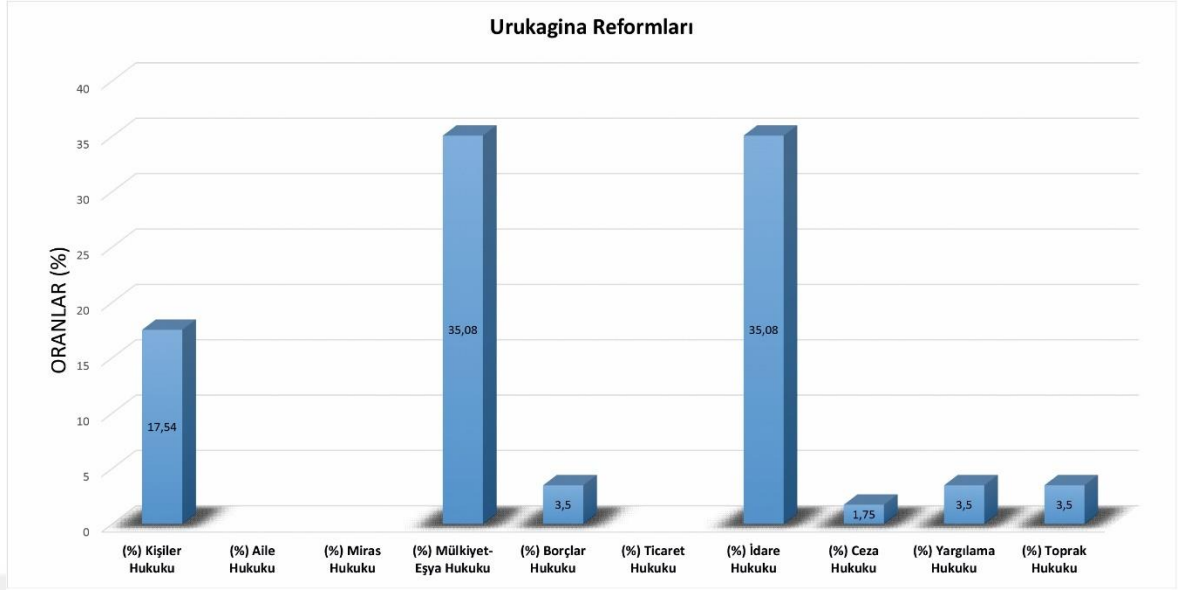
Tablette, Lagaş tanrısı Ningirsu ve tanrıçası Bau ile tanrıça Nanşe adına yapılan mabetlerden, kanallardan ve şehir surlarından kısaca bahseden bir prolog (önsöz), benzer özellikte bir epilog (sonsöz) ve bu ikisi arasında ise talimatname metni yer almaktadır (Tosun ve Yalvaç, 1975). Bu yapı sonradan göreceğimiz tüm kanun metinlerinde de aynı şekilde tatbik edilmiştir. Daha önceki çalışmalarda her ne kadar Urukagina Kanunlarında miras ve aile hukuku ile ilgili maddelerin önemli ölçüde yer aldığı belirtilmiş olsa da bu çalışma kapsamında böyle bir bulguyla karşılaşılmamıştır¹² (Resim 20).

Metin, dini icraatlerden bahsettikten sonra kendinden evvel ‘en eski günlerden, tohumun fişkırdığı zamandan beri’ olan durumu birer birer sayar, örf ve adetin (Pi-LUL-DA) bu şekilde olduğunu belirtir. Pi-LUL-DA’nın (adetin, geleneğin, göreneğin) olduğunu ancak kanunun olmadığını söyler. Ningirsu, Urukagina’ya Lagaş krallığını verdiğinde, Urukagina ıslahatlar gerçekleştirir ve baskıyı, zulmü kaldırıp hürriyeti (ama-ar-gi) tesis eder (Tosun ve Yalvaç, 1975) (Resim 21).

Ekler bölümünde açıklanan Urukagina adaletnamesine ait transkripsiyonlar, Douglas Frayne’ın 2008 yılına ait ‘Presargonic Period (MÖ 2700-2350)’ adlı çalışmasından alınmıştır¹³. Transkripsiyon ve Türkçe tercümesi için Bkz. Ek A.

¹²Th. Danguin, ‘*Les Inscriptions de Sumer et d’Akkad*’ Urukagina plaque ovale III, 20-24; Deimel, *Orientalia* 2, s. 10. Urukagina’nın reform metinlerinin Deimel’in tetkikinde yeniden transkripsiyon ve tercümesi verilmiş, filolojik ve tarihi izahları yapılmıştır (Bilgiç, 1963). Bu vesikada, yaptığı reformları kaydedilen kralın, mühim içtimaî hareketlerinden birisi olarak polyandrie’yi (bir kadının birden fazla kocası olması hâlini) bertaraf etmiş olması gösterilir.

¹³Transkripsiyonlara ait tercüme yine aynı eserde İngilizce olarak verilmiş olup bu çalışma kapsamında tarafımdan Türkçe’ye çevrilmiştir.

Grafik. 1: Urukagina Adaletnamesine ait kanun maddelerin hukuk dallarına göre dağılım grafiği

2.3.2 Ur-Nammu Kanunları ve Grafikselleştirilmesi

III. Ur Sülalesinin ilk hükümdarı olan Ur-nammu'nun, MÖ 2130 civarı hüküm sürdüğü düşünülmektedir (Memiş, 2021). Onun döneminden elimize geçen kötü korunmuş bir tablet üzerinde medeni ve ceza hukukuna ilişkin kanun maddeleri yer almaktadır (Tosun, 1973; Kramer, 1954). İstanbul'da Eski Şark Eserleri Müzesi'nde 3119 envanter eser numarası ile korunmaktadır. Ur-Nammu Kanunları'nın yazılı olduğu tabletler, Kramer tarafından 1956 yılında İstanbul Arkeoloji Müzesi, çivi yazılı tabletler koleksiyonunda bulunmuş ve yayımlanmıştır. Bu nüsha Hammurabi zamanına ait bir kopya olmakla birlikte Ur-Nammu zamanında telif edildiği neredeyse kesindir (Bilgiç, 1963).

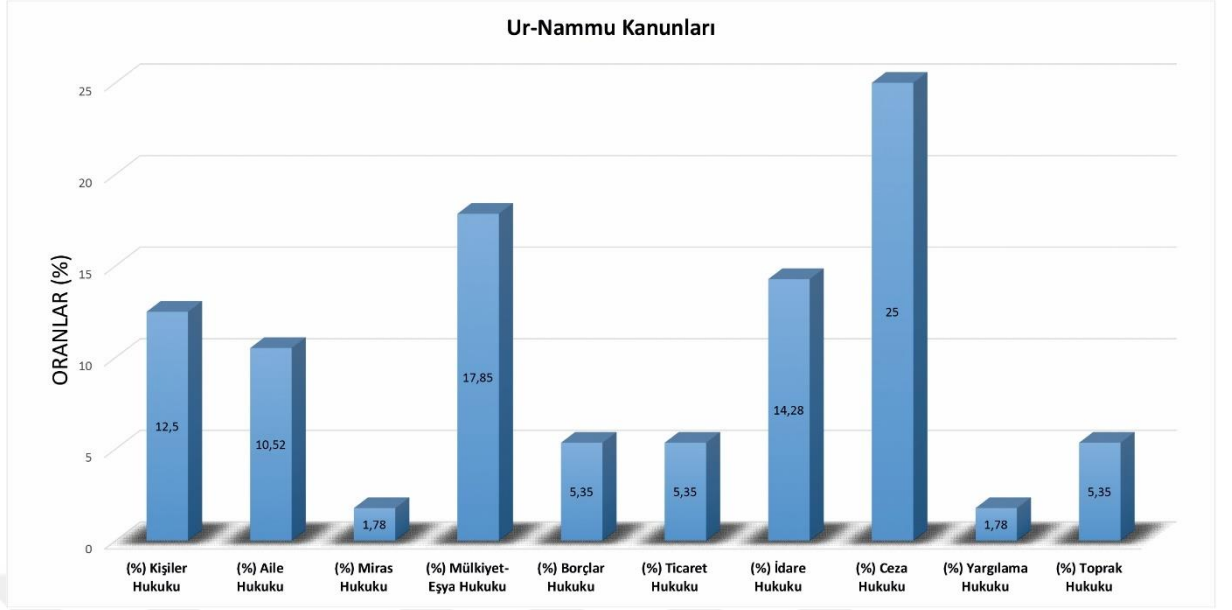
Okunabilen kısımlarına göre tablet bir prolog ve 6-7 kanun maddesinden ibaret olup epiloğu yoktur (Tosun ve Yalvaç, 1975). Tablet, bir kanun serisinin ilk kısmını teşkil ettiği, daha birçok maddesinin ve bir epiloğunun var olduğu ancak korunamamış olduğu varsayılır (Bilgiç, 1963). Tableti ilk okuyan Kramer tarafından 22 madde olarak tanımlanmıştır. Ne var ki bunların sadece 6-7 adeti okunabilir durumdadır. Bunlar; büyücülük, kaçak köleler-askerler ve yaralanma ait kanunları ele alıp, Eşnunna, Hammurabi ve Hitit kanunlarında var olan benzer konulardaki hükümlerle

büyük benzerlik gösterir. Tereddütsüz bir şekilde, Hammurabi Kanunlarının prototipi olarak kabul edilir (Bilgiç, 1963; Tosun ve Yalvaç, 1975) (Resim 22).

Görece uzun olan prolog kısmı üç kısım altında incelenebilir; teolojik, tarihi ve ahlaki kısım (Bilgiç, 1963). Ur şehrinin, tanrılar tarafından Sumer ve Akkad krallıklarının merkezi olarak seçildiğini anlatan kısım teolojiktir. Kral Ur-Nammu'nun Sumer ve Akkad toprakları üzerinde sağladığı hakimiyeti anlattığı kısım tarihsel özellikler gösterir. Bu ikisinden daha uzun olan ve ahlaki kısım olarak değerlendirilebilecek son kısımda ise, idarenin bürokratik yozlaşmışlığından dem vurarak kralın reformlarıyla bu sorunların ortadan kalktığı anlatılır. Ölçü ve tartıların ıslah edildiği, sakatların, fakirlerin ve yetimlerin kötü muameleden suistimallerden kurtulduğu da yine bu kısım içerisinde anlatılır (Kramer, 2002).

Ur-Nammu kanunlarının rekonstrüksiyonunda 3 (belki 2) farklı yerleşimden elde edilmiş üç farklı kaynak tabletten yararlanılmıştır. Bunlar Nippur, Ur ve Sippar tabletleridir. Sippar tabletinin de Nippur'dan gelmiş olma olasılığı vardır. Nippur tabletinde prolog kısmının başlangıcı ve belirli kanunlar korunmuşken, Ur tabletinde prolog kısmı olmayıp Nippur tabletinde korunmamış başka kanunlar, korunmuş olarak bulunmuştur (Memiş, 2021). Yıldız'ın 1981 yılında yayımladığı Sippar tableti ise Nippur tabletindeki prolog kısmını tamamlar ve ilk 10 kanun bu tablette korunmuş olarak bulunur. Bu tabletlerin keşfedilme ve transkripsiyonlarının yayımlanma tarihleri arasındaki farklılıklardan dolayı numaralandırmada sorunlar oluşmuştur.

Ekler bölümünde açıklanan Ur-Nammu kanunlarına ait transkripsiyonlar, Martha T. Roth'un 1997 yılına ait '*Law Collections from Mesopotamia and Asia Minor*' adlı çalışmasından alınmıştır (Roth, 1997). Transkripsiyonlara ait tercümeleler yine aynı eserde İngilizce olarak verilmiş olup bu çalışma kapsamında tarafımda Türkçe 'ye çevrilmiştir. Transkripsiyon ve Türkçe tercümesi için Bkz. Ek B.

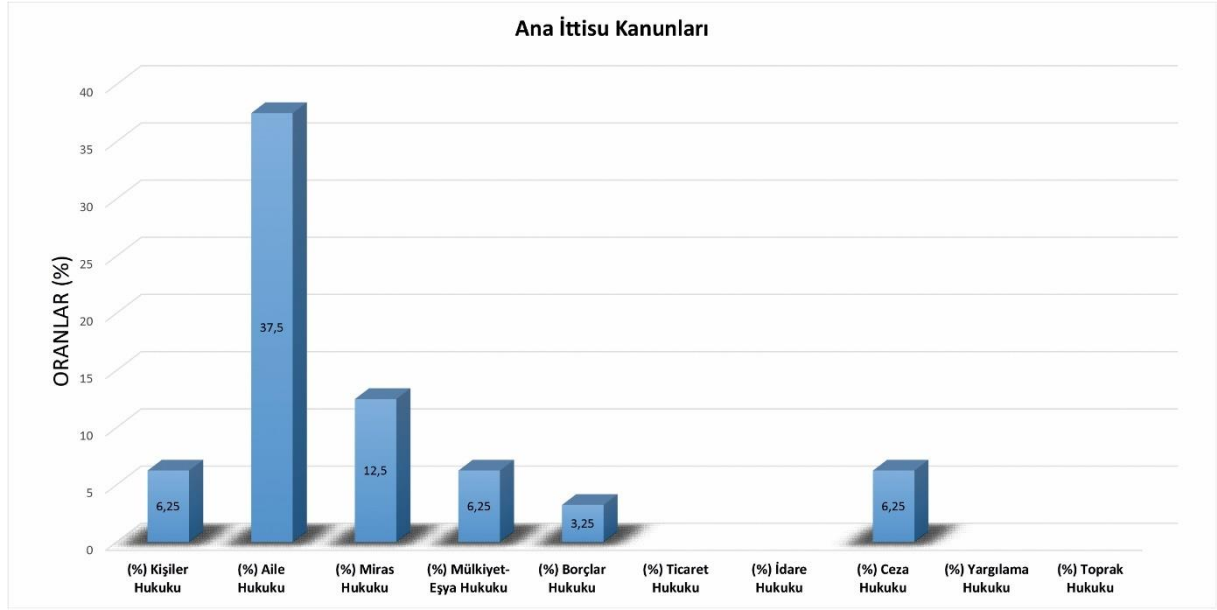

Grafik. 2: Ur- Nammu kanun maddelerinin hukuk dallarına göre dağılım grafiği

2.3.3 Ana-İttişu Serisi Kanunları ve Grafikselleştirilmesi

Sumerce olarak yazılmış kanunların üçüncüsü Ana-İttişu kanunlarıdır (Tosun ve Yalvaç, 1975). Ninova'da Asurbanipal Kitaplığı'nda 11 tablet halinde gün yüzüne çıkarılmışlardır. Gerek Sumer gerekse Akkad'lı katipleri yetiştirmek, onlara çivi yazısı eğitimi vermek amacıyla liste şeklinde metinler hazırlanmıştır. Bunlar iki dilde yazılmış, çeşitli kanunları içeren bir seri tablettir. İlk kelimelerinden ötürü 'vadesi gelinceye kadar' anlamına gelen Ana-İttişu serisi adı verilmiştir (Dinçol, 2003). Epilog ve prolog içermiyor oluşları ve iki dilli olmaları bunların eğitim amaçlı hazırlandıklarını gösterir. Babil okullarında katiplere okutulan seri halindeki metinlerin en iyi korunanlarıdır. Katiplere hukuki belgelerin tanziminde kullanılacak olan ifadeleri, ifade formüllerini öğretmek maksatlı oluşturulmuşlardır. Lansberger, bunların Nippur'un Hammurabi tarafından fethedildikten sonra yazıldığını belirtir. Belsunu adlı bir öğrenci tarafından yazıldığı düşünülen belgelerin, hangi şehirde ve ne zaman çıkarıldığına ilişkin kesin bir bilgi mevcut değildir (Roth, 1997). Bazı maddelerinin Ur-Nammu Kanunları ile olan benzerliği göz önüne alındığında III. Ur Sülalesi döneminde (MÖ 2060-1960) çıkarılmış olabileceği düşünülür (Kınal, 1983). Ana-İttişu kanunlarını içeren tabletler, aile hukuku, köle kiralama, fiyat tespitleri ile ilgili hükümler hakkında bilgi içermektedir (Tosun ve Yalvaç, 1975).

Ekler bölümünde açıklanan Ana İttişu kanunlarına ait transkripsiyonlar, Mebrure Tosun ve Kadriye Yalvaç'ın 1975 yılına ait '*Sumer, Babil, Assur Kanunları ve Ammi-Şaduqa Fermanı*' adlı çalışmasından alınmıştır (Tosun ve Yalvaç, 1975). Transkripsiyonlara ait tercümelemler yine aynı eserde Türkçe olarak verilmiştir. Transkripsiyon ve Türkçe tercümesi için Bkz. Ek C.

Grafik. 3: Ana İttişu kanun maddelerinin hukuk dallarına göre dağılım grafiği.

2.3.4 Lipit-İştär Kanunları ve Grafikselleme

III. Ur hanedanlığının yıkılmasını takip eden ve yaklaşık iki asır süren dönemin İsin-Larsa Devri (MÖ 1960-1750) olarak adlandırıldığı, tezin birinci bölümü olan arkeoloji başlığı altında bahsedilmiştir. Sami olan Amurrular bu dönemde neredeyse tüm Mezopotamya kentlerine hâkim durumdaydılar. Yönetim, Sami ırkına mensup sülalelerin elinde olsa dahi Sumerler etnik anlamda varlıklarını sürdürmekteydiler (Maiocchi, 2019). İsin, Sumer nüfusunun görece fazla olduğu bir kent olarak karşımıza çıkar. Hammurabi'den yaklaşık 150 yıl önce, MÖ 1900 civarında hükümdarlık, şehrin V. kralı olan Lipit-İştär'deydi. 11 yıl hüküm sürdüğü düşünülür. Kanun ve reformları konu alan 8 adet tablet onun dönemine aittir (Memiş, 2020). 3 adet tablet ilk kez Nippur kazılarında ortaya çıkmış Pennsylvania Müzesi'ne götürülmüştür. Daha sonra

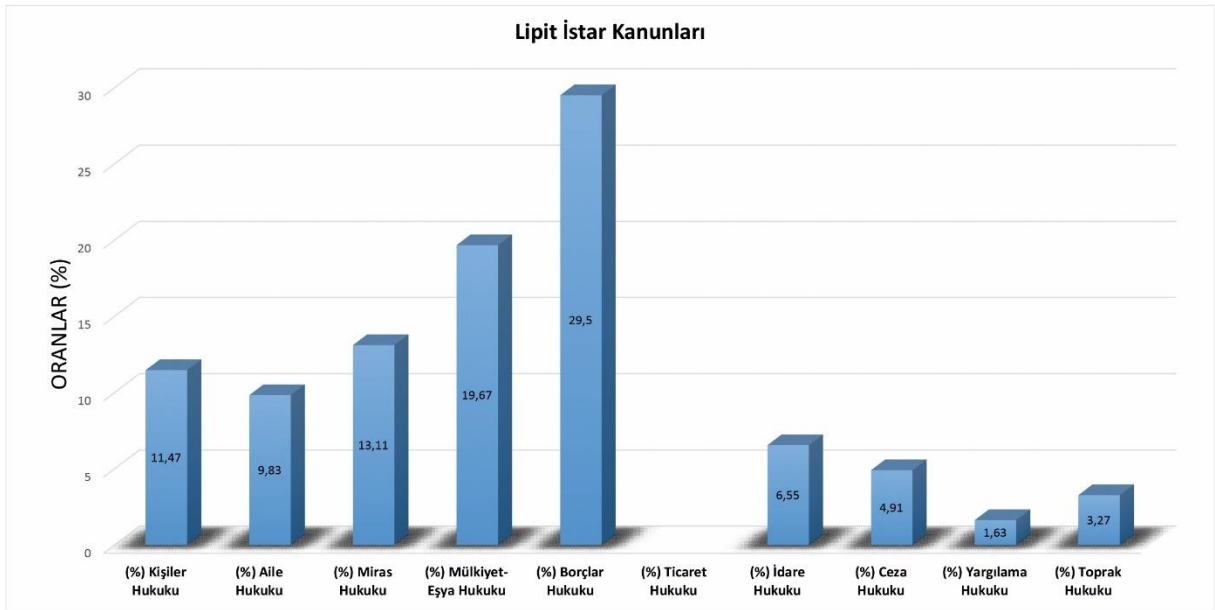
1919 yılında H.F. Lutz tarafından Uruk'ta bulunan ve Louvre Müzesi'ne götürülen başka bir tablet, üzerinde isim olmaması sebebiyle ilişkilendirilemeyip bir süre literatürde 'Sumer Kanunu' olarak geçmiştir. Bu parça ve ek olarak Pennsylvania Üniversitesi Müzesinde bulunan 4 başka parçanın benzerlikleri fark edilmiş ve F. R. Steele tarafından sekiz tabletin aynı büyük kanunun parçaları olduğu ifade edilmiş, ilk defa 1948 yılında bir bütün olarak yayımlanmıştır¹⁴. 20 sütun halinde ve her sütunda 60 satır bulunduğu, toplamda 1200 satır olduğu tespit edilmiştir. Mevcut sekiz parçadan kanunun 400 satırı restore edilmiştir.

İlgi çekici bir nokta şudur ki, Lipit-İştar Amurru kökenli bir kral olmasına rağmen kanunları Sumerce yazdırmıştır. Araştırmacılara göre bu durumun sebebi şehirde nüfus olarak Sumerlerin çoğunluğu teşkil etmeleridir (Dinçol, 2003). Düzenlenme şekli ve kanun maddelerinin konuları Hammurabi Kanunları'nın öncülü olduğunu gösterir. Prolog kısmında Lipit-İştar kendini 'Sumer'in ve Akkad'ın Kralı' olarak tanımlar. Adaleti sağlama yetkisini tanrılardan aldığını belirtir (Tosun ve Yalvaç, 1975). Bu tanrıların Anu ve Enlil olduğu belirtilmelidir. Bunlar Sumer tanrılarıdır. Sami aristokrasisinin Sumer dinini benimsediklerini görüyoruz. Daha önce köleleştirilmiş olan Nippur'un, Ur'un ve İsin'in, Sumer ve Akkad'ın evlatlarının özgürlüklerini ve eşitliklerini onlara yeniden bahsettiğini, onları büyük ihtimalle II. Ur Hanedanının düşmesine sebep olanların esaretinden kurtardığını söyler (Memiş, 2021; Bilgiç, 1963). Bildiğimiz kadarıyla Sumerce yazılan kanunların sonuncusudur. Bundan sonraki süreçte kanunlar hükümdarlığın dili olan Akkadca yazılacaktır (Tosun ve Yalvaç, 1975). Sumerce konuşma dili olmaktan tamamen çıkacak, yalnızca mekteplerde öğretilen bir ölü dil olarak kalacaktır. Epilog kısmında da hemen hemen aynı konular üzerinde durulduğu görülür. Güneş tanrısı Utu ve İsin tanrıçası Ninisinna anılır. Hammurabi Kanunları'nda benzer şekilde Güneş tanrısı Shamas ve Babil tanrısı Marduk'un anıldığını göreceğiz. İsin ve Babil kültürlerinin her ikisinde de güneş tanrısı hak ve hakkaniyet tanrısı olarak görülürler. Utu ve Shamas halka kanun bahşeden tanrılar olarak görülürler. İki şehrin hami tanrıları da aynı şekilde bu tanrıların yanında anılırlar. Hammurabi kanunları ile en büyük farkı, Hammurabi Kanunlarının her üç kısımda da (prolog, metin kısmı, epilog) daha detaylı olmasıdır

¹⁴ Lipit-İştar kanunu hakkında ilk haber F. R. Steele tarafından AJA LI (1947), s. 158-164 de verilmiş ve aynı ilim dergisinin Vol. LII-3, s. 425-450, Lev. XXXIX-XLV inde, ilk neşri onun tarafından yapılmıştır.

(Bilgiç, 1963). Gemi inşaatı, kira işleri, gayri menkuller, kölelik, tımar, veraset, evlenme ve hayvan kiralama ile ilgili maddeler barındırır (Tosun ve Yalvaç, 1975).

Ekler bölümünde açıklanan Lıpit İstar kanunlarına ait transkripsiyonlar, Mebrure Tosun ve Kadriye Yalvaç'ın 1975 yılına ait '*Sumer, Babil, Assur Kanunları ve Ammi-Şaduqa Fermanı*' adlı çalışmasından alınmıştır (Tosun ve Yalvaç, 1975). Transkripsiyonlara ait tercümeler yine aynı eserde Türkçe olarak verilmiştir. Transkripsiyon ve Türkçe tercümesi için Bkz. Ek D.

Grafik. 4: Lipit İstar kanun maddelerinin hukuk dallarına göre dağılım grafiği

2.3.5 Eşnunna Kanunları ve Grafikselsel Modellemesi

Irak'lıların kazıları sonucunda Bağdat'a çok yakın bir konumda bulunan Tel Abu Harmal da (eski Şaduppum), Taha Baqır tarafından iki ayrı metin keşfedildiğinde, Lipit-İstar Kanunlarının F.R. Steele tarafından yayımlanmasının üzerinden henüz bir yıl geçmişti. Bu Akkadca metinler A. Götze tarafından 1948 yılında rapor halinde yayımlanmıştır. Eşnunna (bugün Tel Asmar), Hammurabi'den önce küçük bir krallığın merkezi konumunda idi. Kanun metinlerinin bulunduğu Tel Harmal işte bu krallığın hudutları içinde yer alıyordu (Jacobsen, 1940)¹⁵. İlk olarak kanun metninin MÖ 1800

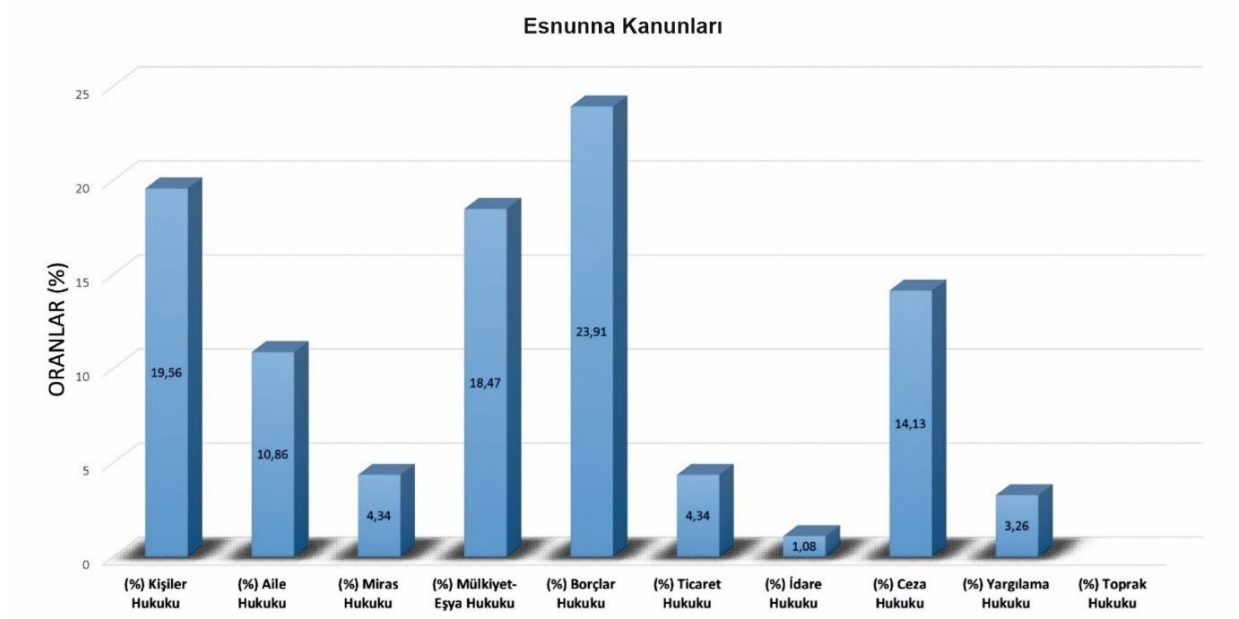
¹⁵ Eşnunna ve çevresinin tarihi T. Jacobsen tarafından, Frankfort, Lloyd-Jacobsen, Girmir--in Temple (OIP 43, 1940), s. 196 vd. de işlenmiştir.

civarı Eşnunna kralı olan Bilalama dönemine ait olduğu iddia edilmişti¹⁶. Bunun sebebi ise kanun metninin giriş kısmında yanlış olarak Bilalama adının okunmasıydı. Gerek dil gerekse yazı özellikleri bakımından Hammurabi dönemi öncesine ait olduğu konusunda araştırmacılar hemfikirdirler. Delillerin değerlendirilmesi neticesinde ilk kez teklif edildiği gibi Bilalama zamanına ait olmadığı, MÖ 18. yy. başlarında hüküm sürmüş olan Eşnunna kralı Daduşa zamanına tarihlendirilmesi gerektiği savunulmuştur (Dinçol, 2003). Kesin olarak bilinen şudur ki, Eşnunna Kanunları Hammurabi Kanunlarından önce yazılmıştır, Eşnunna Kanunları bilinen ilk Akkadca kanundur (Tosun ve Yalvaç, 1975; Dinçol, 2003).

Tümü 60 paragraftan oluşur. Kısa prolog bölümünde kanunun ilan edildiği tarih yer alır. İlan eden kralın tanrı Enlil tarafından seçildiği ifade edilir. Bu kanunda bir epilog bulunmaması dikkat çekicidir. Kanun kısmı içerik bakımından Hammurabi Kanununa Lipit-İştar kanununun olduğundan daha çok yakınlık gösterir. Neredeyse ¼ ‘i Hammurabi Kanunlarında tekrar edilir (Tosun ve Yalvaç, 1975). Kendinden önceki Sumer, kendinden sonraki Assur hatta İbrani kanunları ile coğrafya ve mekân bağlamında kıyaslandığında rahatlıkla söylenebilir ki Mezopotamya’da müşterek bir töre vardı (Tosun, 1973). Kanunlar, fiyat ve kira bedellerinin ayarlanması, köle hukuku, haksız yere haczetme, hırsızlık, alışveriş, borç verme, yaralama, hayvan zararları, boşanma gibi medeni ve ceza hukuku konularına ilişkindir (Tosun ve Yalvaç, 1975). Eşnunna Kanunu, Hammurabi’nin kanunlarına göre menkul malların müşterek aile mülkiyeti izleri daha kuvvetlidir. Yine de birçok paragrafın müeyyidesiz kalmış olduğu görülecektir. Ayrıca Hammurabi kanunu çok daha titizlikle formüle edilmiş ve iktisadi hayata ilişkin hükümler emsali görülmemiş şekilde genişletilmiştir. Gerek Lipit-İştar kanunlarının geçer olduğu İsin şehri gerekse Eşnunna şehri, sonraki zamanlarda Hammurabi’nin imparatorluğu içerisine alınacaktır (Tosun, 1973).

Ekler bölümünde açıklanan Eşnunna kanunlarına ait transkripsiyonlar, Mebrure Tosun ve Kadriye Yalvaç’ın 1975 yılına ait ‘*Sumer, Babil, Assur Kanunları ve Ammi-Şaduqa Fermanı*’ adlı çalışmasından alınmıştır (Tosun ve Yalvaç, 1975). Transkripsiyonlara ait tercümeler yine aynı eserde Türkçe olarak verilmiştir. Transkripsiyon ve Türkçe tercümesi için Bkz. Ek E.

¹⁶ Bu kanunun Bilalama kanunu adı ile tanınmasının yanlış olduğu ile ilişkili tüm literatür Bilgiç’in 1963 tarihli çalışmasında izah edilmiştir.

Grafik. 5: Esnunna kanun maddelerinin hukuk dallarına göre dağılım grafiği.

2.3.6 Hammurabi Kanunları ve Grafikselleştirilmesi

Şu ana kadar görmüş olduğumuz tüm kanun ve reform metinleri ışığında çok rahat bir şekilde ifade edilebilir ki, Hammurabi'den önce adalet ve hukuk kavramları Eski Mezopotamya'da vardı. Ancak detaylıca yazılmış bir ön ve son sözü olan (303 satırlık prolog, 495 satırlık epilog), 281 kanun maddesi azametli bir taşa işlenmiş kanun abidesiyle ilk kez Hammurabi Kanunları ile karşılaşmış oluyoruz (Tosun ve Yalvaç, 1975). Hammurabi, emrinde çalışan üst düzey hukukçular marifetiyle kapsayıcı bir şekilde örf-adet hukukunu, hakimlerin verdikleri kararları içeren metinleri bir araya getirmiş, düzenlemeler yapmış, kanunları diyorit taşından bir stel üzerine yazdırarak, Esagila tapınağında bulunan Hammurabi heykelinin önüne halkın özellikle görebileceği bir yere yerleştirmiştir (Dinçol, 2003).

Eski Babil soyunun 11 kralının altıncısı ve en ünlüsü olan Hammurabi, Sumer ve Akkad şehir devletlerini bir bir ele geçirerek merkezi bir hükümet kurmuştur. 43 yıllık saltanatı MÖ 1728-1686 tarihleri arasında yerleştirilir (Tosun, 1963). 1901-1902 yılları arasında V. Scheil liderliğindeki Fransız kazı grubu, Elam'ın başkenti olan Susa'ta yapılan kazılarda üç büyük parça halinde Hammurabi Kanunları'nın çivi yazısı ile yazılı bulunduğu bir diyorit stel keşfettiler. Üç parça birleştirildiğinde 2,25 m

boyunda ve 1,65 m çapında bir stel ortaya çıkmıştır (Memiş, 2021). Stel bugün Louvre Müzesi’nde sergilenmektedir. Stelin en st kısmında alçak kabartma yer alır. Birçok akademisyenin üzerinde uzlaştıkları ortak görüşe göre bu sahne; Güneş-adalet tanrısı Shamash’ın Babil kralı Hammurabi’ye kanunları teslim edişini tasvir etmektedir (Turri, 2019: s. 322-323). Burada Hammurabi artık tanrılar dünyasına girmiştir. İlahi ve seküler olan iki mekn birleşmiştir. Daha nceki tasvirlerle göre kralın kutsallaştırılması-kutsala dönüşümü rtık daha büyük boyutlardadır. Hammurabi tanrıyla yüz yüzedir, Sahamash’tan kk olmakla birlikte birçok açıdan ona benzemektedir. Tanrı Shamash, o dönem tanrı tasvirlerine uygun olacak şekilde çok boynuzlu bir başlıkla görülür, üzerinde yine tanrılara özgü olan katmanlı bir elbise vardır. Bu elbise onun sağ kolunu çıplak bırakarak, kaslı görünümüyle gücünü sergilemesine olanak verir. Omuzlarında gölgeleri dağıtıp adaleti getirecek olan güneş ışınları betimlenmiştir. Shamash’ın üzerinde oturduğu taht zigurrat formundadır. Ayaklarının altında ise standart ikonografik dağ motifinin ölçekli bir modeli görülür. Bu, güneşin doğduğu dağların bir tasviridir. Shamash, sağ eliyle hükümdarlığın sembollerini önünde ayakta duran Hammurabi’ye verirken betimlenmiştir. Hammurabi ise bir ibadet jesti olarak sağ elini dudakları hizasında konumlandırır (Turri, 2019). ubuk ve halka, iktidar ve adaletin araçları olarak grlrlir (Tosun, 1973). Bu araçlar kompozisyonun tam ortasına konumlandırılmışlardır. Bu, onların sembolik önemine yapılan bir vurgu olarak görülebilir. ubuk veya asanın sembolik anlamlarına ilişkin farklı yorumlar vardır. Tosun’un görüşüne göre, adaletin düz-doğru olması gerektiği için bir asa sembolünün kullanıldığı, halkanın ise taşkınlık eden bir hayvanın burnuna geçirilen halka ile sakinleştirilebileceği gibi, zıvanadan çıkan bir halkın da tıpkı bu şekilde uysallaştırılabileceği şeklindeki bir metafor olarak yorumlar (Tosun, 1973). Hammurabi’yi bu stelde lml bir kralın kıyafetleri ve başlığıyla görüyoruz. Tasvirde bedene ilişkin insani olmayan bir özellik yoktur. Fiziksel olarak sade bir adam gibi görünmektedir. Prolog kısmında askeri zaferleriyle vnmesine rağmen savaşçı krala ait hiçbir silah taşımamaktadır. Kral burada ölümlüdür ama yine de tanrının huzurundadır (Turri, 2019) (Resim 23).

Hammurabi stelinde, Shamash tasvirinin hemen altında Akkadca yazılmış 16 sütün görülür (Memiş, 2021). Ayrık olan parçaların tam birleşim noktalarına denk gelen yazılar incelendiğinde, sanatsal stille kesildikleri fark edilir. Bu hem hakkakların

maharetini hem de o dönemde bazalt gibi sert bir kayayı kesme tekniğinde ne derece uzmanlık kazanıldığını gösterir.

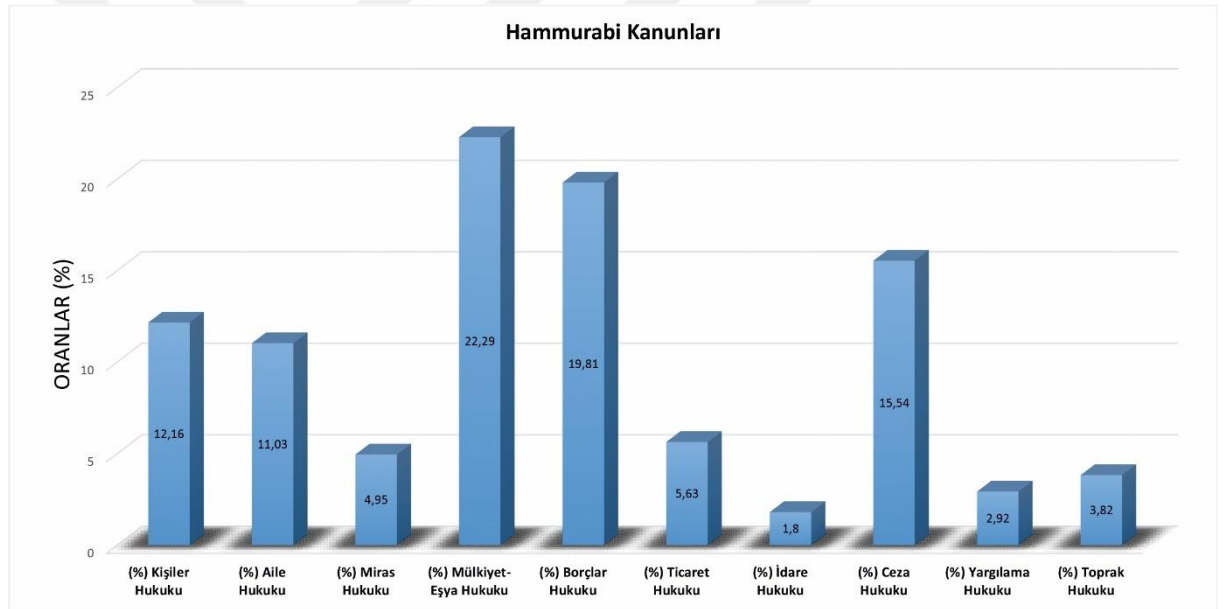
Çeşitli gelenek ve kanunları olan farklı Sumer ve Akkad şehirlerinin merkezi bir imparatorluğa dönüşmesi, bu imparatorluğa ait kanunların da doğal olarak farklı yasa ve törelerin bir karışımını teşkil edeceği düşünülebilir. Hammurabi sadece büyük bir yasa koyucu olarak değil aynı zamanda büyük bir reformist olarak da anılır, çünkü o fert ve kitle hukukunu birbirinden ayırmıştır (Memiş, 2020).

Prolog ve epilog kısımları arkaik edebi bir üslup ile yazılmışlardır. Bazı uzmanlar bu bölümlerin, Eski Babil edebiyatının en mükemmel nesir örneklerinden biri olduğu belirtirler. Öyle ki eserin edebi kıymetinin, hukuki kıymetinin önüne geçtiğini söylemekten çekinmezler (Kınal, 1983). Prolog önemli bir tarihi kaynak olarak karşımıza çıkar. Krallığındaki şehirleri bir bir sayarak dönem imparatorluğunun coğrafi sınırlarının canlı bir portresini vermiş olur. Zapt ettiği şehirlerin adlarını, sırasını ve o sene geçen önemli olayları anar. Bu vesileyle de iktidarının 32-33. yılında kanunlarını derleyip ilan ettiği anlaşılmaktadır (Tosun ve Yalvaç, 1975).

Hammurabi kanunları borçlar hukuku ile halkı burjuvaziye karşı korumayı hedeflemiştir, başka kanun maddelerinde ise hekimlerin, mimarların ve işçilerin ücretlerini tespit eder (Tosun, 1963). Bunun da altında halkı koruma fikri yatıyor olmalıdır. Eski Sumer kanunlarının göz önünde tutulduğu görülür (Kınal, 1983). Hammurabi Kanunları'nda göze çarpan ilk husus cezaların ağır olduğudur. Araştırmacılar bu durumu şu şekilde açıklar. Hammurabi, Amurru soyundan gelen bir kraldır. İsminin anlamı 'Amurrular'ın atası' 'Amurrular'ın efendisi' dir. Göçebe bir kavim olan Amurru bedevilerinin eski alışkanlıklarından vazgeçip kent hayatına uyum sağlaması için sert önlemler alınması gerekiyordu (Memiş ve Bülbül, 2019; Memiş, 2021). Sami kavimlerinde görülen '*talion*' prensibi (kısasa kısas prensibi) Hammurabi Kanunları'nın özünü teşkil eder (Memiş, 2021). Toplumun birtakım sosyal sınıflara ayrılmış olmasının bir yansıması olarak fertlerin de kanun karşısında eşit olmadıkları göze çarpar (Kınal, 1983). Hammurabi kanunlarının ele aldığı konular kısaca mahkemeye karşı işlenen suçlar, hırsızlık ve yataklık suçları, çeşitli arazi ve ev işleri, ticaret ve alışveriş, evlilik-aile-mülkiyet, evlatlık edinme, taarruz ve kısas, meslek adamlarına ait suçlar, ziraat konuları, çeşitli kira ücretleri ve esirler şeklinde

sıralanabilir (Bilgiç, 1963). Kanunlar bir sistem içinde tasnif edilmemiş olmakla beraber yine de kendine göre bir tasnife tabi tutulmuştur (Tosun, 1973).

Ekler bölümünde açıklanan Hammurabi Kanunlarına ait transkripsiyonlar, Mebrure Tosun ve Kadriye Yalvaç'ın 1975 yılına ait '*Sumer, Babil, Assur Kanunları ve Ammi-Şaduqa Fermanı*' ve Abulhab, S. D. (2017). "*The Law Code of Hammurabi: Transliterated and Literally Translated from Its Early Classical Arabic Language*" adlı çalışmalarından alınmıştır (Tosun ve Yalvaç, 1975; Abulhad, 2017). Transkripsiyonlara ait tercümelemler ise Tahsin Saygılı'nın 2015 yılın ait "Babil Hukuku ve Hammurabi Kanunları" adlı çalışmasından alınmıştır (Saygılı, 2015). Transkripsiyon ve Türkçe tercümesi için Bkz. Ek F.

Grafik. 6: Hammurabi kanun maddelerinin hukuk dallarına göre dağılım grafiği

2.3.7 Orta Assur Kanunları ve Grafikselleştirilmesi

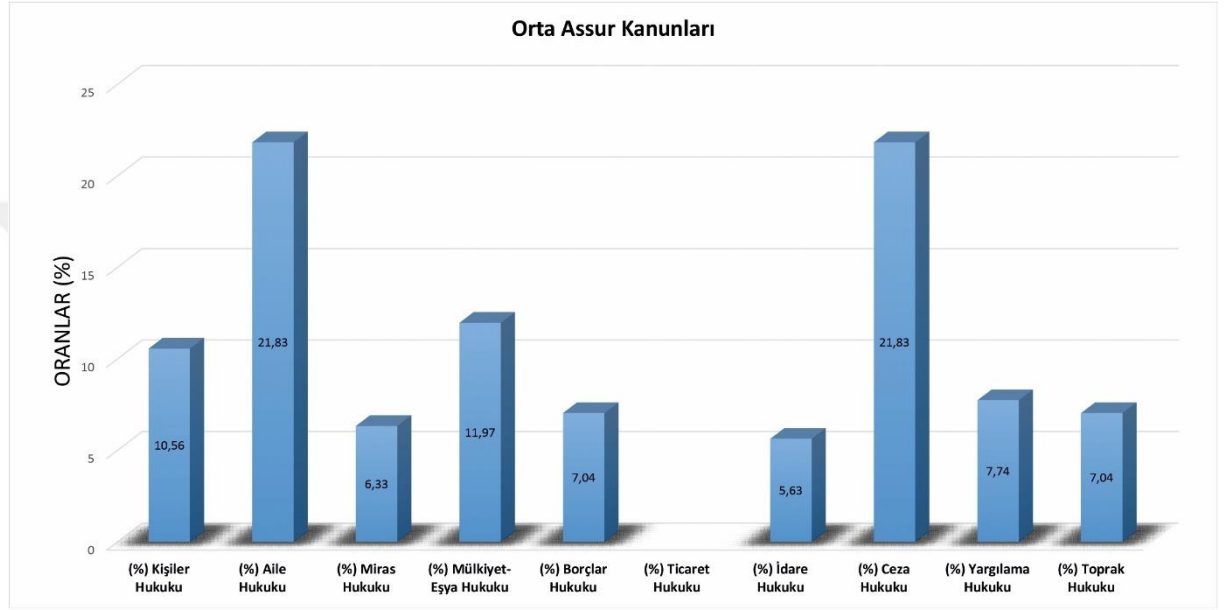
Kronolojik olarak Hammurabi Kanunlarından sonra gelen en önemli Eski Mezopotamya kanun metni Orta Assur Kanunları olup Orta Assur devrine (MÖ 1500-1000) tarihlendirilir (Good, 1966). Almanların 1903 ile 1914 yılları arasında Assur'da (Qal'at Sarqat) yaptıkları kazılar sonucunda 9 adet tablet ve tablet fragmanları bulunmuştur. Bugün Berlin Müzesi'nde bulunan bu tabletlerin I. Tiglat-pileser (MÖ

1100), II. Assurnirari (MÖ 1470-1461) veya I. Tukulti-Ninurta (MÖ 1260-1225) zamanlarına ait olduğu düşünülür (Tosun ve Yalvaç, 1975). İlk dokuz tablet Schroeder tarafından yayımlanmış ve daha sonra E.F. Weidner tarafından beş adet tablet daha tercüme edilerek bunlara ilave edilmiştir (Weidner, 1937). Orta Assur Kanunları olarak adlandırılan tüm bu tabletlerin tek bir kişi tarafından aynı zamanda ve yerde kaleme alınmadığı belirtilmelidir. Orta Assur Kanunları alışılmış önsöz ve son söze sahip değildir (Memiş, 2021). Ayrıca araştırmacılar bu kanunların tüm bir Assur kanun külliyyatını temsil etmediğini belirtirler (Tosun ve Yalvaç, 1975).

Orta Assur Kanun maddelerinde en iyi korunmuş olan A tablet 59 madde, B tablet 20 madde ve C tablet ise 11 maddeden oluşur (Memiş, 2021). Üzerinde tarih kaydı bulunan esas A tabletinin, ifade tarzı bakımından geleneksel Sumer-Babil üslubuna sahip kanun maddelerinin başlıca konusunu kadınla ilgili suçlar ve kadınların mülkiyet hakları oluşturur. A tablet kadar iyi korunmuş durumda olmayanlar ise toprak mülkiyeti, gayrimenkul hukuku, köleler ve borçlar gibi konulara değinen maddeleri içerirler (Tosun ve Yalvaç, 1975). 1939 yılında keşfedilen K ve L fragmanları, kanunlara giriş kısmı niteliğindedir, Sumer ve Babil’de gördüğümüz alışlagelmiş üslubun dışında bu girizgâh hâkime ve diğer ilgili görevlilere bir talimatname niteliği taşır (Tosun, 1973). Orta Assur Kanunları bir kanun külliyyatı yahut kodeks olarak adlandırılmayıp literatürde kanun derlemesi/mecmuası olarak kabul görür. Eski Babil kanunları ile öncülleri olan Sumer kanunları arasındaki ilişki, Orta Assur Kanunları ile öncülleri olan Eski Babil kanunları arasında görülmez. Eski Babil Kanunları, Sumer kanunları örnek alınarak derlenmişlerdir. Ancak Orta Assur Kanunlarında kendinden önce geçerli olan kanunlarda değişiklik yoluna gidilmiş, yer yer de açıklama amaçlı şerhler yapılmıştır, maddelerin pek çoğu aynı konuyla ilgili geliştirilen varsayımlarla zenginleştirilmiştir. Aynı madde içerisinde akla gelebilecek diğer ihtimallere de yer verilmiş, bu suretle genellemeye gidilmiştir (Memiş, 2021). Orta Assur Kanunları bariz şekilde daha etraflı ve sistematiktir. Araştırmacılara göre bunun sebebi, daha gelişmiş bir devlet yapısına sahip Assur devleti hukukçularının, kanunları tedvin¹⁷ ederken zamanın şartlarına ve Assur bünyesine uyarlama çabalarıdır (Driver ve Miles, 1935).

¹⁷ Tedvin(kodifikasyon): Özel anlamda kanunlaştırma, belirli bir alana ilişkin dağınık haldeki yazılı veya yazısız hukuk kurallarının sistematik halde bir araya getirilmesidir.

Ekler bölümünde açıklanan Orta Assur Kanunlarına ait transkripsiyonlar, Mebrure Tosun ve Kadriye Yalvaç'ın 1975 yılına ait '*Sumer, Babil, Assur Kanunları ve Ammi-Şaduqa Fermanı*' adlı çalışmasından alınmıştır (Tosun ve Yalvaç, 1975). Transkripsiyonlara ait tercümelemler yine aynı eserde Türkçe olarak verilmiştir. Transkripsiyon ve Türkçe tercümesi için Bkz. Ek G.

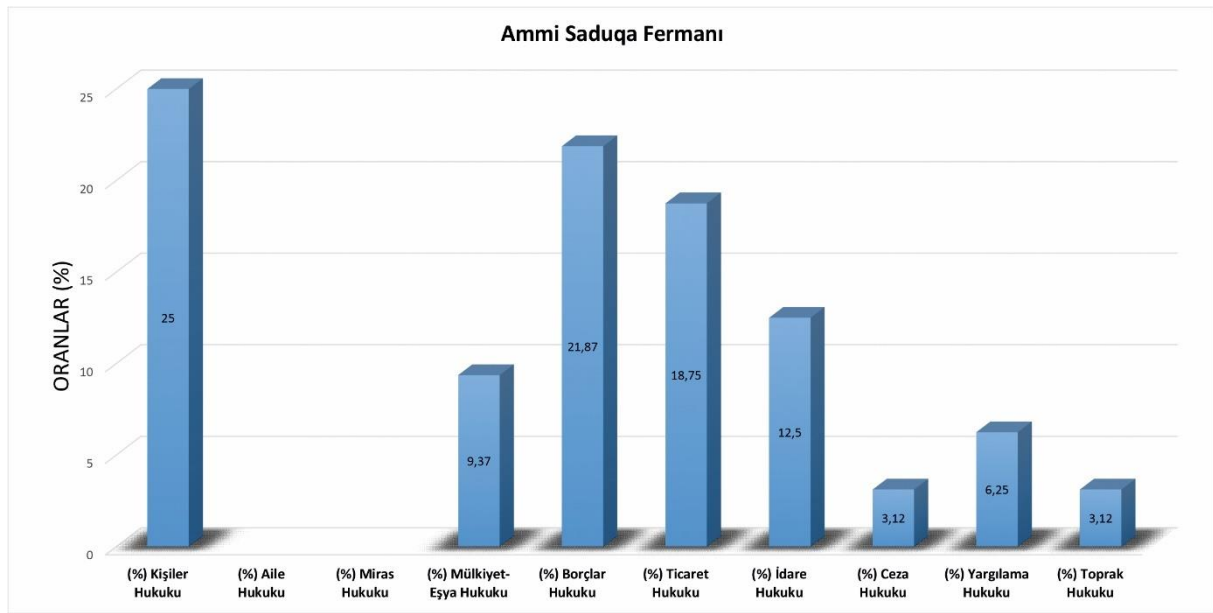
Grafik. 7: Orta Assur kanun maddelerinin hukuk dallarına göre dağılım grafiği

2.3.8 Ammi-Şaduqa Fermanı ve Grafikselleştirilmesi

Eski Mezopotamya yasalarının dışında, ele geçen bir diğer tür kanun metinleri de kralların tahta çıktıklarında yazdırdıkları fermanlardır. Bu fermanlar; halkın üzerindeki zulmü bertaraf etmek, can ve emniyetini sağlamak, kuvvetli olanın zayıf olanı ezmesine mâni olmak, amacıyla çıkarılan bildirilerdir. Bu fermanlarda krallar genel borç affı da çıkarırlardı. Memurlara ve halka ait olan tüm borçlar, ülkede adaleti ve eşitliği sağlamak adına silinirdi (Memiş, 2021). Eski Babil Devleti'nin son bir önceki kralı, Hammurabi'den yaklaşık 100 yıl sonra hüküm sürmüş olan Ammi-Şaduqa'nın çıkardığı ferman bunlardan en çarpıcı olanıdır (Tosun ve Yalvaç, 1975). Fermanın, bir nüshası Londra'da, bundan daha az kırık olan diğer bir nüshası ise

İstanbul'da bulunmaktadır. İstanbul nüshası 1958 yılında F.R Kraus tarafından 260 sayfalık bir kitap halinde yayımlanmıştır (Tosun, 1973).

Ekler bölümünde açıklanan Ammi- Şaduqa Fermanına ait transkripsiyonlar, Mevrure Tosun ve Kadriye Yalvaç'ın 1975 yılına ait '*Sumer, Babil, Assur Kanunları ve Ammi-Şaduqa Fermanı*' adlı çalışmasından alınmıştır (Tosun ve Yalvaç, 1975). Transkripsiyonlara ait tercümelemler yine aynı eserde Türkçe olarak verilmiştir. Transkripsiyon ve Türkçe tercümesi için Bkz. Ek H.

Grafik. 8: Ammi Şaduqa fermanına ait kanun maddelerinin hukuk dallarına göre dağılım grafiği

2.4 ESKİ MEZOPOTAMYA HUKUK SİSTEMİNİN GRAFİKLERLE MODERN YORUMU

Her toplumun kendine özgü sosyal ilişkilere tabi olduğu bir düzeni mevcuttur. Bu düzen sosyal düzen olarak ifade edilmektedir. Genel kabul gören yaklaşım, sosyal düzen kurallarını; din kuralları, ahlak kuralları, görgü kuralları ve hukuk kuralları şeklinde sınıflandırır (Boran Güneysu, 2018). Bunlar arasında hukuk kuralları en önemli sosyal kural olarak karşımıza çıkar. Hukuk kurallarını diğerlerinden ayıran en önemli özelliği yaptırımın maddi olması, bu kuralların devletin zorlayıcı gücüyle

desteklenmiş olmasıdır. Ancak bunların arasında keskin ayrımların bulunduğu ve sabit oldukları düşüncesi doğru değildir. Sosyal düzen kuralları zamanla değişim gösterebilir, bölgeden bölgeye, ülkeden ülkeye farklılaşabilir hatta bir davranış aynı anda birden çok sosyal düzen kuralını ihlal edebilir. Örneğin aynı olay hem ahlak hem din hem de hukuk kurallarına aykırı olabilir. Bu tür durumlar tüm bu sosyal kuralların ortak kesişim kümeleri bulunduğu şeklinde izah edilebilir (Boran Güneysu, 2018). Hırsızlık, adam öldürme örneklerinde olduğu gibi.

Eski Mezopotamya toplumlarının da kendisine has bir sosyal düzen anlayışı ve hukuk geleneği bulunmaktadır. Hatta söyleyebiliriz ki bu geleneğin kökleri tam da buralarda yatmaktadır. Her ne kadar kökenlerini oluştursa da zamanla evrimleşmiş, dönüşmüş, zamana uyum sağlamış ve bu şekilde günümüz modern hukuk anlayışıyla belirli farklılıklar doğmuştur. Eski Mezopotamya’da hukukun işleyişi ve buna bağlı olarak sınıflandırmalar günümüz modern hukuk sisteminden farklıdır. Örneğin Eski Mezopotamya Hukuku’nda ceza hukuku ile medeni hukuka ilişkin hükümler iç içe geçmiş durumdadır. Bir hüküm hem aile hukukunun hem de ceza hukukunun konusu olabilmektedir (Tosun, 1973).

Bu çalışma kapsamında Eski Mezopotamya’ya ait, dönemi içerisindeki en temsilci ve eşsiz sayılabilecek sekiz adet kanuni metin detaylıca incelenmiştir. Bu sekiz adet kanun metni Mezopotamya’ya ilişkin net bir adalet, hukuk panoraması oluşturmak için yeterli görülmüştür. Bu sayede ulaşılan sonuçlar da sağlıklı olacak ve gerçeği olabildiğince yansıtacaktır. Her bir kanun metninin maddeleri ayrı ayrı sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma, modern hukuk sisteminde kullanılan hukuk dallarına tatbik edilmiş olup; Kişiler hukuku, aile hukuku, miras hukuku, eşya hukuku, borçlar hukuku, ticaret hukuku, idare hukuku, ceza hukuku, yargılama hukuku, toprak hukuku alt dallarından oluşmaktadır. Tüm kanun metinlerinin maddeleri bu alt başlıklara ayrıldıktan sonra, toplam madde sayısı ile oranları hesaplanmış ve bu oranlar üzerinden grafikler oluşturulmuştur. Bu sayede kanun metinleri arasında sağlıklı bir mukayese yapabilmek imkânı elde edilmiştir.

2.4.1 Kişiler Hukuku

Kişiler hukuku, hak sahibi olan kişilerin, ehliyetlerini, kişisel durumlarını, yakınları ile olan ilişkilerini (hısımlığı), kişiliğin başlangıcı, sona ermesi ve korunmasını düzenleyen medeni hukuk koludur (Akın, 2018). Türk Medeni Kanunu'nun 28. Maddesi; Kişilik, çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu anda başlar ve ölümle sona erer. Çocuk hak ehliyetini, sağ doğmak koşuluyla, ana rahmine düştüğü andan başlayarak elde eder şeklinde düzenlenmiştir¹⁸.

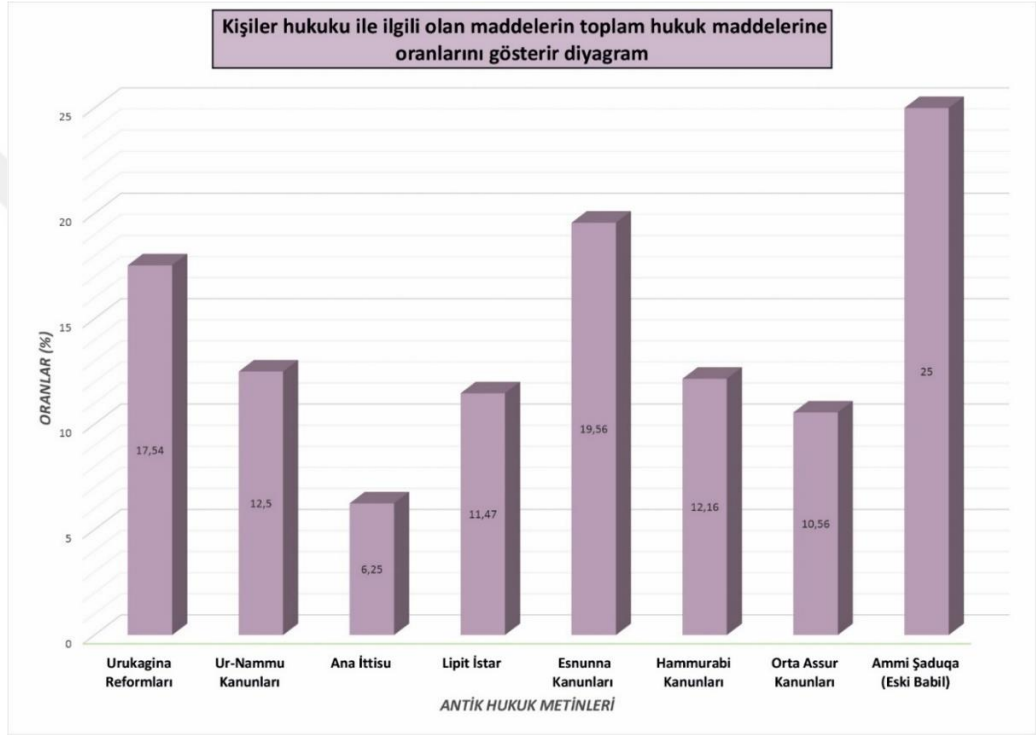
Genel olarak Mezopotamya toplum yapısına baktığımızda, toplumsal hiyerarşide üç farklı sınıf bulunduğu görülmektedir. Birinci sınıfı hürler, toprak sahipleri, din adamları ve askerler teşkil eder. İkinci sınıf ise; halk, köylüler ve işçilerden oluşur. Toplumun en alt tabakasını temsil eden üçüncü sınıf ise bir nesneden farksız değerlendirilen kölelerden oluşmaktaydı (Tosun, 1963). Bu toplumsal hiyerarşi, yazılı hukuk kuralları içerisinde kendine yer edinmiştir.

Ancak bu kaba bir değerlendirme olup, detayda tüm Mezopotamya hukuk metinlerinde durum bu şekilde değildir. En eski kanun koyucu olarak tanımlayabileceğimiz Lagaş kralı Urukagina talimatnamesinde iki sosyal sınıftan bahsedilmektedir (Tosun, 1973). Din adamları ve halk. Ur-Nammu ve Lipit-İştur kanunlarında da iki sosyal sınıf mevcuttur ancak bunlar hürler ve köleler olarak adlandırılırlar. Hammurabi kanunlarında ise toplumda üç ana sınıf bulunmaktadır (Versteeg, 2000). Bunlar Awīlum, Muškēnum ve Wardum sınıflarıdır (Oates, 2004). Muškēnum adı verilen sınıf ilk defa Esnunna kanun metninde görülmektedir. Esnunna kanunlarının 12. maddesi: Bir adam ki muškēnum'un tarlasında, ekin desteleri arasında öğle (uykusu) saatinde yakalanır, 10 şeqel gümüş ödeyecektir, gece vakti ekin desteleri arasında yakalanırsa ölecektir, yaşamayacaktır¹⁹ şeklindedir. Muškēnum saraya bağlı, fakir ve muhtaç olarak tanımlanır (Tutkaoğlu, 2020). Sumerce aslı olan 'MAŞ.EN.GAG' ise yarı efendi anlamında kullanılır (Tosun-Yalvaç, 1975). Muškēnum yasal olarak devlet ve krallığın bakmakla yükümlü olduğu, korumaya aldığı kişi demektir (Oates, 2004). Awīlum sınıfı ise özgür insanları temsil eder, bu

¹⁸ TMK. Madde 28

¹⁹ Bkz: Esnunna madde:12

sınıfın hukuk metnlerinde alt sınıfa karşı işlenen suçlarda daha az ceza ücretleri ödedikleri görülür. Sadece kendi sınıfından olan bireylere karşı işlenen suçlarda aynı cezaya çarptırılırlar (Tutkaoğlu, 2020). Wardum ise köle sınıfını temsil etmektedir. Tanımın daha çok, doğuştan kölelik halinin dışında, insanların çeşitli sebeplerden dolayı özgürlüklerinden mahrum bırakılarak başkalarının malı sayılmaları halini tanımladığı düşünülür (Kılıç ve Mutlu, 2013).

Grafik. 9: Kişiler hukuku ile ilgili olan maddelerin toplam hukuk maddelerine oranlarını gösterir grafik.

Yukarıdaki grafikte toplam hukuk maddeleri sayısının kişiler hukukuyla ilişkili olan maddelere oranı incelendiğinde, kişiler hukukunun oransal bazda %25 ile en fazla Ammi Şaduqa fermanında yer aldığı görülmektedir. Bunu %20’lik bir oranla Esnunna kanunları takip eder. Kişiler hukuku ile ilgili en az maddeye yer veren metin ise %6,25 ile Ana İttisu kanunlarıdır. Dikkat edilmesi gereken husus ise bu tez kapsamında incelenen 8 kanuni metnin tümünde kişiler hukukuyla ilişkilendirilen maddelerin yer alıyor olmasıdır.

2.4.2 Aile Hukuku

Aile hukuku, kişinin de içinde bulunduğu aile adı verilen topluluğun üyeleri ile olan ilişkilerini düzenleyen bir hukuk dalıdır. Evlenme, hısımlık, nafaka, aile vakıfları, vesayet, evlat edinme ve boşanma aile hukukunun konuları arasında yer alır (Akın, 2018)

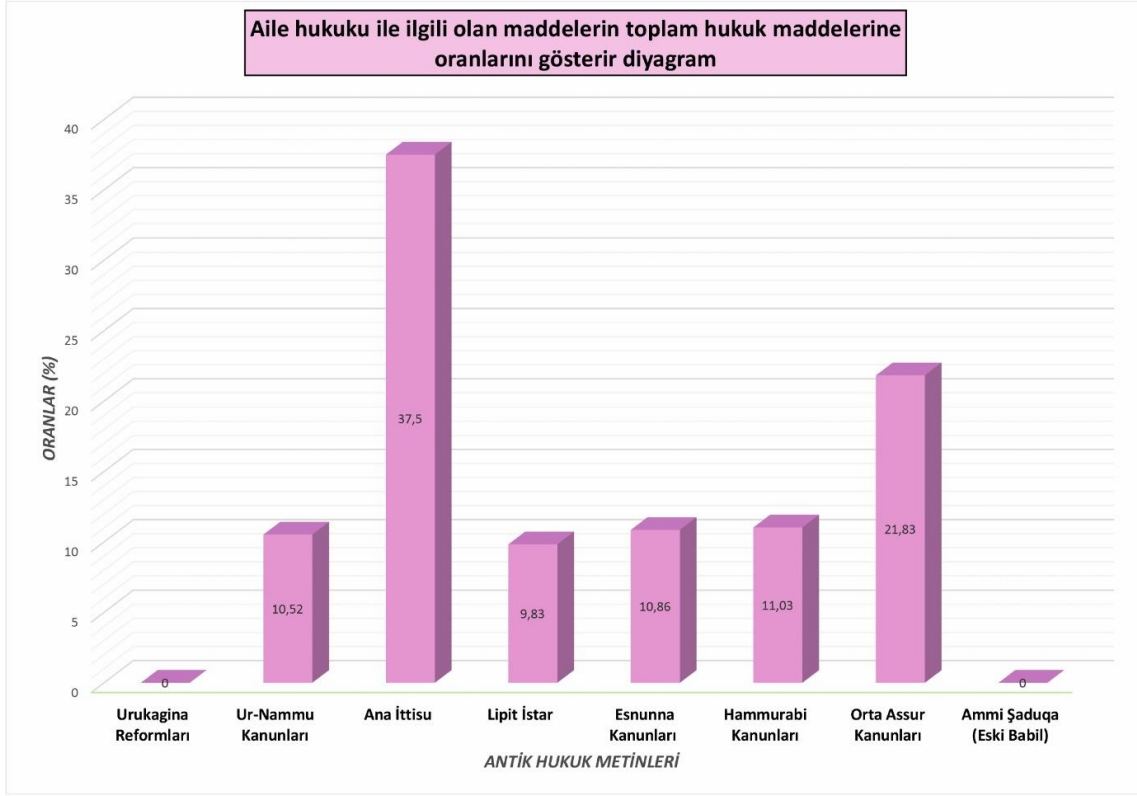
Mezopotamya kanun metinlerinde aile hukukuna dair pek çok düzenlemeler bulunmaktadır. Evlilik, evlat edinme, boşanma ve çocuk yetiştirilmesi konularında çok sayıda açıkça bir sözleşmeye işaret eden hukuki metinler mevcuttur (Versteeg, 2000). Örnek vermek gerekirse, Ur-Nammu kanunlarının 11. Maddesinde, ‘Eğer bir adam resmi yazılı bir sözleşme (resmi nikah) olmadan bir dulla cinsel münasebete girerse, o, hiçbir şekilde gümüş tartıp teslim etmez (boşanma anlaşması olarak)’ gibi sözleşme niteliğinde ifadeler yer almaktadır. Ana İttişu kanunlarının 7 tabletin III ve IV sütunlarına geçen diğer bir madde, ‘Eğer bir evlat, babasına babam değilsin derse, onu (babası) tıraş edecek ve ona kölelik damgası vuracak, gümüş karşılığı onu verecektir (satacaktır.) Eğer koca karısına, sen benim karım değilsin derse, gümüşten 1/2 mana tartacaktır.’ İfadesiyle karşılaşırız (Tosun ve Yalvaç, 1975). Bu gibi maddeler Urukagina reformları ve Ammi Şaduqa fermanı haricinde diğer tüm kanun metinlerinde sıkça karşımıza çıkmaktadır. Konunun kanun metinlerinde yoğun bir şekilde işlenmiş olması Eski Mezopotamya toplumlarının aile kurumuna ve ilişkilerine verdikleri önemin açık kanıtı olarak görülebilir.

Mezopotamya’da baba, ailenin başı konumundaydı. Eşinin ve çocuklarının üzerinde mutlak hakimiyeti söz konusuydu. İnsanlık tarihi, coğrafyaya bağlı olmaksızın genellikle bu patriarkal sistem üzerine inşa edilmiştir. Hem eski kanun metinlerinde hem de ana akım din öğretilerinin kutsal kitaplarında açıkça beyan edilen ataerkillik binlerce yıl değişmeden devam etmiştir. Ancak 19. yy’ın sonlarında ve 20. yy’da kadın, yurttaş olarak kabul görmüş ve oy kullanma hakkına kavuşabilmiştir (Dubois, 1998).

Evlilik kurumunun hukuken geçerlilik kazanması için bir sözleşme gerekliliği birçok Mezopotamya kanun metninde kanunen şart koşulmuştur. Eşnunna Kanunu’nu 27. maddesi ve Hammurabi Kanunu’nun 128. maddesi bunların en açık örnekleri

arasında yer alırlar. Genel olarak Eski Mezopotamya kanunlarında hukuken tek eşlilik söz konusudur. Ancak belirli koşullar altında erkek hukuken çok eşlilik izni alabilmekteydi (Kadının çocuğu olmadığı durumlar, kadının hasta olduğu haller ya da kadının kocasını küçük düşürmesi gibi haller) (Tosun ve Yalvaç, 1975). Bu durumun sadece hukuken geçerli olduğu, pratikte ise erkeğin bakabildiği, gücü yettiği kadar cariye alabildiği birçok kanun maddesinden anlaşılmaktadır. Boşanma durumlarına gelindiğinde, kadının istisnai durumlar dışında boşanma talebinde bulunması söz konusu değildir. Kaldı ki boşanma talebinde bulunan kadın için suya atılma cezasının öngörüldüğü maddeler mevcuttur. Boşanmanın hukuki şekillerinin maddelerde belirtilmiş olması dikkat çekicidir. Nafakayla ilişkili maddeler de mevcuttur.

Evlilik haricinde aile hukukunda en sık bahsi geçen diğer bir konunun ise evlat edinmeye ilişkin hususlar olduğu görülmektedir. Çocuk sahibi olamayan görece varlıklı çiftler, aile isminin devamlılığını sağlamak, yaşlanma durumunda kendileriyle ilgilenecek bir varis isteği gibi birçok sebepten dolayı evlatlık edinme yoluna giderlerdi. Kanun maddeleri evlat edinmenin, Mezopotamya’da çok yaygın bir durum olduğunu, neredeyse bir gelenek olduğunu göstermektedir. Evlatlık olan çocuk, evlat edinen ailenin mirasçısı olarak kabul edilirdi (Tosun ve Yalvaç, 1975). Evlatlık ve evlat edinen kişi arasında herhangi bir evlilik ilişkisinden kesinlikle hiçbir maddede bahis geçmemektedir. Açıkçası en eski kanunlar bile bu durumu akıllarına getirmeyecek kadar tiksiniç bulmuşlardır. Mezopotamya’da evlatlık, öz çocukla eş görülmekteydi. Hammurabi Kanunu’nun 190. maddesi, evlat edinilen çocuğun, ailenin öz çocuklarına göre ayrımcılık görmesi halinde, evlatlığın o aileyi terk edebileceği ifadesine yer vermektedir.

Grafik. 10: Aile hukuku ile ilgili olan maddelerin toplam hukuk maddelerine oranlarını gösterir grafik.

Yukarıdaki grafikte Urukagina Reformlarında ve Ammi Şaduqa Fermanı'nda aile hukukuyla ilgili maddelerin yer almadığı görülmektedir. Ana İttisu Kanunları %37,5 oranıyla aile hukukuyla ilişkilendirilen maddelere en çok yer veren metin olarak karşımıza çıkmaktadır. %21,83 oranıyla Orta Assur Kanunları ikinci sırada yer alır. Geri kalan diğer dört kanun metni yaklaşık %10'luk oranlarıyla benzer değerlere sahiptirler.

2.4.3 Miras Hukuku

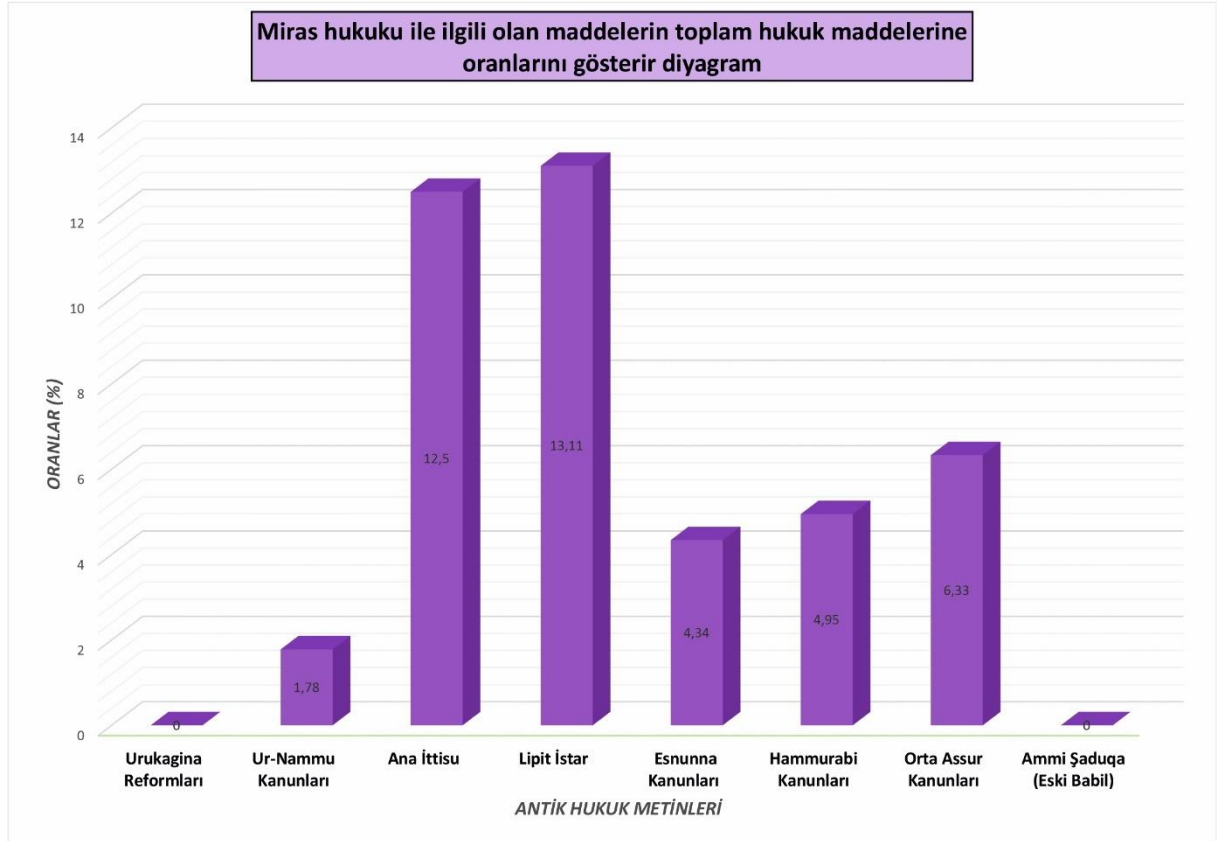
Miras hukuku, kişinin ölümü sonrasında geride kalan mal varlığı üzerindeki hakları ele alır. Mirasçılardan yasa ile belirlenen paylarının dağıtımı ile ilgilenir. Sadece öz değil aynı zamanda evlatlığın ve altsoyunun da evlat edinene mirasçılığı, miras bırakanın kan hısımları gibidir (Akın, 2018).

Mezopotamya’da mirasa ilişkin uygulamaların Cemdet Nasr dönemine kadar gittiği düşünülmektedir (Watson, 2014). Ne var ki elimizde bulunan ilk hukuk metni olan Urukagina Reformlarında mirasa ilişkin düzenlemeler mevcut değildir. Bu durumu, o dönemde miras hukuku ile ilgili uygulamaların olmadığı şeklinde bir genellemeye giderek yorumlamak hatalı olacaktır. Çünkü miras hukukunun özel mülkiyet anlayışıyla birlikte vücut bulduğu ön kabulü hukukçuların ortak kanısıdır. Kanun maddelerinde yer almasa bile, arkeolojik kültür kalıntıları aracılığıyla özel mülkiyetin varlığını tespit ettiğimiz her seviyede, çeşitli şekillerde miras hukukuyla ilişkilendirilebilecek uygulamaların da yürürlükte olduğunu varsaymak yerinde olacaktır.

Miras hukukuyla ilişkilendirilebilecek ilk maddelerle Ur-Nammu Kanunlarında karşılaşmaktayız. 5. maddede erkek bir kölenin yerli bir kadınla evlenmesi halinde doğacak olan erkek çocuğun, yerli kadınla arasındaki miras hali konu alınmıştır. Başka bir örnek olarak Lipit İştâr Kanunlarının XVI sütun 24. maddesi gösterilebilir. İlgili maddede; ‘Eğer evlendiği sonraki eş ona çocuk doğurursa (kadının) babasının evinden getirdiği başlık çocuklarına, önceki eşin çocuğu ve sonraki eşin çocuğu ise (yalnız) babalarının malını eşit olarak aralarında bölüşeceklerdir.’ hükmü yer almaktadır. İki evliliğin söz konusu edildiği madde gereğince her çocuğun kendi annesinin mirasçısı olduğu belirlenmiştir (Tosun ve Yalvaç, 1975). En detaylı maddelerle Hammurabi Kanunlarında karşılaşmaktayız. Yine de oransal anlamda, Ana İttişu ve Lipit İştâr Kanunları, miras hukukuna verdiği önem bakımından diğerlerine nazaran daha yüksek oranlara sahiptirler.

Mezopotamya miras hukukuyla ilgili genel bir değerlendirme yapmak gerekirse. Yalnızca ölenin mal varlığı değil aynı zamanda borçları da mirasçılara devrolunmaktaydı. Bu bakımdan modern hukuk sistemimizle benzerlikten bahsedilebilir. Miras paylaşımında önceliğe ilk erkek çocuk sahiptir. Belirli hallerde kız çocukları da mirastan pay alabilmekteydiler (Tutkaoğlu, 2020). Babalarından yaşarken çeyiz almamış olan rahibe sınıfından kadınlar ve kız çocukları statülerine göre babalarının ölümünden sonra mirastan pay alabilmekteydiler. Rahibe olmanın haricinde miras hakkının doğmasının diğer bir önemli koşulu da kız çocuğunun evlenmemiş olması gerektiğidir (Versteeg, 2000).

Mezopotamya’da miras paylaşımı büyük oranda kanunlar aracılığıyla uygulanmaktadır. Yine de bazı maddeler vasiyet benzeri durumlara işaret etmektedir. Hammurabi Kanununun 150. ve 165. maddeleri bu duruma örnektir. İlgili maddelerde resmi bir belge ile düzenlenmesi şartıyla belirli bağışların yapılabileceği belirtilmiştir. Bir adam belge ile düzenlenmiş bir şekilde mal varlığının bir kısmını bağışlamışsa, ölümünden sonra mirasçılar bu mal üzerinde hak talep edememektedirler.

Grafik. 11: Miras hukuku ile ilgili olan maddelerin toplam hukuk maddelerine oranlarını gösterir grafik.

Yukarıdaki grafikte (Şekil 3.20), Urukagina Reformlarında ve Ammi Şaduqa Fermanı’nda miras hukukuyla ilgili maddelerin yer almadığı görülmektedir. Miras hukukuyla ilişkilendirilebilecek ilk madde %1,78 (1 adet kanun maddesine tekâmül etmektedir) gibi düşük bir oranla Ur-Nammu Kanunlarında karşımıza çıkmaktadır. Miras hukukuna en fazla yer veren kanun metinleri sırasıyla %12,5 ve %13,11 oranlarıyla Ana İttisu ve Lipit İstar Kanunlarıdır. Geri kalan diğer üç kanun maddesi ise %4 ile %6 arasında değişen oranlarda miras hukukuna yer vermişlerdir.

2.4.4 Mülkiyet-Eşya (Köle) Hukuku

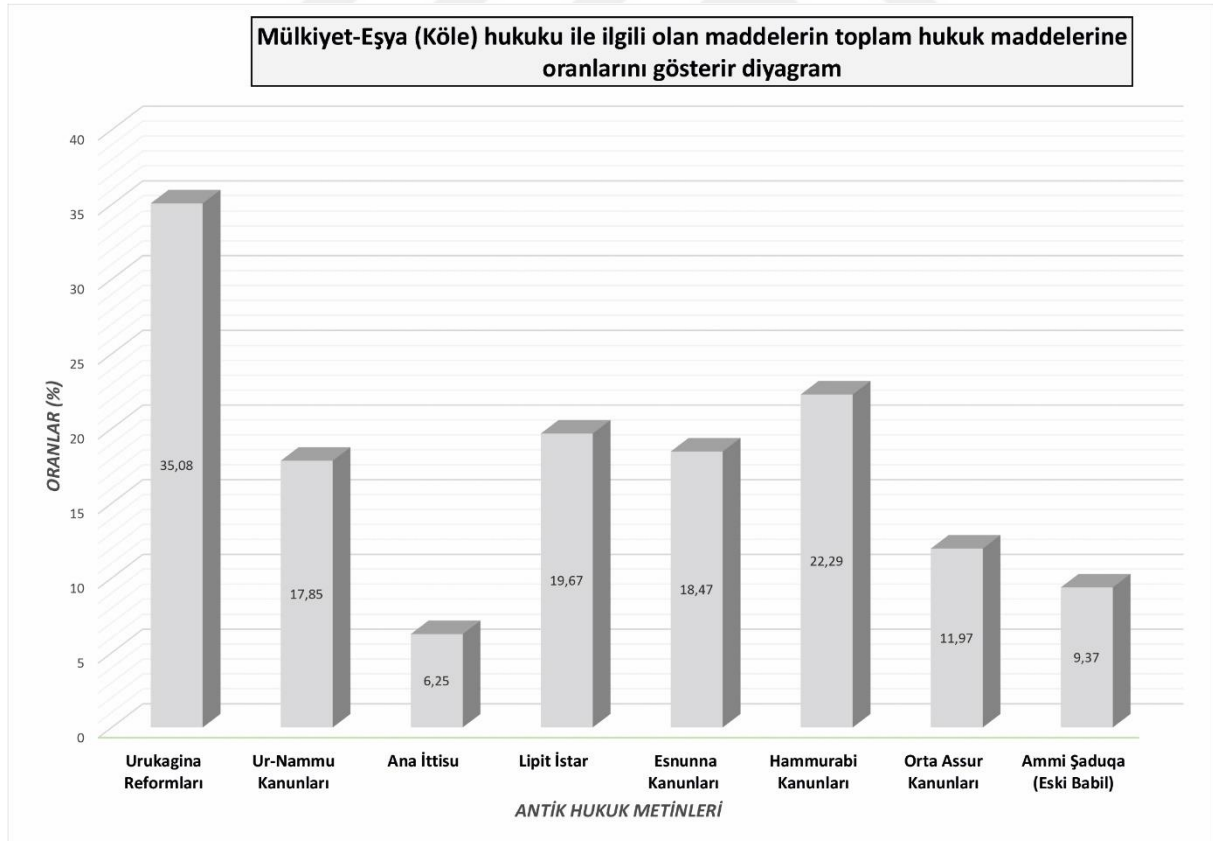
Eşya hukuku temelde taşınır ve taşınmaz mallar üzerindeki hakları konu alır. Mülkiyet bu alanın temel kavramıdır. Mülkiyet hakkı, bir kimseye, bir eşya üzerinde kullanma, yararlanma, tasarrufta bulunma yetkilerini tanıyan en geniş kapsamlı haktır (Akın, 2018 s.154).

Mezopotamya’da köleler de eşya niteliğindedir. Hukuk öznesi olmayan kölelerin mallara sahiplenmek ve borç yüklenmek anlamında hak ehliyetleri yoktu. Kölelerin bu konumuyla ilgili bize fikir veren bazı maddelere yer vermek gerekirse. Lipit İstar kanunlarının Kol. XIII 12. maddesi: ‘Eğer bir adamın erkek veya kadın kölesi şehrin içine kaçarsa, başka bir adamın evinde bir ay kadar oturursa (bu) ispat edilirse köleye karşılık köle verilecektir.’ şeklindedir. Hemen sonraki maddede ise ‘Eğer kölesi yoksa 15 sheqel gümüş tartacaktır.’ ifadesi yer almaktadır. Diğer bir örnek ise Ešnunna Kanunları 50. Maddesidir. Burada ‘Eğer bir vali, nehir sevkياتını idare eden bir kimse veya herhangi diğer bir memur, saraya veya muşkenum’a²⁰ ait bir kayıp erkek köleyi, bir kayıp kadın köleyi, bir kayıp öküzü, bir kayıp eşeği yakalar ve Ešnunna’ya götürmezse, fakat onu evinde alıkoyarsa bir ayın yalnız yedi gününü geçirse dahi, saray ondan hırsızlık malı dava edecektir.’ hükmü yer almaktadır (Tosun ve Yalvaç, 1975). Bu maddelerden de açıkça anlaşılacağı üzere köleler, belirli fiyatlara karşılık gelen nesnelerle veya öküz ve eşek gibi hayvanlarla eş sayılmaktaydılar. Bu durum, her ne kadar modern anlayışımıza ters düşse de kölelere ilişkin maddelerin, mülkiyet-eşya hukuku bağlamında değerlendirilmesi gerekliliğini doğurmaktadır.

Özel mülkiyet doğmadan önce tüm toprakların sahibinin tanrı olduğu görüşü hakimdir (Tosun, 1963). Tapınak, ekonomik oluşumun temelini temsil etmekteydi. III. Ur Sülalesi döneminden sonra gelişen yeni şehir devletlerinde özel mülkiyet hakkına saygı gösterilmiştir (Tosun, 1973). Bu çalışma kapsamında incelenen kanun metinlerinin birçok maddesinde; ödünç, emanet ve satış gibi çeşitli ticari faaliyetler ile çeşitli gayrimenkul arazilerin satış ve kirası gibi konuların, kanun maddelerince korunma altına alındığı görülmektedir. Hammurabi Kanunlarının 57. maddesine

²⁰ “Muşkenum: Yasal olarak devlet ve krallığın bakmakla yükümlü olarak korumaya aldığı kişi demektir” (Oates, 2004)

bakacak olursak ‘Eğer bir çoban, küçükbaş hayvanlarını otlatmak için tarla sahibiyle uyuşmaz ve tarla sahibi olmadan (izinsiz olarak) hayvanlarını tarlada otlatırsa, tarla sahibi tarlasını hasat ettiğinde, tarla sahibinin izni olmadan tarlada hayvanlarını otlatan çoban, hasadın üstüne her BUR için 20 GUR arpayı tarla sahibine verecektir.’ İfadesi yer almaktadır. Bu madde mülkiyet-eşya hukukuna ilişkin önemli bir örnektir. Kişinin ve ailenin mülkiyet hakkını korumaya yönelik diğer bir dikkat çekici madde ise Eşnunna Kanunlarının 39. maddesidir. Bu madde ‘Eğer bir adam fakir düşerse ve evini para karşılığı satarsa, satın alanın evi sattığı gün ev sahibi onu tekrar alabilecektir.’ şeklinde düzenlenmiştir (Tosun ve Yalvaç, 1975). Bu madde aile mülkiyetine verilen önemin açık bir örneğini temsil etmektedir. Zor bir ekonomik durumda, kriz anında aile mülkiyetine ait bir arazinin, tarlanın ya da evin satılma zaruryeti doğabilir. Bu madde ile kişiye ön alım hakkı sağlanarak, aile mülklerini geri alma şansı tanınmaktadır.

Grafik. 12: Mülkiyet-Eşya (köle) hukuku ile ilgili olan maddelerin toplam hukuk maddelerine oranlarını gösterir grafik.

Yukarıdaki grafikte Urukagina reformlarından Ammi Şaduqa Fermanına kadar tüm kanun metinlerinin belirli oranlarda mülkiyet-eşya (köle) hukukuyla ilişkilendirilebilecek maddeler içerdikleri görülmektedir. Bu çalışma kapsamında incelenen ve zamansal anlamda en erken dönemi temsil eden Urukagina Reformları, %35,08 gibi çok yüksek bir oranla mülkiyet-eşya (köle) hukukuna dair en çok maddeye yer veren metindir. Ona en yakın %22,29'luk oranıyla Hammurabi Kanunlarıdır. %6,25'lik oranıyla Ana İttişu ise en düşük orana sahip metin olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.4.5 Borçlar Hukuku

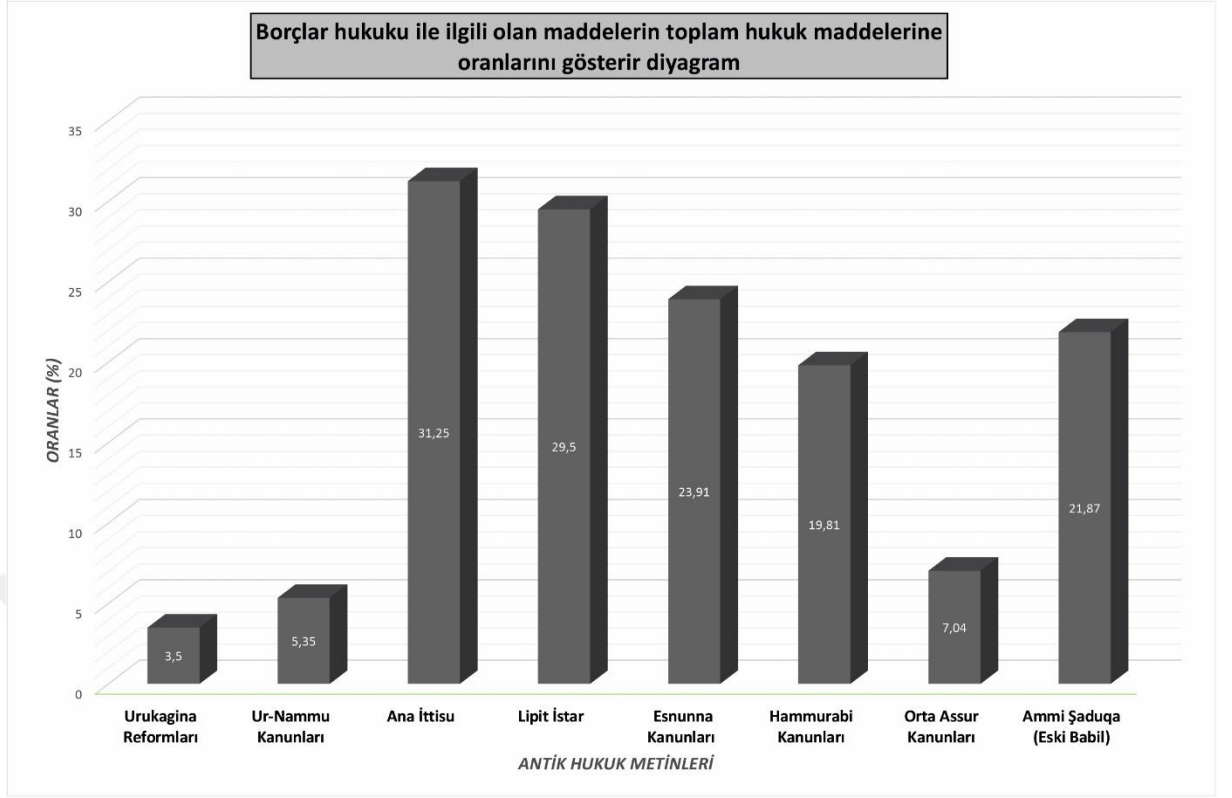
Borçlar hukuku, kişiler arasındaki borç ilişkilerini konu alır. Modern hukuk sistemimizde borcun kaynağı kural olarak, kanun, sözleşme ya da hukuka aykırı fiil olabilir (Akın, 2018 s. 157).

Mezopotamya'ya ait hukuki metinlere baktığımızda insanların ilk başlarda takas usulüyle alışveriş yaptıklarını görmekteyiz (Tosun ve Yalvaç, 1975). Daha sonraları ise takas, yerini para karşılığı mal alışverişiyle değiştirmiştir. Borçlanmak yahut borca ilişkin olan uygulamaların yazılı kanun metinlerinden çok daha öncelere dayandığını düşünmek hatalı olmayacaktır. Fakat borçlanmaya ilişkin ilk olgular basit günlük ihtiyaçları karşılamak için takas ya da ödünç verme uygulamalarından öteye gidememiştir. Buna benzer bir borç uygulamasına ilk olarak Urukagina Adaletnamesinde rastlarız. Sumercesi “HAR=ur₅” (Bilgiç, 1947 b) olan borç kavramı ilk defa Urukagina reformlarının (XII-13,22) bölümünde görülür. Burada ‘Lagaş’ın yurttaşları için, borç içinde yaşayanı, GUR ölçümünde düzenbazlık yapanı, (yasal olan) GUR ölçümünü arpayla hileli bir şekilde dolduranı, hırsız, katil-... o hapisaneleri (bunlardan) süpürüp temizledi ve onlara özgürlüklerini tesis etti’ ifadesi yer almaktadır (Tosun ve Yalvaç, 1975). Burada da görüleceği üzere borç içinde yaşayan Lagaş yurttaşlarından bahis geçmektedir. Bununla birlikte Amurru kökenli bir kral olmasına rağmen kanunlarını Sumerce yazdıran Lipit İştar Kanunlarında ise “miqtum” kelimesi borç yüzünden köleliğe giren kimseye karşılık kullanılmıştır (Kol. IV §15,16 md.).

İktisadi ve ticari manada borç fikrinin insanların kafasında yer etmesinde ise, alışverişte bulunan ve resmi teşekküllerce, alınan veya satılan mal ile bedelinden birisinin biraz daha önce veya biraz daha sonra tesliminden, aradaki zaman farkından muayyen şekilde faydalanma veya menfaat temin etme maksadının açık ve şuurlu bir şekilde göz önünde bulundurulması hususu esas noktayı teşkil etmektedir (Bilgiç, 1947'a). Daha önce görülen günlük alışveriş vesikalarının yanında, bu tabire uyan borç vesikalarında Akkadca "hubullum" ifadesi borca karşılık kullanılmıştır. Orta Assur Kanunlarında da "hubullum" ifadesiyle karşılaşırız (§ 28 Kol IV).

Hammurabi kanunlarında borçlara ilişkin hükümlere bakıldığında ise borçların haksız filler ve sözleşmeler olmak üzere iki sebepten doğduğu görülmektedir. Sözleşmeden doğan borçlara örnek olarak 253 ve 254. maddeleri ifade edilebilir. Burada 'Eğer bir adam bir adamı, tarlasının başında dursun diye kiralarsa, tohumluk ve yemliği önceden verirse ve ona sığır emanet eder tarlayı işlemek üzere onunla sözleşme yaparsa ve o adam tohumu veya yemi çalarsa, elinde yakalanırsa, bileği kesilecektir. Eğer yemi alıp, sığırı açlıktan zayıflatırsa aldığı arpanın iki katını ödeyecektir.' hükmü yer almaktadır. Haksız fiilden doğan bir borç örneği ise Hammurabi Kanunlarının 225. maddesi anılmaya değerdir. Bu madde 'Eğer bir hekim, ağır yaralı bir öküz veya eşeğin (neşterle) üzerinde çalışır ve ölümüne sebep olursa hayvanın fiyatının 1/4'ü kadarını öküz veya eşeğin sahibine ödeyecektir' şeklindedir (Tosun ve Yalvaç, 1975). Bu iki örnekten de anlaşılacağı üzere sözleşmeden yahut haksız fiilden doğacak olan zararlar mağdur olanı koruyacak şekilde kanunlarca güvence altına alınmaktadır.

Ammi Şaduqa Fermanında borçların affına yönelik bazı maddeler yer almaktadır (Kol.II § 18). O dönemde borçlu bireyler, borçlarını ödeyemedikleri için aile fertlerinden birini yahut birkaçını borcu karşılığında borcu olan kişinin hizmetine vermek zorunda kalıyordu. Böylesi bir borç affı aynı zamanda aileye verilen önemin bir göstergesidir.

Grafik. 13: Borçlar hukuku ile ilgili olan maddelerin toplam hukuk maddelerine oranlarını gösterir grafik.

Yukarıdaki grafikte Urukagina reformlarından Ammi Şaduqa Fermanına kadar tüm kanun metinlerinin belirli oranlarda borçlar hukukuyla ilişkilendirilebilecek maddeler içerdikleri görülmektedir. Borçlar hukukuna ilişkin maddeler en erken kanun metinleri olan Urukagina Reformlarında ve Ur-Nammu Kanunlarında görece daha az oranda konu edinilmiştir. Bunlardan sonra gelen Ana İttisu ve Lipit İstar kanun metinleri ise sırasıyla %31,25 ve %29,5 gibi yüksek oranlarla, borçlar hukukuna ilişkin oransal anlamda en çok maddeye yer veren eski kanun metinleridir.

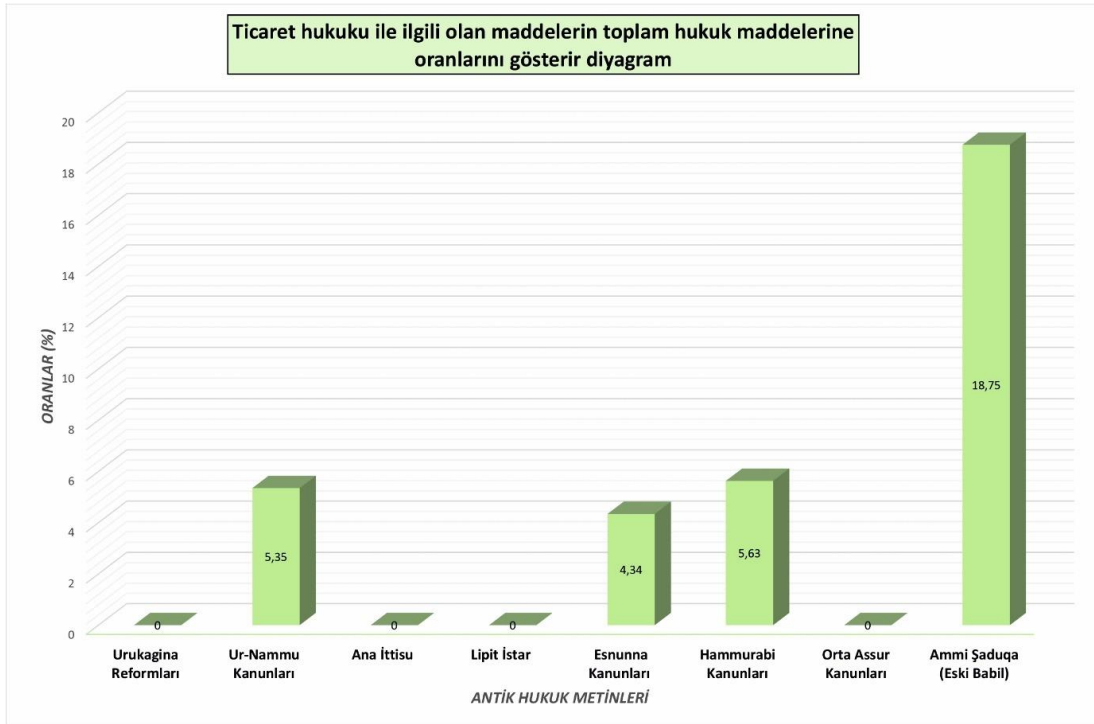
2.4.6 Ticaret Hukuku

Ticaret hukuku bir ticari işletmeyi ilgilendiren işlem ve fiilleri konu alan hukuk dalıdır (Akın, 2018). Saray ve tapınaklar Mezopotamya'nın en büyük ticaret merkezleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun haricinde, sermayelerini bir araya getirerek ortaklık kurmak suretiyle özel kişilerin ticari bir örgütlenme kurdukları

görülmektedir. Bu tür örgütlenmeler kuruluşlarının kazanç ve risklerini ise genellikle eşit olarak paylaşmaktadırlar (Versteeg, 2000).

Hammurabi Kanunu'nda (madde 104-105), tüccarın temsilcisi olan tellala veya simsara ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır (Tosun ve Yalvaç, 1975). Tüccarlar uzak yerlere ticaret için gitmek yerine bu temsilcilerle anlaşmaktaydılar. Anlaştıkları kişilere sermaye olarak mal ya da para vermek durumundaydılar, aralarındaki bu iş anlaşmasını yazılı olarak belgelemek zaruriyeti vardı. Eğer tellal veya simsar, temsilcisi olduğu tüccardan yazılı ve mühürlü belgesini almazsa ücretini talep edememektedir (Versteeg, 2000).

Ticari faaliyetler içerisinde varlığını ortaya koyan bir diğer grup ise meyhaneci kadınlardı. Hammurabi kanun maddelerinde, tüccarların hukuki durumlarının düzenlendiği bölümlerde meyhaneci kadınlara ilişkin hükümler yer almaktadır. 108. Madde, hileli satışta bulunan bir kadının suya atılarak cezalandırılacağı hükmüne yer vermektedir. Ammi Saduqa Fermanı'nın 16. maddesinde bir meyhaneci kadının ve bir tüccarın sahte mühür kullanmaları durumunda ölümle cezalandırılacakları açıkça belirtilmektedir (Tosun ve Yalvaç, 1975).

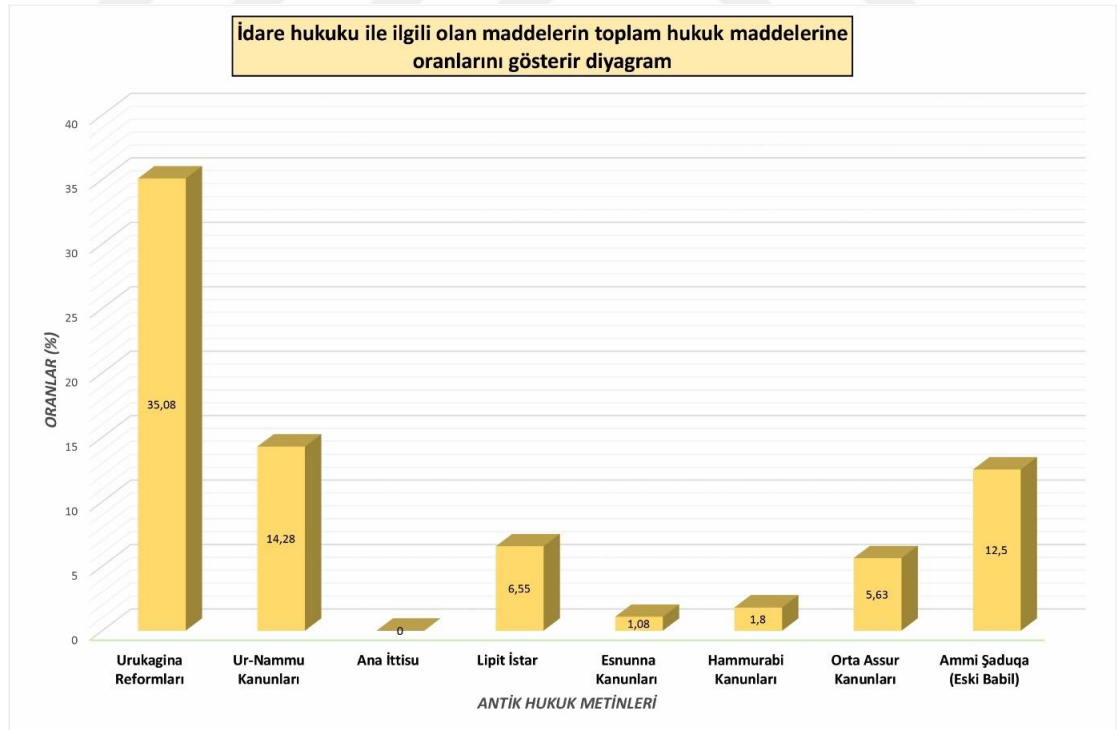

Grafik. 14: Ticaret hukuku ile ilgili olan maddelerin toplam hukuk maddelerine oranlarını gösterir grafik.

2.4.7 İdare Hukuku

İdare hukuku, idarenin kuruluş ve işleyişini inceleyen hukuk dalıdır. İdari yapı, kamu görevlileri, idari işlemler, kamu malları ve yönetimin denetimi idare hukukunun temel konularını teşkil etmektedir (Karakehya, 2018).

Tarihte bilinen ilk darbeci lider I. Lagaş sülalesi döneminde yaşamış olan Urukagina'dır (Tosun, 1973). Yozlaşmış düzene ve kötü idareye karşı bir ihtilal düzenlemiştir (Öktem ve Türkbağ, 2001). İdare hukukuna ilişkin ilk örnekleri, kendinden önceki yozlaşmış iktidarın meydana getirdiği yolsuzluk ve halkın huzursuzluğunu gidermek adına oluşturduğu adaletnamesinde görülür. Adaletnamenin birçok maddesinde önceki yönetime ait kral temsilcilerinin ve bölgedeki çeşitli memurların görevlerine son verdiği, belirli kurum ve kuruluşların mal varlığına el koyduğu açıkça belirtilmekle birlikte, tüm suçlulara af çıkararak bu konuda da yine tarihin ilki olma özelliğini taşır (Tosun ve Yalvaç, 1975).

Grafik. 15: İdare hukuku ile ilgili olan maddelerin toplam hukuk maddelerine oranlarını gösterir grafik.

2.4.8 Ceza Hukuku

Suç, müeyyidesini ve bunlara etki eden koşulları inceleme konusu yapan hukuk dalı ceza hukukudur. Suç ve cezai yaptırımları, ceza hukukunun en temel iki kavramıdır (Karakehya, 2018).

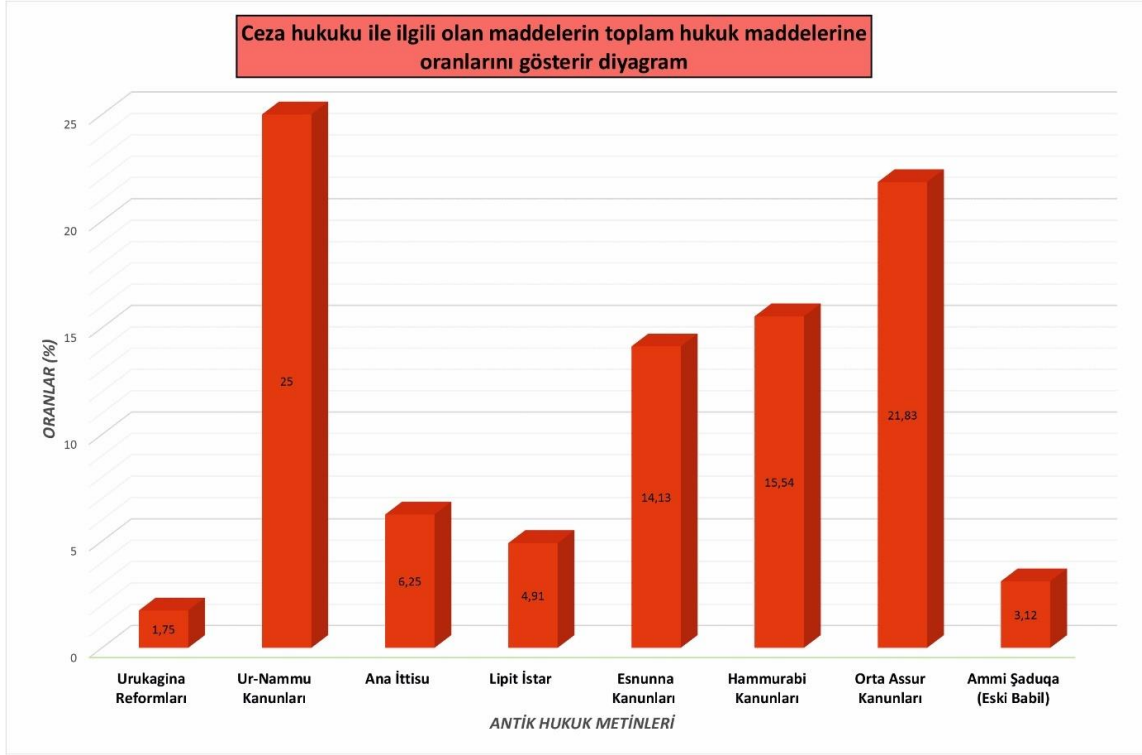
Çivi yazılı kanun metinlerine göz attığımızda, Eski Mezopotamya’da uygulanan ceza hukuku ile günümüz modern uygulamaları arasında bariz farklar olduğu görülür. Sami kavimlerinde görülen ve başta Hammurabi Kanunları özelinde, daha az olmakla birlikte Sumerce çivi yazılı kanun metinlerini de kapsayacak şekilde tüm Mezopotamya kanunlarında ekseriyetle gözlediğimiz ‘*talion*’ (kısasa kısas) prensibi hasarın aynı şekilde karşılanması durumudur (Memiş, 2021). Modern anlamda, öç alma ve intikam keyfilğini önleme amacı güden kanunların hukuki amacı, insan ilişkileri arasındaki dengeyi sağlamaktır (Boecker, 1980). Çivi yazılı kanun metinlerinde, kısas prensibinin haricinde herhangi bir zararın karşılığında para cezasının uygulandığı görülmektedir. İlk yerleşik ve uygar hayata geçen Sumerlerin kanunlarında, para cezası ön plandadır. Dağlarda yaşayan, savaşçı ve göçebe bir toplumun lideri konumundaki Hammurabi ise kanunlarında, kendisiyle özdeşleşen kısasa kısas prensibini ön planda tutmuştur (Tosun ve Yalvaç, 1975). Buradan ulaşılabilecek sonuç şudur ki, daha gelişmemiş ve kaba bir güdü *talion* prensibini ön plana çıkarırken, daha rafine ve uygar bir toplum para ile cezalandırmayı ön plana çıkarmaktadır. Örneğin, Hammurabi öncesi Ur-Nammu kanunlarının 19. ve 20. Maddelerine baktığımızda “Eğer bir adam, başka bir adamın kemiğini bir sopayla kırarsa, 60 shekel gümüşü tartıp teslim eder. Eğer bir adam, başka bir adamın burnunu keserse, 40 shekel gümüşü tartıp teslim eder” bu maddelerden de anlaşılacağı gibi sopaya karşılık sopa ya da buruna karşılık burun değil, bunların karşılığı ceza olarak bir tazminat hesabı yapılmıştır. Bu görece modern bir hukuki anlayışı temsil etmektedir.

Hammurabi Kanunlarında ödenecek tazminat miktarı veya ceza, kişilerin bulunduğu sosyal sınıflarına göre çeşitlilik göstermektedir. Örneğin kanunun 200. maddesine göre eğer bir adam, kendi dengi bir adamın dişini vurup sökurse, onun da dişini vurup sökeceklerdir. 201. maddesinde ise eğer bir muşkēnum’un dişini vurup

sökerse 1/3 mana gümüş ödeyecektir. Buradan da anlaşılacağı üzere sınıf farklılıklarına göre cezalar şekillenmektedir (Tosun ve Yalvaç, 1975).

Burada çivi yazılı kanun metinlerinde yaygın bir şekilde görülen ilginç bir cezalandırma yöntemine değinilmelidir. Bu, suya atılma ‘su ordali’ cezasıdır. Bu cezanın kökeninde nehirlerle yüklenen tanrı vasfının etkin olduğu düşünülebilir. Bu şekilde suyun kutsallığı, pislikleri temizlediği ve ortaya çıkardığı inancı doğmuş, Eski Mezopotamya toplumlarınca benimsenmiş olmalıdır. Nehir tanrısının (Narum) hakemliğine, özellikle büyü ve zina ile ilgili olan suçlarda başvurulmuştur. Buna örnek olarak Hammurabi kanunlarında geçen “Eğer bir adam, bir adam hakkında (onun) büyü yaptığını iddia ederse ve onu ispat etmezse (edemezse), üzerine büyücülük iftirası atılan adam, nehre gidecek, (nehre dalacaktır). Eğer nehir onu çekerse (zapt ederse) iftira eden onun evini (mülkünü) alacak (sahiplenecektir). Eğer o adamı nehir temize çıkarırsa ve selamete çıkarsa ona iftira eden adam öldürülecektir. Nehrin selamete çıkardığı (adam) iftiracının malına mülküne sahip olacaktır” maddesi gösterilebilir (Bkz. Ek F: Hammurabi Kanunları- Transkripsiyon ve Türkçe tercümesi, § 2 (V, 33-56)).

Hammurabi kanunlarında ‘Narum’ olarak geçen nehir tanrısı, Sumer çivi yazılı tabletlerde ise ‘Idlurugu’ olarak karşımıza çıkar. Ur-Nammu Kanunlarının 13. maddesi buna örnek olarak gösterilebilir. Burada “Eğer bir adam başka bir adamı suçlarsa... ve onu kutsal nehir Ordeal’a götürür fakat kutsal nehir Ordeal onu (suçlananı) aklarsa, onu nehre götüren kişi (suçlayan) 3 shekel gümüşü tartıp teslim eder” ifadelerine yer verilmiştir (Bkz Ek B: Ur-Nammu Kanunları- Transkripsiyon ve Türkçe tercümesi, 13. AVI 270-VII 280, BII).

Grafik. 16: Ceza hukuku ile ilgili olan maddelerin toplam hukuk maddelerine oranlarını gösterir grafik.

2.4.9 Yargılama Hukuku

Yargılama hukuku, hukuki uyuşmazlıkların mahkemeler tarafından ne şekilde çözüme kavuşturulacağını düzenleyen kurallardan oluşur (Karakehya, 2018).

Eski Mezopotamya’da I. Babil sülalesi zamanında mahkeme niteliği taşıyan ve davalara bakan iki meclis bulunduğu bilinmektedir (Türker-Küyel, 1990). Meclislerden biri İhtiyarlar Meclisi diğeri ise bütün erkeklerin iştirak ettiği bir Genel Meclis-Halk Meclisi idi. Kişiler arasındaki anlaşmazlıklara ihtiyarlar meclisi bakardı. İhtiyarlar meclisinde çözülemeyen olaylarda ise bütün şehir toplanarak bir karara varma yoluna gidiliyordu (Kınal, 1962). Özellikle İsin Larsa dönemine tarihlendirilen bir vesika bu anlamda önemlidir. İsin kralı Ur- Ninurta’nın, kocasının öldürülmesinde suç ortağı olan, fakat mahkemede gerçeği söylemekten çekinen “Susan Kadın” davası yüzünden, Nippur şehrinde halk meclisini olağanüstü toplantıya çağırdığı ve bu

davanın bütün evrelerinin yazılarak bir nevi içtihat²¹ kararı mahiyetinde muhafaza edilmesini emrettiği bilinmektedir (Kınal, 1962). Bu davanın konusu ise şu şekildedir. MÖ 1850 dolaylarında Sumer ülkesinde bir cinayet işlenir. Berber, bahçıvan ve mesleği bilinmeyen bir kişiden oluşan üç kişilik bir grup, Lu İnanna adlı bir tapınak görevlisini öldürdüler. Katiller belirtilmeyen bir nedenle, kurbanın Nin-dada adındaki karısına, kocasının öldürüldüğünü haber verirler ve kadın garip bir şekilde onların sırrını saklar. Kocasının öldürüldüğünü yetkililere bildirmez. Fakat cinayet Kral Ur-Ninurta'ya başkenti İsin'de bildirilir ve o da davayı Nippur'da mahkeme işlevi gören Yurttaşlar Meclisi önüne çıkarır. Bu mecliste bulunanların dokuzu, yalnızca üç katilin değil, kadının da cezalandırılması gerektiğini savunmuşlardır. Cinayeti öğrendikten sonra suskunluğunu koruduğu için suç ortağı olabileceğini düşünmüşlerdir. Bunun üzerine meclisin iki üyesi kadının savunmasını üstlenirler ve kadının cezalandırılmaması gerektiğini ileri sürerler. Mahkeme üyeleri savunmanın görüşüne katılır ve kocası sağlığında kadının gereksinimlerini karşılayamadığı anlaşıldığından kadının suskun kalmakta haklı olduğunu bildirirler. Karar sonuca bağlanır ve kadın suçsuz bulunur. Diğer üç kişi ise ölüm cezasına çarptırılmışlardır (Kramer, 2002).

Mezopotamya'da hakimlerin varlığı bilinmektedir (Kınal, 1962). Atamaları kral tarafından gerçekleştirilen hakimler, toplum içerisinde yüksek statüye sahip bireylerdi. Hakimlerin ceza yetkileri ölüm cezası özelinde sınırlandırılmıştır. Cezası ölümle sonuçlanabilecek davalara ancak kral bakabilmekteydi (Tosun ve Yalvaç, 1975: s. 83). Hammurabi Kanunlarının 5. maddesinde hakimlerin görevlerini kötüye kullanmalarına ilişkin bir hüküm dikkat çekicidir. “Eğer bir hâkim, bir dava hükmetmiş, kararı kesin bir belge ile düzenlemişse ve sonra kararını değiştirirse, o hâkimin verdiği kararda değişiklik tespit ederlerse ve bu davada şikâyet varsa verilen hükmün on iki katını ödeyecektir. Meclisteki hakimlik kürsüsünden atılacak, oraya dönmeyecek ve mahkeme hakimlerinin arasında oturtulmayacaktır” (Tosun ve Yalvaç, 1975).

Mezopotamya'da tanıklar mahkeme huzurunda dinlenmekte, davanın tarafları yazılı delillerini mahkemeye sunmaktaydılar. Mahkeme değerlendirilmelerinde somut delil büyük önem arz ettiği anlaşılmaktadır (Tosun ve Yalvaç, 1975). Örneğin Orta

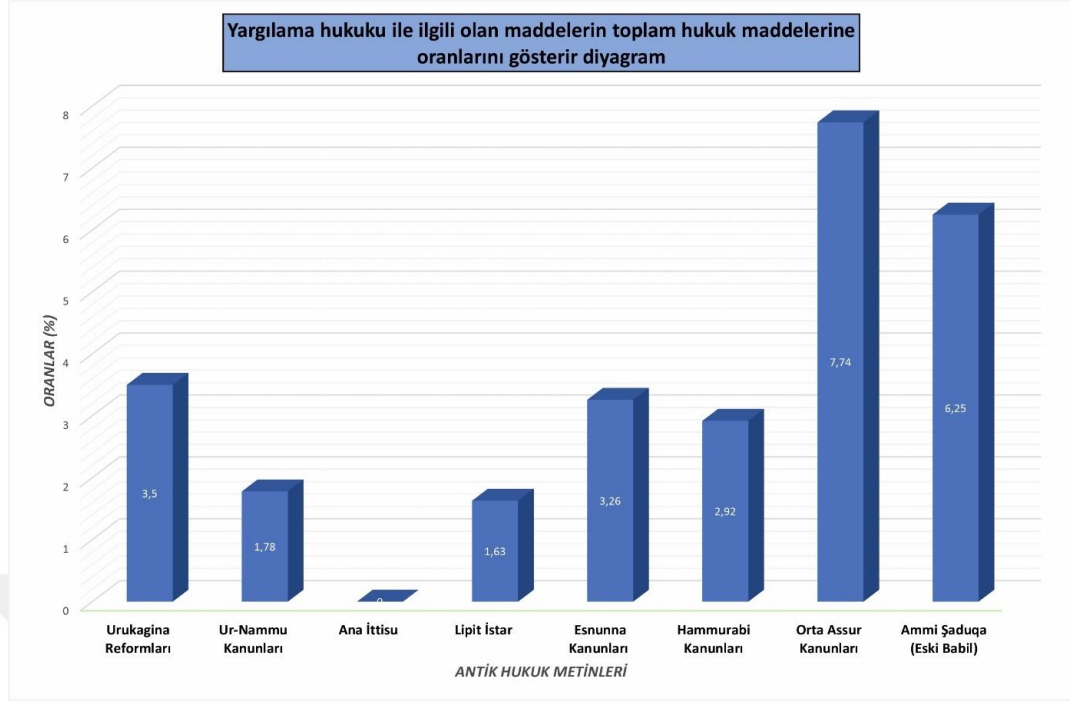
²¹ Yasa tarafından hüküm belirtilmemiş bir konuda, daha önceki bir mahkeme kararının esas alınmasıdır.

Assur Kanunlarının 19. maddesinde “Eğer bir adam gizli olarak arkadaşı hakkında dedikodu yaparsa, onunla ilgili suçlamalarda bulunursa ve bu durumu delillerle ispatlayamazsa, o adama sopayla 50 defa vuracaklar, bütün bir ay kralın işini yapacak, saçını sakalını kesecekler ve bir talent kalay ödeyecektir.” hükmü yer almaktadır.

Temyiz aşamasının bulunduğuna ilişkin herhangi bir delil mevcut değildir. Hâkim bir konuda karar verdikten sonra aynı konuda tekrar dava açılması, yeni bir delilin ortaya çıkma durumu istisnası haricinde mümkün olmamaktaydı (Johns, 2004).

Yargılama aşamasında yemin önemli bir yer tutmaktaydı. Modern hukuk sisteminde de izini görebildiğimiz yemin, tanrı adına yapılmaktaydı. Yargılamada yalancı tanıklık ile ilgili ilk düzenlemeler Ur Nammu kanunlarında karşımıza çıkmaktadır. Ur- Nammu kanunlarının 28. maddesinde “Eğer bir adam, kendisini şahit olarak takdim ederse, fakat onun aslında yalancı şahit olduğu kanıtlanırsa, 15 shekel gümüş tartıp teslim eder.” hükmü yer almaktadır. Bir başka örnek ise 29. maddedir. Burada “Eğer bir adam, kendini şahit olarak takdim eder, ancak yemin etmeyi reddederse davanın konusu her ne olursa olsun tazminat ödeyecektir.” İfadeleri yer alır. Bu maddeler yalancı şahitlik ve yeminin yargılamadaki önemine ilişkin kanıtlar sunmaktadırlar.

Mahkeme kararlarının uygulanmasını sağlayacak polis ya da başka bir otoritenin varlığı bilinmemektedir. Hakimlerin yetkisi, olayları dinlemek, kanun kurallarını uygulamak ve hükmü ilan etmekten ibaretti. Yargılama sonucunda haklı bulunan tarafın, gereğini kendisinin yerine getirdiği tahmin edilmektedir (Versteeg, 2000).

Grafik. 17: Yargılama hukuku ile ilgili olan maddelerin toplam hukuk maddelerine oranlarını gösterir grafik.

2.4.10 Toprak Hukuku

Toprak hukuku, bir devletin sınırları içindeki toprakların mülkiyetini ve kullanılmasını düzenleyen hukuk dalıdır. Toprak hukuku, kullanım amacı ne olursa olsun her türlü toprak üzerindeki hukuki ilişkiyi düzenler. Bu topraklar tarım toprakları olabileceği gibi tarım dışı topraklar da olabilir (Atalay, 2018).

Eski Mezopotamya’da ilk dönemlerde toplumun baş tanrısı, aynı zamanda ülkenin tüm topraklarının sahibi olarak kabul edilmekteydi²². Tapınaklar ise toprağın bir kısmının sahibiydi. Mezopotamya’da özel mülkiyetten söz edilebilmektedir. Kişiler toprak sahibi olabilmekte, aynı zamanda ticaret ile de uğraşabilmekteydiler (Tosun,1963).

Özel mülkiyetin tam olarak ne zaman doğduğunu kesin olarak bilinmese de öncesinde teokratik sosyalizm denilen bir rejimden bahsetmek mümkündür. Bu, özel mülkiyet öncesi zamanlarda, her şeyin sahibi devletti. Ancak bir süre sonra devlete ait

²² Urugagina Adaetnamesi; Sütun IX-7/11 “O, Ningirsu’yu hükümdarın mülkünün ve kralın tarlalarının sahibi olarak atadı”

toprakların bir kısmı, başta kraliyet ailesinin fertleri ve tapınaklar olmak üzere paylaştırılmaya başlanmış, böylece özel mülkiyetin yolu da açılmıştı. Tarihte ilk yasa koyucu olarak bilinen Lagaş kralı Urukagina'ya ait metinlerde yoksulların bile toprak, bahçe sahibi olabildikleri görmekteyiz²³.

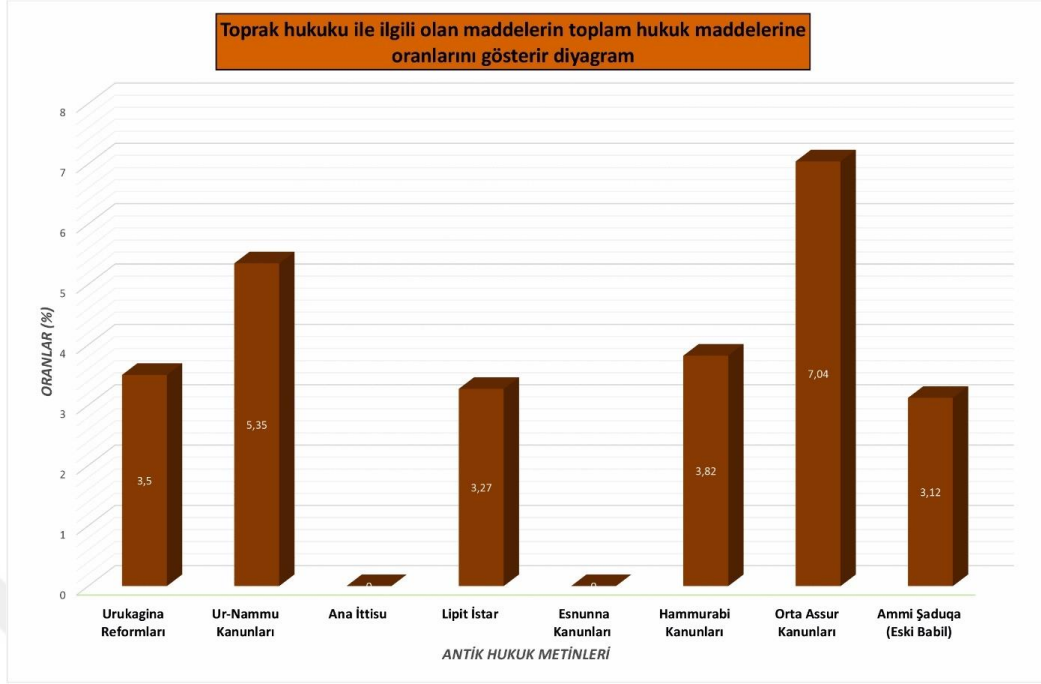
Hammurabi kanun maddelerinin bir kısmı toprakla ve toprak dağıtımı ile ilgilidir. (Bkz: Hammurabi kanunlarının 27, 28, 29, 30 ve 31. maddeleri). Bu kanunlar, toprağın hangi şartlarda ve kimler tarafından işlendiği hakkında bize değerli bilgiler sunmaktadır (Memiş, 2021).

Ülke topraklarının krala ait bölümünde, kral bu toprakları, hizmetinde bulunan *redûm*²⁴ ve *bâirum*²⁵ sınıfından olan kişilere, hizmetleri karşılığında veriyordu (Tosun, 1963). Bu şekilde hem toprak işlenmiş oluyor, verim artıyor hem de hizmetindeki asker sınıfı artmış oluyordu. Bu en basit haliyle tımar sistemdir. Hammurabi kanunlarının 28. ve 29. maddelerine göre; “Eğer, tımar hizmetinde iken, kaçırılan bir *redûm* veya *bâirum*’un oğlu tımarı yürütebilecek kudrette ise tarla ve bahçe kendisine verilip, babasının tımarının sorumluluklarını yerine getirecektir. Eğer oğlu küçükse ve babasının tımarının sorumluluğunu yüklenebilecek kudrette değilse, bahçenin ve tarlanın 1/3 annesine verilecek ve annesi onu büyütecektir” hükmü yer alır. Buradan da anlaşılacağı üzere toprağın işlenmeden kalması pek istenen bir durum değildir.

²³ Urukagina Adaletnamesi; Sütun V-22, Sütun VI-3 “Tapınak yöneticileri, fakirlerin bahçelerini söküp attılar, (meyveleri) desteler halinde bağladılar “

²⁴ Bir asker sınıfına mensup kimselerdi.

²⁵ Balıkçı, fakat kimine göre balıkçı değildir. Nehir ve kanallarda nakliye ve ordu ikmal işleriyle uğraştıkları kabul edilmektedir. Ağ kullanarak savaşan bir kimsedir. Tosun, Mebrure. “Hammurabi”nin Toprak...”, a.g.m. 133.

Grafik. 18: Ticaret hukuku ile ilgili olan maddelerin toplam hukuk maddelerine oranlarını gösterir grafik.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.SOSYOLOJİK BAĞLAM

İnsan, yaşayan tüm diğer türler gibi doğal bir çevrede hayatını idame eder. Beslenme, barınma, giyinme...vb. biyolojik ihtiyaçlarını bu doğal çevrenin imkanları çerçevesinde giderir. Ne var ki insan, bir noktada yaşayan diğer türlerden ayrılır. Canlı bir varlık olarak doğal gerçekliğin parçası konumunda olan insan, tüm ihtiyaçlarını sadece doğal çevreden sağlamaz ya da bununla tatmin olmaz. Toplumsal yaşam içerisinde geliştirdiği sosyo-kültürel ilişkiler ağına, değer yargılarına ve davranış kalıplarına da ihtiyacı vardır. İnsanın, doğal çevrede yaşadığı için ihtiyaç duyduğu gereksinimler olduğu gibi, toplumsal çevrede yaşadığı için ihtiyaç duyduğu birtakım gereksinimleri de vardır ki bunu doğada hazır halde bulması ihtimal dahilinde değildir. Bunlar yapaydır. Toplumsal çevre içerisinde insanların birbirleriyle olan ilişkileri grupların, kurumların, örgütlerin, değer ve normların doğmasına sebep olur (Zencirkıran, 2019). Pek tabi bunları öncelikle uzak akrabalarımız olan bazı primat türleri başta olmak üzere birçok hayvan gruplarında da gözlemleyebiliriz. Ancak insanlara kıyasla çok daha kısıtlı formlarda var olabilmektedirler. İnsanlar arasındaki karmaşık etkileşimler sonucunda gelişen sistemlerin tümü toplumsal yaşamı oluşturur (Sayın, 1993). Toplumsal yaşamın, toplumsal bir gerçeklik yarattığı yönündeki görüş bunu doğal gerçeklikten ayırır. Doğal gerçekliğe ait bilgilere fizik, jeoloji, kimya, biyoloji...vb. doğal bilimler aracılığıyla ulaşırız. Toplumsal gerçekliğe ait bilgilere ise, kendine has yöntemleri olan sosyoloji, psikoloji, ekonomi, siyaset bilimi gibi sosyal bilimlerle ulaşırız. Sosyolojinin ortaya çıkışının temel motivasyonu, toplumsal gerçekliği anlamak, incelemek ve izah etmek çabasıdır. Onun temel inceleme alanı toplumsal yaşamdır (Zencirkıran, 2019). Psikoloji tek tek birey incelerken sosyoloji, bireyin toplumsal yaşam içerisindeki ilişki kalıplarını, davranış biçimlerini ve etkileşimlerini konu alır. Bir sosyolog için birey daima başkalarıyla ilişki ve etkileşim halinde olup davranışlarını buna bağlı olarak geliştirir. Sosyoloji; siyaset sosyolojisi, suç sosyolojisi, iktisat sosyolojisi, din sosyolojisi, eğitim sosyolojisi, hukuk sosyolojisi gibi birçok dala ayrılır. Bunun en temel sebebi ise sosyolojinin aileden ekonomiye, siyasetten dinsel ilişkilere, eğitimden hukuka birçok ilgi alanına sahip olmasıdır

(Sönmez ve Sucu, 2022). Bu tez kapsamında yapılan sosyolojik çıkarımların tümü, çivi yazılı kanun metinleriyle ilgili olduğundan, hukuk sosyolojisi üzerinde durulacaktır.

3.1 HUKUK SOSYOLOJİSİ

Her toplum kişiler arası ilişkileri düzenleyecek bir sisteme zorunlu olarak ihtiyaç duyar. Bunlar; gelenek, görenek, din kuralı, ahlak kuralları, görgü kuralları veya hukuk kuralları formlarında olabilirler (Boran Güneysu, 2018). Bunlardan hangisinin bir toplumda kişiler arası ilişkileri düzenlemede daha etkin rol alacağı hususu, o toplumun gelişmişlik seviyesi, nüfusu, genel eğitim seviyesi, coğrafyası...vb. birçok faktöre bağlı olarak değişiklik gösterir. Uygar toplumlarda hukuk kuralları etkinken daha az gelişmiş toplumlarda din kuralları, örf ve adetler hukuk kurallarından önce gelir ya da hukuk kuralları bunların öncüllüğünde oluşturulur. Her şekilde bu toplumsal sistem içerisinde aile, din, siyaset, ekonomi, eğitim ve hukuk gibi kurumlar gelişir. Toplum hayatı ve düzeni bu kurumlar aracılığıyla sağlanır (Sayın, 1993). Her bir toplumsal kurumun cevap verdiği belirli bir toplumsal amaç ve ihtiyaç vardır. Onlara hayat veren bu amaç ve ihtiyaç ortadan kalkınca ilgili kurumda işlevsiz kalır ve varlığını daha fazla sürdüremez. Tüm kurumlar (aile, siyaset, hukuk, eğitim, din, ekonomi) belirli bir harmoni halindedirler. Bu harmoninin bozulması durumunda, düzensizliğin aşılması için hukuk önemli rol oynar. Zaman içerisinde karmaşılaşp farklılaşan toplumsal yapıya uygun olarak, insanlar arasındaki ilişki ve davranışları düzenleyen kurallar da zamanla değişip daha karmaşık bir yapıya bürünür ve toplumsal düzenin sürdürebilirliği için bu zorunludur (Sönmez ve Sucu, 2022). Tezin hukuk ve ekler bölümünde yazılı döneme ait en eski çivi yazılı kanun metinleri ve çevrileri kronolojik bir sırayla ortaya koyuldu. Kanunların zaman içerisinde ne kadar karmaşık hale geldiğini çarpıcı bir şekilde görmek için içerisinde bulunduğumuz 2023 yılının hukuk sistemine kabaca bir göz atmak yeterli olacaktır. Özel hukuk haricinde kamu hukuku kendi içerisinde; anayasa hukuku, idare hukuku, ceza hukuku, yargılama hukuku, vergi hukuku, iş hukuku ve devletler genel hukuku gibi alt gruplara ayrılır. (Karakehya, 2018). Dört yıllık hukuk eğitimini tamamlamış hiç kimseden bunların tümüne detaylarıyla hâkim olması da

beklenmez. Doğal süreci içerisinde toplumlar eski kuralların yetersiz kaldığı, yeni düzene uyulmadığı takdirde uygulanacak müeyyidelerin oluşturulmadığı bir noktaya gelir. Bu haliyle bir aksiyon alınmadığı sürece toplumsal düzeni idame ettirmek mümkün olamaz. Kaotik bir ortam doğar.

Hukuk, toplumsal sistemin temel bileşenlerinden birisidir. Modern toplum yapılarında hukuk kuralları, toplumsal kurallar bütünü içinde, özel bir öneme sahip ayrı normlar bütünü olarak karşımıza çıkar (Kozak, 2018). Burada ‘toplumsal norm’ kavramının altını çizmekte yarar var. Sosyologlar, sosyolojinin neredeyse doğduğu günden bu yana toplumun birey davranışlarını nasıl şekillendirdiği konusuna açıklık getirme çabası içerisindeyler. Bunu yaparken de mikroskop altında inceledikleri en baş kavram ‘toplumsal norm’ kavramıdır (McAdams, 1997).

Kilit nokta, hukuk ile diğer toplumsal normlar, formel kurallar ile informal kurallar arasındaki ilişkiyi irdelemektir. Formel kurallar, devlet gibi egemen bir otorite veya örgütlü bir güç tarafından uygulanan resmi kurallardır. Bunlar, normlar hiyerarşisi sırasında saymak gerekirse, anayasa, kanun, tüzük ve yönetmelik formunda olup, resmi yaptırımlarla desteklenirler. Informel kurallar ise ilgili toplumda yaygın olarak benimsenen, din, ahlak ve görgü kuralları gibi resmi olmayan kurallardır. Toplum tarafından ayıplanma, dışlanma, kınanma ve günah benzeri manevi yaptırımları vardır (Eroğlu, 2015). Norm kavramı ile kişinin kendini takip etmek zorunda hissettiği resmi olmayan toplumsal kurallar ifade edilir. Hukuk kurallarının insan davranışları üzerindeki etkilerini incelemek adına normlar, kullanışlı araçlar olarak karşımıza çıkarlar. Tezin birinci ve ikinci bölümlerinde Urukagina dönemi gerek arkeolojik-tarihsel bağlamında, gerek vücuda getirdiği çivi yazılı kanun metinleri bağlamında detaylıca incelenmişti. İşte bu nokta, bilebildiğimiz kadarıyla, formel hukuk kurallarının ve mekanizmalarının belirginlik kazandığı noktadır. Bu tezin temel amacı, Eski Mezopotamya toplumlarının çivi yazılı kanun metinlerinden, onların sosyolojisinin çıkarılabileceğini göstermektir. Urukagina dönem toplumunda devlet gücünden kaynaklanan resmi ve formel nitelikteki kuralların (Urukagina Kanunlarının) insan ilişkileri ve davranışları, sosyolojisi üzerindeki etkisini, informal toplumsal kuralları dikkate almaksızın değerlendirmek bize eksik bir manzara sunacaktır. Tezin ilk kısmını arkeolojik bağlam oluşturmaktadır. Çünkü ancak arkeoloji sayesinde toplumun informal kurallarına ilişkin belirli seviyelerde fikir

sahibi olabilmekte, bu sayede eksik kalan kısımları tamamlayabilmekteyiz. Hukuksal bağlamı bu arkeolojik bağlam üzerine inşa edince ancak hukuk sosyolojinin üzerinde çalışılabileceği güzel bir tuval elde etmiş olabiliriz.

Sosyoloji, bir bilim olarak ortaya çıktığından beri hukuk onun ilgilendiği bir konu olagelmıştır. Ancak sosyolojik bakışın temel odak noktası haline gelmesi için uzun bir süre beklemesi gerekmiştir. Oysa ki hukuk, toplumsal sistemin soyut olan diğer yapılarından farklı olarak somut bir kavramdır (Kozak, 2018). Toplumsal düzen ve organizasyonla yakından ilgili, bunların sürdürülebilmesinde önemli işleve sahip bir kurumdur. Toplu hayat üzerindeki örgütlü kamu kontrolünün bir tezahürüdür. Hukuka hayat veren toplumsal örgütlenme ve yapılanma ilkeleri kavranmaksızın, hukuk sisteminin de yeterince kavranması mümkün olamamaktadır (Eroğlu, 2015). Hukukun gücü nedir ve nereden gelmektedir? Hukuk, toplumsal hayat içerisinde birey davranışlarını nasıl etkiler? Hukuki normları toplum düzeni içerisinde etkili yahut etkisiz olmasını belirleyen parametreler nelerdir? gibi sorular hukuk biliminden çok sosyolojinin sorması gereken sorulardır (Timasheff, 1937).

Hukuk sosyolojisi, hukuk olgusunu sosyolojik bir olgu olarak ele alıp inceler (Kozak, 2018). Ne var ki hukuk sosyolojisi, üniversitelerin sosyoloji bölümlerinden daha çok, hukuk fakültelerinde öğretilen bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Hukuk sosyolojisiyle ilgili literatürde birçok tanım mevcuttur. Neredeyse bütün tanımlar hukuk sosyolojisini, sosyolojinin bir alt disiplini veya hukuk çalışmalarına disiplinler arası bir yaklaşım olarak ifade ederler (Deflem, 2009; Banakar ve Travers, 2013). Hukuk ve toplum arasındaki ilişkiler ilk kez klasik sosyologlar arasında yer alan Max Weber ve Emile Durkheim tarafından ortaya konulmuşlardır (Weber, 1954; Durkheim, 2000). Hukuk sosyolojisi ancak II. Dünya Savaşından sonra ampirik araştırma metotlarına sahip akademik bir disiplin olarak kurulabilmiştir (Deflem, 2009). Hukuk bilimi, o dönemlerde sosyolojinin merkez aldığı bir konu değildi. Ancak bazı iyi tanınmış sosyologlar hukukun toplumdaki konumuyla ilgili yazılar kaleme aldılar. Eleştirel sosyologlar için hukuk, gücün bir enstrümanıydı yalnızca (Cotterrell, 1992). Philip Selznick gibi hukuk sosyolojisi teorisyenleri, modern hukukun toplumun ihtiyaçlarına giderek daha fazla duyarlı hale geldiğini ifade etmiş ve ahlaki bir yaklaşımın gerekliliğini savunmuştur (Nonet vd., 2017). Amerikalı sosyolog Donald Black, ‘Saf Sosyoloji’ adını verdiği bir paradigmayla hukukun

bilimsel bir teorisini ortaya koymaya çalışmıştır. Bu teoriye göre bir ‘Saf Bilim’ olan hukuk sosyolojisi doğrudan suçlular üzerine odaklanmaz. Bunun yerine, hukuk, ahlak, eğitim ve diğer tüm sosyal örgütlenme biçimleri tarafından belirlenen doğal ve sosyal çevrenin ürünleri olarak ele alınan düzensizlik, suçluluk ve şiddetin işlevleri veya sonuçlarına odaklanır (Black, 1993). Modern hukuk sosyolojisiyle ilgili başka birçok teoriyle karşılaşmak mümkündür (Luhmann, 2009). Bunun sebebi ise son derece taze bir konu olarak sosyolog ve hukukçularının gözleri önünde doğmuş olmasıdır. Henüz yeni bir doğum olduğu için hukukçular ve sosyologlar arasında net bir uzlaşma sözü konusu değildir.

3.2 HUKUKÇU GÖZÜYLE HUKUK, SOSYOLOG GÖZÜYLE HUKUK

Birçok sosyolog hukukun, toplumsal kontrol mekanizmaları ya da sapkın davranışlar gibi daha geniş sosyolojik ilgi alanlarının bir türevidir olduğunu düşünmüştür. Bu minvalde sosyologlarca yapılan birçok hukuk tanımında onun normatif özelliği vurgulanmış, yapılan çalışmalar genellikle suç hukuku ve onun uygulanma şeklindeki tartışmalarla sınırlı kalmıştır (Kozak, 2018). Hukuksal muhakeme süreci ve mahkemelerin faaliyetleri sosyologların ilgi alanına girmezler. Bunlarla hukukçular ilgilenir. Sosyologların ilgisi, toplumsal kurumların, siyasal yapıların ve ekonomik koşulların hukuk ile olan karşılıklı etkileşimleri, hukuksal kurumların diğer toplumsal kontrol biçimleri arasındaki bağlantıları üzerinedir (Gurvitch, 1947). Bu ilgi aynı zamanda yargıçlar, avukatlar, polisler ve sade vatandaşlar gibi hukuk süreci içerisinde rol oynayan tüm aktörlerin hukuksal kavram ve kuralları, hukuksal kurumları, hukuki söylemleri, her cephesiyle hukuku nasıl tecrübe ettiklerini, kullandıklarını, yorumladıklarını da kapsar. Hukuku bir kez toplumsal kontrolü ve düzeni sağlamaya yönelik oluşturulmuş kurallar, kurumlar ve pratikler/uygulamalar bütünü olarak gördüğümüzde onun sadece yargıç, savcı, polis, avukat ve mübaşir gibi hukuksal rolleri olan personelin etkinliğinde ibaret olmadığını anlarız. Hukuk sadece yargı personelinin erişebileceği bir bilgi yumağı değildir. Kendi hukuk sistemi içerisindeki yapı ve süreçler tarafından da oluşturulmaz (Anleu ve Mack, 2007). Toplumsal sistemin bütünleyici bir ögesi olan hukuk, bu sistem içerisinde toplumsal yargılar, ekonomik ilişkiler, kültürel değerler, siyasal kurumlar, ideolojiler ve toplumsallaşma

süreçleri tarafından şekillendirilen toplumsal bir olgudur (Kozak, 2018). Bu bağlamda bu tezin kapsamında bulunan tüm Mezopotamya toplum ve kültürleri için önemi açıktır.

Hukuk sanatı, benzer olan ve olmayan davaları güvenilir bir şekilde yargılamaktan ibarettir. Birbirine benzemeyen durumlara benzer muamele etmek veya aynı durumlara farklı muamele etmek adaletsizliktir. Adaleti yerine getirmek demek, en basit haliyle onu kategorize etmek ve yapılan bu kategorizasyonla tutarlı hareket etmektir (Çeçen, 1981). Sosyal teorinin ve dolayısıyla sosyologların adaletin değil tesis, teşvik edilmesiyle dahi doğrudan bir ilişkisi yoktur. Sosyoloğun görevi sosyal olanı açıklamaktır. Kontrol etmek, şekillendirmek yahut yargılamak değildir. Yine de sosyal teorisyenler daha iyi bir toplumun nasıl olabileceği hakkında kafa yorarken bu sınırlarda farazi gezintilere çıkabilirler.

3.3 EKOLOJİ-ÇEVRE TEMELİNDE HUKUK SOSYOLOJİSİ

Sosyoloji her ne kadar bir disiplin olarak 19. yy.'ın başlarında kendi ayakları üzerinde durabilir bir hale gelmiş olsa da onun ekolojik çevreyle arasında net bir bağ kurulabilmesi için 1970'li yılları beklemek gerekmiştir (Yüksel, 2012). Tabi ki öncesinde birtakım cılız sesler vardı ancak bunlar bağlamından kopuk, belirli bir kompozisyon ve ahenkten uzak tınılardı. 1970'li yıllarda özellikle biyofiziksel dünyanın da toplumsal olayları önemli ölçüde etkileyebileceği, insanın da doğanın bir parçası olduğu görüşü yaygınlık kazandı. Çevre sosyolojisi, biyofiziksel dünya ile toplumsal yapı ve süreçler arasındaki ilişkileri ortaya koymaya çalışır (Dunlap ve Catton, 2022). Küresel ölçekte yankı bulan bazı katastrofik doğa olayları, doğal afetler ve bunlara ek olarak 2 dünya savaşının ekolojik çevrede yarattığı devasa yıkımlar, giderek taraf toplayan çevre hareketleri ve çevresel kuruluşlar sosyal bilimler arasında da belirli bir etkileşim yaratmıştır. 20. yy. sosyal bilimcileri biyofiziksel dünya ile sosyal bilimler arasındaki buzları kırmaya karar vermişlerdir (Çimrin, 2014).

İnsanın istisnai bir canlı olduğu görüşüne karşı çıkan, insanın doğanın bir parçası olduğu fikrini benimseyen görüş, toplumların ekosisteme büyük ölçüde bağlı olduğunu ifade eder (Dunlap ve Catton, 2022). Bu görüş kanaatimizce Eski

Mezopotamya toplumları için de geçerlidir. Nedenini izah etmek gerekirse, bu tez kapsamında ele alınan tüm toplumlar aslında kompleks sosyal düzenin ilk örneklerini teşkil ederler. Buna mukabil dünyanın diğer köşelerindeki ilk medeniyetler de nehir kenarlarında vücut bulmuşlardır. Çin’de Sarı Nehir, Hindistan’da İndus Nehri, Güney Amerika’da Amazon, Mısır’da Nil ve en nihayetinde Mezopotamya’da Fırat ve Dicle Nehirleri (Watson, 2014). Tüm bu örnekler bu medeniyetlerin geliştikleri coğrafyanın ekosisteme olan bağımlılığını açıkça ortaya koymaktadır. Dunlap ve Cotton tarafından ortaya atılan görüş birçok araştırmacı tarafından yeni bir ekolojik paradigma olarak yorumlanmıştır (Catton ve Dunlap, 2022). Bu paradigma, toplumsal yaşamın biyofizik ve çevre tarafından şekillendirildiği iddiasındadır (Özerkmen, 2002). Bu tür bir paradigma, çevresel sorunlara dikkat çekiyor oluşu, çevre sosyolojisi gibi disiplinleri ortaya atıyor onları güçlendiriyor oluşu açısından kıymetlidir. Bununla birlikte ifade ettiği düşüncenin tarihsel bir kapsayıcılığının olmayışı, günümüz politik sorunlarında boğuluyor oluşu sebebiyle sığdır. Bundan dolayı bu başlık altında daha kapsayıcı ve tutarlı olduğunu, bilimselliğe olan yakınlığı uydurmaya olan yakınlığından daha fazla olduğunu düşündüğümüz görüşlere yer verilecektir. Sosyoloji söz konusu olduğunda bu tercihi yapmak pek kolay olamamaktadır. Bu sebeple güvenli liman olarak gördüğüm Durkheim’den yola çıkmak uygun olacaktır. Temel gaye ise ifade edilen sosyolojik olgular ile Eski Mezopotamya toplumları ve inşa ettikleri hukuk sistemleri arasındaki ilişkileri kolayca kurabilmektir. Okuma bu bağlamda yapıldığında daha bir anlam kazanacaktır.

Durkheim’e göre iş bölümü sadece bir lüks olarak görülmemelidir. Pekâlâ arzu edilebilir, ancak bir toplum için zorunluluk da değildir. Sosyal hayat en temelinde iki kaynaktan türemiştir, iş bölümünden ve zihinlerin benzerliğinden (Şeker, 2020). İş bölümünden kanunlar ve tüzükler doğar. Bunlar da toplum içerisindeki bölünmüş fonksiyonların doğasını ve aralarındaki ilişkileri belirler (Köleoğlu, vd., 2022). Durkheim’e göre sosyal sınıf farklılaşması, toplumun tabakalı bir yapı kazanması bu bölümlü yapının ve mekanik dayanışmanın dağılmasıyla-çözülmesiyle başlar. Mesleki uzmanlaşma ve endüstriyel faaliyetlerin çoğalması genel bir sosyal tabakalaşma türünün yalnızca tezahürüdür (Yükselbaba, 2017). Bu da bir bütün olarak toplum yapısını yansıtır. Durkheim, iş bölümünün ancak üç toplumsal faktörle izah edilebileceğini iddia eder; nüfusa karşılık gelen ‘toplumsal hacim’, birim alanda

yaşayan kişi sayısını ifade eden ‘materyal yoğunluğu’ (nüfus yoğunluğu) ve bireyler arasındaki iletişimi ifade eden ‘manevi yoğunluk’ (Durkheim, 2006).

Toplumun materyal temeli, nüfusun yoğunluğu ve hacmi, dünya üzerindeki dağılımı gibi temelde demografik ve coğrafi olan karakterleri şüphesiz ki toplum yaşamının genel ve bazı spesifik yönlerdeki hareketini etkileyen en temel faktörleri olup sosyal morfolojinin inceleme alanı içerisinde (Topalov, 2008). Durkheim, Mauss ve Halbwachs gibi sosyologlar, toplumun hacim ve yoğunluğunun hukuk üzerine olan yansımaları hakkında önemli çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Bunu yaparken daima ‘materyal yoğunluğunun’, hukuki inanç, sembol ve değerleri gibi ‘manevi yoğunluklardan’ etkilendiğini belirtmişlerdir. Materyal yoğunluğu, kolektif aklın ona attığı kalıplar, semboller ve değerler tarafından penetre edilir, kolektif beşerî eylemler sonucunda başkalaşır (Kharel, 2020). Durkheim, görece büyük ve yoğun nüfusa sahip toplumlarda onarıcı/yapıcı hukukun baskıcı hukuka üstün geleceğini, organik dayanışmanın, mekanik dayanışmaya üstün geleceğini kanıtlayabileceğine inanıyordu (Durkheim, 2006).

Mauss, Eskimo toplumları üzerinde yaptığı incelemelerde, ilkel kabilelerin hukuk sistemlerinin yaz ve kış gibi mevsimsel değişimlere nasıl bağlı olduğunu göstermek istemiştir. Gözlemlerine göre ‘kış hukukunun’ geçerli olduğu sert ve soğuk kış mevsiminde toplum bir klan gibi davranıyordu. Bu dönemlerde yoğun bir şekilde bir arada yaşamının arttığı, bununla ilişkili olarak da dini ve kolektivist eğilimlerin de arttığını gözlemiştir. Buna karşın görece sıcak ve ılıman yaz sezonunda geçerli olan ‘yaz hukuku’ küçük, dağınık ailelerin hayatlarını düzenleyen bir karakter kazanıyordu. ‘Kış Hukukuna’ göre daha laik bir karaktere sahip olan ‘yaz hukuku’ bireyciliğe daha elverişliydi (Mauss, 2013). Eski Mezopotamya ile bir paralellik kurmak gerekirse. Sosyal ve kültürel bağlamda, süreç içerisinde istikrarlı bir şekilde karmaşılaşan ve kalabalıklaşan kentlerdeki yaşamın kış hukukuna daha uygun olduğu öngörülebilir. Bu görüşümüzü eşitlikçi toplumlardan daha kalabalıklaşan kentlerdeki hiyerarşik toplum yapısına geçişte, kentlerin mimari merkezinin tapınaklar olması destekler niteliktedir. Morfolojik temelin hukuka ya da tam tersi şekilde hukuk sisteminin morfolojik temele olan etkisi, farklı tür toplum yapılarında ve tarihsel süreç içerisinde dönemden döneme farklılıklar sergiler. Çeşitli türdeki toplum yapılarının ‘materyal yoğunluğunun’ hukuki yaşam için etkin önemini tespit etmek adına geniş spektrumlu araştırmalar

gerekmektedir. Bu etkinin görece gelişmemiş ve ataerkil toplumlarda çok büyük olduğuna şüphe yoktur. Kesin olmamakla birlikte iddia edilebilir ki teokratik-karizmatik imparatorluklarda ve geniş çaplı göç hareketlerinin gerçekleştiği dönemlerde de bu etki oldukça kuvvetliydi.

3.4 EKONOMİ-HUKUK İLİŞKİSİ

Hukuki hayatın ve ekonomik hayatın toplumsal yaşam içerisindeki bağları inkâr edilemez bir gerçekliktir. Bundan dolayı hukuk, ekonomik bağlamda yoğun bir şekilde analiz edilmiş ve tartışılmıştır. Öyle ki Hobhouse, Ginsberg ve Wheeler 1930 senesinde yayımladıkları ‘The Material Culture and Social Institutions of the Simple People’ adlı eserlerinde hukuk ve ekonomi arasında, istatistiksel metot kullanarak fonksiyonel bir korelasyon oluşturmuşlardır. Eski toplumlar için yüksek bir korelasyon katsayısı oluşturmuşlardır. Ne var ki temel problem bu korelasyonda yatmamaktadır. Herhangi bir istatistiksel metoda başvurmadan da hukuk ve ekonomi arasındaki ilişki görülebilir. Kaldı ki bu ilişkiyi inkâr eden bir araştırmacı da yoktur. Temel soru ekonominin her zaman hukuksal gerçekliği yönlendirmek suretiyle onu domine edip etmediği sorusudur. Ya da toplum tipine bağlı olarak, bazı durumlarda hukukun ekonomiyi yönlendirip yönlendirmediği sorusudur. Etkileri daima karşılıklıdır (Weber, 1954)

Ekonomik faktörün, Marxist bir konsept içerisinde değerlendirilmesi tartışmalı bir önermeyi içerir. Bu önerme, hukukun basitçe ideolojik bir projeksiyon, üretici güçlerin yan tesiri olduğunu varsayar (Karahanoğulları, 2002). Hukuk kendi içinde toplumsal bir gerçekliğe sahip değildir. Diğer taraftan iktisadî tümüyle sosyal fenomen olarak görür. İlk varsayım son derece anti-sosyaldir.

Ekonomi ve sosyal gerçeklik şayet özdeş olgularsa, hukuk açıkça üretici güçlere tek taraflı olacak bir şekilde bağımlıdır. Bunun izlerini, çivi yazılı kanun metinlerinin prolog kısımlarında tanrılara ve hükümdarlara adanmış kısımlarda izleyebiliriz, bu metinler kesinlikle bir Magna Carta değildir.

Çağdaş toplumlarda ekonomik faktörlerin hukuktan daha hızlı hareket ettiği tartışmasız kabul edilen bir gerçektir. Hukukta gecikmeler olur, bu sebeple yasadaki değişiklikler ekonomiden önemli ölçüde etkilenirler (Gurvitch, 1947). Türkiye’deki son birkaç yıldır vahimleşen kötü ekonomik koşullar ve ev sahibi ile kiracı arasındaki hukuksal problemler güncel birer örnektir. Ancak burjuvazinin görülmediği feodal toplumlarda kesin bir şekilde hukuk sistemindeki hareketlilik, ekonomiden daha büyüktür. Burada hukuk ekonomiye hükmetmektedir. Hatta bazı durumlarda, 1627 yılında Fransa’da yürürlüğe giren ‘seigneurial kanunları’ ve lonca tekelleri örneğinde olduğu gibi hukuk ekonomiyi katı sınırlar içerisine hapseder (Gurvitch, 1947). Bazı durumlarda Roma hukuku örneğinde olduğu gibi hukuk, ekonomiyi serbest ticarete ve mal birikimine doğru iter. İlkel, ataerkil toplumlar da ise tersi bir durum söz konusudur. Ekonomi ve hukukun birbirleri üzerinde olan etkileri neredeyse eşittir. Çünkü bu tür gelişmemiş toplumlarda hukuk, ekonomi, din ve büyü henüz tam olarak ayrılmamış durumda değildir. Dolayısıyla inançlar ve doğaüstü faktörler hem hukuk hem de ekonomiyi domine ederler.

Ekonominin yalnızca kapsayıcı hukuk sistemlerinin değil, aynı zamanda kendi yasal çerçevelerini oluşturan belirli grupların oluşumunun da bir faktörü olabileceği gerçeğini de bu noktada belirtmek gerekir. Bu bağlamda, çeşitli toplum tiplerinde ortaya çıkabilecek ekonomik faaliyet grupları ve bu grupların ürettiği özerk hukuki kanunlar, hâkim ekonomik rejimin yoğun etkisi altında olacaktır.

3.5 DİN-AHLAK-BİLGİ BAĞLAMINDA HUKUK

Kollektif düşünce tarzı olarak din, etik, bilgi (malumat), inanç ve davranışlar toplumsal gerçekliğin sembolik ve manevi seviyeleriyle olan bağlantıları noktasında hukukla benzerlik gösterirler (Karakehya, 2018). Hukuki gerçeklik içerisindeki değişim faktörleri olarak rolleri farklılık gösterir. Yine de bu faktörlerin her biri hukuk üzerinde aynı etkiye sahip değildir. Toplum tipine bağlı olarak değişkenlik gösterir.

Dinin, daha geniş kapsamıyla her türden doğaüstü inanç sisteminin (büyü dahil), özellikle gelişmemiş ve teokratik-karizmatik toplumlarda, diğerlerine nazaran daha baskın bir rolü vardır. Eski Mezopotamya toplumlarında görülen çivi yazılı kanun

metinlerinde bunun izi açık bir şekilde görülmektedir. Lipit -İştar Tanrı Nunamnir tarafından seçilmiştir. Tanrı Enlil, Hammurabi'yi birçoğunun arasında çoban olarak seçmiştir. Tanrı bizzat bu metinlerin nihai sebebidir. Diğer türden toplumlarda ise, inanç sisteminin yoğunluğuna ve dini kurumların (cami, kilise...vb.) yapısına bağılı olarak din sisteminin hukuk sistemi üzerindeki etkisi değışkenlik gösterir. Avrupa'da rönesans, reform ve aydınlanma hareketlerinin doğıduğı ya da intikal ettiğı toplumlarda köklü değışimler gerçekteşmiştir (Karabağ, 2015: s. 32). Tüm bu değışimlerin sonucunda din, çok büyük ölçüde hukuk sisteminin bir faktörü olmaktan çıkmıştır. Günümüzde birçok ülkenin kullandığı insan merkezli uygar hukuk metinleri can suyunu bu toplumsal hareketlerde bulmuştur. Din-dogma ve devletin arasındaki organik bağı, aklın neşteriyle kesilmiş ve hukuk tümüyle seküler nitelik kazanmıştır. Hukuk, pusulasının yönünü artık göklerden geldiğıine inanılan metinlere değıl, insan aklına yöneltmiştir. Ancak bilebildiğimiz ilk yazılı hukuk metinleri olan çivi yazılı metinlerden modern zamanlara kadar, yazılı tarihin çok çok büyük bir kısmında din ve hukuk neredeyse aynı şeyi ifade ediyor aynı amaca hizmet ediyordu. Kabile ve ulusal dinlerin hukuk üzerindeki etkisi, evrensel dinlere göre çok daha güçlüdür. Bu etkiyi tam anlamıyla tanımlamak birçok değışkeni de hesaba katmayı gerektiren kompleks bir analizle mümkün olabilir.

Din ve ahlak kavramları ile hukuk kavramının birbirlerinden net bir şekilde ayrıldığı gelişmiş toplum yapılarında hukuki gerçeklik ile etkin ahlak arasında sıkı bir bağı olduğı görülür. Aslında bir bakıma hukuk, gerekliliklerin belirlenmesi ve genelleştirilmesi yoluyla yumuşatılmış ahlaki değıerlerin mantığa bürünmüş bir şekli olarak karşımıza çıkar. Hukuk, bu tür toplumlarda ahlakın dönüşümünün bir fonksiyonu olarak düşünülebilir. Yine de buradan, toplumun ahlakının ve hukuk sisteminin eş zamanlı değışmesi gerektiğı sonucuna varmak doğıru olmayacaktır. Aksine, yasaların ahlakın gerisinde kalma eğiliminden kaynaklanan daimî bir çatışma söz konusudur. Yapısı icabı ahlak, hukukla kıyaslanamayacak kadar dinamik, devrimci ve hareketlidir. Ahlak, yönünü önceden tahmin ettiğı geleceğı daha çok odaklıdır. Hukuk ise inovasyondan çok geleneksel pratiklerle ilişkilidir. Entelektüel temsiller, ekonomik gerçeklik ve güçler dengesiyle arasındaki ilişkiler ahlaka göre çok daha sıkıdır. Antik dönem ahlakının köleliğe karşı isyan çığılıkları, köleliğin yasal kurumu çökmeye başlamadan, yüzyıllar öncesinden beri duyulmaktaydı. Ne var ki kölelik ancak 19. yy.'ın sonlarına doğıru kanuni bir zeminde ret görebilmiştir. Bu

konuyla ilgili hukukun sesi, ahlakın sesinden yüzlerce yıl sonra çıkabilmiştir (Karaaslan, 2022). Bugün de benzer şekilde modern ahlak, insanın insan tarafından sömürüsünü ortadan kaldıracak ve savaşın her türlüsünü yasaklayacak uluslararası bir toplumun yasal örgütlenmesini talep etmektedir. Ancak hukuk gerçekliğinde tüm bu olgular halen daha devam etmektedir. Medeni ahlakın tümünden reddettiği bu olgular, savaş hukuku kapsamında belirli protokollerle muntazam bir şekilde düzenlenmiştir. 1949 senesinde Cenevre’de savaş hukuku kurallarını düzenleyen ve bugün insancıl hukuk olarak adlandırılan hukuk dalıyla ilgili dört uluslararası antlaşma imzalanmıştır (Kiraz ve Mutlu, 2023). Bu antlaşmalarla savaşan tarafların harekât sırasında nasıl davranması gerektiği açıklanmıştır. Adeta bir oyunun kuralları belirlenmektedir. İnsanların birbirlerini kuralına uygun öldürebildikleri bir oyun. Ahlakın bu çağrısına hukukun yanıt vermesi yüzlerce yıl sürebilir. Bir toplumun ahlakı ve yasaları arasındaki çatışmalar keskinleştğinde, ahlakın hukuk üzerindeki baskıları, ‘doğal hukuk’ ütopyalarında, geri kalmış yasalara karşı ahlaka ve mevcut uygunsuz hukuku meşrulaştırmaya çalışan ideolojilere karşı yapılan bir çağrı gibi gösterilir.

Bunun tam tersi durumlarında gerçekleşebileceğinin altı çizilmelidir. Mevcut bir ahlak, gelişkin-ilerici bir yasa ile aşılabılır. Gelişmemiş bir topluma modern yasalar dikta yoluyla tatbik edilebilir. Örneğin Urukagina adaletnamesinde benzer bir durum gerçekleşmiş gibi görünmektedir. Bu durumda ise hukuk, ahlaki değişimin bir faktörü rolünde karşımıza çıkabilir. Ancak bu çok istisnai anlarda gerçekleşebilecek bir fenomendir. Böylesine bir durum yasama önlemlerinin ve onlara ilham veren sezgisel yasanın, eski yasaların yanında onları destekleyici ahlakı da aştığı devrimler ve büyük reformlar sırasında gerçekleşebilir. Hukukun ahlak üzerindeki bu tür öngörülleri, kendilerini sürdürmekte zorluk çekerler ve büyük tepkilere sebep olurlar. Modern Türkiye Cumhuriyeti ve Orta Çağ Osmanlı İmparatorluğu arasında duran Mustafa Kemal ATATÜRK’ün devrimleri harika bir emsaldir.

Bir sosyal fenomen olarak bilgi ise iki açıdan hukuki gerçekliği değiştiren bir faktör olarak değerlendirilebilir. Kollektif entelektüel temsillerle birlikte ahlaki değerler, hukukun kurucu unsurları olarak hukuki inanç ve gerçekliklerde bir değişime sebep olabilirler. Örneğin nedensellik, madde, toplum, kişilik...vb. olgulara yönelik düşüncelerdeki çeşitlilikler, sorumluluk, mülkiyet, miras, yükümlülükler...vb. hukuksal kurumların derin değişime uğraması için yeterlidir. Bilgi, hukuki

değişikliklerin bir unsuru olarak din ve ahlaka nazaran daha sınırlı ve konsantre şekilde hareket eder. Hukuku tasdik etme biçimlerine müdahale eder. Yargıçların, hukukçuların, avukatların entelektüel eğitim ve yönelimler bile hukuki gerçekliğin oluşumunda, değişiminde etkindir. Bir hukuk sistemi ne kadar rasyonalize edilir ve laikleşirse, bilginin hukuki gerçeklik üzerindeki etkisi o denli kuvvet kazanır. Diğer taraftan bir bilgi faktörü olarak hukukun rolü son derece sınırlıdır. Sadece bazen artan bazen de azalan düşünce özgürlüğü üzerindeki yasal sınırlamalardan söz edilebilir. Eski Mezopotamya’da hukuk, kral ve rahip sınıfının elindeydi, bunlar ise o dönem toplumunun entelektüel bilgi birikimini elinde tutan yegâne sınıftı.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ

İnsan bir noktadan sonra çevresini dil ile düzenlemeye başlamıştır. İnsan toplulukları, kendilerine seçtikleri dünyanın içerisinde kültürel yapılar vücuda getirmişlerdir. Sumerler için konuşmak demek düzenlemek demektir. Düzenleme fikri ise sadece Sumer dilinin değil, düşünüş biçiminin de esasını oluşturmaktadır. Eski Mezopotamya manzarasında baktığımızda birçok dil ve kavimle karşılaştık da bunların hepsi tek bir Mezopotamya kültürü altında toplanabilmektedir. Bu melez bir uygarlıktır. Bu çalışmada bir araya getirilen çivi yazılı kanun metinleri dilbilimsel açıdan birbirleriyle uyumsuz iki dilde yazılmıştır. Bir bölümü hiçbir dilbilimsel kola bağlanamayan Sumerce bir bölümü ise daha sonraları o bölgede Akkadca adı verilecek olan bir Sami lehçesidir. Bir yanda binlerce yıl kat edip günümüzde bile varlığını sürdüren Samilerin en kadim dalının temsilcileri; diğer yanda, Sumerler adı verilen tümüyle tecrit olmuş bir halk. Bu iki kutup tek ve aynı kültür sisteminin merkezinde, tek bir potada eriyip Mezopotamya kültürünü oluşturmuştur. Çivi yazısı 1840'larda filologların çalışmaları ile çözülmüştür. Bu sayede bu dilleri konuşan insanların manevi dünyalarına da nüfuz etme fırsatı doğmuştur.

Tüm hukuk tanımlarında '*toplum düzeni*', '*devlet gücü*', '*uyulması gereken kurallar*' gibi kavramları ortaktır. Basitçe devlet gücü ile güçlendirilmiş kurallar bütünü olarak tanımlanır. Hukuk ve adalet kavramlarının doğmasının ön koşulu olarak, büyük insan gruplarının bir arada yaşaması ve en azından antik bir devlet yapısının var olması zaruridir. Adına devlet diyebileceğimiz en erken yapılar MÖ 4. binyılda Sumerlerle Mezopotamya'da doğmuştur. Bundan önceki dönemlerde insanların sözlü kurallar çerçevesinde hayatlarını sürdürdükleri düşünülmektedir. Urukagina kanunlarında, 'Töre, o zamanlarda vardı' ifadesi yer almaktadır. Burada pi-lul-da kelimesi için 'töre' önerilmiş olup yazılı kanun metinlerinde ilk kez burada karşılaşılmaktadır. Yazılı kanunlardan, kesin hükümlerden evvel ülkede 'pi-lul-da' vardı denilerek ülkenin töreyle idare edildiği açıkça ifade edilmiştir. Hemen sonrasında ise emirlerinin kaynağını tanrıya dayandırmıştır.

Çivi yazılı kanun metinlerinden öncesine ait olan zaman aralığı için Eski Mezopotamya toplum yapısındaki değişimlerin yansımaları Mezopotamya mitolojisinden de takip edebiliriz. MÖ 4. binyılın başta gelen mitolojik metaforları tedarikçi tanrılardı. Burada tanrılar Elan vital (yaşam coşkusu) olarak görülürler. Mezopotamya dininin en erken biçimi, insanın hayatta kalmasını sağlayan ve doğal güçlerden olan doğurganlığa ve verimliliğe ibadet etmektir. Çiftçi ve çobanların toplumsal görüngüleri öncelikle ekonomik önemi olan doğal fenomenlerdir. Sadakati peşinde koşulan güçler belirli bir durumda ve hayatın ona bağlı olduğu fenomenlerde karşılaşılan güçlerdir. Bu güçler muhtaç olmaktan muafiyet sağlıyorlardı, tedarikçilerdir. Geçimini çiftçilik ve çobanlıkla sağlayan, kıtlık korkusu olan insan toplumu için son derece anlaşılır bir kurgudur. Bu dönemde kişiler arasındaki anlaşmazlıklar ya da toplum adına alınması gereken önemli kararlar ihtiyarlar meclisi tarafından alınmaktaydı. Nadir görülen olağanüstü harp hallerinde bu meclis geçici bir lider seçerdi, olumsuz durum giderildiğinde bu liderin yetkileri tekrar ihtiyarlar meclisine geçerdi. MÖ 4. binyıl ile daha önceki çağlar arkeolojik tabanda değerlendirildiğinde çok daha barışçıldı. Savaşlar ve yağmalar bilinmiyor değillerdi ama devamlı gerçekleşmiyorlardı ve toplumsal var oluşa egemen değillerdi.

MÖ 3. binyıldaysa yağma ve savaş çok sık yaşanan olgular haline gelmişlerdi. Hiç kimse güvende değildi. Bu dönemin başlangıcıyla birlikte o ana kadar ki kıtlık korkusu artık sosyal yapının temel riski olmaktan çıkıyordu. Kundaklamalarda ya da savaşlarda veya haydutların baskınlarında kılıçtan geçirilerek ölmek açlık ile aynı derecede korkutucu bir tehdit haline gelmişti. Sadece tedarikçi tanrılara değil savaşçı ve koruyucu tanrılara da ihtiyaç duyulmuştu. Tam bu noktada MÖ 3. binyılın metaforu olarak hükümdar tanrılar doğmuştu, bu durum gerçek gündelik olayların mitoloji dünyasındaki yansımalarıdır. Daha önceleri sadece olağanüstü koşullarda seçilen ve yetkisini ihtiyarlar meclisinden alan liderlik hali, olağanüstü koşullar kronikleştiği için kral makamına dönüşerek daimileşmiş ve bir ordu olmuştur. Sanatta da bu dönüşümü izlemek mümkündür. Eski ritüel motiflerin yerini savaş ve zafer temsilleri almıştır. Uruk vazosu ve Akbabalar Steli bu toplumsal geçişin sanata yansımalarına harika bir örnektir.

Mezopotamya’da kurulan ilk kentler ‘EN’ ve ‘ENSI’ olarak adlandırılan rahip krallar tarafından idare edilmekteydi. Bu kişilerin hem dini hem de idari-ekonomik

misyonları vardı. Teşkilatlı siyasi bir toplum, böylesine bir toplumla sıkı sıkıya ilişkili hukuk anlayışı ile hukuk kurumlarının varlığını kanıtlar. Yöneticilerin görevi, tanrıların yeryüzündeki mülklerini adil bir şekilde yönetmek ve toplumun nizamını sağlamaktır. Yetki tanrılardan alınıyordu. Krallık tanrısal bir kurum olarak görülüyordu.

Hukukun temeli ve kaynağı teamül hukukudur. Teamül hukukunun halen daha yazılı kanunlar yanında itibarını muhafaza ettiği milletler mevcuttur. Bunlar görece gelişmemiş milletlerdir. Uygarlık seviyesi yükselmiş toplumlarda, hukuk kaidelerini değişmez ve bu kaideleri açık bir şekilde ifade eden metinlere daha çok ihtiyaç duyulur. Bu ihtiyaç ve düşünce geçmişte görece olgun bir toplumda kanun fikrinin temelini oluşturmuş olmalıdır. Yine de tam olarak nerede ve ne zaman yazılı hukuka geçtiği konusu net değildir. Hukuki içeriğe sahip en eski Sumer metni MÖ 24. yy.'da yaşadığı düşünülen Lagaş kralı Urukagina'dır. Bilinen en eski kanun koyucudur. Bundan sonraki tarihlerde, birçok hukuki içeriğe sahip metinlerle karşılaşmaktadır.

Sumerce kanunlar ile Akkad-Assur-Babil kanunları arasında kökenlerini ilgili toplumların sosyolojik yapısından alan farklılıklar mevcuttur. Sumerce yazılan kanunlar; Urukagina, Ur-Nammu, Ana-İttişu ve Lipit İştur kanunlarıdır. Eşnunna, Hammurabi, Orta Assur Kanunları ise Akkad-Assur-Babil kanunları arasında yer alırlar. Tüm bu ismi geçen yedi kanunun ve Ammi-Şaduqa Fermanı'nın transkripsiyonları ile Türkçe tercümeleri bu çalışma kapsamında belirli bir düzen içerisinde sunulmuştur.

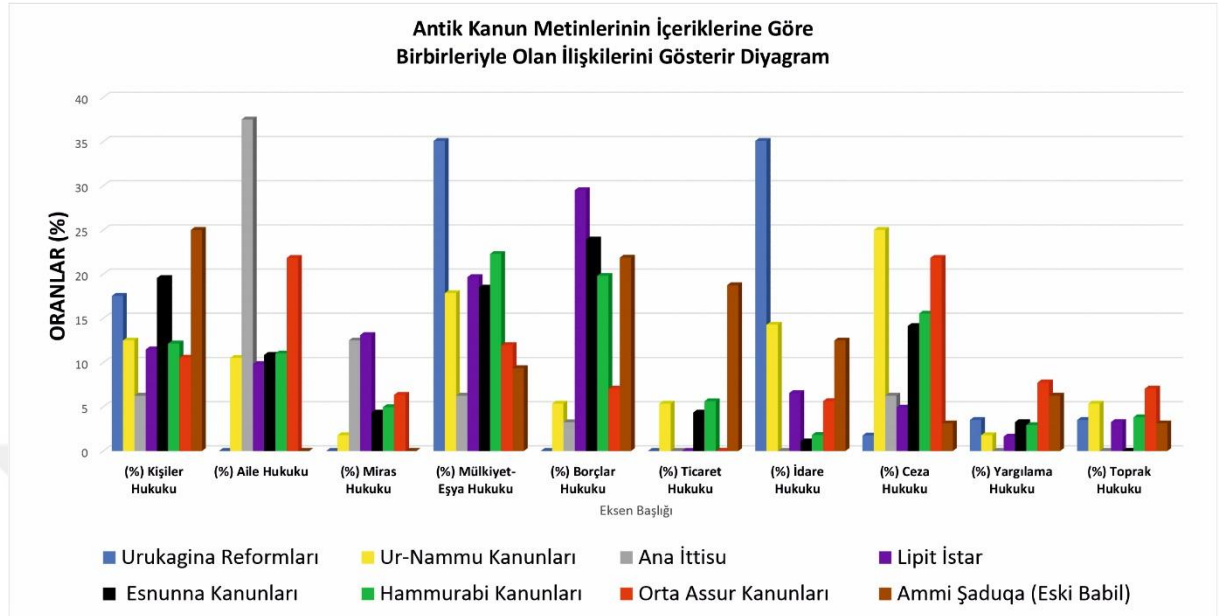
Akkad-Assur-Babil kanunlarında cezaların, Sumerce yazılmış kanunlara göre daha ağır olduğu hemen göze çarpar. Araştırmacılar bu durumu şu şekilde açıklar. Örneğin Sami kökenli bir kral olan Hammurabi, Amurru soyundan gelen bir kraldır. İsminin anlamı 'Amurrular'ın atası' 'Amurrular'ın efendisi' dir. Göçebe bir kavim olan Amurru bedevilerinin eski alışkanlıklarından vazgeçip kent hayatına uyum sağlaması için sert önlemler alınması gerekiyordu. Sami kavimlerinde görülen '*talion*' prensibi diğer bir ifadeyle 'kısasa kısas' prensibi Akkad-Assur-Babil kanunlarının özünü teşkil eder. Sami kavimlerine ait çivi yazılı kanun metinlerinde ekseriyetle gözlediğimiz '*talion*' (kısasa kısas) prensibi hasarın aynı şekilde karşılanması durumudur. Modern anlamda bakıldığında, öç alma ve intikam keyfiliğini önleme amacı güden kanunların hukuki amacı, insan ilişkileri arasındaki dengeyi sağlamaktır.

Çivi yazılı kanun metinlerinde, kısas prensibinin haricinde herhangi bir zararın karşılığında para cezasının uygulandığı da görülmektedir. Sumerce kanunlarda, işte bu para cezası ön plandadır. Dağlarda yaşayan, savaşçı ve göçebe özellikleri ön planda olan Sami liderleri tarafından oluşturulan çivi yazılı kanun metinlerinde ise kısasa kısas prensibini ön planda tutulmuştur. Buradan ulaşılabilecek sonuç şudur ki, daha gelişmemiş ve kaba bir güdü *talion* prensibini ön plana çıkarırken, daha rafine ve uygar bir toplum para ile cezalandırmayı ön plana çıkarmaktadır. Örneğin, Hammurabi öncesi Ur-Nammu kanunlarının 19. ve 20. Maddelerine baktığımızda “Eğer bir adam, başka bir adamın kemiğini bir sopayla kırarsa, 60 shekel gümüşü tartıp teslim eder. Eğer bir adam, başka bir adamın burnunu keserse, 40 shekel gümüşü tartıp teslim eder” bu maddelerden de anlaşılacağı gibi, Akkadca yazılmış çivi yazılı kanun metinlerinde görülen sopaya karşılık sopa ya da buruna karşılık burun değil, bunların karşılığı ceza olarak bir tazminat hesabı yapılmıştır. Bu, ‘*talion*’ prensibine göre modern bir hukuki anlayışı temsil etmektedir.

Tarihe adım attığı andan itibaren görülen işleyiş biçimine bakarak bir ortak yaşamdan kaynaklandığı ve melez olduğu söylenebilen Eski Mezopotamya uygarlığının yerleşmesinde ve ilerlemesinde deha, icat ve ilerleme isteğine sahip olmak açısından Samuel Noah Kramer aslan payının Sumerlere ait olduğu konusuna kesin gözüyle bakmaktadır. Kramer, sadece yazıyı değil, yığınla mefhum, yorgam, teknik ve kurumu keşfedenlerin Sumerler olduğunu söyler. Önceleri hatırı sayılır olan Sumer katkısı sonradan hızla Samileşmiştir. Kramer’in tüm bu çıkarımları, bu çalışma kapsamında incelenen çivi yazılı kanun metnince de desteklenmektedir.

Burada özellikle belirtilmesi gereken önemli bir husus ise Lipit-İştar’ın Amurru kökenli bir kral olmasına rağmen kanunları Sumerce yazdırmış olmasıdır. Bu durumun sebebi, şehirde nüfus olarak Sumerlerin çoğunluğu teşkil etmeleridir. Bu bize, kendisi Sami kökenli ancak yönettiği halkın çoğu Sumer olan bir krala ait çivi yazılı kanun metnini inceleme fırsatı sunar. Lipit-İştar Kanunlarında ‘*talion*’ prensibinden ziyade tazminat usulünün ön planda tutulmuş olması, çivi yazılı kanun metninin, sosyolojik yapının gözetilerek oluşturulduğunun açık bir delilidir. Dolayısıyla daha sonra gelen Sami krallarının Akkadca yazılmış çivi yazılı kanun metinlerinde görülen cezalardaki ağırlaşma eğilimi, kralların kökenleriyle değil, demografik yapıdaki değişim ile izah edilebilir. Buradan da olumsuz bir durum gibi

gözükten ağır yaptırımlara sahip bir yönetimin, aslında toplum tarafından belirlendiği gibi ironik bir sonuç doğmaktadır.

Grafik. 19: Çivi yazılı kanunların içeriklerine göre birbirleriyle olan ilişkisini gösterir diyagram

Grafik.19: Bu tez kapsamında incelenen tüm çivi yazılı kanun metnlerinin ve onların ayrımlandırıldığı on adet hukuk dalının, birbirleri arasındaki olan ilişkileri gözler önüne sermek adına sonuç niteliğinde oluşturulmuş bir diyagramdır.

Tüm çivi yazılı kanun maddelerinde, kişiler hukuku ile ilişkili hükümler %5-%25 aralığında yer almaktadır. Buradan bireyin toplum içerisindeki konumunun Eski Mezopotamya kültüründeki önemi açıkça görülmektedir. Bireyin hakları kanunlarla güvence altına alınmıştır. Bireyin toplum içindeki tikel öneminin bu toplumlarca kavranmış olduğu görülmektedir. Toplum denen mekanizmanın işleyişinde sınıf ayrımı olmakla birlikte birey tanınmış hakları yazılı olarak kanunla korunmuştur.

Urukagina adaletnamesi ve Ammi-Şaduqa fermanında aile hukuku ile ilişkili hiçbir hüküm bulunmamaktadır. İlginçtir ki kronolojik anlamda biri ilki, diğeri ise sonu temsil eder. Anna-İttisu kanunlarında aile hukuku ile ilişkili olan hükümler yaklaşık %40'lara varmaktadır. Bu özelliği ile o, aileye en çok önem atfeden kanun olarak karşımıza çıkar. Diğerleri ise ortalama %10 - %20 aralığında aile hukuku ile ilişkili hükümlere yer vermişlerdir.

Miras hukuku ile ilgili hükümlere gelince, Lipit-İştar ve Ana-İttişu yaklaşık %12 ile zirveyi temsil ederler.

Mülkiyet-Eşya hukuku, kişiler hukuku gibi tüm kanun metinlerinde %5-35 aralığında değişen oranlarda kendine yer bulmuştur. Buradan bireye önem veren Mezopotamya kültürünün aynı şekilde, mülkiyet-eşya hukukuna da önem verdiği açıkça anlaşılmaktadır.

İlk kanun metni olan Urukagina haricindeki tüm kanun metinlerinde, borçlar hukuku ile ilgili hükümler görölmektedir.

Çivi yazılı kanun maddelerinde ticaret hukuku ile ilgili hükümlere görece az yer verilmiştir. Bu, kişiler arası ilişkilerde ticaret hukukunun henüz gelişmeye başladığını ancak tam bir erişkinliğe ulaşmadığı şeklinde yorumlanabilir. Kronolojik olarak en yeni olan Ammi-şaduqa fermanının ticaret hukukunda %18 lik bir oranla en yüksek noktayı temsil etmesi bu görüşü destekler niteliktedir.

İdare hukukuna baktığımızda, kronolojik olarak en eski kanun metni olan Urukagina adaletnamesi %35 gibi çok yüksek bir oranla tek başına zirveyi temsil etmektedir. Kendinden sonra gelen kanun metinleri ise %13-1 aralığında değişmektedir. Hatta Anna-ittişu da idare hukukuna ilişkin hiçbir hüküm yer almamaktadır. Urukagina'nın şiddetli bir ihtilalle yönetime geçtiği düşünöldüğünde bu durum açıklık kazanmaktadır.

Tüm çivi yazılı kanun metinleri, ceza hukuku ile ilişkili hükümlere %2-25 arasında değişen oranlarda yer vermiştir. Ur-Nammu ve Orta Assur kanunları, oransal olarak ceza hukukuna en fazla yer vermiş kanun metinleridir.

Yargılama ve toprak hukukuna bakıldığında, bunların oranlarının diğer hukuk dallarına göre daha az olduğu dikkati çekmektedir. Orta Assur kanunları, yargılama ve toprak hukuku alanlarında yaklaşık %7 ile zirveyi temsil etmektedir.

Bu çalışma kapsamında verilen çivi yazılı kanun metinlerinde hemen farkına varılamayan ancak üzerinde düşünöldüğünde belirginleşen incelikli bir sorun mevcuttur. Bu sorun yazının bu kanun metinlerinde üstlendiği roldür. Unutulmamalıdır ki bu çalışmada bahsi geçen kadim Mezopotamya uygarlığı toplum belleğinden köklü bir biçimde binlerce yıl boyunca yok olmuştu. Bu uzun dönem boyunca bu köklü uygarlığın taşıyıcıları ile aramızda hiçbir somut köprü yoktu. Canlı

gelenek uzun süre kesintiye uğramıştı. Bu uygarlığa ilişkin bildiğimiz bilgilerin tümünü, okuması henüz geçtiğimiz yüzyılda mümkün hale gelmiş olan çivi yazılarından ediniriz. Tarihe ilişkin bakış açımız yalnızca ele geçirilip çözülebilen yazılarla zorunlu olarak kısıtlanır. Arkeologlar tarafından, sayıları yüz binlerce olan Sumerce ve Akkadca tabletler gün yüzüne çıkarılmış, o tabletleri üreten dünyaya ilişkin ayrıntılı ve kesin olarak bildiklerimizi temin etmişlerdir. Aslında fazla görülen bu sayı, üç binyıl süren bir uygarlık için son derece küçüktür, tüm bunların içerisinde yazılı kanunla ilişkili olanları ayırdığımızda bu sayı çok çok daha küçülür. Bu değerli metinler sayesinde toplumun sosyal dokusuna ışık tutabilme imkânı bulunmuştur.

KAYNAKÇA

Abulhab, S. D. (2017). The Law Code of Hammurabi: Transliterated and Literally Translated from Its Early Classical Arabic Language. Blautopf Publishing.

Adalı, S. F., & Görgü, A. T. (2017). Sümer Kral Destanları. Baskı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Adams, R. M., & Nissen, H. J. (1972). The Uruk countryside: The natural setting of urban societies. University of Chicago Press.

Akbay, Y. E. (2017). İdealar Teorisi Bağlamında Platon'da Akıl İlkelerinin Analizi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (28), 133-155.

Akın, L. (2018). Hukukun Temel Kavramları. T.C. Anadolu Üniv. Yayını No: 3783. Eskişehir.

Akkermans, Peter M. M. G., Schwartz, Glenn M. (2003). The Archaeology of Syria: From Complex Hunter-Gatherers to Early Urban Societies (c.16,000-300 BC). Cambridge University Press. (267)

Akpınarlı, Neyire, & Şatıroğlu, Hasan Utku (2022). Akbabalar Dikilitaşı: Sümer Şehir Devletlerinin Aralarındaki Hukuka Dair Çıkarımlar. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 71(2), 819-884.

Albayrak, İ., Kiriş, E. Ö., & Hakan, E. (2021). Mari Kraliyet Belgelerinde Su Taşkınları ile Baraj/Bent Yapımı ve Tamiratına İlişkin Kayıtlar. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 61(2), 884-903.

Algaze, G., The Uruk World System: The Dynamics of Expansion of Early Mesopotamian Civilisation, Chicago. University of Chicago Press, 1993.

Anleu, Sharyn Roach., & Mack, Kathy (2007). Magistrates, magistrates courts, and social change. Law & Policy, 29(2), 183-209.

Arnold, Bill T. (2004). Who Were the Babylonians? Society of Biblical Literature. (38-39).

Arsal, Sadri Maksudi. (1947) "Türk Tarihi ve Hukuk" İstanbul: İsmail Akgün Yayınevi.

Arslan, Serhat. (2022). "Platon'un "Devlet" ve "Yasalar" Eserlerinde Hakikat (Αλήθεια) Kavramı ve Bu Kavramın Erek Kültürdeki Yansımaları". Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 23(1), 73-81.

Astour, Michael C. (2002). "A Reconstruction of the History of Ebla (Part 2)". In Gordon, Cyrus Herzl; Rendsburg, Gary (eds.). Eblaitica: Essays on the Ebla Archives and Eblaite Language. Vol. 4. Eisenbrauns.

Atalay, A.M. (2018). Hukukun Temel Kavramları. T.C. Anadolu Üniv. Yayını No: 3783. Eskişehir.

Ateş, H., & Ünal, S. (2004). Devletin doğduğu yer: Antik Çağ Ortadoğusu'nda idari hayat. Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi, (8), 21-42.

Aydingün, Şengül (2009). "Hitit Devlet Geleneğinin Miken Dünyasına Yansıması". Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, (s.65-72)

Banakar, Reza, & Travers, Max (2013). Introduction: Law and Social Theory. Law and Social Theory. Second edition. Oxford, Hart.

Batmaz, A. (2013). Urartu Dininde Kurban Kavramı ve Kurban Uygulamaları. Belleten, 77(280), 801-832.

Bayramov, Kamal (2022). MÖ 3. Binyıl Mezopotamya Yazılı Kaynaklarında Elam: Awan Hanedanlığı. OANNES-Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi, 4(2), 579-605

Bertman, S. (2003). Handbook to Life in Ancient Mesopotamia. New York: Facts on File.

Bilgiç, Emin (1947'a). "Çivi Yazılı Hukuki-İktisadi Kaynaklar, Mahiyet ve Muhtevaları" Belleten, cilt (11), (571-602)

Bilgiç, Emin. (1947'b) "Çivi Yazılı Kaynaklarda Geçen Başlıca Borç ve Ödünç Tabirleri", DTCFD, V, 4, (1947)

Bilgiç, E. (1963). "Eski Mezopotamya Kavimlerinde Kanun Anlayışı ve An'anesi". Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 21(3-4), 103-119.

Black, Donald (1993). Sociological justice.

Bobe, R., Behrensmeyer, A. K., & Chapman, R. E. (2002). "Faunal change, environmental variability and late Pliocene hominin evolution" Journal of human evolution, 42(4), 475-497.

Boecker, H. Jochen, (1980) "Law and the Administration of Justice in the Old Testament and Ancient East", Augsburg Publishing House.

Bogucki, Peter (2013), İnsan Toplumunun Kökenleri (Çev. Cumhur Atay) İstanbul, Kalkedon Yayınları.

Boran Güneysu, N. (2018). Hukukun Temel Kavramları. T.C. Anadolu Üniv. Yayını No: 3783. Eskişehir.

Bozkurt, H. Argun. (2006) Hukukun Öyküsü. Ankara: Kişisel Basım Yayınevi.

Breasted, James Henry (2003). Ancient Time or a History of the Early World, Part 1. Kessinger Publishing. (129-130)

Brumfiel, E. M., & Fox, J. W. (Eds.). (2003). Factional competition and political development in the New World. Cambridge University Press.

Bury, John B., (2020), "Barbarların Avrupa'yı İstilas", (Çev. Yusuf Akbaba, İslam Kavas), Kronik Kitap Yayınevi.

Bülbül, C. (2010). Amurru Göçleri ve Amurruların Eski Önasya Tarihindeki Roller. Tarih Araştırmaları Dergisi, 29(48), 29-49.

Charvát, P. (2003). Mesopotamia before history. Routledge.

Childe, V. G. (1951). Man makes himself, Amerika, Mentor Yayınları.

Chomsky, N. (2002). On nature and language. Cambridge University Press.

Coningham, R. A. E., & Allchin, F. R. (1995). Dark Age or continuum? An archaeological analysis of the second emergence of urbanism in South Asia. The

Archaeology of Early Historic South Asia: The Emergence of Cities and States, Cambridge University Press, Cambridge, 54-72.

Coogan, M. D., & Metzger, B. M. (Eds.). (2004). The Oxford guide to people and places of the Bible. Oxford University Press.

Cooper, J. (2003). International Law In Third Millennium. In A History of Ancient Near Eastern Law (2 vols) (241-251).

Cotterrell, R. (1992). Law's community: legal theory and the image of legality. JL & Soc'y, 19, 405.

Crawford, H. (2004). Sumer and the Sumerians. Cambridge University Press.

Çatal, Sefa (2021). Cehennem'in Yeryüzünde Bulunması ve Yer Altı Tanrılarının Şeytan ile Özdeşleştirilmesi İbaresine Mitolojik Bakış. Akademik Açı, 1 (2), 147-160.

Çeçen, A. (1981). Adalet Kavramı, İstanbul: Eren Basımevi.

Çiçek, Ferhat (2019). Mezopotamya'da ilk rönesans III. Ur devri (MÖ 2112-2005). Uluslararası Beşerî Bilimler ve Eğitim Dergisi, 5(11), 494-508.

Çilingiroğlu, A. (1997). Urartu Krallığı tarihi ve sanatı. Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı.

Çimrin, Füsun Kökalan (2014). Sosyoloji ve Çevre. Journal of Turkish Studies, 9(2).

Dalley, Stephanie (1997). The Legacy of Mesopotamia. New York: Oxford University Press. (116).

De Zorzi, Nicola (2019), Antik Yakın Doğu, (Çev. Leyla Tonguç Basmacı), İstanbul, Alfa Yayınları.

Deflem, M. (2009). Governing through globalised crime: futures for international criminal justice. Contemporary Sociology, 38(2), 153.

DeMenocal, P. B. (2001). Cultural responses to climate change during the late Holocene. Science, 292(5517), (667-673).

Demiralp, D. (2020). Bir Nehir Söylencesi/Güneş Tanrısının Oğlu Phaethon'un Öyküsü. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 24(2), 335-344.

Demirdal, M. B. (2019). İnsan Haklarının Temellendirilmesine Yardımcı Bir Kavram: Adalet İlkeleri. İnsan Hakları Yıllığı, 37, 1-35.

Deutscher, Guy (2007). Syntactic Change in Akkadian: The Evolution of Sentential Complementation. Oxford University Press US. (20-21).

Devecchi, Elena (2019), Antik Yakın Doğu, (Çev. Leyla Tonguç Basmacı) İstanbul, Alfa Yayınları.

Di Nocera, Gian Maria 2019, "Alfa Yayınları" Ed.Umberto Eco, Antik Yakın Doğu (Çev. Leyla Tonguç Basmacı), İstanbul, Alfa Yayınları, (38)

Diakov, V., & Kovalev, S. (2017). İlkçağ Tarihi Cilt: 1: Ortadoğu, Uzakdoğu, Eski Yunan (Vol. 1). Yordam Kitap.

Dinçol, Belkıs (2003) "Eski Ön Asya Toplumlarında Suç Kavramı ve Ceza" İstanbul: Türk Eski Çağ Bilimleri Yayınevi.

Doğan, S. (2022). Ebla Tabletleri Eski Ahit'in Tarihselliğini Destekliyor mu?. İçtimaiyat, 6(1), 181-204.

Dolce, R. (2010). Ebla and Its Origins: A Proposal. In Proceedings of the 6th international congress of the archaeology of the ancient Near East (Vol. 1, 245-60). Wiesbaden: Harrassowitz.

Dominique, C. (2004). Eski Yakındogu'da Rahip ve Rahibe Tasvirleri. Çev. Fatma Sevinç, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Cografya Fakültesi Dergisi, (44/2).

Driver, G. R., Miles, J. C. (1935). *The Assyrian Laws*. Scientia-Verlag. Oxford.

DuBois, E. C. (1998). *Woman suffrage and women's rights*. NYU Press.

Dunlap, R. E. & Catton, W. R. (2022). Çevre Sosyolojisi: Yeni Bir Paradigma (Çev.

Dunlap, R. E. & Catton, W. R. (2022). Çevre Sosyolojisi: Yeni Bir Paradigma (Çev. Eren Alkan). Sosyoloji Dergisi, 43, 221-234

Durkheim, Emile (2000). The division of labor in society (1893) (pp. 37-66). Blackwell.

Durkheim, Emile (2006). Toplumsal İş Bölümü. (Çev. Özer Ozankaya). Cem Yayınevi.

Düvenci, Serhat (2018). Devletin Köken Teorileri Açısından Devleti Doğuran Etmenler: Çeşitli Uygarlıklar ve Topluluklar Üzerinden Bir Değerlendirme. Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, 1(2), 66-93.

Erbaşı, F. S., & Gezmez, A. (2023). Hitit Eski Krallık Döneminde Suriye Politikası ve Mısır ile İlişkiler. Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 11(34), 172-193.

Erdosy, G. (1988). Urbanisation in early historic India. BAR Publishing. Eren Alkan). Sosyoloji Dergisi, 43, 221-234.

Eroğlu, Erol (2015). Geçmişten günümüze sosyal normlar. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, (50), 299-308.

Evans, J. M. (2007). The Square Temple at Tell Asmar and the construction of early dynastic Mesopotamia, ca. 2900-2350 BCE. American Journal of Archaeology, 111(4), 599-632.

Feldman, M. H. (2006). Diplomacy by design: luxury arts and an "international style" in the ancient Near East, 1400-1200 BCE. University of Chicago Press.

Finegan, Jack (2019). Archaeological History Of The Ancient Middle East. Routledge. (46).

Foster, B. R. (1995). Social reform in ancient Mesopotamia. Contributions In Political Science, (354), (165-178).

Frangipane, M. (2016). The development of centralised societies in Greater Mesopotamia and the foundation of economic inequality. Arm und Reich–Zur Ressourcenverteilung in prähistorischen Gesellschaften, 8, 1-22.

Frankfort, H. (1978). Kingship and the gods: A study of ancient Near Eastern religion as the integration of society and nature. University of Chicago Press.

Frankfort, H., Roaf, M., & Matthews, D. (1996). The art and architecture of the ancient Orient (Vol. 7). Yale University Press.

Frayne, Douglas (1990). Old Babylonian Period (2003–1595 BC). The Royal Inscriptions of Mesopotamia Early Periods. Vol. 4. University of Toronto Press. (603)

Frayne, Douglas (2008). The Royal inscriptions of Mesopotamia. Early periods, vol. 1, Presargonic Period (2700–2350 BC). Toronto: University of Toronto Press

Gibbons, Ann (1993). "How the Akkadian Empire Was Hung Out to Dry". Science. 261 (5124): 985.

Glassner, Jean-Jacques (2004). Mesopotamian Chronicles. Society of Biblical Literature.

Good, E. M. (1966). Capital punishment and its alternatives in Ancient Near Eastern Law. Stan. L. Rev., 19, 947.

Gökçek, L. G., & Akyüz, F. (2013). Asur ordusu. Tarih Araştırmaları Dergisi, 32(54), 41-62.

Gözler, Kemal. (2008) “Genel Hukuk Bilgisi”, Bursa: Ekin Kitapevi.

Gözler, Kemal (2018) “Hukuka Giriş” Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Gözler, Kemal (2020). Devletin genel teorisi, Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları.

Graves, Robert; Patai, Raphael (1986). Hebrew Myths: The Book of Genesis. Random House. (315).

Green, Alberto Ravinell Whitney (2003). The Storm-god in the Ancient Near East. Biblical and Judaic studies from the University of California, San Diego. Vol. 8. Eisenbrauns. (62)

Gurvitch, G. (1947). Sociology of Law.

Gurvitch, G., & TOPÇUOĞLU, H. (1949). Hukuk Sosyolojisinin Konusu ve Problemleri. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 6(2).

Gür, Yasin (2021). Hitit ve Eski Mısır’da Teknolojik Bir Silah: Savaş Arabaları. 19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi, 2(3), 675-696.

Güterbock, H. G. (1954). Authority and law in the Hittite kingdom.

Haldar, A. (1971). Who were the Amorites? (Vol. 1). Brill Archive.

Hallo, W. W., & Van Dijk, J. J. A. (1979) The exaltation of Inanna [by William W. Hallo with the collaboration of JJA Van Dijk]

Hamblin, W. J. (2006). Warfare in the ancient Near East to 1600 BC: Holy warriors at the dawn of history. Routledge.

Harmansah, O. (2005). Spatial narratives, commemorative practices and the building project: new urban foundations in Upper Syro-Mesopotamia during the Early Iron Age. University of Pennsylvania.

Hobbes, Thomas (2014). Elementa Philosophica De Cive: Yurttaşlık Felsefesinin Temelleri, (çev. Cihan Deniz Zarakolu), 2. Bs., Belge Yayınları, İstanbul.

Hodder, I. (1999). "The archaeological process: an introduction" (138). Oxford: Blackwell.

Hudson, Mark J. (1999). Ruins of Identity: Ethnogenesis in the Japanese islands. University of Hawaii Press.

Huot, J. L., Thalmann, J.P. and Valbelle, D. (2000). Kentlerin Doğuşu, (Çev. Ali Bektaş Girgin), Ankara, İmge Kitabevi, 1. Baskı

Jacobsen, T. (1939). The assumed conflict between Sumerians and Semites in early Mesopotamian history. Journal of the American Oriental Society, 59(4), 485-495.

Jacobsen, T. (1943). Primitive democracy in ancient Mesopotamia. Journal of Near Eastern Studies, 2(3), 159-172.

Johns, C.H.W. (2004). Babylonian and Assyrian Laws, Contract and Letters, University Press of the Pacific, Honolulu, Hawaii.

Kağnıcı, Gökhan (2017). Kral yazıtlarındaki propaganda biçimleri: Erhanedanlar döneminden Eski Babil'in sonuna kadar. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (27), 125-135.

Karaaslan, Muzaffer. (2022). Kölelik Yasağının Tarihsel Gelişimi. Yaşar Hukuk Dergisi, 4(1), 60-81.

Karabağ, İmran, (2015). "Aydınlanma İdeolojisinin Dile Yansımaları: JC Gottsched ve JC Adelung'un Dil Üzerine Düşünceleri", Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2015(15), s. 31-47.

Karahanogulları, Onur. (2002). Marksizm ve Hukuk. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 57(02).

Karakehya, H. (2018). Hukukun Temel Kavramları. T.C. Anadolu Üniv. Yayını No: 3783. Eskişehir.

Kharel, Amrit (2020). Sociology of Law: An Overview of Jurisprudential Foundations. Available at SSRN 3541628.

Kılıç, Yusuf, Suzan Akkuş Mutlu. (2013) "Çivi Yazılı Hukukta Kölelere Verilen Cezalar" International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume (8/7)

Kılıç, Yusuf, Elvan Eser. (2016) "Eski Mezopotamya Hukukunda Dini Normlar" Belgi (11), (138)

Kınal, Füzuran (1983). "Eski Mezopotamya Tarihi". Ankara: Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi Basımevi

Kınal, Füzuran. (1962)" Eski Önasya Medeniyetlerinde <Halk meclisleri>" Belleten, XXVI,104, (641,642)

Kıymet, Kurtuluş. (2019). "Hitit metinlerinde Akad çağı ile ilgili metinler" TAD, (cilt. 38 (1-66).

Kiraz, Ertan, & Mutlu, Erdem İlker. (2023). Cenevre Sözleşmelerinin Uygulandığı Silahlı Çatışma Ortamlarında Düzenli Ordu Mensubu Olmayan Yabancı Savaşçıların Varlığı ve Bunların Yaratıldığı Sorunsallar. Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, 13(1), 76-106.

Kitchen, A., Ehret, C. Assefa, S. Mulligan, C.J. (2009). "Bayesian phylogenetic analysis of Semitic languages identifies an Early Bronze Age origin of Semitic in the Near East". *Proc Biol Sci.* 276 (1668): 2703–10.

Kleiner, F. S., Mamiya, C. J., & Cohen, K. (2006). *Study Guide for Gardner's Art Through the Ages: A Concise History*. Thomson/Wadsworth.

Kozak, İbrahim Erol (2018) “Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi” Konya: Palet Yayınları.

Köleoğlu, Yunus, Seyyar, Ali, & Aysoy, Mehmet (2022). Durkheim’in Toplumsal Dayanışma Teorisi ile Günümüz Sosyal İnovasyon Girişimleri Arasındaki İlişki: Topluluk Destekli Tarımsal Kooperatifler Örneği. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 11(30), 175-195.

Köroğlu, Kemalettin (2006). *Eski Mezopotamya Tarihi Başlangıçtan Perslere Kadar*. İletişim Yayınları, İstanbul.

Kramer, S. N. (1954). Ur-Nammu law code. *Orientalia*, 23(1), 40-51.

Kramer, S. N. (1956). From the Tablets of Sumer: Twenty-five firsts in man's recorded history.

Kramer, S. N. (1968). The "Babel of Tongues": A Sumerian Version. *Journal of the American oriental society*, 88(1), 108-111.

Kramer, S. N. (1971). *Aspects of Mesopotamian Society. Evidence from the Sumerian Literary Sources*.

Kramer, S. N. (2002). *Sümerler*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Krebernik, M. (2022). *Eski Doğu’da Tanrılar ve Mitler*. (Çev. Nurettin Demir) Runik Kitap.

Kuhr, Amelie (2010) “Eski Çağ’da Yakın Doğu MÖ 3000-330” (Çev. Dilek Şendil), *Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*.

Lamberg-Karlovsky, M. (Ed.). (2000). *The breakout: The origins of civilization* Harvard University Press.

Levenson, J. D. (2004). *Genesis: Introduction and Annotations, the Jewish Study Bible*. Ed. Adele Berlin, Marc Zvi. Brettler, and Michael A. Fishbane.

Lissner, I. (2012). *Uygarlık Tarihi*. İstanbul: Nokta Kitap

Liverani, M. (2013). *The ancient Near East: History, society and economy*. Routledge.

Macchiavelli, Niccolo (1513) *Hükümdar “De Principatibus”*

Maiocchi, Massimo (2019), *Antik Yakın Doğu* (Çev. Leyla Tonguç Basmacı), İstanbul, Alfa Yayınları.

Mallowan, M. E. L. (1936). "The Bronze Head of the Akkadian Period from Nineveh". *Iraq*. 3 (1), (104–110).

Mantellini, S., Peyronel, L., & Micale, M. G. (2013). *The Archaeological Landscape of the Eblaite Chora*. In *Ebla and its landscape: Early state formation in the ancient near east* (163-194). Left Coast Press.

Marchesi, G. (2011). Goods from the Queen of Tilmun. In *Akkade is King. A Collection of Papers by Friends and Colleagues Presented to Aage Westenholz on the Occasion of His 70th Birthday 15th of May 2009* (pp. 189-199). Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten.

Margueron, J. C. (2016). *Imaginig Mari*. Near Estern Archaeology, 79(1), 37.

Margueron, Jean-Claude (2003). "Mari and the Syro-Mesopotamian World". In Aruz, Joan; Wallenfels, Ronald (eds.). *Art of the First Cities: The Third Millennium B.C. from the Mediterranean to the Indus*. Metropolitan Museum of Art. (136)

Margueron, Jean-Claude (2013). "The Kingdom of Mari". In Crawford, Harriet (ed.). *The Sumerian World*. Translated by Crawford, Harriet. Routledge. (523)

Matthews, R., & Cities, S. (1993). *Writing: Archaic Seal Impressions from Jemdet Nasr and Ur*, Berlin, Gebr.

Matthiae, Paolo (2013). "A Long Journey. Fifty Years of Research on the Bronze Age at Tell Mardikh/Ebla". In Matthiae, Paolo; Marchetti, Nicolò (eds.). *Ebla and its Landscape: Early State Formation in the Ancient Near East*. Left Coast Press. (37)

Mauss, Marcel. (2013). *Seasonal variations of the Eskimo: a study in social morphology*. Routledge.

McAdams, R. H. (1997). The origin, development, and regulation of norms. *Mich. L. Rev.*, 96, 338.

Memiş, Ekrem (2009). *Eskiçağ Türkiye Tarihi, Çizgi Kitabevi*, 9. Baskı, Konya.

Memiş, Ekrem (2019). "Hurri-Mitanni Ortaklığının Eski Yakın Doğu Tarihine Yansımaları". *Avrasya Uluslararası Araştırma Dergisi*, cilt (6), (296-303)

Memiş, Ekrem (2020) *Eski Çağ'da Mezopotamya* Bursa: Ekin Kitabevi.

Memiş, Ekrem (2021) "Eski Yakın doğu'da Adalet Anlayışı ve Kanun Koyucular" (Justice comprehensions and legislators in the ancient near east), *Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi International-Journal of Ancient History* (3/1), (1-37)

Michalowski, P. (2003), "A Man Called Enmebaragesi", in Sallaberger, W.; Volk, K.; Zgoll, A. (eds.), *Literatur, Politik und Recht in Mesopotamien*, *Festschrift fur Claus Wilcke*, Wiesbaden: Harrasowitz, (195–208)

Mithen, S. (2011). *After the ice: a Global Human History, 20,000-5000 BC*. İngiltere, Phoenix Yayınları

Moschella, M., George, R., & Wright, J. (2015). Natural law. *International Encyclopedia of Social and Behavioral Sciences*, 320-4.

Naiboğlu, Nihan (2019). Kentleşmenin Kökeni Mezopotamya'da İlk Kentler. *MSGSÜ Sosyal Bilimler*, 3(20), 211-224.

Nissen, H. J. (2011). *The early history of the ancient Near East, 9000-2000 BC*. University of Chicago Press.

Nissen, H. J., Sasson, J. M., & Baines, J. (1995). *Ancient Western Asia before the age of empires* (pp. 791-806). Scribner.

Nissen, H.J. (1988). Mezopotamya'da kentsel devrimin yeniden değerlendirilmesi. V Colloquium Gordon Childe: Neolitik ve Kentsel Devrimler Üzerine Çalışmalar, Meksika, UNAM, 309-316.

Nonet, P., Selznick, P., & Kagan, R. A. (2017). Law and society in transition: Toward responsive law. Routledge.

Oates, J., Oates, D., Cherry, J., Scarre, C., & Shennan, S. (2004). The role of exchange relations in the origins of Mesopotamian civilization. Explaining social change: studies in honour of Colin Renfrew, 177-92.

Okandan, R. G. (1976). Umumi Amme Hukuku: Devletin Doğuşu. Pozitif ve Teorik Gelişmesi, Unsurları, İstanbul. İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Oppenheimer, F. (1997). Devlet, (Çev. Alaattin Şenel-Yavuz Sabuncu) İstanbul, Engin Yayıncılık.

Ökse, A. (2021). Eski İnsanın Duygularının Arkeolojik Verilere ve Yazılı Belgelere Yansıması. TUBA-AR: Turkish Academy of Sciences, Journal of Archaeology, 29(29).

Öktem, Niyazi, & Türkbağ, Ahmet Ulvi, (2001). Felsefe, Sosyoloji, Hukuk ve Devlet [Kitap]. İstanbul: Der Yayınları.

Özel, Kadir Can. (2018). Etik ve Etik-Hukuk Arasındaki İlişki. Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, (33), 685-708.

Özerkmen, Necmettin (2002). “İnsan Merkezli Çevre Anlayışından Doğa Merkezli Çevre Anlayışına”. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi

Özmen, Zülfıkar. (2022). Yukarı Mezopotamya Tarihi Coğrafyası. Akademik Matbuat, 6(2), 201-212.

Pekşen, O. (2016). Eski Mezopotamya'daki Savaşlarda Tanrıların Rolü. History Studies, 8(2), 55-68.

Petrovich, D. (2013). Identifying Nimrod of Genesis 10 with Sargon of Akkad by exegetical and archaeological means. Journal of the Evangelical Theological Society, 56(2), (273).

Podany, A. H. (2010). Brotherhood of kings: how international relations shaped the ancient Near East. Oxford University Press.

Podany, Amanda. H (2018). The land of Hana. University Press of Maryland

Pollock, Susan (1992), "Bureaucrats and managers, peasants and pastoralists, imperialists and traders: Research on the Uruk and Jemdet Nasr periods in Mesopotamia", Journal of World Prehistory, 6 (3): 297–336

Pollock, Susan (1999), Ancient Mesopotamia. The Eden that never was, Case Studies in Early Societies, Cambridge: Cambridge University Press.

Pomponio, F., & Visicato, G. (1994). Early dynastic administrative tablets of Şuruppak.

Ponting, C. (2011). Dünya Tarihi: yeni bir bakış açısıyla, (Çev. Eşref Bengi Özbilen) İstanbul, Alfa Basım yayınları

Postgate, J.N. (1992), Early Mesopotamia. Society and economy at the dawn of history, London: Routledge, (2017)

Potts, D. T. (2016). The Archaeology of Elam: Formation and Transformation of an Ancient Iranian State. Cambridge University Press. (92–93).

Potts, R. (1998) “Environmental hypotheses of hominin evolution” American Journal of Physical Anthropology: The Official Publication of the American Association of Physical Anthropologists, 107(27), 93-136.

Robinson, A. (1995). The story of writing, London.

Roth Martha, T. (1997). Law Collections from Mesopotamia and Asia Minor. Society of Biblical Literature Writings from the Ancient World, 6.

Saygılı, Tahsin (2015) “Babil Hukuku ve Hammurabi Kanunları” Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi. (cilt.2) (s.1-22)

Sayın, Önal. (1993). Toplumsal Yaşam ve Toplumsal Yapı. Sosyoloji Dergisi, (4)

Scarre, Chris (2013) “The Human Past World Prehistory and Development of Human Societies” Thames & Hudson

Schrakamp, Ingo (2013). "Sargon of Akkad and his dynasty". In Bagnall, Roger S. (ed.). The Encyclopedia of Ancient History. Chicago: Blackwell. (6045–6047).

Sever, E. (1993). Asur tarihi, İstanbul: Kaynak Yayınları.

Sevin, V. (1999). Yeni Asur Sanatı I Mimarlık, TTK Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 190s.

Shaw, Ian (1999). "Ebla". In Shaw, Ian; Jameson, Robert (eds.). A Dictionary of Archaeology. John Wiley & Sons.

Slanski, K. E. (2003). The Babylonian entitlement narûs (kudurrus): a study in their form and function. American Schools of Oriental Research.

Sommerfeld, Walter (2021). Vita, Juan-Pablo (ed.). The "Kish Civilization". History of the Akkadian Language. Handbook of Oriental Studies. Section 1 The Near and Middle East. Vol. 1. (545–547)

Sönmez, Hümeýra, & İlyas,Sucu (2022). Sosyolojik Düşünme, Sosyolojik Düşünce ve Sosyolog İlişkisi Üzerine Bir Deneme. İktimaiyat, 6(2), 522-537.

Stanley, S. M. (1992). “An ecological theory for the origin of Homo” Paleobiology, 18(3), 237-257.

Steele, F. R., (1947) “The Lipit-Ishtar Law Code”. American Journal of Archaeology, Vol.51, No.2; (s.158-164).

Stein, G. J., "Economy, Ritual and Power in Ubaid Mesopotamia", Chiefdoms and Early States in the Near East: The Organizational Dynamics of Complexity, (Eds). G. Stein, M. S. Rothman, Madison Wi: Prehistory Press, 35-47, 1994.

Şeker, Aziz. (2020). İş Bölümünün, Sosyal Politika ve Toplumsal Dayanışma Açısından Sosyolojik Çözümlemesi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22(1), 20-27.

Tekin, Murat (2014). Eski Mezopotamya’da Coğrafi ve Etnik Yapı. Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 9(2), 111-125.

Tekin, Murat (2017). Dünya Tarihi’nde İlk Şehir ve Şehir Devletlerinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi. Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 12(2), 17-30.

Timasheff, N. S. (1937). What Is "Sociology of Law"? American Journal of Sociology, 43(2), 225-235.

Tinney, Steve (1995). "A New Look at Naram-Sin and the Great Rebellion". Journal of Cuneiform Studies. 47, (1–14).

Topalov, Christian. (2008). Maurice Halbwachs and Chicago Sociologists. Revue française de sociologie, 49(5), 187-214.

Tosun, Mebrure (1963) “Hammurabi’nin Toprak Kanunları” DTCF kütüphanesi (cilt.21)

Tosun, Mebrure (1973) “Sumer, Babil ve Assur’lularda Hukuk, Kanun ve Adalet Kavramları ve Bunlarla İlgili Terimler”, Belleten, C. XXXVII, (s.148)

Tosun, Mebrure, Kadriye Yalvaç (1975). “Sümer, Babil, Assur Kanunları ve Ammi Şaduqa Fermanı”. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Turri, Luigi (2019), Antik Yakın Doğu (Çev. Leyla Tonguç Basmacı), İstanbul, Alfa Yayınları.

Tutkaoglu, Uğur Can, (2020) “Babil Hukukunda Awilum, Muškēnum ve Wardum”, OANNES – Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi, (217)

Türker-Küyel, Mübahat (1990) “Kramer’in Tarih Sümer’de Başlar Adlı Eseri”. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Uygun, Oktay (2015). Devlet Teorileri. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Ülkekul, Cevat (1999). “8200 Yıllık Bir Harita Çatalhöyük Şehir Planı” (Çev. Osman Altıparmak). Dönence Yayınları.

Van De Mieroop, M. (2002). In search of prestige: Foreign contacts and the rise of an elite in Early Dynastic Babylonia. In Leaving no stones unturned (125-138). Penn State University Press.

Van De Mieroop, Marc (2005). King Hammurabi of Babylon: A Biography. Blackwell Publishing.

Van de Mieroop, M. (2007). A history of the ancient Near East: Ca. 3000-323 BC. Blackwell Publishing.

Van de Mieroop, M. (2015). A history of the ancient Near East, ca. 3000-323 BC. Oxford: Wiley Blackwell.

Versteeg, Russ, (2000) Early Mesopotamian Law, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina.

Viollet, P. L. (2017). Water Engineering in Ancient Civilizations: 5,000 Years of History. CRC Press.

Vrba, E. S., Denton, G. H., Partridge, T. C., & Burckle, L. H. (Eds.). (1995) “Paleoclimate and evolution, with emphasis on human origins” Yale University Press. New Haven, 1995, 547

Wall-Romana, Christophe (1990). "An Areal Location of Agade". *Journal of Near Eastern Studies*. 49 (3), (205–245).

Watson, P. (2014). *Fikirler Tarihi Ateşten Freud'a* (Çev. Kemal Atalay, Nurettin Elhüseyni, Kaya Genç, Barış Pala, Bahar Tırnakçı) İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

Weber, M. (1954). *Max Weber on law in economy and society* (Vol. 6). Cambridge: Harvard University Press.

Weidner, E. F. (1937). *The Stones of Assyria. The surviving Remains of Assyrian Sculpture, their Recovery and their Original Positions.*

Weiss, H., Courty, M. A., Wetterstrom, W., Guichard, F., Senior, L., Meadow, R., & Curnow, A. (1993). The genesis and collapse of third millennium north Mesopotamian civilization. *Science*, 261(5124), (995-1004).

Weiss, Harvey (1975), "Kish, Akkad and Agade", *Journal of the American Oriental Society*, 95 (3), (434–453)

Winter, I. J. (2009). Chapter Eighteen. Women In Public: The Disk Of Enheduanna, The Beginning Of The Office Of En-Priestess, And The Weight Of Visual Evidence. In *On Art in the Ancient Near East Volume II* (65-83). Brill.

Woods, C. (2006). Bilingualism, scribal learning, and the death of Sumerian. *Margins of writing, origins of cultures*, (91-120).

Wynn, J. G. (2004) "Influence of Plio-Pleistocene aridification on human evolution: Evidence from paleosols of the Turkana Basin, Kenya" *American Journal of Physical Anthropology: The Official Publication of the American Association of Physical Anthropologists*, 123(2), 106-118.

Yıldırım, N. (2017). Mitanni Kralı Tušratta'nın Mektupları Çerçevesinde Diplomatik Evlilikler Üzerine Bir Değerlendirme. *Archivum Anatolicum-Anadolu Arşivleri*, 11(1), 151-168

Yoffee, N., & Cowgill, G. L. (Eds.). (1991). *The collapse of ancient states and civilizations*. University of Arizona Press.

Yücel, Ç., & Parlıtı, U. (2021). Yakındoğu Arkeolojisinde Kudurrular ve İşlevleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 11(21), 21-48.

Yüksel, Mehmet (2012). *Hukuk Sosyolojisi*. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2553.

Yükselbaba, Ülker. (2017). *Émile Durkheim'a Göre Toplum, Düzen ve Hukuk: Hukukun ve Cezanın Evrimi*.

Zencirkıran, Memet. (2019). *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*. T.C Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3954.

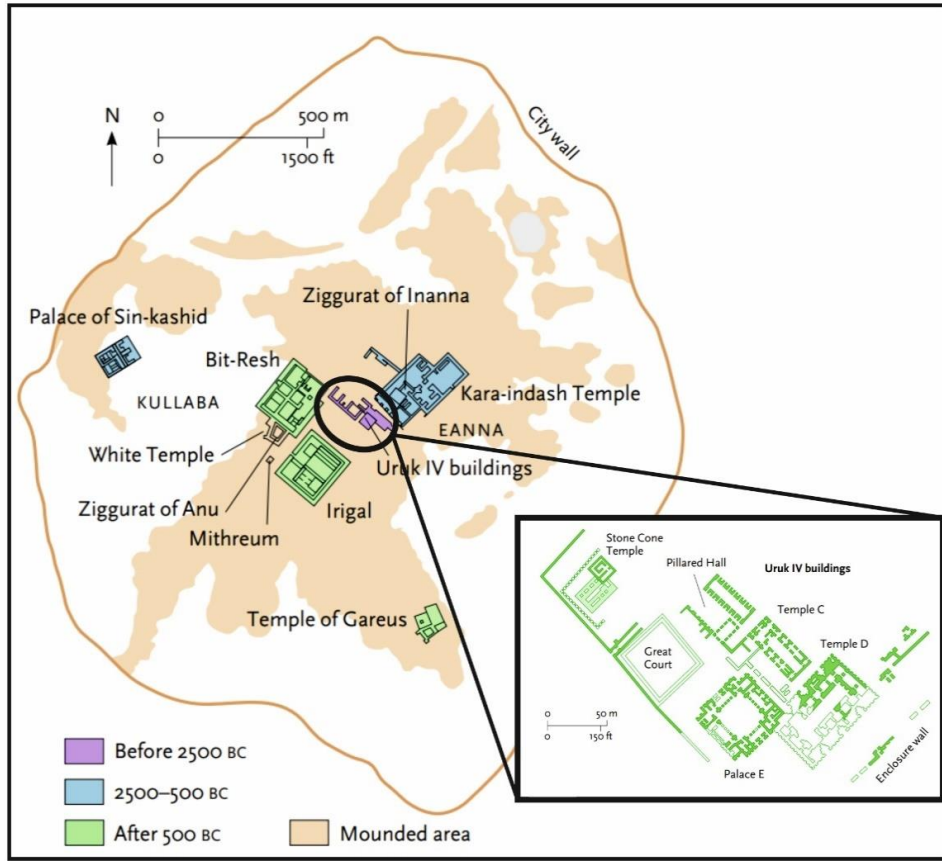
RESİMLER

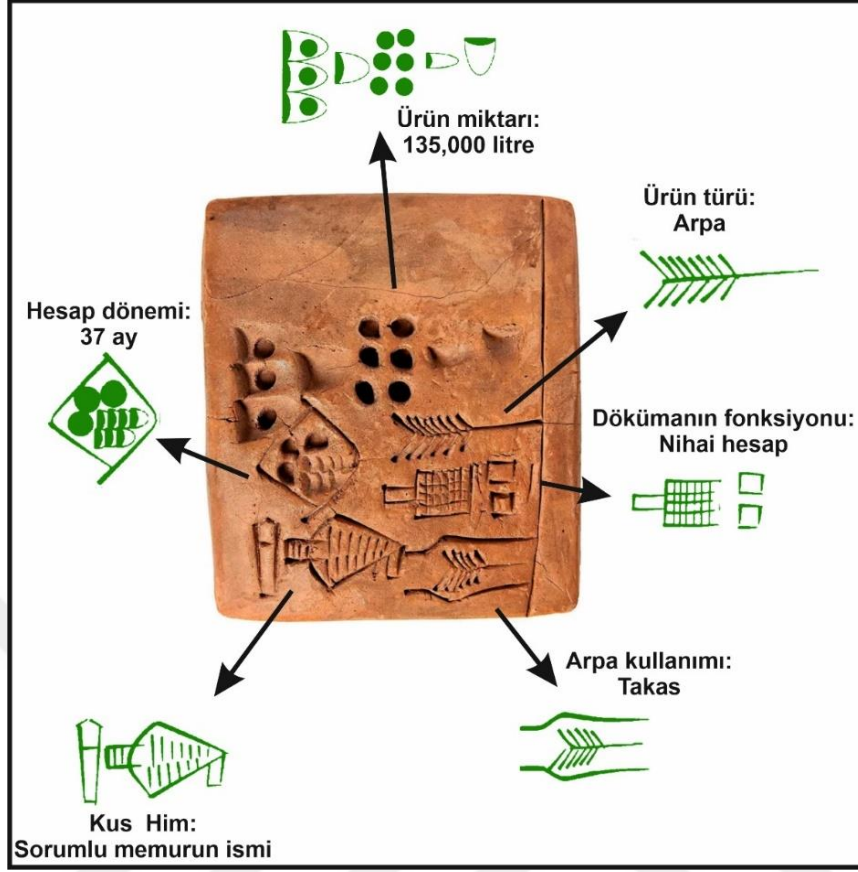
Resim. 1 : Bu tür çömlekler kırılğan ve taşıma için elverişsizdirler. Dünyanın birçok bölgesinde yerleşik çiftçi toplumlarla birlikte ortaya çıkar ve görülürler. Ne var ki bilinen en eski çömlek kaplar avcı toplayıcı bir grup tarafından üretilmişlerdir. Bu, kalıntılarına Japonya, Aomori prefektörlüğü'nde rastlanan Jomon kültürüdür.

Piktografik işaret M.Ö 3100							
Tercümesi	Yıldız	Akarsu	Arpa başağı	Boğa başı	Çanak	Baş ve çanak	Ayak bileği ve ayak
Kuniform işaret M.Ö 2400							
Kuniform işaret M.Ö 700							
Anlamı	Tanrı, gökyüzü	Su, Tohum Güneş	Arpa	Öküz	Yemek, Ekmek	Yemek yemek	Yürümek, Ayakta durmak

Resim. 2: MÖ 3100'den başlayarak yazının geçirdiği evrimi gösterir şekil (Scarre, 2013: s.441).

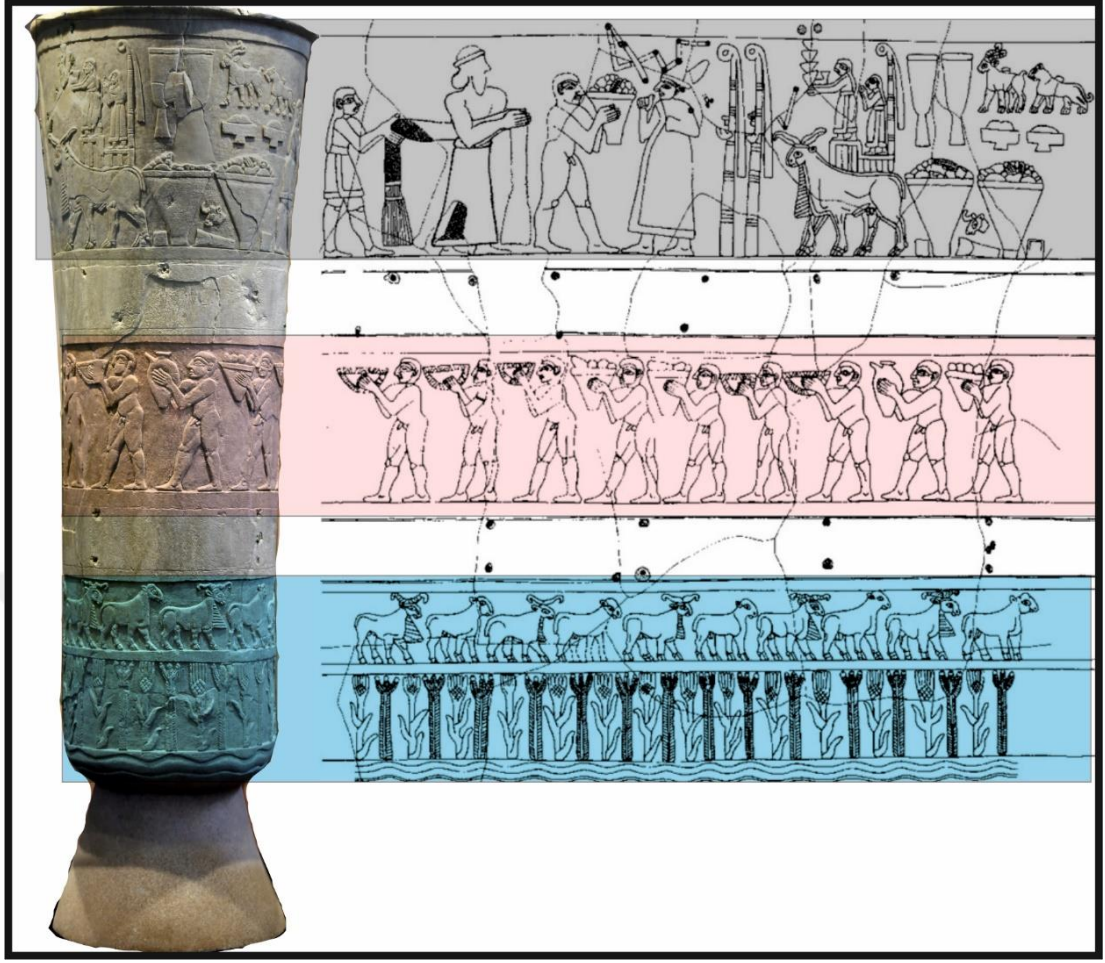
Resim. 3: Uruk şehir ve Eanna kutsal alan planı. Uruk, binlerce yıl boyunca iskân edilmiş kadim bir şehirdir. MÖ 4. binyıla ait kazılar yoğun olarak Eanna ve Kullaba tapınak bölgelerinde gerçekleştirilmiştir. Alana devasa boyutlardaki tapınak yapıları hakimdir. Eski bina üzerine yapılan tekrar tekrar inşaa faaliyetleri burada bulunan birçok yapının ortak özelliğidir. Bu ise uzun soluklu ve görece sabit bir kült sisteminin bölgedeki varlığına işaret eder (Scarre, 2013: s. 440).

Resim. 4: MÖ 3100 civarına tarihlendirilen, Uruk'ta bulunan, arpa ticaretiyle ilişkili olduğu düşünülen Sumer kil tableti. 'Kushim tableti' olarak da bilinir. Kus Him'in tarihte ismi yazılı bir kaynakta geçen ilk birey olma ihtimali mevcuttur (Chris Scarre'nin 'The Human Past World Prehistory and Development of Human Societies' adlı kitabından tarafımca değiştirilerek uyarlanmıştır).

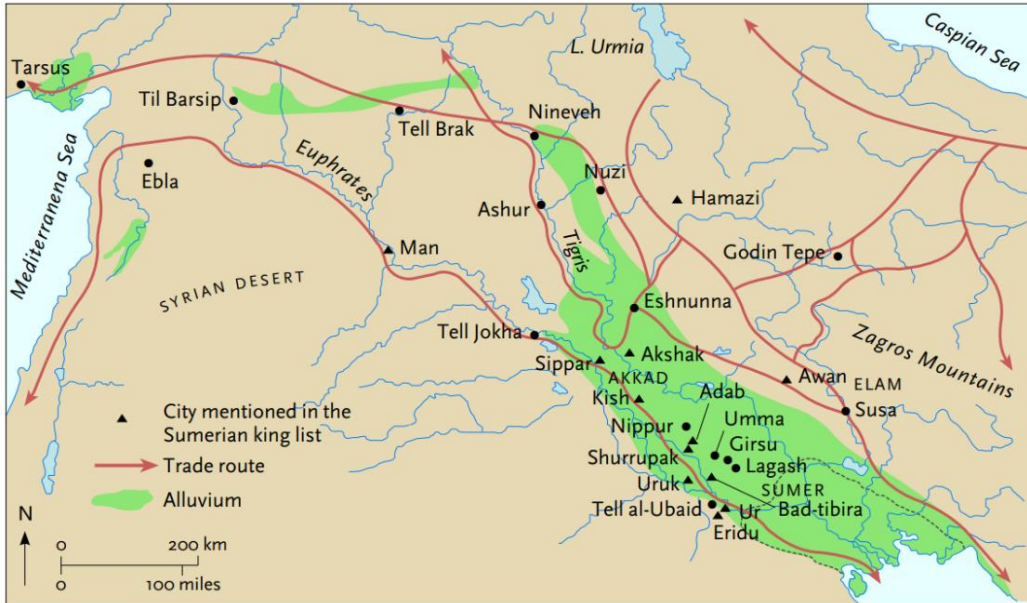
Resim. 5: Geç Uruk (MÖ 3400-3200) dönemine tarihlendirilen konik kâse. Antik Araştırmalar Enstitüsü, Mainz Üniversitesi, Almanya.

Resim. 6: Warka/Uruk vazosu. Irak Müzesi, Bağdat.

Resim. 7: Babil Kulesi, Pieter Bruegel (the elder), 1563. Eski Ahit mitolojisine göre tek ve ortak dil konuşan eski insanlar doğuya, Shinar denilen bir yere göç ederler ve burada bir şehir ve en yüksek noktası göklere değecek olan bir kule inşa etmeye karar verirler. Yahudi tanrısı Yehova şehri ve kuleyi gözler. Onların dillerini karıştırır, inşaat için artık uzlaş sağlanamaz, inşaat hiçbir zaman tamamlanamaz ve farklı dilleri konuşan bu insanlar dünyanın dört bir tarafına dağılırlar.

Resim. 8: Erhanedanlar dönemi Sumer şehir devletleri konumlarını ve olası ticaret rotalarını gösterir harita (Scarre, 2013).

Resim. 9: Ur kral mezarlarından elde edilmiş ve sonradan çalıdaki koç olarak adlandırılan eser. MÖ 2500 civarına tarihlendirilir. Yapımında altın, gümüş, lapis lazuli ve işlenmiş ahşap kullanılmıştır.

Resim. 10: 1933 yılında modern ismi Tell Asmar olan Eshnunna kazılarında gün yüzüne çıkarılan 12 adet heykelcik ‘Tell Asmar Hoard’ Tell Asmar gömüleri olarak adlandırılırlar. Erhanedanlar döneminin heykelciğini yansıtan en temel buluntulardır.

Resim. 11: Akbabalar Steli, Louvre Müzesi.

Resim. 12: Ebla, Mari ve diğer Sumer şehir devletlerinin konumlarını gösterir harita (Hamblin, 2006).

Resim. 13: Kuzey Suriye’de 1974-76 yılları arasında Roma Üniversitesi’nden P. Matthiae başkanlığında yürütölen kazılar sonucunda gün yüzüne çıkarılan Ebla tabletlerine ait fotoğraf

Resim. 14: Dairesel şehir duvarları ve gelişmiş kanal sistemiyle MÖ 3. binyıla ait Mari şehir rekonstrüksiyonu (Margueron, 2016).

Resim. 15: 1931 yılında Ninova kazıları sonucunda gün yüzüne çıkarılan Akkad kralına ait bronz baş. Bizzat Sargon'u yahut torunu Naram Sin'i tasvir ediyor

olabilir. 2003 yılında bir yağma sırasında kayıplara karışmıştır (Mallowan, 1936

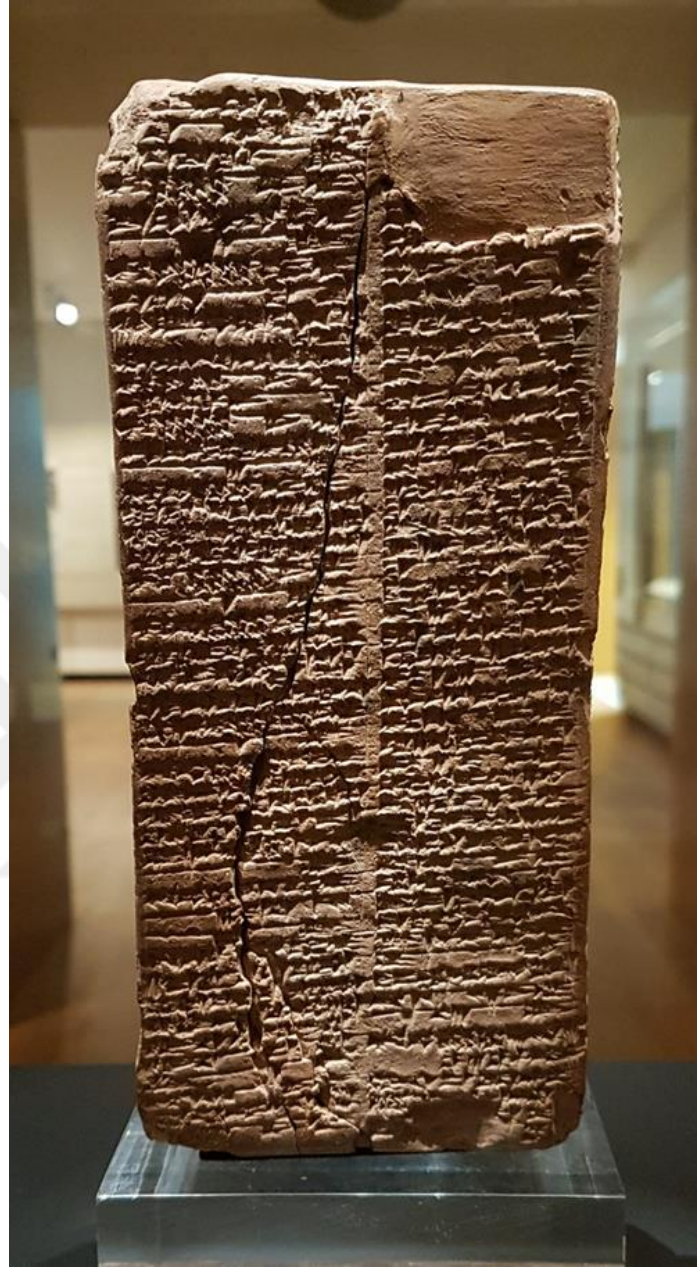
Resim. 16: Naram Sin Steli. Naram Sin burada Lullubi dağ kabilesi ve onların kralları olan Satuni'nin üzerinde betimlenmiştir. Louvre Müzesi, Paris.

Resim. 17: Akbabalar Steli'ne ait askerleri tasvir eden fragman

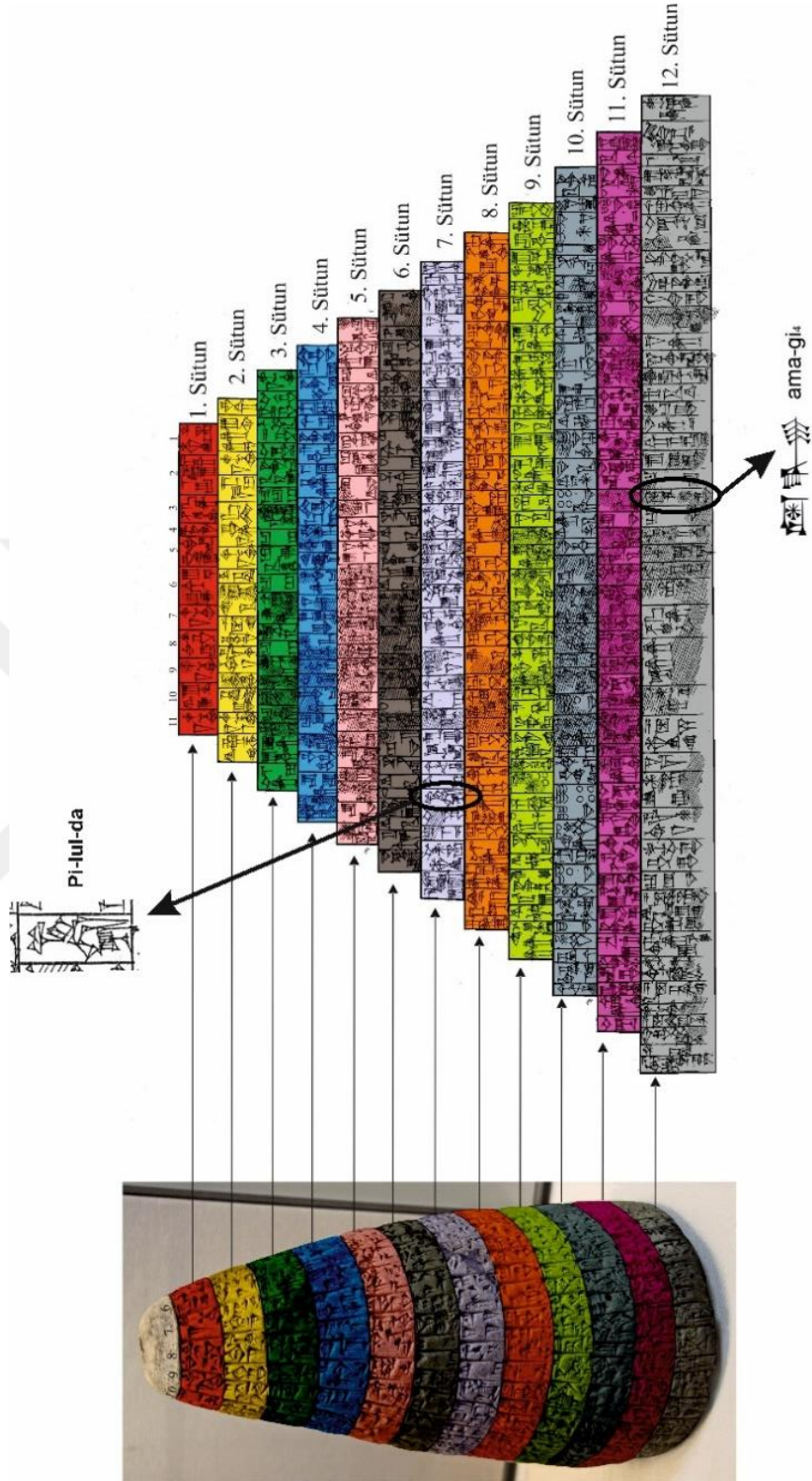
Resim. 18: Amarna mektuplarından 5 adet örnek, British Museum, Londra.

Resim. 19: Welt-Blundell Prizması. AN1923.444 numarası ile Ashmolean Müzesi'nde bulunur. Sumerce çivi yazısı ile 20 cm yüksekliğinde ve 9 cm genişliğinde kil bir prizma üzerine yazılmıştır. Metin MÖ 1800 olarak tarihlendirilir ama ihtivası MÖ 3200-1800 aralığıdır. Gılgamış Destanı'nda olduğu gibi tufandan bahseder, farkı Gılgamış Destanı gibi efsanevi bir metin olmaktan ziyade kral isimlerini içeren tarihi bir kayıt gibi olmasıdır (Van de Mieroop, 2015).

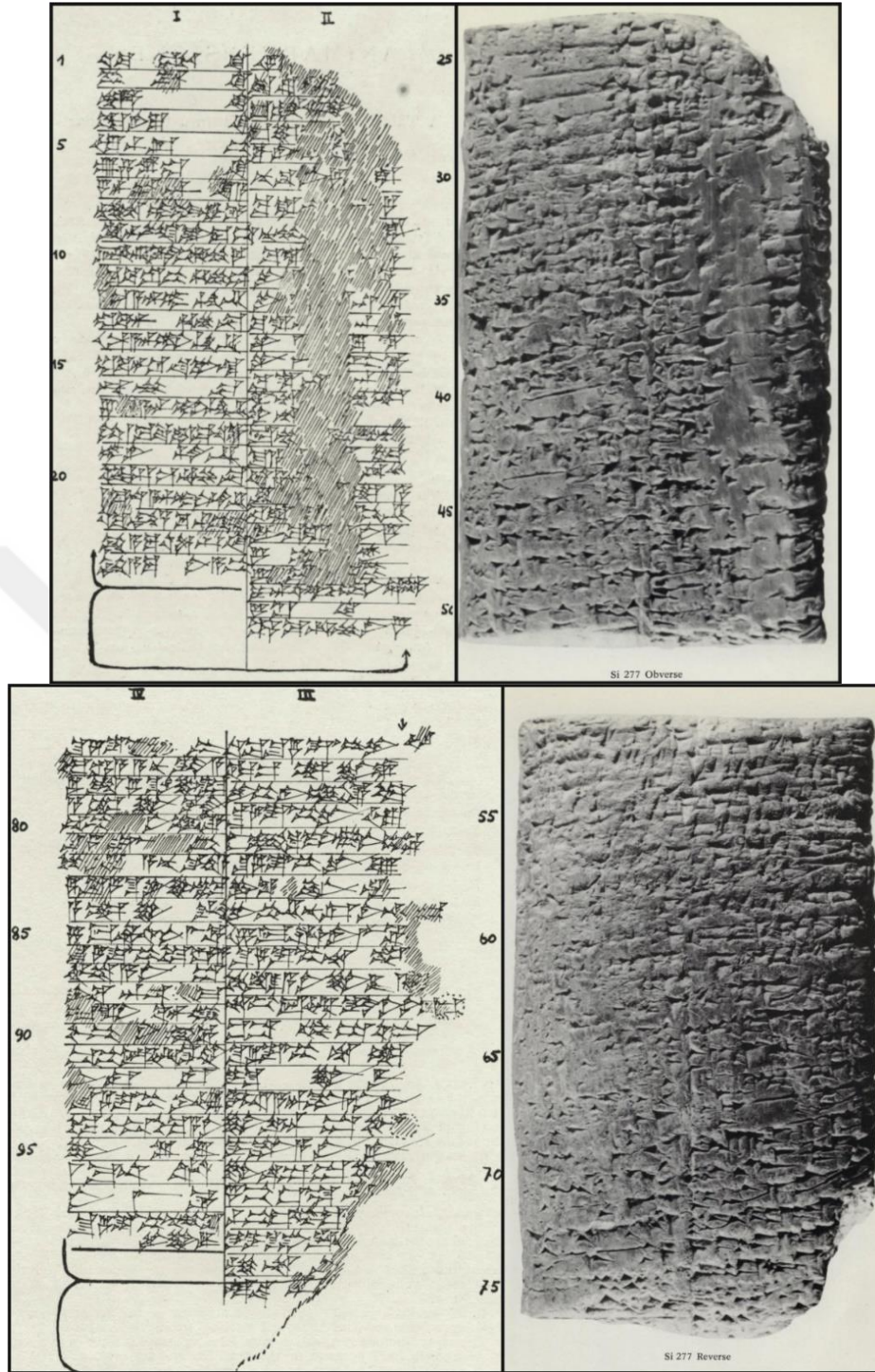

Resim. 20: Urukagina Konisi, Louvre Museum AO 3278. Yükseklik: 28,2 cm, taban yarıçapı 16,5 cm (Frayne, 2008: s.249).

Resim. 21: Urukagina Konisi ve transkripsiyonu. Transkripsiyon F.T Danguin'e aittir.

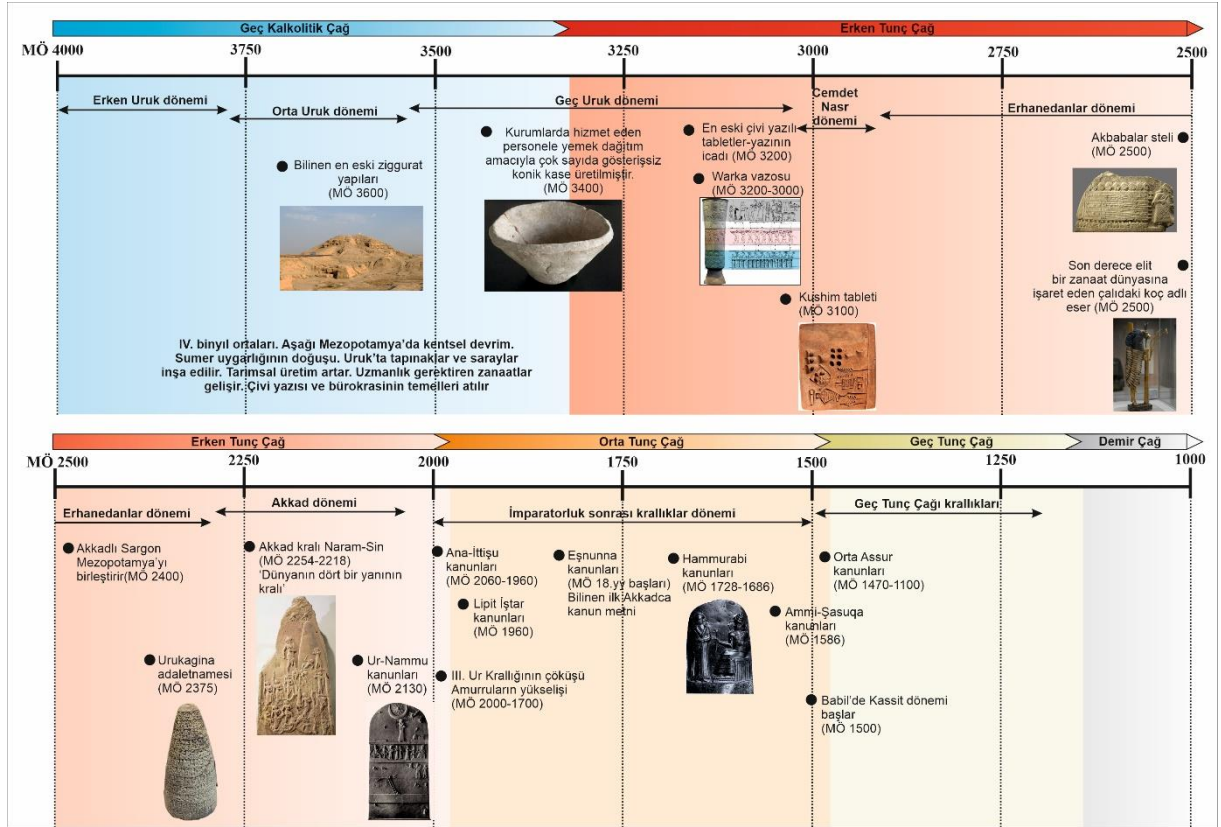
Metin takip kolaylığı ve yazım sisteminin anlaşılması açısından, sütunlar renklendirilmiştir. Urukagina burada 'Lagash Kralı' olarak zikredilir (Frayne, 2008). Metin içerisinde önemine özellikle vurgu yapılan iki ifadenin, pi-lul-da (7. sütun-26) ve ama-gi (12. sütun-21) nin geçtiği kısımlar işaretlenmiştir. İfadeler aşağıda verilen metin içerisinde de takip edilebilir.

Resim. 22: Ur-Nammu Kanun Tableti.

Resim. 23: Hammurabi Steli. Louvre Müzesi, Paris.

Resim. 24: Zaman Çizelgesi

EKLER

Ek A: Urukagina Adaletnamesi- Transkripsiyon ve Türkçe tercümesi

Ek B: Ur-Nammu Kanunları- Transkripsiyon ve Türkçe tercümesi

Ek C: Ana-İtüşu Kanunları- Transkripsiyon ve Türkçe tercümesi

Ek D: Lipit İştär Kanunları- Transkripsiyon ve Türkçe tercümesi

Ek E: Eşnunna Kanunları- Transkripsiyon ve Türkçe tercümesi

Ek F: Hammurabi Kanunları- Transkripsiyon ve Türkçe tercümesi

Ek G: Orta Assur Kanunları- Transkripsiyon ve Türkçe tercümesi

Ek H: Ammi-Şaduqa Fermanı- Transkripsiyon ve Türkçe tercümesi

**Ek I: Çivi Yazılı Kanun Maddelerinin Modern Hukuk Dallarına Ayırtlandığı
Özgün Liste**

EK A: Urukagina Adaletnamesi- Transkripsiyon ve Türkçe tercümesi

Kanun Maddeleri

Sütun I 1 ^dnin-gír-su 2) ur-sag-^den-líl-lá-ra

I 1-2) Tanrı Enlil'in savaşçısı tanrı Ningirsu için,

3) URU-KA-gi-na 4) lugal- 5) lagas(NU₁₀.LA.BUR).KI-ke₄

I 3-5) URU-KA-gina, Lagas kralı

6) é-gal-ti-ra-ás 7) mu-na-dù

I 6-7) Tiras'ın "sarayını" (şehrini) inşa etti,

8) an-ta-sur-ra 9) mu-na-dù

I 8-9) Antasur'u ("Kuzey [?] Sınırı") inşa etti,

10) é-^dba-ba₆ 11) mu-na-dù **Sütun II**-1) bur-sag 2) é-sá-du₁₁-ka-ni 3) mu-na-dù

II 3) tanrıça Baba'nın tapınağını inşa etti ve onun için bir kiler inşa etti, onun düzenli erzak binasını.

4) GA-udu-ur₄- 5) uru-kù-ga-ka-ni 6) mu-na-dù

II 4-6) ve onun (tanrıça Baba) için kutsal bölgede, onun koyun kırkma ahırını inşa etti.

7) ^dnanse 8) i₇-AB×HA.KI-du 9) i₇-ki-ág-ni 10) al mu-na-dù 11) kug-bi 12) ab-sà-ga 13) mu-na-ni-lá

II 7-13) Tanrıça Nanse için Nimin-Du kanalını kazdı, onun sevgili kanalını ve onun çıkış ağzını denize kadar uzattı.

14) bàd-gír-su.KI **Sütun III**-1) mu-na-dù

II 14-**III** 1) Onun (tanrı Ningirsu) için Girsu'nun duvarını inşa etti.

2) u₄-ul-lí-a-ta 3) numun-è-a-ta

III 2-3) Şimdi, kadimden beri, (yaşamın) tohumları ortaya çıktığından beri-

4) u₄-bi-a 5) lú-má-lah₅-ke₄ 6) má e-dab₅

III 4-6) O günlerde (benden önce), baş kayıkçı kayıklara el koydu,

7) anse ú-du-le 8) e-dab₅

III 7-8) hayvancılık memuru eşeklere el koydu,

9) udu ú-du-le 10) e-dab₅

III 9-10) hayvancılık yöneticisi koyunlara el koydu,

11) ù-mu₁₁ (KA×SAR) 12) enku-re₆ 13) e-dab₅

III 11-13) balıkçılık denetmeni vergilere el koydu,

14) *gudu₄-ge-ne* 15) *se-gub-ba* 16) *AMBAR.KI-a* 17) *e-ág*

III 14-17) ve arınma rahipleri *AMBAR*'ın şehrinde tahıl vergilerini (ödeme olarak) ölçüp ayırdılar.

18) *sipa-udu-siki-ka-ke₄-ne* 19) *bar-udu-hád-ka* **Sütun IV-1)** *kù bi-gar-ré-És*

III 18- **IV** 1) Yünlü koyunların çobanları beyaz bir koyun yerine (bağış yapmanın doğru uygulaması) gümüş olarak (bir vergi) ödediler.

2) *lú-és-gíd* 3) *gala-mah* 4) *agrig* 5) *lú-bappir* 6) *ugula-ugula-ne* 7) *bar-sila₄-GABA-ka-ka* 8) *kù bi-gar-ré-és*

IV 2-8) ve yer ölçücü, baş ağıtçı, müfettiş, bira yapımcısı ve ustabaşı kurbanlık bir kuzu yerine (bağış yapmanın doğru uygulaması) gümüş olarak (bir vergi) ödediler.

9) *gu₄-digir-ré-ne-ke₄* 10) *ki-sum-ma-* 11) *énsi-ka* 12) *ì-uru₄* 13) *GANA-sa₆-ga-* 14) *diàir-ré-ne-ka* 15) *ki-sum-ma* 16) *ki-úkus-* 17) *énsi-ka* 18) *e-gál-lam*

IV 9-18) Tanrıların (tapınakların) öküzleri hükümdarın sarımsak arsalarını sürdürdüler ve tanrıların (tapınakların) en iyi tarlaları, hükümdarın sarımsak ve salatalık arsalarına dönüştüler.

19) *anse-bir-ra* 20) *gu₄-du₇-du₇* 21) *saga-saga-ne* 22) *e-ne-kés-rá-am₆*

IV 19-22) Koşulmuş eşekler ve kusursuz öküzler tapınak yöneticileri için boyunduruğa koşuldular,

Sütun V-1) *se-saga-saga-ne* 2) *éren-énsi-ka-ke₄* 3) *e-ba*

V 1-3) ve tapınak yöneticilerinin tahılları hükümdarın personelleri (iş/askeri) tarafından bölüşüldü.

4) *TUG.GESTU^d-nin-KILIM.^{gi₄-li}-na* 5) *TUG.U.AS* 6) *TUG.SU.GABA.UR* 7) *TUG.níg-bar-ba* 8) *gada-U.LA* 9) *gu-sù-ga* 10) *gu-sa-lá* 11) *sag-su₄-zabar* (=KA×UD.BAR) 12) *URUDU.kak-zabar*(=KA×UD.BAR) 13) *ru-ur-ra-zabar*(=KA×UD.BAR) 14) *kus-zalag-ga* 15) *á-buru₄*(=NU₁₀.BUR)-sig₇.MUSEN 16) *ku-mul* 17) *BIL.GI.SUS* x(SE+NAM) 18) *mas-bar-dul₅* 19) *sanga-sanga-ne* 20) *IL-sè* 21) *ì-IL-am₆*

V 4-21) Tapınak yöneticileri köylünün efendisine karşı olan zorunlu vazifesi yerine şunları (ödeme olarak) aldılar: (Bir yünlü elbise türü olan) “Firavun faresinin kulağı,” U.AS, ve SU.GABA.UR, yünlü bir üst giyecek, keten kumaşla kaplanmış bir ..., salt keten, desteler halinde bağlanmış ketenler, bir bronz miğfer, bir bronz ok (?), bronz bir bumerang/yay (?), parlatılmış deri, sarı bir kuzgunun kanadı (-tüyü), fidanlar (?)... ve bütün postuyla birlikte bir keçi.

22) *sanga-GAR-ke₄* 23) *kiri₆-ama-ukú-rá* **Sütun VI-1)** *gis na ba-ni-ri-ri* 2) *gi-lam* 3) *e-ta-kés-rá*

V 22- **VI** 3) Tapınak yöneticileri, fakirlerin bahçelerini söküp attılar, (meyveleri) desteler halinde bağladılar.

4) *ad₆ ki-mah-sè DU* 5) *kas-ni* 7) *dug* 6) *ninda-né gesda-imin-nam* 7) 2 (ul) *se-ha-zi* 8) 1 *túg* 9) 1 *mas-sag-gá* 10) 1 *GIS.ná* 11) *uruh(UH.INANNA)-e* 12) *ba-DU*

VI 4-12) Bir cenaze mezara getirildiğinde, cenaze levazımatçısı; yedi testi (140 l.) birasını, 420 somun ekmeğini, 2 gur (72 l.) ha-zi-tahlı, bir yün elbise, bir kösemen ve bir de yatak aldı.

13) 1 (gur) se lú-umum-ma-ke₄ 14) ba-DU

VI 13-14) Ağıtçı kadın 1 ul (36 l.) arpa aldı.

15) gi-^den-ki-ka-ka 16) lú ù-DU

VI 15-16) Bir adam, “Enki’nin sazlıklarına” (cenaze töreni için) getirildiğinde,

17) kas-ni 7 dug 18) ninda 420-nam 19) 2 (ul) se 20) 1 tóg 21) 1 GIS.ná 22) GIS.dúr-gar 23) uruh(UH.INANNA)-e 24) ba-DU

VI 17-24) cenaze levazımatçısı; yedi testi (140 l.) birasını, 420 somun ekmeğini, 2 ul (72 l.) arpa, bir yün elbise, bir yatak ve bir de sandalye aldı.

25) 1 (gur) se 26) lú-umum-ma-ke₄ 27) ba-DU

VI 25-27) Yaşlı ağıtçı kadın 1 gur (72 l.) arpa aldı

28) gis-kin-ti 29) ninda-su-íl-la **Sütun VII-1)** ì-tuku-am₆

VI 28- VII 1) Zanaatçı suila ayini için bir ekmek (aldı).

2) gurus:min-me 3) addir_x(=PAD.DUG.GIS.SI)-a-bul₅(ZAR)-la 4) ì-tuku-am₆

VII 2-4) ve iki “genç adam” “büyük geçit” (öte dünya) için güvenli geçiş bedeli aldılar.

5) é-énsi-ka 6) GANA-énsi-ka-ke₄ 7) E-E.MI 8) GANA.E.MI-ke₄ 9) é-nam-dumu 10) GANA-nam-dumu-ke₄ 11) zà ì-ús-ús-am₆

VII 5-11) Hükümdarın mülk ve tarlaları, “Hanımefendi’nin” (harfi harfine “Kadın”) (hükümdarın karısı) mülk ve tarlaları ve “Çocukların (hükümdarın çocukları) Kurumlarının” mülk ve tarlaları birleştirildi (?).

12) ki-sur-ra- 13) ^dnin-gír-su-ka-ta 14) a-ab-sè 15) maskim-di 16) e-gál-lam

VII 12-16) Kralın bölgedeki (mahkeme) temsilcileri, tanrı Ningirsu’nun sınırlarından denize kadar yargı yetkisine sahipti.

17) SUB-lugal-ke₄ 18) sag-GANA-ga-na-ka 19) pú-ni ì-dù

VII 17-19) Kralın emrinde olan biri, tarlasının bir kenarına bir kuyu inşa ettiğinde,

20) igi-nu-du₈ 21) ba-dab₅

VII 20-21) Kör işçiler tayin olundu (çalışmak için),

22) a-mus-sa₄ 23) asax(GANA)-ga gál-la-a 24) igi-nu-du₈ 25) ba-dab₅

VII 22-25) Ve yine bu kör işçiler, bu tarlanın içerisinde bulunan sulama kanallarına da (çalışmaya) tayin olundular.

26)be₆-lu₅-da (Pi-lul-da)-27) u₄-bi-ta 28) e-me-a

VII 26-28) O zamanlarda töre vardı, bunlar eski günlerin mülkiyet haklarıydı²⁶.

29) *u₄ ^dnin-irg-su* 30) *ur-sag-^den-lil-lá-ke₄*

VII 29-30) Tanrı Ningirsu, Enlil'in savaşçısı,

SÛTUN VIII 1) *URU-KA-gi-na-ra* 2) *nam-lugal-* 3) *lagas.KI* 4) *e-na-sum-ma-a*

VIII 1-4) URU-KA-gina'ya Lagaş'ın krallığını verdiğinde,

5) *sà-lú-36000-ta* 6) *su-ni e-ma-ta-dab₅-ba-a*

VIII 5-6) onun 36000 (sayısız) insan içerisinden seçtiğinde,

7) *nam-tar-ra-* 8) *u₄-bi-ta* 9) *e-sè-gar* 10) *inim lugal-ni* 11) *^dnin-gír-su-ke₄* 12) *e-na-du₁₁-ga* 13) *ba-dab₅*

VIII 7-13) o, ilk zamanların göreneklerini düzeltti, efendisi tanrı Ningirsu'nun ona verdiği emri yerine getiriyordu.

14) *má-ta* 15) *lú-má-lah₅* 16) *e-ta-sub*

VIII 14-16) O, baş kayıkçıyı botlardan (botlar üzerindeki denetimden) aldı,

17) *anse-ta* 18) *udu-ta* 19) *ú-du-bi* 20) *e-ta-sub*

VIII 17-20) o, hayvancılık memurunu eşeklerden ve koyunlardan (eşekler ve koyunlar üzerindeki denetimden) aldı,

21) *ù-sar ú-mu₁₀,-ta* 22) *enku* 23) *e-ta-sub*

VIII 21-23) o, balıkçılık denetmenini vergilerden (vergiler üzerindeki denetimden) aldı,

24) *se-gub-ba-* 25) *gudu₄-ge-ne-ta* 26) *ka-gur₇* 27) *e-ta-sub*

VIII 24-27) o, ambar denetçisini, arınma rahiplerinin tahıl vergilerinden (arınma rahiplerine ait tahıl vergileri üzerindeki denetiminden) aldı.

28) *bar-udu-^hád-ka* 29) *bar-sila₄-gaba-ka-ka* 20) *kù a-gá-gá-da* 21) *maskim-bi*
SÛTUN IX 1) *e-ta-sub*

VIII 28- **IX** 1) o, ödemelerin (vergilerin) beyaz koyun ve genç kuzu yerine gümüş olarak yapılmasından sorumlu olan, kralın bölgedeki mahkeme temsilcilerini (görevden) aldı.

2) *IL sanga-sanga-ne* 3) *é-gal-sè* 4) *mu-IL-a* 5) *maskim-bi* 6) *e-ta-sub*

IX 2-6) ve o vergilerin saraya sevkiyatından sorumlu olan tapınak yöneticilerini defetti.

7) *é-énsi-ka* 8) *ANA-énsi-ka-ka* 9) *^dnin-gír-su* 10) *lugal-ba* 11) *i-gub*

²⁶ Sümer'ce pi-lul-da (*be₆-lu₅-da*) ifadesine ilk kez burada rastlanmaktadır, ifade için 'töre' karşılığı önerilmiştir (Tosun ve Yalvaç, 1975). Yazılı kanunlardan evvel ülkede pi-lul-da vardı, yani ülke töre ile idare ediliyordu deniliyor.

IX 7-11) O, Ningirsu'yu hükümdarın mülkünün ve kralın tarlalarının sahibi olarak atadı;

12) é-E. MI 13) GANA. E. MI-ka 14) ^dba-ba₆ 15) nin-ba 16) i-gub

IX 12-16) o, Baba'yı hükümdarın karısının (harfi harfine “Kadın”) kurumlarının ve onun kuruluşlarına ait olan tarlalarının sahibi olarak atadı;

17) é-nam-dumu 18) GANA-nam-dumu-ka 19) ^dsul-sà-ga-na 20) lugal-ba 21) i-gub

IX 17-21) ve Sulsagana'yı çocukların (hükümdarın çocukları) mülklerinin sahibi olarak atadı.

22) ki-sur-ra- 23) ^dnin-gír-su-ka-ta 24) a-ab-sè 25) maskim lú nu-e

IX 22-25) Tanrı Ningirsu'nun sınırından denize kadar, hükümdarın bölgedeki temsilcileri faaliyetlerini sonlandırdılar.

26) ad₆ ki-mah'-sè DU 27) kas-ni 3 dug 28) ninda-ni 80-am₆ 29) 1 GIS.ná 30) 1 mas-sag-gá 31) UH. INANNA-e 32) ba-tùm

IX 26-32) Bir cenaze defin için getirildiğinde, cenaze levazımatçısı, 3 testi (60 l.) birasını, 80 somun ekmeğini, bir yatak ve bir de “kösemen” alır,

33) 3 (bán) se lú-umum-ma-ke₄ 34) ba-tùm

IX 33-34) ve ağıtçı kadın 3 ban (18 l.) arpa alır.

35) gi-^den-ki-ka-ka **Sütun X-1)** lú ù-DU

IX 35- X 1) Bir adam, “Enki'nin sazlıkları için” (cenaze töreni için) getirildiğinde,

2) kas-ni 4 dug 3) ninda-ni 420-am₆ 4) 1 (gur) se 5) UH. INANNA-e 6) ba-tùm

X 2-6) cenaze levazımatçısı; 4 testi (80 l.) birasını, 420 somun ekmeğini, 1 gur (36 l.) arpa alır;

7) 3 (bán) Se 8) lú-umum-ma-ke₄ 9) ba-tùm

X 7-9) ağıtçı kadın 3 ban (8 l.) arpa alır,

10) 1 NIG. SAG. LA MI 11) 1 silà ir-nun 12) eres-digir-ré 13) ba-tùm

X 10-13) ve eres-digir-rahipleri bir hanımefendinin kumaş başlığını ve bir sila (1 l.) aromatik yağ alır.

14) 420 ninda-durun-durun-na 15) ninda-gub-ba-am₆

X 14-15) ekmek vergisi 420 somun kuru ekmektir,

16) 40 ninda-kúm 17) zú-gub-ba-am₆

X 16-17) 40 somun sıcak ekmek öğün içindir,

18) 10 ninda-kúm 19) ninda-bansur-ra-kam

X 18-19) ve 10 somun sıcak ekmek, sofraya ekmeği olarak;

20) 5 ninda-lú-zi-ga-ka

X 20) 5 somun ekmek *lu-ziga* görevlileri içi

21) 2 *kas-LAK 449 1 sá-du11* 22) *gala-* 23) *gír-su.KI-kam*

X 21-23) Girsu'nun ağıtçıları için, 2 çömlek kabı ve bir bira-*sadug*-kabı;

24) 490 *ninda* 25) 2 *kas-LAK 449 1 sá-du11* 26) *gala-* 27) *lagas(NU10.BUR.LA).KI-kam*

X 24-27) Lagas'ın ağıtçıları için; 490 somun ekmek, 2 çömlek kabı ve bir bira-*sadug*-kabı;

28) 406 *ninda* 29) 1 *kas-LAK 449 1 sá-du11* 30) *gala-am6*

X 28-30) Diğer ağıtçılar için; 406 somun ekmek, bir çömlek kabı ve bir bira-*sadug*-kabı;

31) 250 *ninda* 32) 1 *kas-LAK 449* 33) *nam-um-ma-am6*

X 31-33) Yaşlı ağıtçı kadın için 250 somun ekmek ve bir bira-çömlek-kabı;

34) 180 *ninda* 35) 1 *kas-LAK 449* 36) *AB×AS.IGI* 37) *AB×HA.KI-na-me*

X 34-37) Nigin'in yaşlı kadınları için 180 somun ekmek ve bir bira-çömlek-kabı.

38) *igi-nu-du8 Sütun XI-1) zár-ra-a* 2) *gub-ba* 3) *ninda-zú-gub-ba-ni 1-am6* 4) 5 *ninda-gi6-ba-a-ka-ni* 5) 1 *ninda-u4-sá-ka-ni* 6) 6 *ninda-gi6-an-na-ka-ni*

X 38- XI 6) Endişe içerisinde bekleyen körler için- akşam için bir somun ekmek, gece yarısı için 5 somun ekmek, şafak vakti için 1 somun ekmek ve öğlen vakti için 6 somun ekmek.

7) 60 *ninda* 8) 1 *kas-LAK 449* 9) 3 (*bán*) *se 10) lú-sag-bur-ré ak-da-kam*

XI 7-10) *sagbur*'un görevini yerine getirenler için, 60 somun (ekmek), bir bira-çömlek-kabı ve 3 *ban* (18 l.) arpa.

11) *addirx (=PAD. DUG.GIS. SI)-a-bulX(ZAR)-la* 12) *guruS-MIN-ka* 13) *inim i-gi4*

XI 11-13) O, büyük geçit için güvenli geçiş bedelini, eşli işçiler için kaldırdı.

14) *gis-kin-ti* 15) *ninda-su-íl-la-ba* 16) *inim i-gi4*

XI 14-16) ve zanaatçının *suila* ritüeli için aldığı ekmeği (ödemeyi) yürürlükten kaldırdı.

17) *sanga-GAR* 18) *kiri6-ama-ukú-rá* 19) *nu-lah5*

XI 17-19) Yöneticiler artık fakirlerin bahçelerini yağmalayamıyor.

20) *SUB-lugal-ra* 21) *anse-sa6-ga* 22) *ù-na-tu* 23) *ugula-né ga-sè-sa10* 24) *ù-na-du11*

XI 20-24) Bir *sub-lugal* e iyi bir eşek doğduğunda ve onun (*sub-lugal*in) ustabaşısı ona “Bunu senden almak istiyorum” dediğinde;

25) *u4-da mu-sè-sa10-sa1* 26) *kù sà-gá a-sa6-ga* 27) *lá-ma* 28) *ù-na-du11*

XI 25-28) Eğer o (*sub-lugal*) onun (ustabaşısının) satın almasına müsaade ederse, ona (ustabaşısına) der ki, “Bana istediğim fiyatı öde!”

29) *u4-da nu-sè-sa10-sa10* 30) *ugula AB.SA-bi* 31) *na-na-tag-ge*

XI 29-31) yahut o (sub-lugal) onun (ustabaşısının) satın almasına müsaade etmez ise, ustabaşısı ona öfkeyle vuramaz.

32) *é-lú-gu-la-ke4* 33) *é-SUB-lugal-ka* 34) *ab-ús-sa*

XI 32-34) Bir sub-lugalın evi başka bir sub-lugalın eviyle yan yana olduğunda,

35) *ú-gu-la-bi* 36) *ga-sè-sa10* 37) *ù-na-du11*

XI 35-37) ve bu... ona “Bunu senden satın almak istiyorum,” dediğinde,

38) *u4-da SÜTUN XII* 1) *mu-sè-sa10, -sa10*, 2) *kù sà-gá a-sa6-ga* 3) *lá-ma* 4) *é-mu sen-nam* 5) *se si-ma-ni* 6) *ù-na-du11*

XI 38- **XII** 6) o (mal sahibi), onun (alıcının) satın almasına müsaade ederse, ona (alıcıya) der ki, “Bana istediğim bedeli öde! Benim evim geniş bir sandıktır- onu benim için arpayla doldur!”

7) *u4-da nu-se-sa10, -sa10*

XII 7) eğer o (mal sahibi), onun (alıcının) satın almasına müsaade etmez ise,

8) *lú-gu-la-bi* 9) *SUB-lugal-ra* 10) *AB.SA`-bi* 11) *na-na-tag-ge*

XII 8-11) sub-lugale öfkeyle vuramaz.

12) *ì-du11*

XII 12) O (tüm bunları) ilan etti

13) *dumu-lagas.KI* 14) *ur5-ra ti-la* 15) *gur-gub-ba* 16) *se-si-ga* 17) *níg-zuh-a* 18) *sag-gis-ra-a* 19) *é-ES-bi* 20) *e-luh* 21) *ama-gi4-bi* 22) *e-gar*

XII 13-22) Lagaş’ın yurttaşları için- borç içinde yaşayanı, *gur* ölçümünde düzenbazlık yapanı, (yasal olan) *gur* ölçüsünü arpayla (hileli bir şekilde) doldurana, hırsız, katil- o, hapishaneleri (bunlardan) süpürüp temizledi ve onlara özgürlüklerini tesis etti.

23) *nu-siki nu-ma-kús* 24) *lú-á-tuku* 25) *nu-na-gá-gá-a* 26) *dnin-gír-su-da* 27) *URU-KA-gi-na-ke4* 28) *inim-bi KA e-da-KESDA*

XII 23-28) URU-KA-gina yetimi ya da dul eşi asla güçlülere karşı boyun eğdirmeyeceğine dair tanrı Ningirsu ile bağlayıcı bir sözlü anlaşma yaptı.

29) *sà-mu-ba-ka* 30) *i7-TUR gír-su.KI-* 31) *ì-tuku-a* 32) *dnin-gír-su-ra* 33) *al mu-na-dù* 34) *mu-u4-bi-ta-bi* 35) *e-sè-gar* 36) *i7 dnin-gír-su nibru.KI-ta nír-gál* 37) *URU-KA-gi-na-ke4* 38) *mu mu-na-sa4*

XII 29-38) O yıl, URU-KA-gina tanrı Ningirsu için “Girsu’ya ait Küçük Kanal’ı” kazdı ve onun eski ismini düzenledi, onu “Tanrı Ningirsu Otoritesini Nippur’dan Aldı” olarak adlandırdı.

39) *i7-AB×HA.KI-du-a* 40) *mu-na-ni-lá* 41) *i7-kù-ga-am6* 42) *sà-bi dadag-ga-am6* 43) *dnanse* 44) *a-zal-le hé-na-tùm*

XII 39-44) O, kanalı Nimin-Du-a kanalına kadar genişletti. Bu kanal saftı, suyu parlaktı- tanrıça Nanse’ye akan su getirsin!

EK B: Ur-Nammu Kanunları- Transkripsiyon ve Türkçe tercümesi

Kanun Maddeleri

Prolog

AI 1-30) ... [...] ba [...] bi [...] an^dUr]-^dNam[ma nita ka]Iag-g[a lugal] Uri^{ki}-
ma lugal K]i-en-[gi Ki- uri] dingir [...] bi [...] (about 8 lines broken) ... ka]lam-ma-s
[e ...] itu-da 90 se-gur 30 udu 30 sila i-nun sa- dug₄-se mu-na-ni-gar

... Ur-Namma, kudretli savaşçı, Ur şehrinin kralı. Sümer ve Akkad topraklarının kralı... her ay düzenli adak olarak; 21600 silas arpa, 30 koyun, 30 silas tereyağ tesis etti... topraklarda.

AI 31-42) ud An-né^dEn-Iil-le^dNanna-ar nam-lugal Uri^{ki}-ma mu- na-sum-mu-
us-a-ba ud-ba^dUr^dNamma-ke₄ dumu tu-da^dNin- suna-ka êmedu ki-ag-ga-ni-ir
nig-si-sâ-ni-sê nig-gil-[na]-ni-sê (**AI 43- AII 74**) [...] x [...] x [...] mu [...] x [...] x [...] a
[...] a [...] x [...] (about 20 lines broken) [...] dingir [...] x x 7-bi hu- mu-un-da-an- sum
(**AII 75-86**) Nam-ha-ni ênsi Lagas^{ki}ke₄ he-mi-il ki-sar-ra mâ Magan^{ki}-na^dNanna â^d
Nanna lugal-ga-ta hê-mi-gi₄ Uri^{ki}- ma ha-ba-zâlag

Tanrılar An ve Enlil, Ur şehrinin krallığını tanrı Nanna'ya devrettiğinde, o sırada, Ur-Namma için, tanrıça Ninsun'dan doğma oğul, onun (tanrıça Ninsun'un) adalet ve doğruluğuna göre... ona verdi... Lagash şehrinin yöneticisi olması için ben Namhani'yi destekledim. Tanrı Nanna'nın kudretiyle, efendim, Nanna'nın Magan-teknesini rıhtıma geri verdim (?) ve onun (teknenin) Ur şehrinde parıldamasını sağladım.

AII 87-92) ud-ba a-sâ ni-is-kum i-gâl-la-âm nam-ga-es₈ mâ-lah₄ ga[l] i-gâl-
la-âm (**AIII 93-103**) [...] x-e [...]gud] dab₅ [...] udu] dab₅ [...] -âm [...] x [(about 7 lines
damaged)]

O zamanlarda, tarlaların kontrolleri *nisku* halkındaydı, yabancı deniz ticareti deniz kaptanlarının kontrolündeydi... Onlar ki [öküzlere] el koydular (?)... onlar ki [koyunlara...] el koydular (?)

AIII 104-113) [ud-ba^dUr-^dN]amma [nita kalag]-ga [Iugal Uri^{ki}]-ma [lugal
Ki-en-gi] Ki-uri [â^d]Nanna [lugal-g]â-ta [inim g]i-na [^dUtu(?)]-ta [nig-s]i²-sâ²
[kalam-ma(?) h]u-mu- ni-gar

[O zamanlarda], Ur-Namma, [kudretli savaşçı, Ur şehrinin hâkimi, Sümer ve Akkad topraklarının kralı] tanrı Nanna'nın kudretiyle, efendim, [tanrı Utu (?) 'nun gerçek hükmüyle], ben [topraklardaki adaleti (?)] sağladım.

AIII 114-124) [...] x hê-mi-gi₄ nam-ga-es₈ mâ-lah₄ gal ûtul-e gud dab₅ udu
dab₅ anse dab₅ uri lû gi[r₅-ra] Ki-en-g[i Ki-uri-a] su ba-a[n-bar]

[...] geri verdim. Sümer ve Akkad topraklarındaki Akkادلılara ve yabancılara (?) özgürlükleri tesis ettim, fakat, deniz ticaretini kontrol eden deniz kaptanları ve öküzlere, koyunlara ve eşeklere el koyan davar tüccarları, bu özgürlükten muafır.

AIII 125-134, CI 1-10²) *ud-ba Aksak^{ki} Mâra-da^{ki} Gir-kal^{ki} Ka-zal-lu^{ki} û mas-gân-bi Ê-şa-ru-um^{ki} nig An-sa⁴-an^{ki}-a nam-arad hê-êb-ak-e â^dNanna lugal-gâ-ta ama-ar-gi⁴ -bi hu-mu-gar*

O zamanlarda, Nanna'nın kudretiyle, efendim, Akshak, Marad, Girkal, Kazallu ve onların yerleşkelerini ve dahi Uşarum'u, Anshan'ın zaptı altındaki tüm bölgeleri özgürleştirdim.

AIII 135-IV 149, CI 11-21) *urudu ba-ri-ga hu-mu-dim 60 sila-âm hê-ge-en urudu ba-an hu-mu-dim 10 sila-âm hê-ni-ge-en urudu ba-an si-sâ lugal-la hu-mu-dim 5 sila-âm hê-ni-ge-en na⁴ 1 gin kû zag 1 ma-na-sê⁷ hê-ni-ge-en zabar 1 sila hu-mu-dim 1 ma-na-âm hê-ni-ge-en*

Bakır *bariga*-ölçümünü yaptım ve onu 60 *silas* olarak standartlaştırdım. Bakır *seah*-ölçümünü yaptım ve onu 10 *silas* olarak standartlaştırdım. Normal kralın bakır-*seah* ölçümünü yaptım ve onu 5 *silas* olarak standartlaştırdım, (tüm) taş ağırlıkları kusursuza (?) standartlaştırdım, 1 *shekel* (den) 1 *mina* (ya) (ağırlık birimleri). Bronz 1 *sila* ölçümü yaptım ve onu 1 *mina* olarak standartlaştırdım.

AIV 150-161, CI 22-II 29) *ud-ba gû^{1d} Idigna gû^{id} Burun gû id dû-a-bi add[ir si hê-em-mi-sâ-sâ] kas⁴ sâ[...] ê he-em-mi-in-[dû] ^{gis}kiri⁶ [hê-b]i-i[b-gub] sandana lugal-e hê-êb-tuk*

O zamanlarda, Dicle Nehri'nin kıyısındaki, Fırat Nehri'nin kıyısındaki, bütün nehirlerin kıyılarındaki tekne trafiğini [ben düzenledim]. Kargolar (?) için, [güvenli yolları emniyetli hale getirdim], (yol kenarlarında) ev (kervansaray) [inşa ettim], meyve bahçesi [ektim] ve kral onlardan sorumlu bir bahçıvan atadı.

AIV 162-168, CII 30-39) *nu-sig lû nig-tuku-ra ba-ra-na-an-gar nu-mu-un-su lû â tuku-ra ba-ra-na-an-gar lû 1 gin-ê lû 1 ma-na-ra ba-ra-na-an-gar lû 1 udu-e lû 1 gud-ra⁵ ba-ra-na-an-gar*

Yetimi zengine teslim etmedim, dolu güçlüye teslim etmedim, bir *shekeli* olan adamı 1 *minası* olan adama teslim etmedim (1 *mina* = 60 *shekel*), bir koyunu olan adamı bir öküzü olan adama teslim etmedim.

AIV 169-170, CII 40-51) *GiR.NITÂ + GiR.NITÂ-mu-ne ama-mu-[n]e ses-ses-mu-ne su-a-[su-a-ne]-ne ki ha-b[a-ni-gar]-re-es â-[âg-gâ-ne]-ne-a ba-ra-ba-[gu]b-bê-en kin ba-ra-[b]a-ni-gar nig-êrim nig-â-zi i-^dUtu ug-gu hê-ni- dê nig-si-sâ kalam-ma hu-mu-ni-gar*

Generallerimi, annelerimi, kardeşlerimi ve onların ailelerini yerleştirdim (bağımsız yerleşim bölgelerine?); Onların talimatlarını (?) kabul etmedim. Emirler dayatmadım. Husumeti, şiddeti ve adalet için dökülen gözyaşlarını yok ettim. Bu topraklarda ben adaleti sağladım.

CIII 52) *ud-ba*

O zamanlarda;

Kanunlar

1. CIII 52-54) *tukum-bi lû-û sag-gis bi-in-ra lû-bi i-gaz-e-dam*

Eğer bir adam cinayet işlerse, o adam öldürülür.

2. CIII 55-56) tukum-bi lû-û sa-gaz-sê in-ak in-gaz-e

Eğer bir adam kanunsuzca (?) hareket ederse, onu öldürürler.

3. AIV 195, CIII 57-60) tukum-bi lû-û hes₅-sê in-ak lû-bi en-nu-gâ i-ti-le 15 gin ku-babbar i-lâ-e

Eğer bir adam (başka birini) alıkoyarsa (?), o adam tutuklanır ve o, 15 shekel gümüşü tartıp teslim eder.

4. AV 196-198, CIII 61-64) tukum-bi arad-dê gême a-as-a-ni in-tuk «x x» arad-bi ama-ar-gi₄-ni i-gâ-gâ ê-ta nu- ub-ta-ê

Eğer bir erkek köle, sevgilisi olan bir kadın köleyle evlenirse ve o erkek köleye (daha sonra) özgürlüğü verilirse, o (kadın-erkek köle) evden ayrılmaz (veya çıkarılmaz).

5. AV 205-215, CIII 65-75) tukum-bi arad-dê dumu-gi₇ in-tuk dumu-nita 1-âm lugal-a-ni-ir in-na-an-gub-bu dumu lugal-a-ni-ir in-na-ab-gub-bu- da nig-ga ê ad-da-[na] BAR-bi ê-gar₈ ê [...] dumu dumu-gi₇ lugal-da n[u- me-a] nam-arad-d[a²-sê] la-ba-an-[ku₄-re]

Eğer erkek bir köle yerli bir kadınla evlenirse, o, bir erkek çocuğu efendisinin hizmetine verir; Efendisinin hizmetine verilen çocuk, babadan kalma mülkünü... duvar, ev, [...]; Yerli kadının çocuğu efendisi tarafından sahiplenilmeyecek, o köleliğe zorlanacaktır.

6. CIV 76-80) tukum-bi dam gurus-a a nu-gi₄-a nig-â-gar-se lû in-ak-ma a bi-in-gi₄ nita-bi i-gaz-e

Eğer bir adam bir başkasının haklarını ihlal eder ve genç bir adamın bakire karısının kızlığını bozarsa, o adam öldürülür.

7. AV 225-231, BI 1-10, CIV 86-92⁷) tukum-bi dam gurus-a ni-te-a-ni-ta lû ba-an-ûs-ma ûr-ra-nê ba-an-nâ munus-bi i-gaz-e nita-bi ama-ar-gi₄- ni i-gâ-gâ

Eğer genç bir adamın karısı, kendi girişimiyle bir adama yaklaşırsa ve onunla cinsel bir münasebette bulunursa kadın öldürülür, adam serbest bırakılır.

8. AV 232-235, BI 11-19, CIV 81-85) tukum-bi gême lû-û a nu-gi₄-a nig-â-gar-sê lû in-ak-ma a bi-in-gi₄⁹ 5 gin kû-babbar i-lâ-e

Eğer bir adam, başka birinin hakkını ihlal eder ve biri adamın, bakire kadın kölesinin kızlığını bozarsa o (erkek) 5 shekel gümüşü tartıp teslim eder.

9. BI 20-24, CIV 93-97) tukum-bi lû-û dam nitadam-a-ni in-tag₄-tag₄ 1 ma-na kû-babbar i-lâ-e

Eğer bir adam, birinci dereceden karısını boşarsa, 60 shekel gümüşü tartıp teslim eder.

10. AIV 246-249, BI 25-29. CIV 98¹⁰) tukum-bi nu-ma-su i-tag₄-tag₄ ½ ma-na kû i-lâe

Eğer o (adam) bir dulu boşarsa, 30 shekel gümüşü tartıp teslim eder.

11. AVI 250-254, BI 30-36) *tukum-bi nu-ma-su dub ka-kêšda nu-me-a lû ûr-ra-na ba-an-nâ kû nu-lâ-e*

Eğer bir adam resmi yazılı bir sözleşme (resmi nikah) olmadan bir dulla cinsel münasebete girerse, o, hiçbir şekilde gümüş tartıp teslim etmez (boşanma anlaşması olarak).

12. AVI 267-269, BI 37) *tukum-bi [(gap of about 10 lines) ...] xx [x] x bi lû x x x x*

Eğer [...]

13. AVI 270-VII 280, BII 1-2) *tukum-bi nam-x-x lû lû-ra in-da-ab-lâ ^dId-lû-ru-gû-sê in-tûm ^dId-lû-ru-gû um- dadag lû in-tum-mu (...) 3 gin kû¹¹ i-lâ-e*

Eğer bir adam başka bir adamı suçlarsa... ve onu kutsal nehir Ordeal'a götürür fakat kutsal nehir Ordeal onu (suçlanana) aklarsa, onu nehre götüren kişi (suçlayan) 3 *shekel* gümüşü tartıp teslim eder.

14. BII 3-12) *tukum-bi dam gurus-a-da ûr-ra nâ-a lû i-da-lâ Id-dê û-um- dadag lû i-da-lâ-[a] 1/ 3 SA [kû] i-[lâ- e]*

Eğer bir adam, genç bir adamın karısını rastgele cinsel ilişkide bulunmak suçuyla suçlarsa, fakat Ordeal nehri kadını aklarsa onu suçlayan adam 20 *shekel* gümüşü tartıp teslim eder.

15. BII 13-23) *tuk[um-bi] mi-ûs-[sa tur] ê û-[ûr-ra-na-ka] i-[in-ku₄] û-û[r dam-a-ni]êgir-[ni-ta] lû [ku-li-ni-ir] ba-a[n-na-sum] nig-[dê-a in-tûm-a-ni] a-râ [2-kam-ma] i-[na-lâ-e]*

Eğer bir damat, kayınpederinin evine [girerse] fakat sonradan kayınpeder [damadın karısına, damadın bir arkadaşını verirse] kayınpeder, reddedilmiş damadına, damat (eve gelirken) getirdiği ödeme bedelinin 2 katını tartıp teslim eder.

16. BII 24-34) *tuk[um-bi] x [...] x [...] ba- [...] ki-[...] i-[...] x [...] lu [...] x x [...] 2 gin[kû] i-n[a-lâ-e]*

Eğer [...] 2 *shekel* gümüşü tartıp teslim eder.

17. AVII 314-323) *[tukum-bi ...] gême [...] -a ki-sur-ra uru-na-ka ib-te-bal lû im-mi-gur lugal sag-ga-ke₄ lu im-mi- in-gur-ra [x] gin ku-babbar i-la-e*

Eğer bir köle, şehrinin sınırlarının ötesine gitmeye cüret ederse ve bir adam, köleyi efendisine geri getirirse, kölenin efendisi, köleyi getiren adama [x] *shekel* gümüşü tartıp teslim eder.

18. AVII 324-VIII 330, BII 35-41¹³) *tukum-bi [lû lû-ra ...]-a-ni [gi]ri-ni in-ku₅ 10 gin kû-babbar i-lâ-e*

Eğer [bir adam], [başka bir adamın...] ayağını keserse 10 *shekel* gümüşü tartıp teslim eder.

19. AVIII 331-338) *tukum-bi lû lû-ra ^{gist}tukul-ta gir-pad-du al-mu-ra-ni in- zi-ir 1 ma-na kû-babbar i-lâ-e*

Eğer bir adam, başka bir adamın kemiğini bir sopayla kırarsa, 60 *shekel* gümüşü tartıp teslim eder.

20. AVIII 339-344, BII 42-47) *tukum- bi lû lû-ra x-x-ta kiri₄-ni in-ku₅ 2/3 ma-na kû-babbar i-lâ-e*

Eğer bir adam, başka bir adamın burnunu keserse..., 40 *shekel* gümüşü tartıp teslim eder.

21. AVIII 345-349, BII 48-54) *tukum- bi [lû lû-r)a [...-t)a [in-ta]-ku₅ [...]-âm [x gin kû-â]m [i-lâ]-e*

Eğer [bir adam], [başka bir adamın...] keserse, [o (adam)] [x *shekel* gümüşü] tartıp teslim eder.

22. BII 55-III 4) *[tukum]-bi [lû lû-ra ...-t)a z[û-ni] i[n-...] 2 g[in kû-âm] i-[lâ-e]*

Eğer [bir adam, başka bir adamın] dişini kırarsa [...], 2 *shekel* gümüşü tartıp teslim eder.

23. BIII 5) *tu[kum-bi ...]*

Eğer [...]

24. BIII 34-44) *[tukum-bi ...]-a ha-ba- tûm-mu tukum-bi gême nu-tuku 10 gin kû-babbar-âm hê-na-lâ-e tukum- bi kû nu-tuku nig-na-me «nu» na- ab-sum-mu*

[Eğer...], o, [bir köle kadını] getirir; Eğer köle bir kadına sahip değilse onun yerine 10 *shekel* gümüşü tartıp teslim eder; Eğer gümüşü de yoksa, o, ne kadarı varsa onu verir.

25. BIII 45-51) *tukum-bi gême lû nin- a-ni-gin₇ dim-ma-ar âs i-ni-dug₄ 1 sila mun-âm ka-ka-ni i-sub₆-bê*

Eğer bir köle kadın birini lanetler ve bunu hanımefendisinin yetkisiyle yaparsa, dili (köle kadının) bir *sila* tuzla ovalanır.

26. BIII 52-55) *tukum-bi gême lû nin- a-ni-gin₇ dim-ma-ar in-ni-ra [...]*

Eğer köle bir kadın birine vurur ve bunu hanımefendisinin yetkisiyle yaparsa, [...]

27. BIV x-33) *[tukum-bi ... x] x x x*

[Eğer...]

28. BIV 34-40) *tukum-bi lû lû-ki-inim- ma-sê ib-ta-ê lû ni-zuh ba-an-ku₄ 15 gin kû-babbar-âm i-lâ-e*

Eğer bir adam, kendisini şahit olarak takdim ederse, fakat onun aslında yalancı şahit olduğu kanıtlanırsa, 15 *shekel* gümüşü tartıp teslim eder.

29. BIV 41-46) *tukum-bi lû lû ki-inim- ma-sê ib-ta-ê nam-erim-ta e-gur nig-di-ba en-na-gâl-la ib-su-su*

Eğer bir adam, kendini şahit olarak takdim ederse, ancak yemin etmeyi reddederse, davanın konusu her ne olursa olsun tazminat ödeyecektir.

30. BIV 47-V 1) *tukum-bi^{a-sâ}asa₅ lû nig- â-gar-sê lû i-ak ba-an-uru₄ di bi-dug₄ gû in-ni-sub lû-bi â-ni ib-ta-an-e₁₁- dê*

Eğer bir adam başkasının haklarını ihlal ederse ve başka bir adamın arazisini ekip biçerse ve (kendinde bulduğu mahsulün hasat hakkını güvence altına almak için) (arazi sahibinin) (tarlasını) ihmal ettiğini ileri sürerek dava açacak olursa, adam (hasat eden) (mülk sahibine) ceza olarak masraflarının ödemesini yapar.

31. BV 2-7) *tukum-bi^{a-sâ}asa₅ lû lû a-da bi-GUB a-sâ 1 iku 3 se-gur i-âg-gâ*

Eğer bir adam başka bir adamın tarlasının su basmasına (?) sebep olursa, her 100 sars tarla başına 900 *silâ* tahıl tartıp teslim eder.

32. BV 8-17) *tukum-bi lû lû ,^{a-sâ}asa₅ apin-lâ-sê i-na-sum nu-un-uru₄ sâ- su-ga i-gar 1 iku 3 se-gur i-âg-gâ*

Eğer bir adam başka bir adama ekip biçmesi için tarlasını verir, o adam tarlayı ekip biçmezse ve arazinin çoraklaşmasına sebep olursa her 100 sars arazi için 900 *silâ* tahılı ölçüp ayırır.

33. BV 18-20) *tukum-bi lû lû [...]-a [(break of about 25 lines)]*

Eğer bir adam... başka bir adamın...

37. BVI 1) *[...] i-na-lâ-e¹⁶*

[...] o, ölçüp teslim etmeli.

EK C: Ana-İttişu Kanunları- Transkripsiyon ve Türkçe tercümesi

Kanun Maddeleri

Lev. VII, Kol. III

23.tukum-bi dumu-ad-da-na-ra

Akk.) *šum-ma ma-ru a-na a-[bi-šu]*

24.ad-da-mu nu-me-a

Akk.) *ul a-bi a[t-ta]*

25.ba-an-na-an-dug₄

Akk.) *iq-ta[b]i*

26.dubbin mi-ni-in-AG-a

Akk.) *ú-g[al-la]-ab-su*

27.gàr-ra-aš mi-ni-in-dù-e

Akk.) *abu-bu-[ut]-tum i-ša-ak-kán-šú*

28.ù kù-babbar.GA.aš mi-ni-in-sum

Akk.) *ù a-na kaspi i-nam-din-šú*

Eğer bir evlat, babasına babam değilsin derse, onu (babası) traş edecek ve ona kölelik damgası vuracak, gümüş karşılığı onu verecektir (satacaktır.)

29.tukum-bi dumu ama-na-ra

Akk.) *šum-ma ma-ru a-na um-mi-šú*

30.ama-mu nu-me-en ba-an-an-dug₄

Akk.) *ul um-mi at-ta iq-ta-bi*

31.kiši₄-a-ni dubbin-ù-bí-in-si-eš

Akk.) *mu-ut-ta-as- su ú-gal-bu-ma*

32.uru^{ki}-a-mi-ni-ib-nígin-e-[n]e

Akk.) *a-la-am ú-sà-ah-ha-ru-šu*

33.ù é-ta ba-ra-DUL+DU-[d]è

Akk.) *ù i-na biti ú-še-šu-šu*

Eğer bir evlat, anasına, sen benim anam değilsin derse, yarı kafasını traş edecekler, onu şehrin etrafında dolaştıracaklar ve evden kovacaklardır.

34.tukum [b]i

Akk.) šum-ma

35.*ad-da dumu-n[a-r]a*

Akk.) a-bu ana ma-ri-šu

36.*dumu-mu nu-me-en*

Akk.) ul ma-ri at-ta

37.*ba-an-na-an-dug₄*

Akk.) iq-ta-bi

38.*é-ingar-ta*

Akk.) ina biti u i-ga-rum

39.*ba-ra-DUL+DU-dè*

Akk.) i-te-el-l[i]

Eğer bir baba, evladına sen benim evladım değilsin derse, evi ve duvarı kaybedecektir. (evden ve evin çevresinden mahrum olacaktır.)

40.*tukum-bi*

Akk.) šum-ma

41.*ama dumu-na-ra*

Akk.) um-mu a-na ma-ri-šu

42.*d[umu-m]u nu-me-en*

Akk.) ul ma-a-ri at-ta

43.*[ba-an-n]a-an-dug₄*

Akk.) iq-ta-bi

44.*[é ní-g-g]^ú-na-ta*

Akk.) ina biti u u-na-a-ti

45.*[ba-ra]-DUL+DU-dè*

Akk.) i-te-el

Eğer bir ana evladına, sen benim evladım değilsin derse, evi ve eşyayı kaybedecektir. (evden ve eşyadan mahrum olacaktır.)

Kol. IV

1.*tukum-bi*

Akk.) šum-ma

2.*dam-e dam-na*

Akk.) aš-ša-ta mu-us-sa

3.hul-ba-an-da-gig-a-ni

Akk.) i-zi-ir-ma

4.dam-mu nu-me-en

Akk.) ul mu-ti at-ta

5.ba-an-na-an-dug₄

Akk.) iq-ta-bi

6.id-da-še

Akk.) a-na na-a-ri

7.ba-an-sù-m-mu

Akk.) i-na-ad-du-šu

Eğer bir kadın, kocasından nefret edip, sen benim kocam değilsin derse, onu (kadını) nehre atacaklardır.

8.tukum-bi

Akk.) šum-ma

9.dam-e dam-na-ra

Akk.) mu-tu a-na aš-ša-ti-šu

10.dam-mu nu-me-en

Akk.) ul aš-ša-ti at-ta

11.ba-an-na-an-dug₄

Akk.) iq-ta-bi

12.1/2 ma-na kù-babbar-ta ì-lá-e

Akk.) 1/2 ma-na kaspa i-ša-q-qal

Eğer koca karısına, sen benim karım değilsin derse, gümüşten 1/2 mana tartacaktır.

13.tukum-b[i]

Akk.) šum-ma

14.lú sag-gá-e

Akk.) a-wi-lum

15.lú-hun-gá-e-dè

Akk.) ar-da i-gu-ur-ma

16.ba-BAD ba-an-záh

Akk.) im-tu-ut ih-ta-liq

17.ugu-bi-an-dé-e

Akk.) it-ta-ba-ta

18.gán-la-ba-an-dag

Akk.) it-ta-pa-ar-ka

19.ù tu-ra ba-ab-AG

Akk.) ù im-ta-ra-su

20.á-bi ud-l-kám

Akk.) i-di-šu ša ú-ma-kal

21.bán-še-ta-àm

Akk.) BÁN.TA.AM še-am

22.an-ág-ág

Akk.) i-ma-an-da-ad

23.sa-dir-šu ŠĪ-ma (: āmurma?) la ur-ri sag-ba ma-mi-tú

Eğer bir adam bir işçi (köle) kiralarsa, (o) ölür (veya) kaybolur (veya) kaçarsa, işi terk ederse veya hastalanırsa, bir günlük emeği karşılığı bir BAN arpa sayacaktır. (verecektir.)

Assur Nüshası:

Kol. III

1.tuk[um-bi]kù-g[a la-ba-an-lá-e]

Akk.) [...]

2.KĪ-LAM[a]l-gin a-d[im]

Akk.) [...]

3.še ba-na-ab-ág-e

Eğer gümüş tartamazsa, gündelik olarak ona arpa tartacaktır.

4.tukum-bi še la-ba-an-ág-[e]

Akk..) [...]

5.máš 1.gur-še-ta-àm

Akk.) ši-[bat...]

6.1(PĪ) IV (BÁN)-še-ta-àm

Akk.) ú-x[..]

7.ba-ab-dah-e

Akk.) še-am i-[ša-ab]

Eğer arpa tartamazsa (tartacak arpası yoksa) her GUR arpaya faiz olarak 10 BAN arpa ilave edilecektir.

8.tukum-bi kù-ga nu-un-lá-e

Akk.) šum-ma kasp[a la i-šaq-qal]

9.še ba-ra-bal mu-bal-šè

Akk.) še-um it-ta-ba[l-ki-it]

10.še ù máš-bi

Akk.) i-na šat-t[i e-rib-ti]

11.an-na-ab-ag-e

Akk.) še-am[u ši-bat-su i-ma-da-ad]

Eğer gümüş tartamazsa, arpa da yoksa, gelecek yılda arpa ve faizi sayacaktır.

12.tukum-bi kù-ga á-gál šum-ma []

13.máš.1 ma-na XII.gin kù.babbar si-bat 1[ma-na XII šeql]

14.ba-ab-dah-e ká[s-pa i-sa-ab]

Eğer gümüş varsa, 1 mana 12 şeql gümüşü faiz olarak ilave edecektir.

15.tukum-bi šum-ma

16.kù-ga la-ba-an-lá-e

17.1 gin.kù-bab[bar] [...]

18.1 gur-še-ta-[àm] [...]

19.an-ág-[e] [...]

Eğer gümüş tartamazsa, 1 şeql gümüş için 1 GUR arpa ölçecektir.

EK D: Lipit İştar Kanunları- Transkripsiyon ve Türkçe tercümesi

Kanunlar

Prolog

Kol. I

1-19

[u₄-an]-gal [a-a dingir-re]-ne-ke₄ [^dEn]-lil [lugal kur-kur]- ra-ke₄ [en nam-tar]- re-dê [^dNin]-i-si-na [dumu A]n-na- ra [nin s]un₅-na [nam-nir-gâ]l-la-ni-sê [ib-s]i-hûl-la [i]gi-bar zalag-ga- ni-sê mu-un-si-in gâ-gâ-1i-si-in^{ki} in- dub-ba An-nê gar-ra-na bala sa₆ -ganam-lugal Ki-en-gi [Ki]-uri im-ma-an-sum-mu-us-a

Vaktaki büyük Anum, tanrıların atası Enlil memleketlerin kralı kesin hükümleri yapan bey, Nin-in-sina'ya Anum'un kızı ...ona...onun...-ne doğru.....sevinç ile parlak başına doğru...ona verdi, Anum tarafından kurulmuş olan etrafı toprak duvarla çevrili Isin şehrini Sümer ve Akkad'da uygun saltanat yıllarını ona verdikleri zaman,

20-37

u₄-ba ^dli-pi-it-is₄-tar sipad-giš-tuku mu-pàd-da ^dnu-nam-nir-ra níg-si-sá kalam-ma-gá-gá-dê I.AN.UTU ka-ta ku₆-lam-e-dê níg-erim nig-á-zi giš-tukul gi₄-gi₄-dê ki-en-gi ki-uri kuš-ba du₁₀-ge-dê an-ne ^den-lil-le ^dli-pi-it-iš₄-tár nam-nun-kalam-ma-šê mu-un-pàd-dê-eš-a-ba

Lipit-İştar, akıllı çoban adı seçildiği zaman tanrı Nunamnir tarafından memlekete adaleti koymak için, ağızdan şikayetleri yok etmek için düşmanlığı ve kötülüğü silahla geri çevirmek (karşı koymak) için Sümer ve Akkad'ların bedenlerini hoş etmek için (huzur getirmek için) Anu ve Enlil, Lipit-İştar'ı memleketin prensliğine tayin ettiklerinde

38-55

ud-ba ^dLi-pi- it-Istar sipa sun₅-na Nibru^{ki} engar zi Ūri^{ki}-ma mus-nu-tum-mu Eridu^{ki}-ga en me-te Unu^{ki}-ga [lugal] I-[si-in^{ki} na lu]gal Ki-e[n-gi Ki-uri s]a-ge- tú[m-a] ^dInanna-ka me-en inim ^dEn-lil-lâ-ta nig-si-sâ [Ki-e]n-gi Ki- uri [i-ni-i]n-gar-ra-as

O zaman (ben) Lipit-İştar, Nippur'un mütevazi çobanı Ur'un sadık çiftçisi Eridu'yu teketmeyen Uruk'un uygun beyi, Isin kralı Sümer ve Akkad kralı kalbine uygun olan ben, tanrıça İnanna'nın uygun olarak Enlil'in sözüne adaleti Sümer ve Akkad'da tesis ettim.

Kol. II

1-15

[ud-b]i-a [dumu-ni]ta dumu-munus [Nib]ru^{ki} [dumu- ni]ta dumu-munus [Ū]ri^{ki}-[ma] [du]mu-nita dumu-munus 1-si-in^{ki}-na [dumu]-nita dumu-munus [Ki- en]-

gi Ki-uri [lû gû-b]i-a [sudul(?)] nam-arad [hu-m]u-ni-ib-ak [am]a-ar-gi₄-bi [hu]-mu-gar ki-bi-sê hê-bi- dab₅

O zaman üzerlerine kölelik konmuş olan evlatlarının (kız ve erkeklerinin) Nippur'un, Ur'un evlatlarının (kız ve erkeklerinin) İsin'in evlatlarının (kız ve erkeklerinin) Sumer ve Akkad'ın evlatlarının özgürlüklerini, eşitsizliklerini.....lerini temin ettim.

16-24

dub²- sag-ta ad-da dumu-ne-ne-er hu-mu-ne-en-il dumu ad-da-b[i-ir] hu-mu-ne-e[n-il] ad-da dumu-ne-[ne-da] hu-mu-ne-gub-b[a-âm] dumu ad-da-bi-[da] hê-eb-da-gub-ba-âm

.....olarak babanın evladını desteklemesini, evladın babasını desteklemesini, babanın çocuklarıyla birlikte, çocuğun babası ile birlikte dayanışmasını (hakikaten) temin edenim, yerleştirenim ben.

25-40

ê ad-da ê [ses-ses-a-ka] dû-a-[bi] hê-su₈- ga-[âm] ^dLi-pi-it-Istar dumu ^dEn-lil-lâ me-en ê ad-da e ses-ses-a-ka 70 hê-gub ê gurus sag asa-ta itu-da ud 10-âm hê-gub [...] ... [...] ... [...] dam-lu [...] dumu-lû [...] a [...]

Baba evinde, kardeşler evinde onun yapılması için...yaptım (dua ettim?). Ben Lipit-İştar, Enlil'in oğlu, baba evine kardeşler evine 70'i getirdim. Bekar evine 10 ay için getirdim. (satır kırık) adamın karısı, adamın çocuğu

Kol. V ve VI (§1-2) kırıktır.

Kol. VII

§3

dumu-šakkanak dumu-šà-é-ga[l] dumu-nu-[banda] ...ni..

Vali'nin oğlu, saray memurunun oğlu, müfettişin oğlu.....

§4 Kırıktır.

Kol. XI

má... má ib-...

§5

tukum-bi lû-ù má in-hun kaskal KA.KA.DU.A in-na-an-gar ...kaskal-bil(?)

Eğer bir adam bir gemi kiraladıysa yola.....(sevkettiyse) koyduysa...

XII

níg-ba[...] ib-ba-an-[x]

Hediyeyi...yapacaktır.

§7

tukum-bi kiri₆-ni nukaribu-ra KU(?) -kiri₆ e₁₁-dè-dè in-na-an-sì nukaribu-ke₄ lugal-kiri₆-ra

Eğer bahçesini bir bahçıvana.....yetiştirmek için verirse bahçıvan bahçenin sahibine

(Ortalama olarak 33 satır eksiktir)

§8

tukum-bi lú lú-ù kiri₆-giš-gub-bu-dè ki-gal₆ in-na-an-sì

Eğer bir adam, bir adama ağaç dikmek için geniş tarla verirse

XIII

ki-gal₆-bi kiri₆-giš-gub-bu-dè nu-ni-in-til lú-kiri₆-in-gub-ba ki-gal₆-ba-ra-ab-tag₄-a-bi šà-ha-la-ba-ni-šè in-na-an-sì-mu

O işlenmemiş tarlayı, meyve bahçesi haline getirmeyi tamamlamazsa bahçeyi diken adama ağaç dikmekte ihmal ettiği kısmı, onun hissesinin bir bölümü olarak ona verecektir.

§9

tukum-bi lu-ù kiri₆-lú-ka ì-in-e₁₁ nam-IM-zuh-šè ba-dìb 10-gín-kù-babbar ì-lá-e

Eğer bir adam bir adamın bahçesine girerse hırsızlıkla yakalanırsa 10 şeqel gümüş tartacaktır.

§10

tukum-bi lú kiri₆-lú-ka giš in-sìg maš-ma-na-kù-babbar ì-lá-e

Eğer bir adam, bir adamın bahçesinden ağaç keserse ½ mana gümüş tartacaktır.

§11

tukum-bi lú é-e-ús-sa-ni ki-gal₆-lú al-tag₄ lugal-è-a-ke₄ lu(!)-ki-gal₆-ra ki-gal₆-zu al-tag₄ é-mu lú ì-burú-dè é-zu kala-ga-ab in-na-an-dug₄ inim-(i)nim-kéš-du-bi un-da-an-gi-en lugal-ki-gal₆-a-ke₄ lugal-é-a-ra níg-u-gu-dè-a-ni in-na-an-su-su

Eğer bir adamın evine bitişik olan, bir başka adamın ekilmemiş tarlası ihmal edilirse ve evin sahibi ekilmemiş tarlanın sahibine, senin tarlan ihmal edilmiştir, benim evime bir adam hırsızlık için girebilir, evini sağlamlaştırsın derse, bu sözleri doğrulandığında tarlanın sahibi, evin sahibi(nin) yok olan eşyalarını ona ödeyecektir.

§12

tukum-bi geme-arad-lú-ù šà-uru-ka ba-zah é-lú-ka aš-itu-àm ì-tuš-a ba-an-gi-en sag sag-gim ba-ab-si-mu

Eğer bir adamın erkek veya kadın kölesi şehrin içine kaçarsa başka bir adamın evinde bir ay kadar oturursa (bu) ispat edilirse köleye karşılık köle verilecektir.

§13

tukum-bi sag nu-tuku 15-gín-kù-babbar ì-lá-e

Eğer kölesi yoksa 15 şeqel gümüş tartacaktır.

§14

tukum-bi ìr-lú-ke₄ lugal-a-ni-ir nam-ìr-da-ni ba-an-da-gur lugal-a-ni-ir nam-ìr-da-ni

Eğer bir adamın kölesi efendisine köleliğini ödediyse, efendisine köleliğini

Kol. XIV

a-rá-2-àm un-ge-en ìr-bi al-búr-e

iki misli (ödediği) doğrulanırsa o köle serbest bırakılacaktır.

§15

tukum-bi mi-iq-tum ninda-ba-lugal-kám nu-ub-da-an-kar-re

Eğer miqtum(borç yüzünden köleliğe giren kimse) kral hediyesi ise o alınmayacaktır.

§16

tukum-bi mi-iq-tum ní-te-a-ni-ta lú-ù nu-ši-DU lú-bi nu-un-tag-tag ki-šà-ga-na-šè ha-ba-DU

Eğer bir miqtum (borç yüzünden köleliğe giren kimse) kendi isteği ile bir adama giderse o adam onu alıkoymayacaktır, gönlünün istediği yere gidebilir.

§17

tukum-bi lú lú-ù á-nu-gar-ra-ta inim-nu-zu-n[i] in-da-lál lú-bi nu-un-gi-en inim-in-da-lá-a nam-i-ni-tag-ba íb-íl-e

Eğer bir adam, bir adamı yetkisi olmaksızın (o adamın) bilmediği bir mesele için onu bağlarsa o adam (o iş için) zorlanmayacaktır. Onu bağladığı meselenin cezasını (birinci adam) çekecektir.

§18

tukum-bi lugal-é-a ù nin-é-a-ke₄ gu-un-é-a in-šub-bu-uš lú-kur-e in-íl mu-3-kám-ma-ka nu-ub-ta-è-e lu-gu-un-é-a in-íl-la é-bi ba-an-tu-mu lugal-é-a-ke₄ inim nu-um-gá-gá-a tu[kum]-bi lugal-é-a-ke₄

Eğer bir evin sahibi veya sahibesi evin vergisini vermezse ve bir yabancı adam onu verirse üç sene için (sahibini) ordan çıkaramayacaktır. Evin vergisini veren adam evi üzerine alacak evin sahibi (ise) şikâyetle bulunmayacaktır.

Kol. XV

§21 XV-41.

ninda-ba-é-ad-da-na-ka ba-an-na-ba-a ibila-ni-im ba-an-tumu

(Kadına) hediye edilen baba evinin hediyesini varis olduğu için (koca) alacaktır.

§22

tukum-bi ad-da-til-la DUMU.SAL-a-ni-ir nin-dingir SAL.ME ù nu-gig hé-a ibila-gin₇-nam é-ni tuš-e-dè

Eğer baba hayatta ise ister yüksek sınıftan bir rahibe ister din sınıfından diğer bir rahibe olsun kızı varis gibi kendi evinde oturacaktır. Eğer hayatta olan babasının evinde kız evladı...(satır kırık)

Kol. XVI

§24

[tuk]um-bi [dam-e]gir-ra [ba?-]an-tuku-a [du]mu in-ši-in-tu-ud sag-rig₇ é-ad-da-na-ta mu-un-tùm-ma dumu-na-ka dumu-dam-nitalam ù dumu-dam-egir-ra ní-ga-ad-da-ne-ne ur-a-sí-ga-bi i-ba-e-ne

Eğer evlendiği sonraki eş ona çocuk doğurursa (kadının) babasının evinden getirdiği başlık çocuklarına, önceki eşin çocuğu ve sonraki eşin çocuğu ise (yalnız) babalarının malına eşit olarak aralarında bölüşeceklerdir.

§25

tukum-bi lú-ù dam in-tuku dumu in-ši-in-tu-ud dumu-bi i-ti ù geme lugal-a-ni-ir dumu in-ši-in-tu-ud ad-da-a geme ù dumu-ne-ne ama-ar-gi₄-bi in-gar dumu-geme-ke₄ dumu-lugal-a-na-ra é nu-un-da-ba-e

Eğer bir adam bir kadın alırsa (evlenirse) (kadın) ona çocuk doğurursa çocukları hayatta ise ayrıca bir cariye, efendisine çocuk doğurursa baba, cariye ve çocuklarına özgürlüklerini verirse cariyenin çocukları efendisinin çocukları ile evi bölüşmeyeceklerdir.

§26

[tu]kum-bi [dam-]nitalam-a-ni [ba?-]ug₆ [eg]ir-dam-a-na-ta [geme-]ni nam-dam-šè

Kol. XVII-1

[ba-]an-tuku-tuku [dumu-]dam-[nitalam-a-na] ibi[la-ni i-me-eš] dumu-[geme] lugal-a-ni-ir in-ši-in-tu-ud dumu dumu-ŠÈ gim-n[am] é-a-ni ib-šár-r[i]

Eğer ilk karısı ölürse, karısından sonra cariyesini karılığa alırsa, ilk karısının çocukları onun verişleridir. Cariyenin efendisine doğurduğu çocuklar çocuk gibidirler evde yetiştirileceklerdir.

§27

tukum-bi lú-ù dam-a-ni dumu nu-un-ši-in-tu-ud kar-kid-da tillá-a dumu in-ši-in-tu-ud kar-kid-ba še-ba i-ba túg-ba-ni in-na-ab-si-mu dumu kar-kid-dè in-ši-in-tu-ud-da ibila-ni i-me-en ù dam-a-ni a-na-ti-la-aš kar-kid dam-nitalam-ra é-a nu-mu-un-da-an-tuš

Eğer bir adamın karısı ona çocuk doğurmazsa, bir sokak kadını (fahişe) ona çocuk doğurursa bu sokak kadını için arpa tayını, yağ tayını ve onun elbise tayını ona temin edecektir. Sokak kadınının ona doğurduğu çocuklar onun varisleridirler. Fakat karısı yaşadıkça sokak kadını ilk karısı ile birlikte evde oturmayacaktır.

§28

tukum-bi lú-ù dam-nitalam-a-ni igi-ni ba-ab-gi₄..ba-an-lá-lá [é?]-]ta nu-ub-ta-è dam-a-ni dam-galam-n[a?] ba-an-tuku-a dam-egir-ra dam-nitalam in-il-il

Eğer bir adam ilk karısından yüzünü çevirdiyse.....(kadın) evden çıkmadıysa kıymetli eş olarak evlendiği karısı ikinci karıdır, ilk karısına bakacaktır.

§29

tukum-bi mussa-dumu é-ur₇-ra-na-ka i-in-tu níg-mussa in-ag eğir-bi-ta im-ta-an-è-eš dam-a-ni ku-li-ni-ir ba-na-an-sí-uš níg-mussa-in-tum-a-ni in-na-ab-ba-e-ne dam-bi ku-li-ni nu-un-tuku-tuku

Eğer damat kayınpederinin evine girer, damatlık hediyesi yaparsa, sonra (evden) onu kovalarsa ve eşini düşmanına verirlerse götürdüğü damatlık (nişanlık) hediyesini ona (geri) verecekler, eşini düşmanı alamayacaktır.

§30

tukum-bi gurus-dam-tuku kar-kid-de(!) tillá-a in-tuku-àm kar-kid-bi-ir nu-un-ši-gur-ru-da di-kud-e-ne in-na-an-eš eğir-bi-ta dam-nitalam-a-ni ba-an-tag₄ kùg...tag₄

Eğer karısı olan genç bir erkek bir sokak kadını alırsa, sokak kadınına dönmemesini hakimler emrederlerse ondan sonra ilk karısını boşarsa, para...boşanma verecektir.

Kol. XVIII

§31

...in-na-an-si eğir-ad-da-ús-a-ta ibila-e-ne é-ad-da i-ba-e-ne ha-la-é-a nu-un-ba-e-ne inim-ad-da-ne-ne a-a nu-un-šeg₆-šeg₆

-dört satır kadar eksik.

.....ona verirse babanın ölümünden sonra varisler baba evini bölüşeceklerdir. (fakat) evin hissesini bölüşmeyecekler²⁷, babalarının sözüne itaatsizlik etmeyeceklerdir.

§32

tukum-bi ad-da-ti-la dumu-šeš-gal-a-ni-ir níg-mussa in-na-a[n-gar] igi-ad-da-ti-l[a-šè] dam ba-an-[tuku] eğir-ad-da-ta ibila...(20-36 satırları kırık) 37) é-nu-un-ba-a un-gi-en 10-gín-kù-babbar i-lá-e

Eğer baba hayatta iken büyük kardeşe (büyük oğlu için) damatlık hediyesini (bir kenara) koyduysa (ve) hayatta olan babanın önünde (zamanında) (büyük kardeş)

²⁷ İkinci derecedeki varislerden bahsetmektedir. Bu hisseler tekrar bölüşülmeyecektir.

evlenirse babanın (ölümünden) sonra varis -17 satır eksik- evin bölüşülmediği (eğer) doğrulanırsa 10 şeşel gümüş tartacaktır.

§34

40) *tukum-bi lú-ù gud in-hun sa-sal-KU-a bı-in-sír igi-3-gál-šam-ma-kám i-lá-e*

Eğer bir adam, bir öküz kiralarsa sırtını boyunduruktan dolayı zedelerse fiyatının üç katını tartacaktır.

§35

tukum-bi lú-ù gud in-hun igi-bi in-hul šu-ri-a-šam-ma-kám i-lá-e

Eğer bir adam öküz kiralarsa, (onun) gözüne zarar verirse fiyatının yarısı kadar tartacaktır.

§36

tukum-bi lú-ù gud in-hun si-bi íb-ta-an-tar igi-4-gál-šam-ma-kam i-lá-e

Eğer bir adam öküz kiralarsa, boynuzunu kırarsa fiyatının ¼ ünü ödeyecektir.

§37

tukum-bi lú-ù gud in-hun kun-bi íb-ta-an-hul igi-4-gál-šam-ma kám i-lá-e

Eğer bir adam öküz kiralarsa kuyruğunu zedelerse fiyatının ¼ ünü ödeyecektir.

Epilog

Kol. XIX

Baştan 4-5 satır kırık.

XIX-(6-17)

[inim-gi]-na^dutu-ta [ki-]en-gi ki-uri di-gi-na hé-bı-díb ka-ta-è^den-líl-ta^dli-pí-it-iš₄-tár dumu^den-líl-lá-me-en níg-erím níg-á-zi KA-gi hé-mi-gi₄ ír a-nir I.AN.UTU DI-bi níg-gig-ga hé-ni-tu níg-zi níg-gi-na pa-è^dhé-mi-ag kuš-ki-en-gi-ki-uri hu-mu-dùg

Sümer ve Akkad'da tanrı Utu'nun doğru sözlerinden (ona uygun olarak) gerçek adalete bağlı olunsun. Enlil'in ağzından çıkan (sözlere uyarak) Ben Enlil'in oğlu Lipit-İştár, düşmanlık ve isyanı..... geri döndürdüm (ortadan kaldırdım) ağlama, şikâyet ve feryatları..... yasak hale soktum. Gerçek ve doğruluğu tecelli ettirdim. Sümer ve Akkad'lıların bedenini hoş ettim.

18-35 kırık.

36-58

u₄ níg-gál-ki-en-gi-ki-uri i-ni-in-gar-ra-a na₄-bi ki hé-im-ma-ni-tag₄ lú-á-níg-hul-dím-ma nu-ub-ši-ág-gá-a níg-dím-ma-mu nu-ub-zi-ri-a mu-sar-ra-ba šu bí-íb-ur₃-a mu-ni li-bi-ib-sar-ri-a nam-ti-zi-ud-sù-gál sag-e-eš hé-rig₇-ga é-kur-ra gu-an-še hé-ni-in-zi sag-ki-zalag-ga^den-líl-lá-ka an-ta hé-ib-gi₄ lú-á-níg-hul-dím-ma íb-ši-ág-gá-a níg-dím-ma-mu íb-zi-ri-a é-níg-gar-ra i-ni-tu-tu ki-gub-ba-bi íb-kúr-ru-a

mu-sar-ra-ba šu bí-ib-ur₃-ru-a [mu-]ni bí-ib-sar-ri-a [AS.BAL-ba-]ke₄-eš lú-kúr [šu-ba-an-]zi-zi-a [lú-ba]..hé-a ...[hé]a

Sümer ve Akkad'ın zenginliğini sağladığım zaman bu steli buraya diktim. Kötü bir iş (bununla ilgili olarak) yapmayacak olan kimseye benim eserime zarar vermeyecek olana kitabeyi tahrip edip kendi adını oraya yazmayacak olana uzun günlerin hayatı ve nefesi başına olsun (hediye edilsin). Mabette göğşe doğru boynu yükselsin. Enlil'in parlak başı gökten ona dönsün. Ona kötülük yapan kimse eserime zarar veren kimse bu nesnenin bulunduğu eve giren kimse onun dikili bulunduğu kaideyi değiştiren kimse onun yazıtını bozan (ve) kendi [adını] yazan kimse (veya) bu lanetten dolayı kendi yerine başkasını koyarsa, o adam (ister)...olsun (ister)...olsun

XX

(8-16)

*...-ka ...[ha-]ba-an-da-an-kar ...-na ù-mu-na-ni-in-tu ...[a?]-]ni nam-me
...^dašnan-^dsumugan-[e?] [en-hé-gál]-la-ke₄-ne [h-]a-ba-an-da-an[kar-]ri-eš ...-ni
...-ne*

.....ondan alsın.....bolluk efendileri olan tanrı Aşnan ve Sumugan ondan olsunlar.

17-34

Kırık

(35-51)

níg-?-a?...il-la-na KA h[é-i]m-mi-ib-gi₄-gi₄ dutu di-kud-an-ki-ke₄...-ka-mah-da [ha-b]a-an-da-an-kar..-ma-na ..-na-ni suhuš-bi ...-ni-a...?-?-?...ki...DUL.DUL-ra hé-en-šed ma-da-na suhuš-bi na-an-gi-ni lugal-bi nam-me ^dnin-utta [ur-sa]g-kala-ga [dumu-^den-lí]l-lá ...RU-bi

...yok etsin. Yerin ve göğün hakimi olan tanrı Utu...büyük...alsın. Memleketin temeli sağlam olsun. Kralın her kim olursa olsun Ninurta kuvvetli kahraman Enlil'in oğlu.....

EK E: Ešnunna Kanunları- Transkripsiyon ve Türkçe tercümesi

Kanun Maddeleri

Prolog (A I 1-7).

- 1) [.....]. *ud-21-kam*
[.....]..21.gün
[.....]^m. *Bı-la₅-ıla^{la}-a-ma*
[.....]Bilalama
[.....] *nam-lugal-Êš-nun-na^{ki}*
[.....]Ešnunna krallığı
[.....a]*lan é-ad-da-ani-šé*
[.....]heykel, babasının evine doğru
- 5) [.....] *ra-ám Šú-pu-ur-^dŠamaš^{ki}*
[.....]Şupur-^dŠamaš
[.....] *x x id idiglat mu.l-kam^{gis}tukul-kalag-ga ba-an-tuš*
[.....] Dicle Nehri... kuvvetli silahın yerleştirildiği

§ 1 (A I 8-17).

- 1 kúr še' um a-na 1 šeql kaspim*
1 kur²⁸ arpa 1 šeql²⁹ gümüşe
- 3 qa iá-sag a-na 1 šeql kaspim*
3 qa³⁰ baş yağı (iyi yağ) 1 šeql gümüşe
- 10) *1 sūt 2 qa ia.giš a-na 1 šeql kaspim*
1 sūt³¹ 2 qa bitki yağı 1 šeql gümüşe
- 1 sūt 5 qa iá-šah a-na 1 šeql kaspim*
1 sūt 5 qa domuz yağı 1 šeql gümüşe
- 4 sāt iá-esira-na 1 šeql kaspim*

²⁸ 1 kurrum=300 litre

²⁹ 1 šeql=1/3 gr.

³⁰ Qa=(-gu)=1 litre

³¹ 1 sutum=10 litre

4 sat³² katran 1 šeql gümüſe

6 ma-na ſipātum a-na 1 šeql kaspim

6 mana³³ yün 1 šeql gümüſe

2 kúr tābtum a-na 1 šeql kaspim

2 kur tuz 1 šeql gümüſe

15) 1 kúr x x a-na 1 šeql kaspim

1 kur x x 1 šeql gümüſe

3 ma-na erûm a-na 1 šeql kaspim

3 mana bakır 1 šeql gümüſe

2 ma-na erûm ma-ſum a-na 1 šeql kaspim

2 mana taſfiye edilmiſ bakır 1 šeql gümüſe

§ 2 (A I 18-20).

1 qa iá-giſ ſa ni-ís-ha-tim 3 sāt ſe-ſu

1 qa bitki yağı-iskarta 5 sat arpaya

1 qa iá-ſah ſa ni-ís-ha-tim 2 sāt 5 qa ſe-ſu

1 qa domuz yağı-iskarta 2 sat 5 qa arpaya

1 qa iá-esır ſa ni-ís-ha-tim 8 qa ſe-ſu

1 ga katran-iskarta 8 qa arpaya

§ 3 (A I 21-23).

21) iſſubbum qá-du-um alpr^{ha}- ſa ù re-di- ſa ²²1 massiktum 4 sāt ſe'um idi- ſa ſum-ma kaspum 1/3 ſiqlim di- ſa ²³ka-la u₄-mi-im i-re-de-e-ſi

1 yük arabası, emeği (kirası)³⁴ öküzleri ve sürücüsü ile (birlikte) 1 massiktum³⁵ 4 sat arpaya. Eğer gümüſ (ödencekse) emeği 1/3 ſeqeldir. Onu bütün gün sürebilecektir.

§ 4 (A I 23-24)

i-di iſeleppim 1 kurrum^{um} 2 qa ²⁴ù sāk 1 qa idi mallāhim ka-la u₄-mi i-re-de-ſi

1 geminin kirası 2 qa'sı 1 ku'dan ve gemicinin kirası 1 sat 1 qa'dır. Bütün gün sevkedecektir. (Kullanacaktır)

³² 1 sat=(?)

³³ 1 mana=1/2 kgr.

³⁴ â-bi=emek, kira

³⁵ massiktum=60 qa

§ 5 (A I 25-26)

²⁵šum-ma mallāhum i-gi-ma ^{iš}eleppam ut-ta₄-eb-bé ²⁶ma-la ú-te-eb-bu ú-ma-al-la

Eğer gemici ihmal ederse ve gemiyi batırırsa, bütün batırdıklarını ödeyecektir.

§ 6 (A I 27-28)

²⁷šum-ma awīlum i-na nu-la-a-ni ^{iš}eleppam la ša-at-tam ²⁸iš-ša-ba-at 10 šiqil kaspam išaqqā

Eğer bunalım içinde olan bir adam onun olmayan (kendine ait olmayan) bir gemiyi zaptederse 10 şeql gümüş ödeyecektir

§ 7 (A I 28-29)

2 šat še'um idi eššedim ²⁹šum-ma kaspum 12 uttēti idi-šu

Harmancının emeği 2 sat arpa, eğer gümüş (ödeyecekse), emeği 12 uttetu³⁶ (dane) dir. (12 dane ağırlığı gümüştür)

§ 8 (A I 29)

1 sūtum še'um idi za-ri-i

1 sutum arpa, savurucunun emeğidir.

§ 9 (A I 30-34)

³⁰awilum 1 šiqil kaspam a-na e-še-di ^{awe1}agrim³¹ i-na-di-in-ma šum-ma re-su la ú-ki-il-ma ³²[e]-še-dam e-še-dam la e-ší-su 10 šiqil kaspam ³³[išaq]qal 1 sūtum 5 qa idam irašši ù ušše ³⁴[ù še-] ia-tùg-ba i-ta-a-ar

(Eğer) bir adam 1 şeql gümüşü harman yapmak için bir kiralık adama (işçiye) verir ve o adam onun emrinde çalışmazsa ve harmanı her yerde harmanlamazsa 10 şeql gümüş ödeyecektir. 1 sutum 5 qa, emeği karşılığını alacak (işten) çıkacaktır. Arpa, yağ, kumaş tayınını geri verecektir.

§ 10 (A I 34-35)

1 sūtum še'um idi imerim ³⁵ù 1 sūtum še'um idi re-di-šu ka-la u₄-mi –im i-re-de-šu

1 sutum arpa, eşiğin emeği, 1 sutum arpa, sürücüsünün emeği, bütün gün onu sürecektir (kullanacaktır)

§ 11 (A I 36)

³⁶idi ^{awel}agrim 1 šiqilum kaspum ukulle-šu uttetum ³⁷warham işten i-la-ak

Kiralık işçinin emeği 1 şeql gümüş, onun yiyeceği 1 uttetum (gümüş), 1 ay çalışacaktır.

³⁶ Uttetu=dane

§ 12 (A I 37-40; B I 1-3)

awilum ša i-na eḡel muškēnim ³⁸*i-na ku-ru-lim i-na mu-uš-la-lim i-š-ša-ba-tu* ³⁹*10 šiqil kaspam išaqqal ša[i-na mu-š]/i-im i-na ku-ru-lim* ⁴⁰*i-š-ša-ba-tu i-ma-a-(at) ù-ul i-ba-lu-ut*

Bir adam ki³⁷ muškenum'un tarlasında, ekin desteleri arasında öğle (uykusu) saatinde yakalanır, 10 seḡel gümüş ödeyecektir, gece vakti ekin desteleri arasında yakalanırsa ölecektir, yaşamayacaktır.

§ 13 (A I 41-42; B I 4-7)

⁴¹*awilum ša i-na bitim ša muškēnim i-na bitim i-na mu-uš-la-lim* ⁴²*[i-š-ša-ab-ba-tu 10 šiqil kaspam išaqqal š]a i-na mu-ši-im [i-na bitim i-š-ša-ab-ba-tu i-ma-a-at ù-ul i-ba-al-lu-ut]*

Bir adam ki bir muškenum'un evinde, ev içinde, öğle (uykusu) saatinde yakalanır, 10 seḡel gümüş ödeyecektir. Geceleyin ev içinde yakalanırsa ölecektir, yaşamayacaktır.

§ 14 (B I 8-9)

idi ^{awel}*x x 5 šiqil kaspam li-bil-ma 1 šiqlum idi-šu 10 šiqil kaspam li-bil-ma 2 šiqlan idi-šu*

.....adamın emeḡi 5 seḡel gümüş getirirse (o zaman) karşılık ücreti 1 seḡel gümüştür 10 seḡel gümüş getirirse, karşılık ücreti 2 seḡel'dir.

§ 15 (B I 10-11)

i-na ga-ti ^{sag}*wardim ù amtīm tamkārūm ù sa-bi-tum kaspam še-a-am šipātim iá-giš a-di ma-di-im ù-ul i-ma-ha-ar*

Bir tüccar ve bir meyhaneci kadın, bir erkek kölenin ve bir kadın kölenin elinden gümüşü, arpayı, bitkisel yaḡı tüketinceye kadar almayacaktır.

§ 16 (A II 1; B II 12)

¹*mar awilim la zi-/zu ù* ^{sag}*wardum ú-ul iq-gí-a-ap]*

Mirastan (henüz hissesini) almamış bir adamın oḡlu(na) veya bir köleye güvenilmeyecektir.

§ 17 (A II 2-4; B I 13-15).

²*mar awilim a-na bit e[-mi-im ter-ha-tam li-bi-il-ma]* ³*šum-ma i-na ki-la-al-li-in i-š[-te-en]* ⁴*a-na ši-im-tim it-ta-la-ak< kaspum a-na be-li-šu-ma i-ta-a-ar>*

Bir adamın oḡlu, kayınpederinin evine başlık getirsin (getirirse) ve eḡer ikisinden biri kaderine giderse (ölürse) gümüş, sahibine dönecektir.

³⁷ Maddeler, šumma “eḡer” kelimesi olmaksızın da awēlum ša “bir adam ki” “sözü ile başlayabiliyor.

§ 18 (A II 4-7; B I 16-20).

< *šum-ma i-hu-ús-si-ma a-na bitišu i-ru-ub lu-ú a-ah-ha-ru-ú kal-la-tum a-na ši-im-tim it-ta-la-ak* > *ma-la ub[-lu]* ⁵*ú-ul ú-še-eš-eš wa-tar-šu-ma i-le-qé* ⁶*1 šiqlum šadištam ú 6 uttet ú-sa-ab* ⁷*1 kurrum 1 mas-siktam 4 sāt sibtam ú-sa-ab*

Eğer (erkek) kadını alır (onunla evlenir) ve onun (kayınpederinin) evine girerse, daha sonra gelin kaderine giderse (ölürse), (damat) bütün getirdiğini (evden) çıkarmayacaktır. (yalnız) artanını (tirhatum'un dışında olanı) alacaktır. Buna 1 şeql için 1/6 şeql ve 6 dane faiz, 1 kur arpa için 1/6 şeql ve 6 dane faiz, 1 kur arpa için 1 massiktum ve 4 sat faiz ilave edecektir.

§ 19 (A II 8-9; B I 21-22).

⁸*awilum ša a-na me[-eh-ri-šu i]-na-ar-di-in* ⁹*i-na maš-kan-n[im] ú-ša-ad-da-an*

Bir adam ki karşılığına (ayni olarak borç) veriyor, harman yerinde ödettirecektir.

§ 20 (A II 10-13).

¹⁰*šum-ma awilum x x a-na x-ak-x-x-ma* ¹¹*id-di-in-ma še-a-am a-na kaspim i-te-wi-šum* ¹²*i-na e-bu-ri še-a-am u siba(t)-su 1 kurrum 1 mas-siktam 4(?) sāt* ¹³*i-le-eq-gé*

Eğer bir adam x x x i x x x (borç) verirse ona arpayı gümüşe çevirdiyse (arpanın değerini gümüş olarak hesap ettiyse) hasat zamanı arpayı ve faizini 1 kur için 1 massiktum ve 4 sat olarak alacaktır.

§ 21 (A II 13-15).

šum-ma awilum kaspum a-na pa-ni-šu ¹⁴*id-di-in kaspam ú siba(t)-su 1 šiqlum šadištam ú [6 uttet]* ¹⁵*i-le-eq-qé*

Eğer bir adam gümüşü gümüş değerine göre verirse, gümüşü ve faizini bir seql'e 1/6 ve 6 dane (gümüş) faiz olarak alacaktır.

§ 22 (A II 15-18).

šum-ma awilum e-li awilim mi-im-ma ¹⁶*la i-šu-ú-ma amat awilim it-te-pé be-el amtim ni-iš i-lim i-[za-ka]r* ¹⁷*mi-im-ma e-li-ia la ti-šu-ú kaspam* ¹⁸*ma-la tahhi amtim^{tim} išaqqal*

Eğer bir adam bir adamdan hiç alacağı yoksa ve adamın kadın kölesine haciz koyarsa, kölenin sahibi "senin benden hiç alacağın yok" diye tanrı yemini yapacak ve kadın kölenin değeri olan gümüşü tartacaktır.

§ 23 (A II 19-21).

šum-ma awilum e-li awilim mi-im-ma la i-šu-ú-ma ²⁰*amat awilim it-te-pé né-pu-tam i-na bitišu ik-la-ma* ²¹*uš-ta-mi-it 2 amātim a-na be-el amtim i-ri-ab*

Eğer bir adamın bir adamdan hiç alacağı yoksa (buna rağmen) adamın kadın kölesine haciz koyar ve haczettiğini evinde alıkoyar ve ölümüne sebep olursa kölenin sahibine 2 kadın köle ödeyecektir.

§ 24 (A II 22-25).

²²šum-ma mi-im-ma e-li-šu ²³aššat muškēnim mār muškēnim it-te-pé ²⁴né-pu-tam i-na biti-šu ik-la-a-ma uš-ta-mi-it di-in na-pí-iš-tim ²⁵ne-pu-ú ša ip-pu-ú i-ma-a-at

Eğer hiçbir alacağı yoksa, fakat muškēnum'un karısı veya oğlunu haczederse ve onu evinde alıkoyar, ölümüne sebep olursa bu bir can davasıdır, haczi yapan kimse ölecektir.

§ 25 (A II 26-28).

²⁶šum-ma awilum a-na bit e-mi is-si-ma e-mu-šu ²⁷ik-ši-šu-ma mār(a)-su a-na [ša-ni-im i]t-ta-di-in ²⁸a-bi ma-ar-tim ter-ha-at im-hu-ru ta-aš-na ú-ta-ar

Eğer bir adam kayınpederinin evine seslendiyse (görüşmek üzere) fakat kayınpeder ona haksız muamele ettiyse kızını başka bir adama verdiyse kızın babası aldığı başlığı 2 kat (olarak) ödeyecektir.

§ 26 (A II 29-31).

²⁹šum-ma awilum a-na mār(a) awilim ter-hat-tam ú-bil-ma ³⁰ša-nu-ú ba-lum ša-al a-bi-ša ú um-mi-ša im-šu-uh-ši-ma it-ta-qa-ab-ši ³¹di-in na-pí-iš-tim (?) -ma i-ma-at

Eğer bir adam bir adamın kızına başlık (parası) verirse ve bir başkası anasına babasına sormadan onu zorlayıp, birkini giderirse, bir can davasıdır, ölecektir.

§ 27 (A II 31-34).

šum-ma awilum mār(a) awilim ba-lum ša-al ³²a-bi-ša ú um-mi-ša i-hu-si-ma ú gir-ra-am ú ri-ik<-sa>tim ³³a-na a-bi-ša ú um-mi-ša la-iš-ku-un u₄-mi šattim ištīat i-na biti-šu ³⁴li-ši-im-ma ú-ul aš-ša-at

Eğer bir adam, bir adamın kızını anasına babasına sormaksızın ve anasına babasına sözleşme özeti ve sözleşme yapmaksızın alırsa (kız) adamın evinde bir yıl otursa dahi onun karısı değildir.

§ 28 (A II 34-37; B II 1-2).

šum-ma ul ri-ik-sa-tim ³⁵ù gir-ra-am a-na a-bi-ša ú um-mi-ša iš-ku-un-ma ³⁶i-hu-us-si aš-ša-at <u₄-um i-na su-un awilim iš-ša-ab-ba-tu i-ma-at ³⁷u-ul i-ba-al-lu-ut>

Eğer mukavele özeti(ni) ve mukavele(yi) babasına ve anasına yaptıysa ve onu aldıysa zevcedir. (Başka) bir adamın koynunda yakalanırsa ölecektir, yaşamayacaktır.

§ 29 (A II 38-45; B II 3-7).

³⁸šum-ma awilum i-na harran^{an} še-e[h-tim] ³⁹ù sa-ak-pí-im it-[ta-aš-ba-at] ⁴⁰ú lu na-ah-bu-tum it-ta-ah-bat ⁴¹[(u₄-m)i.....i-na ma-]tim ša-ni-tim-ma ⁴²[(it-t)a-ša-ab (aš-ša-su) ša-nu-um ⁴³[(it-ta-ha-az ú mār(a)) it-ta-la-ad ⁴⁴[(i-nu-ù-ma it-tu-ra-a)]m ašša(t)-su ⁴⁵[(i-ta-)ab-ba-al]

Eğer bir adam bir baskın seferinde veya istila seferinde x x x veya esir olarak alınıp götürülürse, ...günler başka bir memlekette oturursa karısı ikinci bir adamla evlenir ve evlat doğurursa (ilk kocası) döndüğü zaman karısını alacaktır.

§ 30 (A II 48-III 2; B II 8-10).

[šum-ma] awilum a-al^{ki} ⁴⁶[ù be-el-su i-ze-er-ma] it-ta-bi-it III₁ [aš-ša-su ša-nu-ú-um-ma i-ta-ha-az i-nu-ú-ma it-tu-ra-am a-na aš-ša-ti-šu] ²[ú-ul i-ra-ag-ga-am]

Eğer bir adam şehrine ve beyine kinlenirse ve kaçarsa, karısı ikinci bir adamla evlenirse döndüğü zaman karısı üzerinde hak iddia edemeyecektir.

§ 31 (B II 11-12).

Šum-ma awilum amat awilim it-ta-qa-ab 2/3 ma-na kaspam išaqqal ù amtum ša be-li-ša-ma

Eğer bir adam, bir (başka) adamın kadın kölesinin bkrini bozarsa 2/3 mana gümüş tartacaktır, kadın köle sahibinindir.

§ 32 (A III 3-5; B II 13-15).

[šum-ma awilum mār-šu a-na šu-nu-qí-im a-na tar-bi-tim] ⁴id-di-in-ma [ŠE-BA ÌA-BA SÍG-BA šalaš šanātīm la id-di-in] 10 ma-na ⁵tar-bi-it mārīšu iša[(qqal-ma mār-šu] i-ta-ar-ru

Eğer bir adam evladını emzirtmeye (süt anaya) ve büyötmeye, verir ve arpa, yağ, yün tayınıni üç senelik ödemezse 10 mana çocuğunun büyütölmesi için tartacak ve oğlu dönecektir. (geri alacaktır)

§ 33 (A III 6-9; B II 16-18)

⁶šum-ma amtum ú-sa-ar-ir-ma [mār-ša] a-na mārāt awilim ⁷it-ta-di-in i-nu-ú-ma ir-ta-bu-ú ⁸be-el-šu i-sa-ba-su-ma ⁹i-ta-ar-ru-ú-šu

Eğer bir kadın köle yalan söyler, bir (başka) adamın kızına kölenin oğlunu verirse büyödüğü zaman, efendisi onu görürse onu yakalayacak ve geri alacaktır.

§ 34 (A III 9-12; B II 19-21).

šum-ma amat ekallim^{lim} mār-ša ¹⁰lu mārā(t)-sa a-na muškēnim a-na tar-bi-tim ¹¹it-ta-di-in mārām (lu-ú) mārtaš ša id-di-nu ekallum^{lum} ¹²it-ta-ba-al

Eğer sarayın bir kölesi oğlunu veya kızını büyötmek üzere bir muškēnum'a verirse verdiği oğul ve kızı saray (geri) alacaktır.

§ 35 (A III 12-13; B II 22-23).

ù le-qú-ú ša mār amat ekallim^{lim} ¹³il-qú-ú me-hi-ir-šu a-na ekal-lim^{lim} i-ri-a-ab

Sarayın köle kadınının oğlunu alan kimse, karşılığını (köleye köle) saraya ödeyecektir.

§ 36 (A III 14-17; B II 24-28).

¹⁴*šum –ma awilum bu-še-šu a-na na-ap-ta-ri a-na ma-sa-ar-tim* ¹⁵*id-di-in-ma bitim la pa-li-iš si-ip-pu la ha-li-iš* ¹⁶*a-ap-tum la na-aš-ha-at bu-še-e ma-sa-ar-tim* ¹⁷*ša id-di-nu-šum ih-ta-li-iq bu-še-e-šu i-ri-a-ab*

Eğer bir adam malını bir emanetçiye (hancı) saklamaya verirse, ev delinmeden, kapı eşiği zorlanmadan, pencere sökülmeden, saklamak için ona verdiği mal (buna rağmen) yok olduysa, malını (emanetçi) ödeyecektir.

§ 37 (A III 18-23; B III 1-6).

¹⁸*šum-ma bit awilim lu im-qú-ut it-ti ma-sa-ar-tim* ¹⁹*ša id-di-nu-šum hu-lu-uq be-el bitim ha-li-iq* ²⁰*be-el bitim i-na bāb* ^d*Tišpak ni-iš ilim i-za-kar-šum* ²¹*it-ti bu-še-e-ka bu-šu-ia hal-qu i-wi-tam* ²²*ù sà-ar-tam la e-pu-šu i-za-kar-šum-ma mi-im-ma* ²³*e-li-šu ú-ul i-šu*

Eğer bir adamın evi hakikatten yıkıldıysa, ona saklamaya verdikleriyle beraber, ev sahibinin kaybı da varsa, (kayıpsa) ev sahibi Tanti Tišpak³⁸ kapısında ona tanrı yemini edecek, olursa ve “Senin malınla birlikte benim malım da kaybolmuştur, hata ve yalan yapmadım” derse onun üzerinde hiçbir hakkı olmayacaktır.

§ 38 (A III 23-25; B III 7-9).

šum-ma i-na at-hi-i iš-te-en zi-it-ta-šu ²⁴*i-na-ad-di-in a-hu-šu ša-ma-am ha-še-eh qa-ab-li-it* ²⁵*ša-ni-i ú-ma-la*

Eğer (kardeş olan) ortaklardan biri hissesini verirse (satarsa, satacak olursa) ve kardeşi satın almayı arzu ederse, dışarıdan bir kimsenin alacağı (fiatın) ortasını (yani yarısını) ödeyecektir.

§ 39 (A III 25-27; B III 10-11).

šum-ma awilum i-ni-iš-ma ²⁶*bi(t)-su a-na kaspim it-ta-di-in u₄-um ša-ia-ma-nu* ²⁷*i-na-di-nu be-el bitim i-par-ta-ar*

Eğer bir adam zayıflarsa (fakir düşerse) ve evini para karşılığı verirse (satarsa) satın alanın evi sattığı gün, ev sahibi onu (tekrar) alabilecektir.

§ 40 (A III 28-29; B III 12-13).

²⁸*šum-ma awilum* ^{sag}*wardam amtan alpam* *ù ši-ma-am ma-la i-ba-šu-ú* ²⁹*i-ša-am-ma na-di-na-nam la ú-ki-in šu-ma šar-ra-aq*

Eğer bir adam, bir erkek köle, bir kadın köle, bir öküz veya değeri olan ne varsa satın alırsa, (fakat) satanı ispat edemezse o hırsızdır.

§ 41 (A III 30-31; B III 14-16).

³⁰*šum-ma ubārum na-ap-ta-rum* *ù mu-du-ú šikar-šu i-na-di-in* ³¹*sa-bi-tum ma-hi-ra-at i-la-ku šikaram i-na-di-in-šum*

Eğer bir imtiyazlı vatandaş, bir hancı veya bir bilgin birasını satarsa (satmak isterse) biracı kadın, birayı geçer fiat üzerinden ona (onlara) satacaktır.

³⁸ Ešnunna'nın baş tanrısı

§ 42 (A III 32-34; B III 17-20).

³²šum-ma awilum ap-pé awilim iš-šu-uk-ma it-ta-ki-ís ³³1 ma-na kaspam išaqqal inum 1 ma-na šinnum 1/2 ma-na ³⁴uz-nu 1/2 ma-na ma-hi-iş le-tim 10 šiqil kaspam išaqqal

Eğer bir adam, bir adamın burnunu ısırır ve koparırsa bir mana gümüş tartacaktır. (sakatlanan) göz ise 1 mana, diş ise 1/2 mana, kulak ise 1/3 mana, tokat ise 10 seql gümüş ödeyecektir.

§ 43 (A III 35-36; B III 21-22).

³⁵šum-ma awilum ú-ba-an awilim it-ta-ki-ís ³⁶2/3 ma-na kaspam išaqqal

Eğer bir adam bir adamın parmağını koparırsa 2/3 mana gümüş ödeyecektir.

§ 44 (A III 36-37; B III 23-24).

šum-ma awilum a-wi-lam i-na ik-x-x ³⁷ís-ki-im-ma qat(?) -su iš-te-ber₅ 1/2 ma-na kaspam išaqqal

Eğer bir adam bir adamı de devirirse, elini kırarsa 1/2 mana gümüş ödeyecektir.

§ 45 (A III 38; B III 25).

³⁸šum-ma šep-šu iš-te-ber₅ 1/2 ma-na kaspam išaqqal

Eğer ayağını kırarsa 1/2 mana gümüş ödeyecektir.

§ 46 (A III 39-40).

³⁹šum-ma awilum a-wi-lam im-ha-aş-ma ha-x-šu iš-te-ber₅ ⁴⁰2/3 ma-na kaspam išaqqal

Eğer bir adam, bir adamı döverse,....sini kırarsa 2/3 mana gümüş ödeyecektir.

§ 47 (A III 40-41).

šum-ma awilum i-na x-x-x-tim ⁴¹awilam i-še-el 10 šiqil kaspam išaqqal

Eğer bir adam.....bir adamı.....yaparsa 10 seql gümüş ödeyecektir.

§ 48 (A III 42-44; B IV 1-3).

⁴²ù a-na x x x iš-tu 2/3 ma-na a-di 1 ma-na ⁴³di-nam ù-ša-ha-zu-ş[(u-ma)] ⁴⁴a-wa-at na-pi-iş [(-tim a-na šarrim-ma]

Ve x x x ye, 2/3 mana'dan 1 mana'ya kadar olan dava yürütmesinde (muamelesinde) can sözü (ölüm kalım kararı) kralındır.

§ 49 (B IV 4-5).

šum-ma awilum i-na ^{sag}wardim šar-qî-im amtîm ša-ri-iq-tim it-ta-aş-ba-at ^{sag}wardam ^{sag}wardam amtam amtam i-re-ed-de

Eğer bir adam, çalınmış bir erkek köleyle veya çalınmış bir kadın köleyle yakalanırsa, erkek köleyse erkek köleyi, kadın köle ise kadın köleyi sevk edecektir.

§ 50 (A IV 1-7; B IV 6-10).

[šum-ma šakanakkum šapir⁵ nārim] ²[(be-el te)-er-tim ³[ma-la-i-ba-aš-šu-ú]
^{sag}wardam ha-al-qá-am ⁴[amtam ha-li-iq-tam] alpam ha-al-qá-am imeram ha-al-qá-
am ⁵<ša ekallim^{lim} u muškē> nim i [š-ba-a]t-ma [a-na] Èš-nun-na^{ki} la ir-di-a(-am-ma
⁶i-na biti-šu-ma ik-t[a-la]<u₄-mi se-bé warham 1-kam ú-še-li-ik-ma>ekallum^{lum} šu-
ur-qá-am ⁷it-ti-šu i-ta-wi

Eğer bir vali, nehir sevkیاتını idare eden bir kimse veya herhangi diğer bir memur, saraya veya muşkenum'a ait bir kayıp erkek köleyi, bir kayıp kadın köleyi, bir kayıp öküzü, bir kayıp eşiği yakalar ve Ešnunna'ya götürmezse, fakat onu evinde alıkoyarsa bir ayın yalnız yedi gününü geçirse dahi, saray, ondan hırsızlık malı dava edecektir

§ 51 (A IV 7-9; B IV 11-13).

^{sag}wardum ù amtum ša Èš-nun-na^{ki} ⁸ša ka-an-nam maš-ka-nam ù ab-bu-tam
ša-ak-nu ⁹abul Èš-nun-na^{ki} ba-lum be-lí-šu ú-ul uš-ší

Ešnunna'lı bağlı, zincirli ve (köle) tıraşlı³⁹ bir kadın köle veya erkek köle, Ešnunna kapısından efendisi olmaksızın (izni olmadan) çıkmayacaktır.

§ 52 (A IV 10-13; B IV 14-16).

^{10sag}wardum ù amtum ša it-ti mār ši-ipiri-im ¹¹na-aš-ru –ma abul Èš-nun-na^{ki}
i-te-er-ba-am ¹²ka-an-nam maš-ka-nam ù ab-bu-tam iš-ša-ka-an-ma ¹³a-na be-lí-šu
na-šer

Bir erkek köle veya kadın köle koruyucu bir ulakla Ešnunna kapısından girerse bağ, zincir ve tıraş konulur yapılır ve sahibine emanet edilmiş olur.

§ 53 (A IV 13-15; B IV 17-19).

šum-ma alpum alpam ik-ki-im-ma ¹⁴uš-ta-mi-it ši-im alpim ba-al-tí ù tahhi
alpim mi-tim ¹⁵be-el alpim ki-la-la-an i-zu-uz-zu

Eğer bir öküz bir öküzü süserse ve ölümüne sebep olursa, yaşayan bir öküzün fiatı ile ölü bir öküzün değerini, her iki öküzün sahibi bölüşeceklerdir.

§ 54 (A IV 15-18; B IV 20).

šum-ma alpum nakkape^{pé}-ma ¹⁶ba-ab-tum a-na ba-lí-su ú-še-di-ma alap-šu la
pa-ši-ir-ma ¹⁷awilam ik-ki-im-ma uš-ta-mi-it be-el alpim ¹⁸2/3 ma-na kaspam išaqqal

Eğer bir öküz süskense, bölgesi, sahibini uyardıysa ve öküzünün (boynuzunu) körletmediyse, bir adamı süsüp ölümüne sebep olduysa, öküzün sahibi 2/3 mana ödeyecektir.

§ 55 (A IV 18-19).

šum-ma ^{sag}wardam ik-ki-im-ma ¹⁹uš-ta-mi-it 15 šiql kaspam išaqqal

³⁹ Kölelere mahsus bir saç tıraşdır.

Eğer bir köleyi süser ve ölümüne sebep olursa 15 seqel gümüş tartacaktır.

§ 56 (A IV 20-23).

šum-ma kalbum še-gi-ma ba-ab-tum a-na ba-lí-šu ²¹ú-še-di-ma kalab-šu la is-ki-ip-ma ²²awilam iš-šu-uk-ma uš-ta-mi-it ²³be-el kalbim 2/3 ma-na kaspam išaqqal

Eğer bir köpek azarsa, bölge, sahibini uyarırsa ve o köpeğini yatıştırmazsa, bir adamı ısırır ve ölümüne sebep olursa, köpeğin sahibi 2/3 mana gümüş tartacaktır.

§ 57 (A IV 23-24).

šum-ma ^{sag}wardam ²⁴iš-šu-uk-ma uš-ta-mi-it 15 šiqil kaspam išaqqal

Eğer bir köleyi ısırır ve ölümüne sebep olursa 15 seqel gümüş tartacaktır.

§ 58 (A IV 25-28).

²⁵šum-ma i-ga-rum i-qa-am-ma ba-ab-tum a-na be-el i-ga-ri ²⁶ú-še-di-ma i-ga-ar-šu la ú<-dan>-nin-ma ²⁷i-ga-rum im-qù-ut-ma mār(?) awilim (?) uš-ta-mi-it ²⁸na-pí-iš-tum ši-im-da-at šar-ri-im

Eğer bir duvar yıkılmaya yüz tutmuşsa ve bölge, sahibini duvar için uyardıysa, duvarını kuvvetlendirmediyse ve duvar yıkılıp bir adamın ölümüne sebep olduysa can (davas)ı kralın hükmüne bağlıdır)

§ 59 (A IV 29-32).

²⁹šum-ma awilum mārī^{meš} wu-ul-lu-ud-ma ašša(t)-su ³⁰i-zi-im-ma [ša-n]i-tam i-ta-ha-az ³¹i-na bitim ù ma-l [a i-b]a-šu-ú in-na-sà-ah-ma ³²wa-ar-ki ša i-x x x it-ta-la-ak

Eğer bir adam, çocuk doğurttuğu karısını boşar ve ikinci bir kadınla evlenirse, erkek evinden ve eşyasından ayrı düşürülecek sonra.....gidecektir.

§ 60 ve 61 (A IV 33-37) kırık

EK F: Hammurabi Kanunları- Transkripsiyon ve Türkçe tercümesi

Kanun Maddeleri

Prolog

Kol. I

1) *i-nu Anum(AN) ši-ru-um* 2) *šâr(LUGAL)* ^dA-nun-na-ki 3) ^dEllil (EN.LÍL) 4) *be-el ša-me-e* 5) *ù er-še-tim* 6) *ša-i-im* 7) *ši-ma-at mātīm (KALAM)* 8) *a-na* ^dMarduk(AMAR.UTU) 9) *mārim (DUMU)* *re-eš-ti-im* 10) *ša* ^dEa(EN.KI) 11) ^dEllilu (EN.LÍL)-ut 12) *kiššat (KIŠ)* *ni-ši* 13) *i-ši-mu-šum* 14) *in I-gi₄-gi₄* 15) *ú-šar-bi-ù-šu* 16) *Bābilam (KÁ.DINGIR.RA)*^{ki} 17) *šum-šu ši-ra-am ib-bi-ù* 18) *in ki-ib-ra-tim* 19) *ú-ša-te-ru-šu* 20) *i-na li-ib-bi-šu* 21) *šar-ru-tam da-rí-tam* 22) *ša ki-ma ša-me-e* 23) *ù er-še-tim* 24) *iš-da-ša* 25) *šu-úr-šu-da* 26) *ú-ki-in-nu-šum* 27) *i-nu-mi-šu* 28) *Ha-am-mu-ra-bi* 29) *ru-ba-am* 30) *na-a'-dam* 31) *pa-li-ih i-lí ia-ti* 32) *mi-ša-ra-am* 33) *i-na ma-tim* 34) *a-na šu-pí-i-tam* 35) *ra-ga-am* *ù še-nam* 36) *a-na hu-ul-lu-qí-im* 37) *dan-nu-um* 38) *en-ša-am* 39) *a-na la ha-ba-li-im* 40) *ki-ma* ^dŠamaš (UTU) 41) *a-na šalmat qaqquadim (SAG.GI)* 42) *wa-še-e-em-ma* 43) *ma-tim* 44-66) *nu-wu-ri-im Anum (AN)* *ù* ^dEllil (EN.LÍL) *a-na ši-ir ni-ši tú-ub-bi-im šu-mi ib-bu-ú Ha-am-mu-ra-bi re-u-um ni-bi-it* ^dEllil (EN.LÍL) *a-na-ku mu-ka-me-er nu-uh-ši-im* *ù tú-úh-di-im mu-ša-ak-li-il mi-im-ma šum-šu a-naNippurim (EN.LÍL^{ki}, NIBRU)* *DUR.AN.KI za-ni-nu-um na-a'-du-um* *ša É-kur šarrum (LUGAL)* *le-u-um mu-te-er* ^{uru}Eridim (ERIDA.NUN^{ki}) *a-na aš-ri-šu mu-ab-bi-ib*

Vaktaki, üstün Anum. Anunnaki'lerin efendisi. Göğün ve yerin efendisi Enlil, memleketin kaderini tayin eden, Ea'nın büyük oğlu olan Marduk için bütün insanlık üzerine Enlil'liği (hükümdarlığı) onun için tayin etti (ve) İgigi'ler içinden (arasından) onu büyüttü. Babil şehrini üstün adıyla andı; Onu cihanda üstün yaptı. Orada temelleri gök ve yer gibi sağlam olan ebedi bir krallık sağladı. O günde övülmüş prens tanrı korkusu olan ben Hammurabi'yi, memlekette adaleti tecelli ettirmem için, şikâyet ve kötüyü yok etmem için kuvvetlinin zayıfı yok etmemesi için güneş gibi kara başların (insanların) üzerinden yükselmem için memleketi aydınlatmam için insanların bedenini hoş etmek için, (onların refahı için), Anum ve Enlil adımı andılar. Enlil'in çağırıldığı çoban Hammurabi'yim ben. Bolluk ve zenginlik yığan, NIBRU-DUR-AN-KI⁴⁰ (Nippur) için her şeyi mükemmel yapan, Ekur'un (Enlil'in Nippur'daki mabedinin adıdır.) saygılı koruyucusu, muktedir kral, Eridu şehrini yerine döndüren,

Kol.II

1-70) *šu-luh E-abzu ti-i-ib ki-ib-ra-at er-be-tim mu-šar-bi zi-ik-ru Bābilim (KÁ.DINGIR.RA)*^{ki} *mu-ti-ib li-ib-bi* ^dMarduk (AMAR.UTU) *be-lí-šu ša u₄-mi-šu iz-za-zu a-na É-sag-íla zēr(NUMUN)* *šar-ru-tim* *ša* ^dSîn (ZUEN) *ib-ni-ù-šu mu-na-ah-hi-iš* ^{uru}Urim (ŠEŠ.UNU^{ki}, URÍ) *wa-aš-ru-um mu-uš-te-mi-qum ba-bíl hegallim (HÉ.GÁL)* *a-na É-kiš-nu-gál šâr ta-ši-im-tim še-mu* ^dŠamaš (UTU) *da-núm mu-ki-in išdī (SUHUŠ)* *Sipparim (UD.KIB.NUN^{ki}, ZIMBIR)* *mu-ša-al-bi-iš wa-ar-qí-im gi-gu-ne-e* ^dA-a mu-ši-ir bitim (É) *É-babbar ša ki šu-ba-at ša-ma-i qarrādum (UR.SAG)* *g[a]-mi-*

⁴⁰ Gök ve yerin bağı olan Nippur, Tanrı Enlil'in kült merkezidir. (Tosun ve Yalvaç, 1975)

il Larsa (UD.UNU^{ki}, ARARMA) mu-ud-di-iš É-babbar a-na^dŠamaš (UTU) re-ši-su be-lum mu-ba-lí-it Uruk (UNU)^{ki} ša-ki-in me-e nu-uh-ši-i a-na ni-ši-šu mu-ul-li re-eš É-an-na mu-kam-me-er hi-iš-bi-im a-na Anim (AN-nim) ù^dİštar (INANNA) šulūl (AN.DÜL) ma-tim mu-pa-ah-hi-ir ni-ši sa-ap-ha-tim ša İ-si-in^{ki} mu-ta-ah-hi-id nu-úh-ši-im bītam (É) É-gal-mah ušumgal (GAL.UŠUM) šār-rí ta-li-im^dZa-ba-ba mu-šar-ši-id šu-ba-at^{uru}Ki^{ki} mu-uš-ta-as-hi-ir me-le-em-mi É-me-te-ur-sag mu-uš-te-eš-bi pa-ar-ši ra-bu-ú-tim ša^dİštar (INANNA) pa-qí-id bi-tim Hur-sag-kalam-ma sa-pār na-ki-ri ša É-r-ra ru-šu ú-ša-ak-ši-du

Eabzu kültünü pak eden, dünyanın dört bucağını adımlayan (dolaşan), Babil'in adını büyüten, efendisi Marduk'un gönlünü hoş eden, Esagila⁴¹ için ömrü boyunca (onun) yanında duran, Sin'in⁴² yarattığı krallık tohumu, Ur şehrini geliştiren, alçak gönüllü, muti'E.ki.ş.nu.gal'e bolluk getiren, hakim kral, kuvvetli Samaş (güneş ve adalet tanrısı) in itaatkarı, Sippar'ın temellerini sağlamlaştıran (kuran) tanrıça Aa'nın, Gigunnu'larını (mabed'den küçük tapınak) yeşille örten gök makamına benzeyen Ebabbar⁴³ mabedinin mimarı, Larsa'nın kurucusu (olan) kahraman, yardımcısı Samaş için Ebabbar tapınağını yeniden yapan, Uruk'un canlandıran efendisi, halkına bolluk suyu temin eden, Eanna'nın başını yükselten, Anum ve İhtar için zenginlik yığan, memleketin koruyucu, İsin'in dağılmış halkını toplayan, E.gal.mah tapınağının bolluğunu arttıran, kralların ejderi. Zababa'nın (bir harp tanrısı) ikiz eşi, Kiş yerleşme yerini yeniden kuran, E.me.te.ur.sag tapınağını nur ile çeviren, İhtar'ın büyük farzlarını arttıran, Hursagkalamma⁴⁴ mabedini idare eden düşmanı mahveden ağ onu, ona dostu Irra⁴⁵ temin etmiştir.

Kol.III

1-72) *ni-iz-ma-sú mu-ša-te-er^{uru}Kutâ (GU.DU.A)^{ki} mu-ra-ap-pí-iš mi-im-ma šum-šu a-na Meš-lam ri-mu-um ka-ad-ru-um mu-na-ak-ki-ip za-i-ri na-ra-am Tu-ku mu-ri-iš^{uru}Bar-si-pa^{ki} na-a'-du-um la mu-up-pa-ar-ku-ú-um a-na É-zi-da i-lu šār-rí mu-de igigallim (IGI.GÁL-im) mu-ša-ad-di-il me-re-eš-tim ša Dil-bat^{ki} mu-ga-ar-ri-in kare (GUR.GUR) a-na^dUraş ga-aş-ri-im be-lum sí-ma-at ha-at-ti-im ù a-gi-im ša ú-ša-ak-li-lu-šu e-ri-iš-tum^dMa-ma mu-ki-in ú-şú-ra-tim ša Kēši mu-de-eš-ši ma-ka-li el-lu-tim a-na^dNin-tu mu-uš-ta-lum gi-it-ma-lum ša-i-im mi-ri-tim ù ma-aş-qí-tim a-na Lagaş (ŠIR.BUR.LA^{ki}) ù GİR.SU^{ki} mu-ki-il ni-in-da-be-e ra-bu-tim a-na É-ninnu mu-tam-me-eh a-a-bi mi-gi-ir te-li-tim mu-ša-ak-il te-re-tim ša Zabalam (ZA.SUH.UNU)^{ki} mu-ha-ad-di li-ib-bi Iš-tár ru-bu-um el-lum ša ni-iš qá-ti-šu^dAdad (IŠKUR) i-du-ú mu-ne-eh li-ib-bi^dAdad (IŠKUR) qu-ra-di-im i-na^{uru}IM (Bīt-Karkara, Ennigi)^{ki} mu-uš-ta-ak-ki-in sí-ma-tim i-na É-ud-gal-gal šarrum (LUGAL) na-di-in na-pí-iš-tim a-na Adab (UD.NUN^{ki}) a-še-er Bītim (É) É-mah e-te-el šār-rí qá-ba-al la ma-ha-ri-im*

Onun arzusu Kuta'nın (önemini) arttırmaktır. Meşlam için her şeyi genişleten, vahşi boğa, düşmanı süren, Tutu'nun (Tanrı Marduk'un oğlu) sevgilisi, Borsipa'yı sevindiren, (tanrıyı) öven, Ezida'yı (mabed) hiç ihmal etmeyen, kralların tanrısı hakim Dilbat'ın işlenmiş toprağına kuvvetli tanrı Uraş için arpa yığan, asanın ve tacın alameti

⁴¹ Esagila, Babil'deki tanrı Marduk'un mabedi (Tosun ve Yalvaç, 1975)

⁴² Sin, Enlil'in oğlu olan Ay tanrısıdır. Ur şehrinde Egişnugal mabedi ona aittir. (Tosun ve Yalvaç, 1975)

⁴³ Samaş'ın Babil'deki mabedinin adıdır. (Tosun ve Yalvaç, 1975)

⁴⁴ Kiş şehrindeki İnanna mabedinin adıdır. (Tosun ve Yalvaç, 1975)

⁴⁵ Veba ve Harp tanrısı

olan bey, tanrıça Mama'nın ona arzusunu mükemmelleştirdiği Kiş şehrinin sınırını belirleyen, Nintu (tanrıça Mama) için parlak ziyafetleri tekrarlayan, akıllı, mükemmel, Lagaş ve Girsu için otlak ve su içecek yer sağlayan, Eninnu (tapınağı) için büyük yiyecek kurbanları temin eden, düşmanı yakalayan, Telitum'un (tanrıça İnanna'nın bir ünvanı) gözdesi, Zabalam'ın orakel'larını tamamlayan, İstar'ın kalbini sevindiren, Adad'ın (fırtına tanrısı) dualarını bildiği yüksek prens Bit-karkaradaki kahraman Adad'ın kalbini sakinleştiren, E.u.gal.gal'deki alametleri koydurtan Adab'a hayat veren kral, E.mah (tapınağını) yöneten Kralların kralı karşı konulamayan muharip,

Kol.IV

1-70) *šu i-qí-šu na-ap-ša-tam a-na^{uru} Maš-kán-šāpir (ŠABRA)^{ki} mu-še-eš-qí nu-uh-ši-im a-na Meš-lam em-qum mu-tab-bi-lum šu ik-šu-du na-qá-ab úr-ši-im mu-uš-pa-AZ-ZI-ir ni-ši Malgîm (MÁ.AL.NAG.A)^{ki} in ka-ra-ši-im mu-šar-ši-du šu-ba-ti-ši-in in nu-úh-ši-in (im) a-na^dEa (EN.KI) ù^dDam-gal-nun-na mu-šar-bu-ú šar-ru-ti-šu da-rí-iš i-ši-mu zi-bi el-lu-tim a-ša-re-ed šâr-rí mu-ka-an-ni-iš da-ad-mi Purattim (ÍD.UD.KIB.NUN.NA, BURANUM) lí-tum^dDa-gan ba-ni-šu šu ig-mi-lu ni-ši Me-ra^{ki} ù^dTu-ku-ul^{ki} ru-bu-u na-a'-du-um mu-na-wi-ir pa-ni^dTišpak (SUH) ša-ki-in ma-ka-li el-lu-tim a-na^dNin-a-zu ša-ti-ip ni-ši-šu in pu-uš-qí-im mu-ki-in-nu iš-di-ši-in qer-bu-um Bābilim (KÁ.DINGIR.RA)^{ki} šu-ul-ma-ni-iš re'i (SIPA) ni-ši ša ep-še-tu-šu e-li Iš-tar ta-ba mu-ki-in-ni Iš-tár i-na É-ul-maš qer-bu-um Akkadîm (A.GA.DE)^{ki} ri-bi-tim mu-še-pí ki-na-tim mu-šu-še-er am-mi mu-te-er^dLamassî (LAMMA)-šu da-mi-iq-tim a-na^{uru}Aššur (A.LAL.SAR, A-šur⁴)^{ki} mu-še-eb-bi na-bi-hi šarrum (LUGAL) ša i-na Ni-nu-a^{ki} i-na É-mes-mes ú-šu-pí-ù me-e^dIštar (INANNA) na-a'-du-um mu-uš-te-mi-qum a-na ilî rabûtim (DINGIR.GAL.GAL) li-ip-li-ip-pí ša Su-mu-la-il aplum (IBILA) da-núm ša^dSîn (ZUEN)-mu-ba-lí-it*

Maş.kan.şabrim şehrine hayat bahşeden, Meş.lam'a bereket akıtan, hakim, yönetici, hikmet'in kaynağına ulaşan kimse, Malku halkını sıkıntıdan koruyan, Ea⁴⁶ ve Dam.gal.nun.na için onların yerleşme yerlerini bolluk içinde kuran, krallığını büyüten, (o) ebediyet için temiz kurbanlar tayin etti. Kralların birincisi, Fırat'ın yerleşme yerindekilere boyun eğdiren, yaratıcısı tanrı Dagan'ın (çiftçi tanrı) kudreti ile Mera ve Tutul halkını gözetken, övgüye değer prens, Tispak'ın (Esnunna'nın baş tanrısı) yüzünü aydınlatan, Nin.azu'ya (hekimler tanrısı) temiz sofraya kuran, halkını sıkıntıdan kurtaran Babil'in içinde temelleri(ni) emin bir şekilde sağlamlaştıran, ahalinin çobanı. Onun işleri İstar'ın nazarında iyidir. Akkad meydanının ortasında E.ul.maş'da İstar'ı yerleştiren doğruyu belirten, halkı yönelten, koruyucu, iyi tanrısı Assur şehrine döndürten, homurdananları susturan, Ninive ve E.meş.meş'te İstar'ın adını yükselten kral, büyük tanrıların duacısı ve övücüsü, Sumu-la-il'in soyundan, Sinmuballit'in kuvvetli varisi,

Kol.V

1-25) *zērum (NUMUN) da-rí-um ša šar-ru-tim šarrum (LUGAL) da-núm^dŠamšu (UTU-šu) Bābilim (KÁ.DINGIR.RA)^{ki} mu-še-ši nu-ri-im a-na ma-at Šu-me-rí-im ù^dAk-ka-di-im šarrum (LUGAL) mu-uš-te-eš-mi ki-ib-ra-at ar-ba-im mi-gi₄-ir^dIštar (INANNA) a-na-ku i-nu-ma^dMarduk (AMAR.UTU) a-na šu-te-šu-ur ni-ši mātîm*

⁴⁶ Ea, okyanuslar tanrısı, Sümer'ce adı Enki'dir. Eşi Damgalnuna, diğer ismi Damkina olan bir tanrıça. Marduk'un da annesidir. (Tosun ve Yalvaç, 1975)

(KALAM) ú-si- [im] šu-hu-zi-im ú-wa -e-ra-an-ni ki-it-tam ù mi-ša-ra-am i-na pī(KA)
ma-tim aš-ku-un ši-ir ni-ši ú-ti-ib i-nu-mi-šu

Krallığın ebedi tohumu, kuvvetli kral Babil'in güneşi Sumer ve Akkad memleketleri üzerine nur çıkartan (yağdıran) dört cihana boyun eğdiren kral Iştar'ın sevgilisiyim ben. Marduk, insanları doğru idare etmek (ve) memleketin idaresini ele almakla beni görevlendirdiği zaman, memleketin diline doğruluk ve adalet koydum (halkı memnun ettim) halkın bedenini hoş ettim işte o zaman:

Kanun Maddeleri

§ 1 (V, 26-32)

šum-ma a-wi-lum ba-wi-lam u-ub-bi-ir-ma ne-ir-tam e-li-šu id-di-ma la uk-ti-in-šu mu-ub-bi-ir-šu id-da-ak

Eğer bir adam, bir adamı suçlayıp ona cinayet suçu atar (onu cinayetle suçlar) ve bunu ispat edemezse, suçlayan kimse öldürülecektir.

§ 2 (V, 33-56)

šum-ma a-wi-lum ki-iš-bi e-li a-wi-lim bid-di-ma la uk-ti-in-šu ša e-li-šu ki-iš-bu na-du-u a-na iluNârim i-il-la-ak iluNâram i-ša-al-bli-a-am-ma šum-ma iluNârum ik-ta-ša-zu mu-ub-bi-ir-šu bîzu i-tab-ba-al šum-ma a-wi-lam šu-a-ti iluNârum u-te-ib-bi-bba-aš-šu-ma iš-ta-al-ma-am ša e-li-šu ki-iš-bi id-du-u id-da-ak ša ^dId iš-li-a-am bît mu-ub-bi-ri-šu i-tab-ba-al

Eğer bir adam, bir adam hakkında (onun) büyü yaptığını iddia ederse ve onu ispat etmezse (edemezse), üzerine büyücülük iftirası atılan adam, nehre gidecek, (nehre dalacaktır). Eğer nehir onu çekerse (zapt ederse) iftira eden onun evini (mülkünü) alacak (sahiplenecektir). Eğer o adamı nehir temize çıkarırsa ve selamete çıkarsa ona iftira eden adam öldürülecektir. Nehrin selamete çıkardığı (adam) iftiracının malına mülküne sahip olacaktır.

§ 3 (V, 57-67)

šum-ma a-wi-lum i-na di-nim a-na ši-bu-ut ša-ar-ra-tim u-zi-a-am-ma a-wa-at ik-bu-u la uk-ti-in šum-ma di-nu-um šu-u di-in na-bi-iš-tim a-wi-lum šu-u id-da-ak

Eğer bir adam, bir davada yalancı şahitliğe çıkıp söylediği sözleri ispat edemezse ve eğer bu dava can davası ise (canla ilgili bir dava ise), o adam öldürülecektir.

§ 4 (V, 68- Kol. VI, 1-5)

šum-ma a-na ši-bu-ut VI, še'im u kaspim (KU.BABBAR) u-zi-a-am a-ra-an di-nim šu-a-ti it-ta-na-aš-ši

Arpa veya gümüşün (paranın) konu olduğu bir şahitliğe çıkarsa, o davanın cezasını çekecektir.

§ 5 (VI, 6-30)

šum-ma da-a-a-nu-um di-nam i-di-in pu-ru-za-am ip-ru-uš ku-nu-uk-kam u-še-zi-ib wa-ar-ka-bnu-um-ma di-in-šu i-te-ni da-a-a-nam šu-a-ti i-na di-in bi-di-nu e-ne-im u-ka-an-nu-šu-ma ru-gu-um-ma-am ša i-na di-nim šu-a-ti ib-ba-aš-šu-u a-du 12-šu

i-na-ad-di-in u i-na pu-uḫ-bri-im i-na^{gis}kussê (GU.ZA) da-a-a-nu-ti-šu u-še-it-bu-u-šu- ma u-ul i-ta-ar-ma it-ti da-a-a-ni i-na di-nim u-ul ušta(=ša)-ab

Eğer bir yargıç, bir dava hükmetmiş, karar kesip bir belge düzenlemişse ve sonra kararını değiştirirse, o yargıcın verdiği kararda değişiklik yaptığını tespit ederlerse ve bu davada şikâyet varsa (verilen hükmün) on iki katını verecektir (ödeyecektir.) Meclisteki yargıçlık kürsüsünden kaldırılabilecek (atılacak) oraya dönmeyecek ve mahkemede yargıçların arasına oturtulmayacaktır.

§ 6 (VI, 31-40)

šum-ma a-wi-lum NĠG.GA ilim u êkal-lim iš-ri-iḫ a-wi-lum šu-u id-da-ak u ša šu- ur-ga-am i-na ga-ti-šu im-ḫa-ru id-da-ak

Eğer bir adam tanrıya (mabede) veya saraya ait bir şey (bir eşya) çalarsa, o adam öldürülecektir. Ve çalınmış malı kabul eden öldürülecektir.

§ 7 (VI, 41-56)

šum-ma a-wi-lum lu kaspam (KÛ.BABBAR) lu ḫurâšam (GUŠKIN) lu wardam (İR) lu amtam (GEMÉ) lu alpam lu immeram (UDU) lu imêram (ANŠE) u lu mi-im-ma šum-šu i-na ga-at mâr (DUMU) a-wi-lum u lu warad a- wi-lim ba-lum ši-bi u ri-ik-sa-tim iš-ta-am u lu a-na ma-ša-ru-tim im-ḫu-ur a- wi-lum šu-u šar-ra-aḫ id-da-ak

Eğer bir adam ister gümüş ister altın ister kadın köle ister öküz ister koyun ister eşek veya herhangi bir şeyi bir (hür) adamın oğlunun veya kölesinin elinden, şahitsiz veya senetsiz satın alır veya onu saklamak için alırsa, o adam hırsızdır, öldürülecektir.

§ 8 (VI, 57-69)

šum-ma a-wi-lum lu alpam (GU) lu immeram (ÛDU) lu imêram (ANŠE) lu šaḫâm u lu^{gis}eleppam (MÁ) iš-ri-iḫ šum-ma ša i-lim šum-ma ša êkallim (É.GAL) a-di (A.RÁ) 30-šu i-na-ad-di-in šum-ma ša MAŠ.EN.GAG a-di 10-šu i-ri-a-ab šumma šar-ra-ga-nu-um ša na-da-nim la i-šu id- da-ak

Eğer bir adam, sığır, koyun, eşek, domuz veya bir gemi çalarsa ve bunlar tanrıya veya saraya aitseler (çalıldığının) otuz katını verecektir. Muşkenum'a aitse on katını ödeyecektir. Eğer çalınan verecek hiçbir şeyi yoksa öldürülecektir.

§ 9 (VI, 70- Kol.VII, 1-47)

šum-ma a-wi-lum VII, 71 ša mi-im-mu-šu ḫal-ḫu mi-im-ma-šu ḫal-ga-am i-na ga-ti ba-wi-lim iš-ša-ba-at a-wi-lum ša ḫu-bul-ḫum i-na ga-ti-šu ša-ab-tu na-di-na-nu-um-mi id-di-nam ma-ḫar ši-bi-mi a-ša-am iḫ-ta-bi u be-el ḫu-ul-ḫi-im ši-bi mu-di ḫu-ul-ḫi-ia-mi lu-ub-lam iḫ-ta-bi ša-a-a-ma-nu-um na-di-in id-di-nu-šum u ši-bi ša i-na maḫ-ri-šu-nu i-ša-mu it-ba-lam u be-el ḫu-ul-ḫi-im ši-bi mu-di ḫu-ul-ḫi-šu it-ba-lam da-a-a-nu a-wa-a-ti-šu-nu i-im-ma-ru-ma ši-bu ša maḫ-ri-šu-nu ši-mu-um iš-ša-mu u ši-bu mu-di ḫu-ul-ḫi-im mu-du-zu-nu ma-ḫar i-lim i-ga-ab-bu-ma na-di-na-nu-um šar-ra-aḫ id-da-ak be-el ḫu-ul-ḫi-im ḫu-lu-uḫ-šu i-li-ḫi ša-a-a-ma-nu-um i-na bi-it na-di-na-nim kaspam (KÛ.BABBAR) iš-ḫu-lu i-le-qé

Eğer, eşyası kaybolan bir adam, kaybolan eşyasını bir adamın elinde yakalarsa, kaybolan eşya elinde yakalanan kimse “bana bunu bir satıcı verdi, şahitler önünde satın aldım” derse, eşyası çalınan adam (da) “kaybolduğunu bilen şahit getireyim” derse, satın alan ona satanı ve önlerinde satın aldığı şahitleri getirirse, yargıçlar sözlerini

inceler; önlerinde satış olan şahitler ile çalındığını bilen şahitler, bildiklerini tanrı önünde söyleyeceklerdir. Satan hırsızlar, öldürülecektir. Çalınmış eşyanın sahibi ise, çalınmış malını alacaktır. Satın alan, satanın mal ve mülkünden verdiği gümüşü alacaktır.

§ 10 (VII, 48-61)

šum-ma ša-a-a-ma-nu-um na-di-in id-di-nu-šum u ši-bi ša i-na maḥ-ri-šu-nu i-ša-mu la it-ba-lam be-el ḥu-ul-ki-im-ma ši-bi mu-di ḥu-ul-ki-šu bit-ba-lam ša-a-i-ma-nu-um šar-ra-aḥ id-da-ak be-el ḥu-ul-qi-im ḥu-lu-uḫ-šu i-le-qe

Eğer satın alan kimse, ona vereni ve önünde satış yaptığı şahitleri getiremezse, çalınmış eşyanın sahibi ise kayb olduğunu bilen şahitler getirirse satın alan hırsızdır, öldürülecektir. Kaybolmuş eşyanın sahibi, kaybolmuş eşyasını alacaktır.

§ 11 (VII,62-65 Kol.VIII, 1-3)

šum-ma be-el ḥu-ul-ki-im ši-bi mu-di ḥu-ul-ki-šu la it-ba-lam VIII, 1 ša-ar tu-uš-ša- am-ma bid-ki id-da-ak

Eğer, kaybolmuş eşyanın sahibi, kaybolan eşyayı bilen şahitler getirmezse, o bir yalancıdır, iftira etmiştir, öldürülecektir.

§ 12 (VIII, 4-13)

šum-ma na-di-na-nu-um a-na ši-im-tim it-ta-la-ak ša-a-a-ma-nu-um i-na bi-it na-di-na-nim ru-gu-um-me-e di-nim šu-a-ti a-du 5-šu i-li-ki

Eğer satın alan kimse kaderine gittiyse (öldüyse) satın alan, satanın mal ve mülkünden, o davanın kestiği hükmün beş katını iddia edip alacaktır.

§ 13 (VIII, 14-24)

šum-ma a-wi-lum šu-u ši-bu-šu bla kir-bu da-a-a-nu a-da-nam a-na arḫim 6-kam i-ša-ak-ka-bnu-šum-ma šum-ma i-na arḫim 6-kam ši-bi-šu la ir-di-a-am a-wi-lum šu-u ša-ar a-ra-an di-nim šu-a-ti it-ta-na-aš-ši

Eğer o adamın şahitleri yanında değillerse, yargıçlar ona altı ay kadar bir süre tanıyacaklardır. Eğer altı ay içinde şahitleri çıkaramazsa o adam yalancıdır. O davanın cezasını yüklenecektir.

§ 14 (VIII, 25-29)

šum-ma a-wi-lum mâr a-wi-lim ši-iḫ-ra-am iṣ-ta-ri-iḫ id-da-ak

Eğer bir adam, bir başka adamın küçük oğlunu çalarsa öldürülecektir.

§ 15 (VIII, 30-36)

šum-ma a-wi-lum lu warad êkallim lu amat êkallim lu warad MAŠ.EN.GAG lu amat MAŠ.EN.GAG abullam uš-te-zi id-da-ak

Eğer bir adam, sarayın bir erkek veya bir kadın kölesini yahut bir meşkenum'u bir erkek veya bir kadın kölesini şehir kapısından çıkartırsa (kaçırtırsa) o adam öldürülecektir.

§ 16 (VIII, 37-48)

šum-ma a-wi-lum lu wardam lu amtam ḫal-ga-am ša êkallim u lu MAŠ.EN.GAG i-na bi-ti-šu ir-ta-ki-ma a-na ši-si-it na-gi-ri-im la uš-te-zi-a-am be-el bîtim šu-u id-da-ak

Eğer bir adam, saraya veya muskenum'a ait kaybolmuş bir erkek veya kadın köleyi evinde saklarsa ve tellalın çağrısı üzerine onu ortaya çıkartmazsa o evin sahibi öldürülecektir.

§ 17 (VIII, 49-58)

šum-ma a-wi-lum lu wardam lu amtam ḫal-ga-am i-na ši-ri-im iṣ-ba-at-ma a-na be-li-šu ir-te-di-a-aš-šu 2 šikil kaspim be-el wardim i-na-ad-di-iš-šum

Bir kimse açık alanda kadın ya da erkek bir kaçak köle bulursa ve onu efendisine getirirse kölenin sahibi ona iki şikel gümüş ödeyecektir.

§ 18 (VIII, 59-67)

šum-ma wardum šu-u be-el-šu la iz-za-kar a-na êkallim i-ri-id-di-šu wa-ar-ka-zu ip-pa-ar-ra-aš-ma a-na be-li-šu u-ta-ar-ru-šu

Eğer köle efendisinin adını söylemezse onu bulan kişi saraya getirecektir; daha fazla araştırma yapıldıktan sonra efendisine geri götürülecektir.

§ 19 (VIII, 68-72 Kol.IX, 1-4)

šum-ma wardam šu-a-ti i-na bi-ti-šu ik-ta-la-šu wa-ar-ka wardum IX. 1 i-na ga-ti-šu it-ta-aṣ-ba-at a-wi-lum šu-u id-da-ak

Eğer köleleri evinde tutar da onlar orada yakalanırlarsa evin sahibi ölümle cezalandırılır

§ 20 (IX, 5-13)

šum-ma wardum i-na ga-at ṣa-bi-ta-ni-šu iḫ-ta-li-iḫ a-wi-lum šu-u a-na be-el wardim ni-iš i-lim i-za-kar-ma u-ta-aš-šar

Eğer yakaladığı köle ondan kaçarsa o zaman kölenin sahibine yemin verir ve tüm suçlamalardan kurtulur

§ 21 (IX, 14-21)

šum-ma a-wi-lum bi-tam ip-lu-uš i-na pa-ni bi-il-ši-im šu-a-ti i-du-uk-ku-šu-ma i-ḫa-al-la-lu-šu

Bir kimse bir eve girecek delik açarsa o deliğin önünde ölümle cezalandırılır ve gömülür.

§ 22 (IX, 22-27)

šum-ma a-wi-lum ḫu-ub-tam iḫ-bu-ut-ma it-ta-aṣ-ba-at a-wi-lum šu-u id-da-ak

Bir kimse soygun yaparken yakalanırsa ölümle cezalandırılır.

§ 23 (IX, 28-45)

šum-ma ḥa-ab-ba-tum la it-ta-aš-ba-at a-wi-lum ḥa-ab-tum mi-im-ma-šu ḥal-ga-am ma-ḥa-ar i-lim u-ba-ar-ma alum u ra-bi-a-nu-um ša i-na ir-ši-bti-šu-nu u pa-di-šu-nu ḥu-ub-tum iḥ-ḥa-ab-tu mi-im-ma-šu ḥal-ga-am i-ri-a-ab-bu-šum

Soyguncu yakalanamazsa, soyulan kişi zararının miktarını yemin ederek söylese o zaman soygunun yapıldığı yerin ya da toprakların ya da mekanın sahibi olan kişi ya da topluluk çalınan mallarını tazmin eder.

§ 24 (IX, 46-50)

šum-ma na-bi-iš-tum alum u ra-bi-ba-nu-um 1 ma-na kaspim a-na ni-ši-šu i-ša-ga-lu

Eğer insan çalınmışsa topluluk ve ... Onun akrabaların bir mina gümüş öder.

§ 25 (IX, 51-65)

šum-ma i-na bît ba-wi-lim i-ša-tum in-na-bi-iḥ-ma a-wi-lum ša a-na bu-ul-bli-im il-li-ku a-na nu-ma-at be-el bîtim i-in-šu iš-ši-ma nu-ma-at be-el bîtim il-te-di(=ki) a-wi-lum šu-u a-na i-ša-tim šu-a-ti in-na-ad-di

Bir evde yangın çıkar ve oraya yangını söndürmeye gelen bir kimse evin sahibinin malında göz gezdirip evin sahibinin malını alırsa kendisi de aynı ateşe atılır.

§ 26 (IX, 66-69 Kol.X, 1-12)

šum-ma lu rid šâbê u lu bâ'irum ša a-na ḥar-ra-an šar-ri-im a-la-ak-šu X-1, ga-bu-u la il-li-ik u lu amêluagram i-gur-ma pu-uḥ-šu id-da-ra-ad lu rid šâbê u lu bâ'irum šu-u id-da-ak mu-na-ag-gi-bir-šu bî-zu i-tab-ba-al

Savaşmak için kralın seferine katılması emrolunan bir subay ya da bir er sefere katılmaz da paralı asker tuttuğu takdirde bedelini kendi uhdesinde tutuyorsa o yetkili ya da er ölümle cezalandırılır ve onu temsil eden kişi onun evine sahip olur.

§ 27 (X, 13-29)

šum-ma lu rid šâbê u lu-u bâ'irum ša i-na dan-na-at šar-ri-im tu-ur-ru wa-ar-[ki]-šu eḫil-šu u kirâ-šu a-na ša-ni-im id-di-nu-ma i-li-ik-šu it-ta-la-ak šum-ma it-tu-bra-am-ma ali-šu bik-ta-ašdam eḫil-šu u kirâ-šu u-ta-ar-bru-šum-ma šu-ma i-li-ik-šu i-il-la-ak

Bir subay ya da er savaşta kralın talihsizliğine uğrarsa (esir düşerse) ve onun arazileri ve bahçesi başkasına verilir ve verilen kişi onlara sahip olursa, esir olan geri dönüp kendi yerine vardığı takdirde arazisi ve bahçesi ona iade edilir ve o bunlara tekrar sahip olur

§ 28 (X, 30-40)

šum-ma lu rid šâbê u lu-u bâ'irum ša i-na dan-na-at šar-ri-im tu-ur-ru mâr-šu il-kam a-la-kam i-li-i eḫlum u kirûm in-na-ad-di-bi-š-šum-ma i-li-[ik] a-bi-šu i-il-la-ak

Bir subay ya da er kralın talihsizliğine uğrarsa (esir düşerse) ve oğlu onun varlıklarının sahipliğini üstlenebilecek durumda ise o zaman arazi ve bahçe ona verilir ve o babasının ücretine de hak kazanır.

§ 29 (X, 41-50)

šum-ma mâr-šu ši-ḥi-ir-ma i-li-ik a-bi-šu a-la-kam la i-li-i ša-lu-uš-ti beḫlim u kirêṁ 4a-na um-mi-šu in-na-ad-di-bin-ma um-ma-šu u-ra-ab-ba-šu

Eğer esir düşenin oğlu henüz gençse ve sahipliği üstlenebilecek durumda değilse arazi ve bahçenin üçte biri onun annesine verilir ve annesi onu yetiştirir.

§ 30 (X, 51-68, Kol.XI, 1-4)

šum-ma lu rid šâbê u lu bâ'irum eḫil-šu kirâ-šu bu bî-zu i-na pa-ni bil-ki-im id-di- ma ud-da-ab-bi-ir ša-nu-um wa-ar-ki-šu eḫil-šu bkirâ-šu u bî-zu iṣ-ba-at-ma šattam 3-kam i-li-ik-šu it-ta-la-ak šum-ma it-tu-ra-am-ma eḫil-šu kirâ-šu u bî-zu i-ir-ri-iṣ u-ul in-na-ad-di-iṣ-šum XI, 1 ša iṣ-ša-ab-tu-ma i-li-ik-šu it-ta-al-ku šu-ma bi-il-la-ak

Bir kabile reisi ya da bir adam evini, bahçesini ya da arazisini terk eder ve ücret karşılığı kiraya verirse ve başka biri onun evinin, bahçesinin ve arazisinin zilyedi olursa ve onları üç yıl süresince kullanırsa onların ilk sahibinin geri dönüp evini, bahçesini ve arazisini geri istemesi halinde ona geri verilmez ve onların zilyedi olan ve kullanan kişi onları kullanmaya devam eder.

§ 31 (XI, 5-12)

šum-ma ša-at-tam iṣ-ti-a-at-ma ud-da-ab-bi-ir-ma it-tu-ra-am eḫil-šu kirû-šu bu bî-zu in-na-ad-di-biṣ-šum-ma šu-ma i-li-ik-šu i-il-la-ak

Eğer onları bir yıllığına kiralar ve bir yıl sonra geri dönerse evi, bahçesi ve arazisi ona geri verilecek ve onlara tekrar sahip olacaktır.

§ 32 (XI, 13-38)

šum-ma lu rid šâbê u lu bâ'iram ša i-na ḥar-ra-an šar-ri-im tu-ur-ru tam-karum ip-tu-bra-aṣ-šu-ma ali-šu uṣ-ta-ak-ši-da-aṣ-šu šum-ma i-na bi-ti-šu ša pa-da-ri-im i-ba-aṣ-ši šu-ma ra-ma-an-šu i-pa-ad-da-ar šum-ma i-na bi-ti-šu ša pa-da-ri-šu la i-ba-aṣ-ši i-na bît ili ali-šu ip-pa-ad-dar šum-ma i-na bît ili ali-šu ša pa-da-ri-šu la i-ba-aṣ-ši êkallum i-pa-bad-da-ri(=ar)-šu eḫil-šu kirû-šu u bî-zu a-na ip-te-ri-šu u-ul in-na-bad-di-in

Bir kabile reisi ya da bir adam savaşta ele geçirilir ve bir tüccar onların özgürlüğünü satın alırsa ve onları saraya geri getirirse kendi evinde özgürlüğünü satın almaya yetecek araçlarının olması halinde kendisinin özgürlüğünü satın alır; evinde kendi özgürlüğünü satın almaya yetecek hiçbir şey yoksa kendi topluluğunun mabedi tarafından özgürlüğü satın alınır; onun özgürlüğünü satın almak için tapınakta bir şey yoksa mahkeme onun özgürlüğünü satın alır. Arazisi, bahçesi ve evi özgürlüğünü satın almak için verilemez.

§ 33 (XI, 39-50)

šum-ma lu PA.PA u lu-u NU.TUR šâb ni-is-ḥa-tim ir-ta-ši u lu a-na ḥarrân šar-ri-im amêluagram pu-ḥa-am im-hu-ur-ma ir-te-di lu PA.PA u lu NU.TUR šu-u id-da-ak

Bir ... Ya da bir Kendisini kralın seferinden vazgeçmiş sayarsa ve kendi yerine geçecek birini gönderir ama onu da geri çekerse ... Ya da ... Ölümle cezalandırılır

§ 34 (XI, 51-64)

šum-ma lu PA.PA u lu NU.TUR nu-ma-at rid šâbê bil-te-ki rid šâbê iḫ-ta-bba-al rid šâbê a-na ig-ri-im it-ta-di-in rid šâbê i-na di-nim a-na dan-nim iš-ta-ra-aḫ ki-iš-ti šar-ru-um [a]-na rid šâbê id-di-nu il-te-di(=ki) lu PA.PA u lu NU.TUR šu-u id-da-ak

Bir ... Ya da bir ... Bir kaptanın malına zarar verirse, kaptana zarar verirse ya da kralın kaptana sunduğu hediyeği götürürse o zaman ... Ya da ... Ölümle cezalandırılır.

§ 35 (XI, 65-70 Kol.XII, 1-4)

šum-ma a-wi-lum LID.GUD.ZUN u šênê ša šar-ru-um a-na rid šâbê id-di-nu XII,1 i-na ga-ti rid šâbê iš-ta-am i-na kaspi-šu i-te-el-li

Herhangi bir kişi kralın kabile reislerine hediye ettiği sığırı ya da koyunu satın alırsa parasını kaybeder.

§ 36 (XII, 5-9)

eḫlu-um kirûm bu bîtum ša rid šâbê bâ'irim u na-ši bbi-il-tim a-na kaspim u-ul i-na- ad-di-in

Bir kabile reisinin, bir adamın ya da bir tebaanın kiraladığı arazisi, bahçesi ve evi satılamaz.

§ 37 (XII, 10-21)

šum-ma a-wi-lum eḫlam kirâm u bîtam ša rid šâbê bâ'irim u na-ši biltim iš-ta-am dup-pa-šu iḫ-ḫi-ib-bi u i-na kaspi-šu i-te-el-li eḫlum kirûm u bîtum a-na be-li-šu i-ta-ar

Herhangi bir kimse bir kabile reisinin, bir adamın ya da bir tebaanın kiradaki arazisini, bahçesini ya da evini satın alırsa onun satış sözleşmesi tabletini kırılır (geçersiz ilan edilir) ve parası yanar. Arazi, bahçe ve ev sahibine geri verilir.

§ 38 (XII, 22-30)

rid šâbê bâ'irum u na-ši biltim i-na eḫlim kirêm bu bîtim ša il-ki-šu a-na aš-ša-ti-šu u mâr-ti-šu u-ul i-ša-bad-da-ar u a-na i-il-bti-šu u-ul i-na-bad-di-in

Bir mülkün kirasının ödeyerek başka her türlü yükümlülüğünden muaf olma hakkına sahip olan bir kabile reisi, adam ya da tebaa tarlası, evi ve bahçesi üzerindeki bu imtiyazını karısına ya da kızına devredemez; borcuna karşılık veremez.

§ 39 (XII, 31-38)

i-na eḫlim kirêm bu bîtim ša i-ša-am-mu-ma i-ra-aš-šu-u a-na aš-ša-ti-šu u mâr-ti-šu i-ša-ad-dar u a-na e-ḫi-bil-ti-šu i-na-ad-di-in

Ancak, satın aldığı bir tarlayı, bahçeyi ya da evi karısına ya da kızına devredebilir, onların mülkiyetine katabilir veya borcuna karşılık olarak verebilir.

§ 40 (XII, 39-48)

aššatum tamkarum u il-kum a-ḫu-u-um eḫil-šu kirâ-šu u bî-zu ana kaspim i-na-ad-di-in ša-a-a-ma-nu-um i-li-ik eḫlim kirêṁ u bîtim ša i-ša-am-mu i-il-la-ak

Tarlasını, bahçesini ve evini bir tüccara ya da başka bir kamu görevlisine satabilir, alıcı ise tarlayı, evi ve bahçeyi yararlanma hakkı karşılığında elinde tutabilir

§ 41 (XII, 49-62)

šum-ma a-wi-lum eḫlam kirâm u bîtam ša rid šâbê bâ'irim u na-ši bi-il-tim u-bi-iḫ u ni-ip-la-tim id-di-in rid šâbê bâ'irum u na-ši bi-il-tim a-na eḫli-šu kirê-šu bu bîti-šu i-ta-ar u ni-ip-la-tim ša in-na-ad-nu-šum i-tab-ba-al

Bir bir subayın ya da erin ya da itibari kiracının arazisindeki, bahçesindeki ya da evindeki bir çitte çakılmış kazıklar bulunuyorsa; o subay, er ya da kiracı araziye, bahçeye ve eve döndüğünde kendisine verilmiş olan kazıklar onun malı olur.

§ 42 (XII, 63-67, Kol.XIII, 1-5)

šum-ma a-wi-lum eḫlam a-na ir-ri-bšu-tim u-še-ši-ma i-na eḫlim še'am bla uš-tab-ši i-na eḫlim ši-ip-bri-im XIII,1 la e-bi-ši-im u-ka-an-nu-šu-ma še'am ki-ma i-te-šu a-na be-el eḫlim i-na-ad-di-in

Bir kimse işlemek üzere bir tarlayı teslim alır ve o tarladan hiçbir mahsul elde edemezse bu onun tarlada çalışmadığını ispatlar ve komşusunun yetiştirdiği kadar tahılı tarla sahibine teslim etmelidir.

§ 43 (XIII, 6-16)

šum-ma eḫla-am bla i-ri-iš-ma it-ta-di še'am ki-ma i-te-šu a-na be-el eḫlim i-na-ad-di-in u eḫlam ša id-du-u ma-a-a-ri i-ma-aḫ-ḫa-aš i-ša-ak-ka-bak-ma a-na be-el eḫlim u-ta-ar

Eğer tarlayı işlemeyip nadasa bırakmışsa komşularınıninki kadar tahılı tarla sahibine verecektir ve nadasa bıraktığı tarlayı sabanla sürüp tohum ektikten sonra sahibine iade edecektir.

§ 44 (XIII, 17-34)

šum-ma a-wi-lum eḫlam KI.KAL a-na šattim 3-kam a-na te-ip-ti-tim u-še-ši-ma a-aḫ-šu id-di-ma eḫlam la ip-te-te i-na ri-bu-tim ša-at-tim eḫlam ma-a-a-ri i-ma-aḫ-ḫa-aš i-mar-ra-ar u i-ša-ak-bka-ak-ma a-na be-el eḫlim u-ta-ar u 10-GAN.E 33 10 ŠE.GUR i-ma-ad-da-ad

Bir kimse çorak bir araziye ekilebilir bir hale getirmek için teslim almış; ancak, tembellik yaparak o araziye ekilebilir bir hale getirmemişse dördüncü yılda araziye sabanla sürmeli, tırmıklamalı ve çift sürmeli ve ondan sonra sahibine geri vermeli ve ayrıca on gan (bir arazi ölçüm birimi)'lık bir arazi için on gur (bir ölçü birimi) tahılı arazi sahibine vermelidir.

§ 45 (XIII, 35-46)

šum-ma a-wi-lum eḫil-šu a-na biltim a-na ir-ri-ši-im id-di-in-ma u bilat eḫli-šu im-ta-ḫa-ar wa-ar-ka eḫlam iluAdad ir-ta-ḫi-iš u lu bi-ib-bu-lum it-ba-al bi-ti-iḫ- tum ša ir-ri-ši-im-ma

Bir kimse tarlasını sabit bir kira karşılığı ziraat için kir alıyor ve kira bedelini de alıyorsa; ancak, havaların kötü gitmesi nedeniyle ürün yok oluyorsa zarar toprağı işleyene aittir.

§ 46 (XIII, 47-57)

šum-ma bilat ekli-šu la im-ta-ḥar u lu a-na mi-iš-bla-ni u lu a-na ša-lu-uš eklam id-di-in še'am ša i-na eklim ib-ba-aš-šu-u ir-ri-šum u be-el eklim a-na ap-ši-te-im i-zu-uz-zu

Tarladan sabit bir kira almaz ve ürünün yarısı ya da üçte biri karşılığı kiralarsa tarladan elde edilen mahsul mal sahibi ile araziye işleyen arasında orantılı olarak taksim edilir

§ 47 (XIII, 58-70)

šum-ma ir-ri-šum aš-šum i-na ša-bat-tim maḥ-ri-tim ma-na-ḥa-ti-šu la il-lu(=ku)-u eklam e-ri-ša-am biḫ-ta-bi be-el eklim u-ul u-up-pa-as ir-ri-su-ma ekil-šu i-ni-ri-bi-š-ma i-na ebûrim ki-ma ri-ik-ba-ti-šu še'am i-li-qi

İlk yıl ürün almada başarılı olamadığı için başkalarınca işlenen bir tarlayı teslim alırsa ilk tarlanın sahibi itiraz edemez, tarla işlenir ve anlaşmaya göre mahsulü toplanır.

§ 48 (XIII, 71-73, Kol.XIV,1-17)

šum-ma a-wi-lum ḥu-bu-ul-lum e-li-šu XIV,1 i-ba-aš-ši-ma ekil-šu ilu Adad ir-ta-ḫi-iš u lu-u bi-ib-bu-lum it-ba-al u lu-u bi-na la me-e še'um i-na eklim la it-tab-ši i-na ša-at-tim šu-a-ti še'am a-na be-el ḥu-bu-ul-[li] u-ul u-ta-ar dup-pa-šu u-ra-ad-da-ab u ši-ib-tam ša ša-at-tim bšu-a-ti u-ul i-na-bad-di-in

Bir kimse borçlanmışsa ve bir fırtına tahılları yere yatırmış ya da hasat başarılı olamamışsa veya susuzluktan tahıllar büyümemişse o yıl alacaklısına tahıl vermesi gerekmez; borç tabletini suda yıkar ve o yıl için hiçbir kira ödemez.

§ 49 (XIV,18-44)

šum-ma a-wi-lum kaspam it-ti tamkarim il-qi-ma ekil ip-še-tim ša še'im u lu šamaššammim a-na tamkarim id-di-in eklam e-ri-iš-ma še'am u lu-u šamaššammam ša ib-ba-aš-šu-u e-si-ip ta-ba-al iḫ-bi-šum šum-ma ir-ri-šum i-na eklim še'am u lu šamaššammam uš-tab-ši i-na ebûrim še'am bu šamaššammam ša i-na eklim bib-ba-aš-šu-u be-el ekli-ma i-li-qi-ma še'am ša kaspi-šu u ši-ba-zu ša it-ti tamkarim il-ku-u u ma-na-ḥa-at e-ri-ši-im a-na tamkarim i-na-ad-di-in

Bir kimse bir tüccardan para alır ve tüccara susam ya da mısır ekilebilen bir tarlayı verir ve tarlaya susam ya da mısır ekilmesini sipariş ederse ve yetiştirici tarlaya susam ve mısır ekerse hasat edilen susamlar tarla sahibine aittir ve tarla sahibi tüccardan aldığı para ve yetiştiricinin geçimini sağlamak için tüccara mısır ile ödemedede bulunur.

§ 50 (XIV,45-55)

šum-ma eklam ir-ša-am u lu-u ekil šamaššammim ir-ša-am id-di-in še'am u šamaššammam ša i-na eklim ib-ba-aš-šu-u be-el ekli-ma i-li-qi-ma kaspam u ši-ba-zu a-na tamkarim bu-ta-ar

Ekili bir mısır ya da susam tarlası verilirse tarladaki mısır ve susamlar tarla sahibine aittir ve kira olarak tüccara para ile ödeme yapar.

§ 51 (XIV,56-66)

šum-ma kaspam a-na tu-ur-ri-im la i-šu šamaššammam a-na ma-ḥi-ra-bti-šu-nu ša kaspi-šu u ši-ib-ti-šu ša it-ti tamkarim bil-ku-u a-na pî ši-im-bda-at šar-ri-im a-na tamkarim bi-na-ad-di-in

Ödeme için hiç parası yoksa o zaman kraliyet tarifesine göre tüccardan aldığına karşılık kira olarak para yerine susam ya da mısır ile ödeme yapar

§ 52 (Kol.XV,1-6)

XV,1 šum-ma ir-ri-šum i-na eklim še-am u lu šamaššammam la uš-tab-ši ri-ik-sa-ti-šu u-ul in-ni

Ekinci araziye mısır ya da susam ekmezse, borçlunun mukavelesine halel gelmez

§ 53 (XV,7-20)

šum-ma a-wi-lum a-na |kâri|-šu du-|un-nu|-nim a-aḥ-šu |id-di-ma| kâri-|šu| la u- dan-|ni-in-ma| i-na kâri-|šu| bi-tum it-te-|ip-ti| u ugaram bme-e uš-ta-bil a-wi-lum ša i-na kâri-šu bi-tum ib-bi-tu-u še'am ša u-ḥal-li-ku i-ri-a-ab

Bir kimse su bendini uygun koşullarda tutmaz ve bakımını yapmaz ve bu nedenle bend yıkılır ve tarlalar su altında kalırsa, o zaman barajı yıkılan kişi para karşılığı satılır ve elde edilen para harap olmasına yol açtığı mısırın karşılığı olarak verilir.

§ 54 (XV,21-30)

šum-ma še'am ri-a-ba-am la i-li-i šu-a-ti u bi-ša-šu a-na kaspim i-na-ad-di-nu-ma mâr+ugarê ša še'i-šu-nu mu-u ub-lu i-zu-uz-zu

Eğer bu mısırların karşılığı olarak yeterli gelmiyorsa malları da mısırları sular altında kalan çiftçiler arasında paylaştırılır.

§ 55 (XV,31-38)

šum-ma a-wi-lum a-tap-pa-šu a-na ši-ki-tim ip-te a-aḥ-šu id-di-ma ekil i-te-šu me-e uš-ta-bil še'am ki-ma i-te-šu i-ma-ad-da-ad

Bir kimse mısırlarını sulamak için ark açarsa; ancak, dikkatsizliği nedeniyle sular komşusunun tarlasını basarsa o zaman komşusunun mısır kaybını öder.

§ 56 (XV,39-45)

šum-ma a-wi-lum me-e ip-te-ma ip-še-tim bša ekil i-te-šu me-e uš-ta-bil 10-GAN.E 10 ŠE.GUR i-ma-ad-da-ad

Bir kimse suyun önünü açar ve komşusunun arazisinde su taşkınına yol açarsa her on gan'lık arazi için on gur mısır ödemelidir.

§ 57 (XV,46-64)

šum-ma rê'um a-na ša-am-mi šênê šu-ku-lim it-ti be-el eklim la im-ta-gar-ma ba-lum be-el eklim eklam šênê uš-ta-ki-il be-el eklim ekil-šu i-iš-ši-id rê'um ša i- na ba-lum be-el eklim eklam šênê u-ša-ki-lu e-li-nu-um-ma 10-GAN.E 20 ŠE.GUR a-na be-el eklim i-na-ad-di-in

Bir çoban, arazi sahibinin izni ve koyunların sahibinin bilgisi olmaksızın otlamaları için koyunların tarlalara girmesine izin verirse, o zaman tarla sahibi mahsulünü hasat eder ve tarla sahibinin izni olmaksızın sürüsünü tarlada otlatan çoban her on gan'lık arazi için 20 gur'luk mısırı tarla sahibine öder.

§ 58 (XV,65-78 Kol.XVI,1-3)

šum-ma iš-tu bšênê i-na ugarim i-te-li-a-nim ka-an-nu ga-ma-ar-tim i-na abullim it-ta-aḫ-la-lu rê'um šênê a-na eklim id-di-ma eklam šênê uš-ta-ki-il rê'um eklim u-ša-ki-lu i-na-ša-ar-ma i-na ebûrim 10 GAN.E XVI, 1 60-ŠE.GUR a-na be-el eklim i-ma-ad-da-ad

Sürü otlamayı bıraktıktan ve şehrin kapısında ortak sürüye katıldıktan sonra her hangi bir çoban onların tarlaya girmesine müsaade eder ve onları orada otlatırsa bu çoban otlatmaya müsaade ettiği tarlanın zilyedi olur ve hasatta her on gan'lık arazi için 60 gur mısır öder.

§ 59 (XVI, 4-9)

šum-ma a-wi-lum ba-lum be-el kirêḡm i-na kirê a-wi-lim i-ša-am ik-ki-is ½ ma-na kaspim i-ša-ḳal

Bahçe sahibinin izni olmaksızın herhangi bir adam bir ağacı kesip bahçeye devirirse yarım mina para öder.

§ 60 (XVI, 10-26)

šum-ma a-wi-lum eklam a-na kirêḡm bza-ga-bi-im a-na NU.kirêḡm bid-di-in NU.kirûm kirâm iz-ḳu-up šattam IVkam kirâm u-ra-ab-ba i-na ḫa-mu-uš-tim ša-at-tim be-el kirêḡm u NU.kirûm mi-it-ḫa-ri-iš i-zu-zu be-el kirêḡm zitti-šu i-na-za-ak-ma i-li-ḳi

Herhangi bir kimse bir tarlayı bahçıvana bahçe haline getirmesi için bırakırsa ve o da bahçede çalışıp dört yıl süre ile bahçeye bakarsa beşinci yılda bahçıvan ile bahçenin sahibi bu bahçeyi ikiye bölerler ve bahçe sahibi kendi payını alır.

§ 61 (XVI, 27-33)

šum-ma NU.kirûm eklam i-na za-ga-bi-im la ig-mur-ma ni-di-tam i-zi-ib ni-di-tam a-na li-ib-bi zitti-šu i-ša-ka-nu-šum

Bahçıvan bahçenin bir kısmını hiç kullanılmamış bir vaziyette bırakarak tarlayı bahçe haline getirmeyi tamamlamamışsa işlenmemiş kısım onun payı olarak tahsis edilir.

§ 62 (XVI, 34-47)

šum-ma eklam ša in-na-ad-nu-šum a-na kirêḡm la iz-ḳu-up šum-ma abšênum bilat eklim ša ša-na-tim ša in-na-du-u NU.kirûm a-na be-el eklim ki-ma i-te-šu i- ma-ad-da-ad u eklam ši-ip-ra-am i-ib-bi-eš-ma a-na be-el eklim bu-ta-a-ar

Bahçe olarak ona verilen tarlayı ekip biçmiyorsa ve ekilebilir (mısır ya da susam) bir arazi ise, komşu tarladaki ürünlere göre, nadasa bıraktığı yıllar süresince tarladan elde edilecek mahsulü arazi sahibine verir ve tarlayı ekilebilir konuma getirdikten sonra sahibine iade eder

§ 63 (XVI, 48-57)

šum-ma eklam KI.KAL eklam ši-ip-ra-am i-ib-bi-eš-ma ekle(=a-na) be-el eklam u-ta-a-ar u 10-GAN. 10-ŠE.GUR ša ša-at-tim iš-ti-a-at i-ma-ad-da-ad

Çorak arazileri ekilebilir hale getirdikten sonra sahibine geri verirse tarla sahibi ona bir yıl için on gan başına on gur öder.

§ 64 (XVI, 58-70)

šum-ma a-wi-lum kirâ-šu a-na NU.kirêm a-na ru-ku-bi-im id-di-in NU.kirûm a-di kirûm ša-ab-tu i-na bi-la-at kirêm ši-it-ti-in a-na be-el kirêm i-na-ad-di-in ša- lu-uš-tam šu-u i-li-qi

Herhangi bir kişi bahçesini bir bahçıvana işlemesi için devrederse bahçıvan bahçenin mülkiyetine sahip oluncaya dek bahçe sahibine bahçede üretilen ürünlerin üçte ikisini verir

§ 65 (XVI, 71-77)

šum-ma NU.kirûm kirâm la u-ra-bak-ki-ib-ma bi-il-tam um-ta-di NU.kirûm bi-la- at kirêm a-na i-te-šu |i-ma-ad-da-ad|

Eğer bahçıvan bahçeyi işlemezse ve bahçedeki mahsul perişan olursa, bahçıvan komşu bahçelerdeki ürünle orantılı olarak ödemede bulunur.

§ 66 (Kol.XVII, 1-27)

Šum ma a-wīlum kas-pam it-ti tamkārūm il-qē-ma tamkār-šu īsir-šu-ma, mim-ma ša nadānim la ibāššūšum, ki-rā-šu iš-tu tar-ki-tim ana tamkārīm id-din-ma suluppī ma-la ina kirīm ib-baš-šū ana kaspika ta-bal iq-bīšum tamkārūm šū ul immaggar suluppī ša ina kirīm ibbaššū bēl kirīmma i-leq-qē-ma kaspam u ši-bas-su ša pī ṭuppišu tamkāram ip-pal-ma suluppī wat-rū-tim ša ina kirīm ibbaššū bēl kirīmma il-eq-qe

Eğer bir adam, bir tüccardan gümüş (para) alırsa, tüccarı (parayı) geri isterse ve verecek hiçbir şeyi yoksa, tohumlamadan sonra bahçesini tüccara verip, ona “bahçede gümüşünün (paran) karşılığı ne kadar hurma varsa götür” derse (ve) o tüccar razı olmazsa bahçede ne kadar hurma varsa, bahçe sahibi onu alacaktır. Gümüş ve faizi tabletine göre tüccara ödeyecek, tarlada yetişmiş olan fazla hurmayı da bahçe sahibi alacaktır.

§ 67+a (Kol.XVII,1-17)

|šumma| ana ši-mim |...| ul in-ad-diš-šum šum-ma še'am kaspam u bīšam ana bīt il-kim ša-bīt i-tē-šu ša i-šā-mu i-nad-din ina mim-ma ša id-di-nu ī-tel-li bītum ana |bēlišu| itār šum-ma bītum šū ilkam la i-šu i-šām ana bītīm šu-āti še'am kaspam u bīšam i-nad-din

-fiyatı karşılığı...ona vermeyecektir. Eğer kendi evine bitişik bir tımar evini satın almak için arpa, gümüş ve eşya veriyse bütün verdiklerini kaybedecektir. Ev ise

sahibine dönecektir. Eğer bu ev tımara ait değilse onu satın alacak ve o ev için arpa, gümüş ve eşya verecektir.

67+a'dan 100'e kadar olan maddeler kırık olduğu için çeşitli fragmanlardan toplanmıştır.⁴⁷

§ 68+b

|šum-ma| na-bal-kat-ta-ka dun-nin iš-tu bī-ti-ka ib-ba-lak-ka-tu-nim a-na bēl ni-dī-tim ni-dīt-ka e-puš |iš-tu| ni-dī-ti-ka |bītī| i-pal-la-šū-nim iq-bi ši-bī iš-kun |.....| ina nabalkattim |.....| nabalkattim|.....| bēl |.....| šum-ma |.....| bēl |.....| mim-ma |... |i-r-i-ab

...yıkılmakta olan (evini) tamir ettir, senin evinden benim evime geçecekler, terk edilmiş toprağın sahibine “terk edilmiş toprağı yap, senin terk edilmiş yerinden benim evime, delip girecekler” derse, şahit gösterirse ve aşmak suretiyle hırsız.....aşmadan dolayı ne kaybolduysa, yıkık yerin sahibi ödeyecektir. Eğer delik açılırsa ihmal edilmiş yerin sahibi kaybolan her şeyi ödeyecektir. Eğer...

§ 69+c

|šum-ma a-wī-lum ina| a-wī-lum aš-bum-ma kasap kiš-ri-šu gam-ram ša šan-at a-na bēl |bītīm| id-din-ma bēl bī-tim a-na waš-šā-bim i-na ū-mī-šu la ma-lū-tim wa-šām iq-ta-bi bēl bī-tim aš-šum waš-ša-bim i-na ū-mī-šu la ma-lū-tim i-na bī-ti-šu |ušešū| i-na kaspim ša was-šā-bum |id-di-nu-šum ī-tel-li|

Eğer bir ev sahibi, evinde bir kiracı oturtuyorsa ve oturan adam mukavelesinin gümüşünün bütün yıllıkını (bir yıllık kirasının tamamını) ev sahibine ödediye, ev sahibi kiracıya, günü dolmadan önce çıkmasını söylerse, ev sahibi günü dolmadan kiracıyı evinden çıkarttığı için ona verdiği gümüşten....

§ 70+d

Šum-ma tam-kā-rum še'am u kaspam a-na hu-bul-lim id-din a-na 1 kur-rum 1 pān 4 sūt še'am šib-tam i-leq-qe šum-ma kaspam a-na hu-bul-lim id-din a-na 1 ši-qil kaspim 1/6 u 6 uṭ-ṭit šib-tam i-leq-qe

Eğer bir tüccar, arpa veya gümüşü faizli borç olarak verirse 1 Gur için ...arpayı faiz olarak alacaktır. Eğer gümüşü borç olarak verirse, 1 şekel gümüşe 6 danenin 1/6 şekelini alacaktır.

§ 71+d

Šum-ma a-wī-lum ša hu-bul-lam ir-šu kaspam a-na tur-rim la i-šu še'am u kaspam kī-ma šim-dat šar-rim u ši-bas-su 1 kur-rum še'am 1 pān ana šat-tim i-leq-qe šum-ma tam-kā-rum ši-bat hu-bul-li |...| a-na 1 kur |...| 1/6 u 6 uṭ-ṭit |...| u-wat-ter-ma il-qe i-na |mim-ma| ša id-di-nu ī-tel-li

Eğer faizli borcu olan bir adamın ödeyecek gümüşü (parası) yoksa fakat arpası varsa, kralın emir ve kanunlarına göre faizini... alacaktır. Eğer tüccar faizi, her Gur için 60 gu arttırdıysa veya her şekel gümüş için 6 danenin 1/6 şekelini arttırdıysa ve onu da aldıysa bütün ödünç verdiğini kaybedecektir.

⁴⁷ Tosun ve Yalvaç, 1975

§ 72+d/72+e

Šum-ma tam-kā-rum |...| a-na |...| šib-tam |...| il-te-qē-ma |...| u lu še'am |u lu kaspam| ma-la |im-ḥur u lu| la uš-taḥ-riš-ma ṭup-pam eš-šam la iš-ṭur u lu ši-bā-tim a-na qaq-qa-dim uṭ-ṭeḥ-ḥi tam-kā-rum šû še'am ma-la il-qû uš-ta-šan-nā-ma u-târ

Eğer tüccar, arpa veya gümüşü faizle ödünç verirse ve bütün faizin karşılığı olan arpa ve gümüşü aldıysa, arpa ve gümüş...olmayacaktır.

Eğer bir tüccar aldığı bütün arpayı hesaptan çıkartmadıysa, onun üzerine bir tablet (vesika) yazmadıysa veya faizini ana paraya kattıysa, o tüccar aldığı bütün arpanın iki katını ödeyecektir.

§ 73+e/74+e

Šum-ma tam-kā-rum še'am u kas-pam a-na ḥu-bul-lim id-din-ma i-nū-ma a-na ḥu-bul-lim id-di-nu kas-pam i-na ab-nim ma-ṭī-tim u še'am i-na šū-tim ma-ṭī-tim id-din u i-nū-ma im-ḥu-ru kaspam i-na ab-nim |rabītim u| še'am ina šū-tim ra-bī-tim im-ḥur |tamkārum sū| ina |mimma ša id-di-nu ī-tel-li|

Eğer bir tüccar, arpa ve gümüşü faiz karşılığında verirse, borç karşılığı verdiği zaman gümüşü eksik taş (ağırlık) ölçüsüyle ve arpayı eksik sutum ile veriyse (fakat) geri aldığı zaman parayı büyük ağırlık ile, arpayı büyük sutum ile aldıysa o tüccar, ne veriyse kaybedecektir.

Eğer bir tüccar, faizle borç...verdiyse, ne veriyse kaybedecektir.

§ 75+e

Šum-ma a-wī-lum še'am u kaspam it-ti tam-kā-rim il-qēma še'am u kaspam a-na tur-rim la išu bī-šam-ma i-šu mim-ma ša i-na qā-ti-šu i-baš-šû ma-ḥar šī-bī ki-ma ub-ba-lu a-na tam-kā-ri-šu i-nad-din tamkārum ul up-pas i-maḥ-ḥar.

Eğer bir adam, arpa ve gümüşü tüccardan ödünç alırsa, ödeyecek arpa ve gümüşü yoksa fakat malı varsa, elinde ne varsa getirdiği şahitlerin önünde tüccara verecek, tüccar itiraz etmeyecek, kabul edecektir.

§ 98 (77+f)

Šum-ma a-wī-lum a-na a-wī-lim kaspam a-na tap-pû-tim id-din nē-me-lam u bu-tuq-qām ša ib-ba-šû ma-ḥar i-lim mit-ḥā-riš iz-uz-zû

Eğer bir adam, bir adama ortaklık için gümüş verirse, meydana gelen kar veya zararı , tanrı önünde ortaklaşa bölüşeceklerdir.

§ 99-100 (78+f Kol.XXIV)

|...|ši-ba-a-at kaspim ma-la il-ḥu-u i-sa-ad-dar-ma ûmi-šu i-ma-an-nu-bu-ma tamkari-šu i-ip-pa-al šum-ma tam-kā-rum a-na ša-mal-lém kaspam a-na |na-dā-nim u ma-ḥā-rim| id-din-ma a-na ḥar-rā-nim iṭ-rus-su ša-mal-lûm i-na ḥar-rā-nim |...| šum-ma a-šar il-li-ku |nēmēlam| i-ta-mar ši-bāt kaspim ma-la il-qû i-sad-dar-ma ū-mī-šu i-man-nū-ma tam-kār-šu ip-pal

Eğer bir tüccar, bir ayak satıcısına alışveriş için gümüş verirse ve onu yola çıkarırsa, ayak satıcısı ona emanet edilen parayı arttıracaktır. Eğer gittiği yerde kazanç

görürse (kazanırsa) aldığı kadar gümüşün faizini kaybedecek, gününde tüccarına ödeyecektir.

§ 101 (8-14)

šum-ma a-šar bil-li-ku ne-me-lam la i-ta-mar kaspam il-ku-u uš-ta-ša-na-ma šamallûm a-na tamkarim i-na-ad-di-in

Gittiği ülkelerle ticaret anlaşması yoksa kazandığı bütün parayı tüccara vermek amacıyla simsara bırakacaktır

§ 102 (15-23)

šum-ma tamkarum a-na šamallîm kaspam a-na ta-ad-bmi-iḫ-tim it-ta-di-bin-ma a-šar il-li-ku bi-ti-iḫ-tam i-ta-mar ga-ga-ad kaspim a-na tamkarim bu-ta-ar

Bir tüccar yatırım için bir miktar parayı simsara emanet ederse ve simsar gittiği yerde bir miktar zarar ederse ana parayı tüccara vermek zorundadır.

§ 103 (24-31)

šum-ma ḥar-ra-nam i-na a-la-ki-šu na-ak-ru-um mi-im-ma ša na-šu-u uš-ta-ad-di-šu šamallûm ni-iš i-lim i-za-kar-ma u-ta-aš-šar

Seyahatte iken düşmanlar sahip olduğu her şeyi ondan alırlarsa simsar Tanrı adına yemin eder ve yükümlülüğünden kurtulur.

§ 104 (32-45)

šum-ma tamkarum a-na šamallîm še'am šipâtam šamnam u mi-im-ma bbi-ša-am a-na pa-ša-ri-im id-di-in šamallûm kaspam i-sa-ad-dar-ma a-na tamkarim u-ta-ar ša-mallûm ka-ni-ik kaspim ša a-na tamkarim i-na-ad-di-nu i-li-ḫi

Bir tüccar nakletmesi için simsara mısır, yün, yağ veya başka bir mal verirse aracı aldığı miktarı belirten bir makbuzu tüccara vermelidir. Bundan sonra tüccara verdiği para için de ondan bir makbuz alır.

§ 105 (46-54)

šum-ma šamallûm i-te-gi-ma ka-ni-ik kaspim ša a-na tamkarim id-di-nu la il-te-ḫi kaspi la ka-ni-bki-im a-na ni-ik-ka-baz-zi-im u-ul iš-ša-ak-ka-an

Simsar dikkatsiz ise ve tüccara verdiği para için bir makbuz almamışsa faturalanmamış parayı kendi parası olarak sayamaz.

§ 106 (55-67)

šum-ma šamallûm kaspam it-ti btamkarim il-ḫi-ma tamkari-šu it-ta-ki-ir tamkarum šu-u i-na ma-ḥar i-lim bu ši-bi i-na kaspim li-ḫi-im šamallâm u-ka-an-ma šamallûm kaspam ma-la il-ku-u a-du 3-šu a-na tamkarim i-na-ad-di-in

Simsar tüccardan parayı teslim alırsa; ancak, tüccarla arasında bir anlaşmazlık varsa (makbuzu reddediyorsa) o zaman tüccar tanrı ve parayı simsara verdiğine tanıklık eden şahitlerin huzurunda yemin eder ve simsar toplam meblağın üç katını ona öder.

§ 107 (68-72, Kol.XXV,1-14)

šum-ma tamkarum šamallâm i-ki-ip-ma šamallûm mi-im-ma ša tamkarum id-di-nu-šum a-na tamkari-šu XXV, 1 ut-te-ir tamkarum mi-im-ma ša šamallûm id-di-nu-šum it-ta-ki-ir-šu šamallûm šu-u i-na ma-ḥar i-lim bu ši-bi tamkaram u-ka-an-ma tamkarum baš-šum šamallî-šu ik-ki-ru mi-im-ma bša il-ku-u a-du 6-šu a-na šamallîm i-na-ad-di-in

Eğer tüccar simsarı aldatırsa, yani simsar kendisine verilen her şeyi geri getirdiği halde, tüccar kendisine geri verilen şeylere ilişkin makbuzu inkar ediyorsa o zaman simsar tüccarı yargıçlar ve Tanrı önünde suçlar ve simsarın kendisine verdiği şeyleri aldığına hala inkar ederse simsara toplam meblağın altı katını öder.

§ 108 (XXV,15-25)

šum-ma ŠAL.GEŠ.TIN.NA a-na šîm šikarim še'am la im-ta-ḥar i-na abnim bra-bi-tim kaspam im-ta-ḥar u KI.LAM šikarim a-na KI.LAM še'im bum-ta-di ŠAL.GEŠ.TIN.NA šu-a-ti u-ka-an-nu-ši-ma a-na me-e i-na-[ad]-du-u-ši

Bir meyhaneci (kadın) içilen içkinin bedeli olarak brüt ağırlığına göre mısır kabul etmiyorsa ve para alıyorsa ve içki için aldığı para mısırın değerinden daha az ise tutuklanır ve suya atılır.

§ 109 (XXV,26-35)

šum-ma ŠAL.GEŠ.TIN.NA ša-ar-ru-tum i-na bîti-ša it-tar-ka-zu-ma ša-ar-ru-tim šu-nu-ti la iṣ-ša-ab-btam-ma a-na êkallim la ir-di-a-am ŠAL.GEŠ.TIN.NA ši-i id-da-ak

Komplocular bir tavernacı kadının evinde buluşurlarsa ve bu komplocular yakalanmamış ve mahkemeye teslim edilmemişlerse tavernacı kadın ölümle cezalandırılır.

§ 110 (XXV,36-44)

šum-ma aššatum NIN.AN ša i-na MAL.GE.A la wa-aš-ba-at bît GEŠ.TIN.NA bip-te-te u lu a-na šikarim a-na bît GEŠ.TIN.NA i-te-ru-ub a-wi-il-tam šu-a-ti i-ḳal-lu-u-ši

Eğer manastırda oturmayan bir nadîtum, bir entum⁴⁸ bir bira evi açar veya bira içmek için biri bira evine giderse, o kadını yakalayacaklardır.

§ 111 (XXV,45-49)

šum-ma ŠAL.GEŠ.TIN.NA LX ȐA šikarim U.SA.KA.NI a-na di-ib-tim id-di-in i-na ebûrim 5 ȐA še'im i-li-ki

Eğer bira satıcısı bir kadın bir pîhum ölçü içkiyi veresiye verirse, hasat zamanında 5 qu (5 litre) arpa alacaktır.

§ 112 (XXV,50-74)

šum-ma a-wi-lum i-na ḥar-ra-nim wa-ši-ib-ma kaspam ḥurâšam abnam u bi-iṣ-ga-ti-šu a-na a-wi-lim id-di-in-ma a-na ši-bu-ul-tim u-ša-bil-šu a-wi-lum šu-u mi-im-

⁴⁸ nadîtu ve entum yüksek rahibe sınıfı ile ilgili birer meslektir.

ma ša šu-bu-lu a-šar šu-bu-lu la id-[di-]in-ma it-ba-al be-el ši-bu-ul-tim a-wi-lam šu-a-ti i-na mi-im-ma ša šu-bu-lu-ma la id-di-nu u-ka-an-nu-šu-ma a-wi-lum šu-u a-du 5-šu mi-im-ma ša in-na-ad-nu-šum a-na be-el ši-bu-ul-tim i-na-ad-di-in

Bir kimse seyahate çıkar ve başka birisine gümüş, altın, değerli taşlar veya başka herhangi bir taşınır mal emanet ederse ve ondan tekrar geri almayı isterse ve emanet edilen kişi bütün malları belirlenen yere getirmez ve tam aksine onları kendisi kullanırsa o zaman malları geri getirmeyen bu kişi mahkûm edilir ve kendisine emanet edilen her şeyin beş katını öder.

§ 113 (XXV,75-76 Kol.XXVI,1-16)

šum-ma a-wi-lum e-li a-wi-lim XXVI, 1 še'am u kaspam i-šu-ma i-na ba-lum bbe-el še'im i-na na-aš-pa-bki-im u lu i-na ma-baš-ka-nim še'am il-te-qi a-wi-lam šu-a-ti i-na ba-lum bbe-el šê'im i-na na-aš-pa-ki-im u lu i-na maškanim i-na še'im li-ki-im u-ka-an-nu-šu-ma še'am ma-la il-ku-u u-ta-ar u i-na mi-im-ma šum-šu ma-la id-di-nu i-te-el-li

Herhangi bir kişinin para veya mısır sevkiyatı varsa ve onları sahibinin bilgisi olmaksızın bir tahıl ambarından ya da bir kutudan almışsa; bu durumda sahibinin bilgisi olmaksızın tahıl ambarından mısırı ya da kutudan parayı alan kişi mahkum edilir ve aldığı mısırı geri öder. Ve ödediği komisyonu kaybeder.

§ 114 (XXVI,17-25)

šum-ma a-wi-lum e-li a-wi-lim še'am u kaspam la i-šu-ma ni-bu-zu bit-te-bi a-na ni-bu-tim iš-ti-a-at 1/3 ma-na kaspim i-ša-kał

Eğer para veya mısır karşılığında bir hak talep etmez ve güç kullanarak hakkını almaya kalkışırsa her bir olay için bir mina (yarım kilo)'nın üçte biri kadar gümüş verir.

§ 115 (XXVI,26-37)

šum-ma a-wi-lum e-li a-wi-lim še'am u kaspam i-šu-ma ni-bu-zu ib-bi-ma 31 ni-bu-tum i-na bît ne-bi-ša i-na ši-ma-ti-ša im-tu-ut di-nu-um šu-u ru-gu-um-ma-am u-ul i-šu

Bir kimsenin diğerinden para veya mısır alacağı varsa ve onu buna karşılık hapsedmişse ve mahkum hapishanede doğal yollardan ölmüşse, olay kapanır.

§ 116 (XXVI,38-53)

šum-ma ni-bu-tum i-na bît ne-bi-ša i-na ma-ḥa-zi-im u lu i-na uš-bšu-ši-im im-tu-ut be-el ni-bu-tim tamkari-šu u-ka-an-ma šum-ma mâr a-wi-lim mâr-šu i-du-uk-ku šum-ma warad a-wi-lim 1/3 ma-na kaspim i-ša-kał u i-na mi-im-ma šum-šu ma-la id-di-nu i-te-el-li

Eğer bir esir hapisteyken darbelerden dolayı ya da kötü muameleden dolayı ölürse esirin efendisi taciri yargıcın önünde mahkûm ettirir. Eğer esir özgür doğmuş bir kimse idiyse tacirin oğlu ölümle cezalandırılır; eğer köle idiyse tacir üçte bir mina altın ve efendinin esir için verdiği ücreti geri verir.

§ 117 (XXVI,54-67)

šum-ma a-wi-lam e-ḥi-il-tum iṣ-ba-zu-ma ašša-zu mâr-šu bu mâr-a-zu a-na kaspim biḏ-di-in u lu a-na ki-iš-bša-a-tim it-ta-an-di-in šattam 3kam bît ša-a-a-ma-bni-šu-nu u ka-ši-ši-šu-nu i-ib-bi-šu i-na ri-bu-tim ša-at-tim an-du-ra-ar-šu-nu iš-ša-ak-ka-an

Eğer herhangi bir kişi borcunu ödeyemezse ve para için kendisini, karısını, oğlunu ya da kızını satarsa veya zorla çalıştırılmalarına izin verirse onları satın alan adamın ya da mal sahibinin evinde üç yıl süresince çalışırlar ve dördüncü yılda özgür bırakılırlar.

§ 118 (XXVI,68-73)

šum-ma wardam u lu amtam a-na ki-iš-ša-tim it-ta-an-di-in tamkarum u-še-ti-iḫ a-na kaspim i-na-ad-din u-ul ib-ba-gar

Zorla çalıştırılmaları için kadın ya da erkek bir köleyi vermeleri halinde tüccarın bunları kiraya vermesi ya da para ile satması durumunda buna itiraz edilebilir.

§ 119 (XXVI,74-78 Kol.XXVII,1-3)

šum-ma a-wi-lam e-ḥi-il-tum iṣ-ba-zu-ma ama-zu ša mârê ul-du-šum a-na kaspim it-ta-din XXVII, 1 kaspam tamkarum biš-ku-lu be-el amtım bi-ša-ḫal-ma ama-zu bi-pa-tar

Bir kimse borcunu ödemekte başarısız olursa ve kendisine bir çocuk doğuran kadın hizmetçiyi para karşılığı satarsa tüccarın ona ödediği para köle sahibine geri verilir ve kadın hizmetçi özgür bırakılır.

§ 120 (XXVII,4-23)

šum-ma a-wi-lum še'i-šu a-na na-aš-pa-ku-tim i-na bît a-wi-lum iš-pu-uk-ma i-na ga-ri-tim i-ib-bu-u-um bit-tab-ši u lu be-el bîtim na-aš-pa-kam bip-te-ma še'am il-ḫi u lu še'am ša i-na bîti-šu iš-ša-ap-ku a-na ga-am-ri-im it-ta-ki-ir be-el še'im ma-ḫar i-lim še'i-šu u-ba-ar-ma be-el bîtim še'am ša il-ḫu-u uš-ta-ša-na-ma a-na be-el še'im i-na-ad-di-in

Herhangi bir kişi diğer bir kişinin evinde muhafaza için mısırlarını depolamışsa ve depolanan mısırlara her hangi bir zarar gelmişse ya da evin sahibi tahıl ambarını açmış ve bir miktar mısır almışsa veya özellikle mısırların kendi evinde depolandığını inkar ediyorsa; o zaman, mısırların sahibi Tanrı'nın huzurunda (yeminle) hak iddia eder ve ev sahibi aldığı bütün mısırları sahibine geri verir.

§ 121 (XXVII,24-30)

šum-ma a-wi-lum i-na bît a-wi-lim še'am iš-pu-uk i-na ša-na-at a-na I ŠE.GUR.E 5 KA še'im idi (Á) na-aš-pa-ki-im i-na-ad-di-in

Her kim ki başkasının evinde mısırlarını depolar her yıl için her beş ka mısır başına bir gur oranında ardiye ücreti öder.

§ 122 (XXVII,31-43)

šum-ma a-wi-lum a-na a-wi-lim kaspam ħurâšam u mi-im-ma šum-šu a-na ma-ša-ru-tim i-na-ad-di-in mi-im-ma ma-la i-na-ad-di-nu ši-bi u-kal-lam ri-ik-sa-tim i-ša-ak-ka-an-ma a-na ma-ša-ru-tim i-na-ad-di-in

Bir kimse başkasına saklaması için gümüş, altın ya da başka bir şey verirse verdiği her şeyi birkaç şahide göstermelidir, bir sözleşme hazırlanmalıdır ve ondan sonra saklanması için teslim edilmelidir.

§ 123 (XXVII,44-52)

šum-ma ba-lum ši-bi u ri-ik-sa-tim a-na ma-ša-ru-tim id-di-in-ma a-šar id-di-nu it-ta-ak-ru-šu di-nu-um šu-u ru-gu-um-ma-am u-ul i-šu

Eğer şahit ve sözleşme olmaksızın saklanması amacıyla teslim ediliyorsa ve teslim alan kişi bunu inkar ediyorsa o zaman yasal olarak talep edebileceği bir hak yoktur.

§ 124 (XXVII,53-65)

šum-ma a-wi-lum a-na a-wi-lim kaspam ħurâšam u mi-im-ma šum-šu ma-ħar ši-bi a-na ma-ša-ru-tim id-di-in-ma it-ta-ki-ir-šu a-wi-lam šu-a-ti u-ka-an-nu-šu-ma mi-im-ma bša ik-ki-ru uš-ta-ša-na-ma i-na-ad-di-in

Eğer herhangi bir kişi gümüş, altın ya da başka bir şeyi şahitler huzurunda saklanması için birisine teslim eder de teslim edilen kişi bunu inkar ederse bu kişi bir hakim huzuruna çıkarılmalı ve inkar ettiği her şeyi sahibine tam olarak geri vermelidir.

§ 125 (XXVII,66-79 Kol.XXVIII,1-7)

šum-ma a-wi-lum mi-im-ma-šu a-na ma-ša-ru-tim id-di-in-ma a-šar id-di-nu u lu i-na bi-bil-ši-im u lu i-na na-ba- al-ka-at-tim mi-im-mu-šu it-ti mi-im-me-e be-el bîtim iħ-ta-li-iħ be-el bîtim ša i-gu-ma mi-im-ma ša a-na ma-ša-ru-tim bid-di-nu-šum-ma u-ħal-li-ku u-ša-lam-ma XXVIII. 1 a-na be-el ŠA-GA i-ri-a-ab be-el bîtim mi-im-ma-šu ħal-ga-am iš-te-ne-i-ma it-ti šar-ra-bga-ni-šu i-li-ki

Bir kimse mallarını muhafazası için başka birine bırakırsa ve hırsız ya da soyguncular sayesinde onun ve diğer adamın malları ortadan kaybolursa ihmali nedeniyle kaybın oluşmasına yol açan evin sahibi ücret karşılığında kendisine teslim edilen bütün malları tazmin eder. Ancak, evin sahibi malların peşine düşerek onları hırsızlardan geri alabilir.

§ 126 (XXVIII,8-24)

šum-ma a-wi-lum mi-im-mu-šu la ħa-li-iħ-ma mi-im-[me]-šu ħa-li-[iħ] biħ-ta-bi ba-ab-ta-šu u-te-ib-bi-ir ki-ma mi-im-mu-šu la ħal-ku ba-ab-ta-šu i-na ma-ħar i-lim u-ba-ar-šu-ma mi-im-ma ša ir-gu-mu uš-ta-ša-na-ma a-na ba-ab-ti-šu i-na- ad-di-in

Mallarını kaybetmeyen bir kişi kaybettiğini belirtiyor ve yanlış iddialarda bulunuyorsa; onları kaybetmemiş olsa bile eğer Tanrı huzurunda mallarını kaybettiğini miktarı ile birlikte iddia ediyorsa kaybettiğini iddia ettiği bütün malları tazmin edilir.

§ 127 (XXVIII,25-34)

šum-ma a-wi-lum e-li NIN.AN u aš-ša-at a-wi-lim u-ba-nam bu-ša-at-ri-iš-ma la uk-ti-in a-wi-lam šu-a-ti ma-ḥar da-a-a-ni i-na-ad-du-u-šu u mu-ut-ta-zu u-gal-la-bu

Eğer herhangi bir kişi rahibelere ya da herhangi bir kişinin karısına iftira atarsa ve bunu ispat edemezse bu adam hakim huzuruna çıkarılır ve alnı işaretlenir (derisi çizilerek ya da belki de saç kesilerek).

§ 128 (XXVIII,35-41)

šum-ma a-wi-lum aš-ša-tam i-ḥu-uz-ma ri-ik-sa-ti-ša la iš-ku-un zinništum ši-i u-ul aš-ša-at

Bir adam bir kadını karı olarak alır; ancak, aralarında herhangi bir ilişki söz konusu olmazsa bu kadın o adamın karısı olmaz.

§ 129 (XXVIII,42-53)

šum-ma aš-ša-at ba-wi-lim it-ti zi-ka-ri-im ša-ni-im i-na i-tu-lim it-ta-aš-bat i-ka-zu-šu-nu-ti-ma a-na me-e i-na-ad-du-u-bšu-nu-ti šum-ma be-el baš-ša-tim aš-ša-zu u-ba-la-aṭ u šar-ru-um wara-zu u-ba-la-aṭ

Bir adamın karısı başka bir adam ile basılırsa (suçüstü halinde) her ikisi de bağlanır ve suya atılır; ancak, koca karısını, kral da kölelerini affedebilir.

§ 130 (XXVIII,54-67)

šum-ma a-wi-lum aš-ša-at a-wi-lim ša zi-ka-ra-am la i-du-u-ma i-na bît a-bi-ša wa-aš-ba-at u-kab-bil-ši-ma i-na zu-ni-ša it-ta-ti-bil-ma iš-ša-ab-tu-šu a-wi-lum šu-u id-da-ak zinništum ši-i u-ta-aš-šar

Bir kişi, henüz erkek olarak bilinmeyen, hala babasının evinde yaşayan ve onunla uyuyan başka bir adamın karısına (nişanlı ya da çocuk annesi) tecavüz ederse ve bu adam öldürülür; ancak kadın masumdur.

§ 131 (XXVIII,68-76)

šum-ma aš-ša-at a-wi-lim mu-za u-ub-bi-bir-ši-ma it-ti zi-ka-ri-im ša-ni-im i-na u-tu-lim la iš-ša-bi-it ni-iš i-lim i-za-kar-ma a-na bîti-ša i-ta-ar

Bir adam başka birisinin karısını itham ederse; ancak, o kadın başka bir adamla basılmazsa kadın yemin etmek zorundadır ve ancak ondan sonra kendi evine dönebilir.

§ 132 (XXVIII,77-83 Kol.XXIX,1-6)

šum-ma aš-ša-at a-wi-lim aš-šum zi-ka-bri-im ša-ni-im u-ba-nu-um e-li-ša it-ta-ri-iš-ma it-ti zi-ka-bri-im XXIX, 1 ša-ni-im i-na u-tu-lim la it-ta-aš-bba-at a-na mu-ti-ša iluNâram i-ša-al-li

Bir adamın karısının başka bir adam ile ilgili olarak dedikodusu yapılırsa; ancak, kadın diğе radamla uyurken yakalanamazsa kadın kocası için nehre atılır.

§ 133 (XXIX,7-17)

*šum-ma a-wi-lum iš-ša-li-bil-ma i-na bîti-šu ša a-ka-lim i-ba-aš-ši |aš-ša|-zu
|i- na bî|-za b|wa-az-za-a|t |pa-gar-š|a |i-na-ša-a|r |a-na bîtim ša-ni|-im |u-ul i-ir|-ru-
ub*

Bir kimse savaşta esir alınırsa ve evinde geçimi sağlayacak şeyler olduğu halde karısı evini ve bahçesini terk edip başka bir eve giderse; bahçesine bakmadığı ve başka bir eve gittiği için yasal olarak suçlu bulunur ve nehre atılır.

§ 134 (XXIX,27-36)

*šum-ma a-wi-lum iš-ša-bli-il-ma i-na bîti-šu ša a-ka-li-im la i-ba-aš-ši aš-ša-
zu a-na bîtim ša-ni-im i-ir-ru-ub zinništum ši-i ar-nam bu-ul i-šu*

Bir kimse savaşta esir alınırsa ve evinde geçimi sağlayacak şeyler olmazsa ve bu durumda karısı evini terk edip başka bir eve giderse masumdur.

§ 135 (XXIX,37-56)

*šum-ma a-wi-lum iš-ša-bli-il-ma i-na bîti-šu ša a-ka-li-im la i-ba-aš-ši a-na pa-
ni-šu aš-ša-zu a-na bîtim ša-ni-im i-te-ru-ub-ma mârê bit-ta-la-ad i-na wa-ar-ka mu-
za it-tu-ra-bam-ma ali-šu ik-ta-aš-dam zinništum ši-i a-na ha-wi-ri-ša i-ta-ar mârê
wa-ar-ki a-bi-šu-nu i-il-la-ku*

Bir kimse savaşta tutsak edilirse ve evinde geçimi sağlayacak şeyler olmazsa ve karısı başka bir eve giderek orada çocuklarına bakarsa ve kocası geri geldiğinde evine dönerse, o zaman kadın evine geri dönebilir; ancak, çocuklar babalarına ait olur.

§ 136 (XXIX,57-73)

*šum-ma a-wi-lum ali-šu bid-di-ma it-ta-bi-it wa-ar-ki-šu aš-ša-zu a-na bîtim
ša-ni-im i-te-ru-ub šum-ma a-wi-lum bšu-u it-tu-ra-am-ma aš-ša-zu iš-ša-ba-at aš-
šum ali-šu i-zi-ru-ma in-na-bi-tu baš-ša-at mu-na-ab-tim a-na mu-ti-ša u-ul i-ta-ar*

Bir kimse evinden ayrılırsa, kaçarsa bu kaçağın karısı kocasına geri dönmeyebilir.

§ 137 (XXIX,74-85, Kol.XXX,1-13)

*šum-ma a-wi-lum a-na šalšu-ge-tim ša mârê ul-du-šum bu lu aššatim ša mârê
u-šar- šu-šu e-ši-bi-im pa-ni-šu iš-ta-ka-an a-na zinništum šu-a-ti še-ri-iğ-ta-ša u-ta-
ar-ru-ši-im u mu-ut-ta-at eklim kirêmu bi-ši-im XXX, 1 i-na-ad-di-nu-bši-im-ma mârê-
ša u-ra-ab-ba iš-tu mârê-ša ur-ta-ab-bu-u i-na mi-im-ma ša a-na mârê-ša in-na-ad-
nu ši-it-tam ki-ma ab-lim biš-te-en i-na-ad-di-nu-ši-im-ma mu-tu bli-ib-bi-ša i-iğ-ğ-
az-zi*

Bir adam kendisine bir çocuk veren karısından ya da kendisine bir çocuk veren kadından ayrılmak isterse, o zaman karısına çeyizini geri verir ve çocuklarına baksın diye tarlanın, bahçenin ve malların bir kısmının kullanım hakkını verir. Çocuklarını büyüttüğü zaman çocuklara verilenlerden bir parça, oğlanınkine eşit olan bir parça da ona verilir. Ondan sonra kalbinin erkeği ile evlenebilir.

§ 138 (XXX,14-24)

šum-ma a-wi-lum ħi-ir-ta-šu ša mârê bla ul-du-šum i-iz-zi-ib kaspam ma-la tir-ħa-ti-ša i-na-ad-di-iš-bši-im u še-ri-iķ-tam ša iš-tu bbît a-bi-ša ub-lam u-ša-lam-bši-im-ma i-iz-zi-ib-ši

Bir adam kendisine çocuk vermeyen karısından ayrılmak isterse ona babasının evinden getirdiği çeyizi ve başlık parasını verir ve ondan sonra onun gitmesine izin verir.

§ 139 (XXX,25-29)

šum-ma tir-ħa-tum la i-ba-aš-ši 1 ma-na kaspim a-na u-zu-ub-bbi-im i-na-ad-di-iš-ši-im

Başlık parası yoksa ayrılma parası olarak yarım kilo altını ona vermelidir.

§ 140 (XXX,30-32)

šum-ma MAŠ.EN.KAK 1/3 ma-na kaspim i-na-ad-di-iš-bši-im

Eğer adam azat edilmiş bir köle ise yarım kilonun üçte biri kadar altın verir.

§ 141 (XXX,33-59)

šum-ma aš-ša-at ba-wi-lim ša i-na bît ba-wi-lim wa-aš-ba-at a-na wa-ši-im pa-ni-ša iš-ta-ka-an-ma zi-ki-il-tam i-za-ak-ki-il bî-za bu-za-ap-pa-aħ mu-za u-ša-bam-da u-ka-an-nu-bši-ma šum-mamu-za e-ši-ib-ša iķ-ta-bi i-iz-zi-ib-ši ħa-ra-an-ša u-zu-ub-bu-ša mi-im-ma u-ul in-na-ad-di-iš-ši-im šum-ma mu-za la e-ši-ib-ša biķ-ta-bi mu-za zinništam ša-ni-tam i-iħ-ħa-az zinništum ši-i ki-ma amtım i-na bît mu-ti-ša uš-ša-ab

Bir adamın birlikte yaşadığı karısı onu terk etmek isterse, borç altına sokarsa, evini virane haline getirirse ve kocasını ihmal ederse yargı kararıyla suçlu bulunur. Kocasının serbest kalmasını teklif ederse kendi yoluna gider ve ayrılma parası olarak kadına hiçbir şey ödemez. Kocasının serbest kalmasını istemezse ve başka bir kadın alırsa kocasının evinde hizmetçi olarak kalır.

§ 142 (XXX,60-73 Kol.XXXI,1-5)

šum-ma zinništum bmu-za i-zi-ir-ma u-ul ta-aħ-ħa-bza-an-ni iķ-ta-bi wa-ar-ka-za i-na ba-ab-ti-ša ip-pa-ar-ra-baš-ma šum-ma na-aš-ra-at-ma ħi-di-tam la i-šu u mu-za(g) wa-zi-ma ma-ga-al u-ša-am-bda-ši zinništum ši-i XXXI, 1 ar-nam bu-ul i-šu še-ri-iķ-ta-ša i-li-ķi-ma a-na bît a-bi-ša it-ta-al-la-ak

Bir kadın kocası ile kavga ederse ve ona “benim için uygun biri değilsin” derse bu peşin hükmünün nedenlerini ileri sürmek zorundadır. Eğer kadın suçsuzsa ve onun payına düşen bir hatası yoksa; buna karşılık kocası onu terk etmiş ve ihmal etmişse, o zaman bu kadına hiçbir suç ithaf edilemez, çeyizini alır ve babasının evine geri döner.

§ 143 (XXXI,6-12)

šum-ma la na-baš-ra-at-ma wa-zi-a-at bi-za bu-za-ap-pa-aħ mu-za u-ša-am-da zinništam šu-a-ti a-na me-e i-na-ad-du-u-ši

Eğer kadın masum değilse ve buna rağmen kocasını terk etmiş, evine bakmamış ve kocasını ihmal etmişse bu kadın suya atılır.

§ 144 (XXXI,13-27)

šum-ma a-wi-lum aššatam i-ḥu-buz-ma aššatum ši-i amtam a-na mu-ti-ša id-di-in-ma mârê uš-tab-ši a-wi-lum šu-u a-na šalšu-ge-tim a-ḥa-zi-im pa-ni-šu iš-ta-ka-an a-wi-lam šu-a-ti u-ul i-ma-ag-bga-ru-šu šalšu-ge-tam u-ul i-iḥ-ḥa-az

Bir adam bir kadın alır da bu kadın ona bir kadın hizmetçi verirse ve çocuklarına bakarsa; ancak, buna rağmen adam başka bir kadın almak isterse ona izin verilmez; bu adam ikinci bir kadın alamaz.

§ 145 (XXXI,28-42)

šum-ma a-wi-lum aššatam i-ḥu-uz-ma mârê la u-šar-bši-šu-ma a-na šalšu-ge-tim a-ḥa-zi-im pa-ni-šu iš-ta-ka-an a-wi-lum šu-u šalšu-ge-tam i-iḥ-ḥa-az a-na bîti-šu u-še-ir-ri-bib-ši šalšu-ge-tum bši-i it-ti aššatim u-ul uš-ta-bma-aḥ-ḥa-ar

Bir adam bir kadını alır da kadın hiçbir çocuğa bakmazsa ve bu durumda adam başka bir kadın almak isterse ve o kadını alıp evine getirirse bu ikinci kadın karısı ile eşit düzeyde olmasına izin verilmez.

§ 146 (XXXI,43-59)

šum-ma a-wi-lum aššatam i-ḥu-uz-ma amtam a-na mu-ti-ša id-di-in-ma mârê it-ta-bla-ad wa-ar-ka-nu-um amtum ši-i it-ti bbe-el-ti-ša uš-ta-tam-ḥi-ir aš-šum mârê bul-du be-li-za a-na kaspim u-ul i-na-ad-di-iš-ši ab-bu-ut-tam i-ša-ak-ka-ban-ši-ma it-ti amâti i-ma-an-nu-ši

Bir adam bir kadın alır da bu kadın ona karılık yapsın diye bir kadın hizmetçi verir ve çocuklarına da bakarsa ve ondan sonra bu hizmetçi kadın onun karısı ile eşit olmak isterse ona çocuk doğurduğu için onun efendisi para karşılığı satamaz; ancak, onu kadın hizmetçiler arasında addederek ve bir köle olarak tutabilir.

§ 147 (XXXI,60-64)

šum-ma mârê la u-li-id be-li-za a-na kaspim i-na-ad-di-biš-ši

Eğer ona bir çocuk vermemişse o takdirde onun hanımı onu para karşılığı satabilir.

§ 148 (XXXI,65-81)

šuma a-wi-lum aš-ša-tam i-ḥu-uz-ma la-’a-bu-um iṣ-ša-ba-az-zi a-na ša-ni-tim a-ḥa-zi-im pa-ni-šu iš-ta-ka-an i-iḥ-ḥa-az aš-ša-zu ša la-’a-bu-um iṣ-ba-tu u-u l i-iz-bzi-ib-ši i-na bîtim i-pu-šu uš-ša-am-ma a-di ba-al-ṭa-at bit-ta-na-aš-ši-ši

Bir adam bir kadın alır da kadın hastalığa yakalanırsa ve adam ikinci bir kadın almak isterse hastalığa yakalanan karısını boşayamaz; bunun yerine onu inşa ettiği bir eve yerleştirir ve yaşadığı sürece ona yardım eder.

§ 149 (Kol.XXXII,1-9)

šum-ma zinništum ši-i i-na bît mu-ti-ša wa-ša-ba-am la im-ta-gar še-ri-iḫ-ta-ša ša iš-tu bît a-bi-ša ub-lam u-ša-lam-šim-ma it-ta-al-la-ak

Bu kadın kocasının evinde kalmak istemezse babasının evinden getirdiği çeyizi tazmin edilir ve kadın gidebilir.

§ 150 (Kol.XXXII,10-25)

šum-ma a-wi-lum a-na aš-ša-ti-šu eklam kirâm bîtam u bi-ša-am iš-ru-uḫ-šim ku-nu-uk-kam i-zi-ib-ši-im wa-ar-ki mu-ti-ša mârê-ša u-ul bi-ba-ga-ru-ši um-mu-um wa-ar-ka-za a-na mârî-ša ša i-ra-am-mu i-na-ad-di-in a-na a-ḫi-im u-ul i-na-ad-di-in

Bir adam karısına bir tarla, bahçe ve ev ile bunlara ait bir vesika verirse ve kocasının ölümünden sonra oğulları buna itiraz etmezlerse, o zaman anne tercih ettiği oğullarından birine mirasının tümünü bırakabilir ve kardeşlerine hiçbir şey bırakmayabilir.

§ 151 (Kol.XXXII,26-51)

šum-ma zinništum ša i-na bît a-wi-lim wa-aš-ba-at aš-šum be-el bḫu-bu-ul-lim ša mu-ti-ša la ša-ba-ti-ša mu-za bur-ta-ak-ki-is dup-pa-am uš-te-zi-ib šum-ma ba-wi-lum šu-u la-ma zinništam šu-a-ti i-iḫ-ḫa-zu ḫu-bu-ul-lum e-li-šu i-ba-aš-ši be-el ḫu-bu-ul-li-šu aš-ša-zu u-ul i-ša-bba-tu u šum-ma bzinništum ši-i la-ma a-na bît ba-wi-lim i-ir-ru-bu ḫu-bu-ul-lum e-li-ša i-ba-aš-ši be-el ḫu-bu-ul-bli-ša mu-za u-ul bi-ša-ba-tu

Bir adamın evinde yaşayan bir kadın kocasıyla hiçbir alacaklının onu tutuklayamayacağına dair bir anlaşma yapar ve buna ilişkin bir belge alırsa bu kadınla evlenmeden önce adamın borcu varsa alacaklı borca karşılık kadını alamaz. Adamın evine girmeden önce kadın bir borç sözleşmesi yapmışsa alacaklı da bu borç için kocayı alıkoyamaz.

§ 152 (Kol.XXXII,52-60)

šum-ma iš-tu zinništum ši-i a-na bît a-wi-lim i-ru-bu e-li-šu-nu ḫu-bu-ul-lum it-tab-ši ki-la-la-šu-nu tamkaram i-ip-pa-lu

Kadının eve girmesinden sonra her ikisi birlikte bir borcun altına girmişlerse her ikisi de tüccara borcu ödemek zorundadır.

§ 153 (Kol.XXXII,61-66)

šum-ma aš-ša-at ba-wi-lim aš-šum zi-ka-bri-im ša-ni-im mu-za uš-di-ik zinništam šu-a-ti bi-na ga-ši-ši-im i-ša-ak-ka-nu-ši

Bir kadın başka bir adamın hesabına her ikisinin eşlerini öldürürse suça katılan çiftlerin her ikisi de kazığa oturtulur.

§ 154 (Kol.XXXII,67-71)

šum-ma a-wi-lum mârâ-zu il-ta-ma-ad a-wi-lam šu-a-ti alam u-še-iz-bzu-u-šu

Bir adam kendi kızıyla ensest ilişki içine girerse bulunduğu yerden sürülür.

§ 155 (Kol.XXXII,72-82 Kol.XXXIII,1)

šum-ma a-wi-lum a-na mâri-šu kallâtam bi-ḥi-ir-ma mâr-šu il-ma-zi šu-u wa-ar-ka-nu-um-ma i-na zu-ni-ša it-ta-ti-il-ma i-ša-ab-tu-šu a-wi-lam šu-a-ti i-ka-zu-šu-ma a-na me-e XXXIII, 1 i-na-ad-du-u-ši

Bir kişi bir kızı kendi oğlu ile nişanlarsa ve oğlu da o kızla ilişkiye girerse ve bundan sonra baba kızı kirletirse ve birlikte basılırlarsa baba bağlanarak suya atılır.

§ 156 (XXXIII,2-17)

šum-ma a-wi-lum a-na mâri-šu kallâtam i-ḥi-ir-ma mâr-šu la il-ma-zi-ma šu-u i-na zu-ni-ša it-ta-ti-il ½ ma-na kaspim i-ša-ḳal-bši-im-ma u mi-im-ma ša i-š-tu bît a-bi-ša ub-lam u-ša-lam-bši-im-ma mu-tu li-ib-bi-ša i-iḥ-ḥa-az-zi

Bir kişi bir kızı kendi oğlu ile nişanlarsa ve oğlu o kızla ilişkiye girmeden babası kızı kirletirse yarım mina (250 gr) altın verir ve kızın babasının evinden getirdiği her şeyi tazmin eder. Kız ise gönlünün erkeği ile evlenebilir.

§ 157 (XXXIII,18-23)

šum-ma a-wi-lum wa-ar-ki ba-bi-šu i-na zu-un bum-mi-šu it-ta-ti-il ki-la-li-šu-nu i-ḳal-lu-u-šu-nu-ti

Herhangi bir kişi babasından sonra annesi ile encest ilişki suçunu işlerse her ikisi de yakılır.

§ 158 (XXXIII,24-32)

šum-ma a-wi-lum wa-ar-ki ba-bi-šu i-na zu-un ra-bi-ti-šu ša mârê bwa-al-da-at it-ta-aş-ba-at a-wi-lum šu-u i-na bît a-ba in-na-az-za-aḥ

Herhangi bir kişi babasından sonra çocuk doğuran şef anne ile basılırsa babasının evinden kovulur.

§ 159 (XXXIII,33-46)

šum-ma a-wi-lum ša a-na bît be-mi-šu bi-ib-lam u-ša-bi-lu tir-ḥa-tam id-di-nu a-na zinništîm ša-ni-tim up-ta-al-li-bis-ma a-na e-mi-šu mârât-ka u-ul a-ḥa-az biḳ- ta-bi a-bi mâr-tim mi-im-ma ša ib-ba-ab-blu-šum i-tab-ba-al

Kayınpederinin evine menkul mal getiren ve başlık parasını ödeyen her hangi bir kişi başka bir karı ararsa ve kayınpederine “senin kızını istemiyorum” derse kızın babası onun getirdiği her şeyin sahibi olur.

§ 160 (XXXIII,47-59)

šum-ma a-wi-lum a-na bît e-mi-im bi-ib-lam u-ša-bi-il tir-ḥa-tam id-di-in-ma a-bi mâr-tim mâr-ti-i u-ul a-na-bad-di-ik-kum iḳ-ta-bi mi-im-ma ma-la ib-ba-ab-blu-šum uš-ta-ša-an-na-ma u-ta-ar

Bir kimse kayınpederinin evine taşınır mal getirir ve karısı için başlık parası öderse ve ondan sonra kızın babası “sana kızımı vermeyeceğim” derse kendisi ile birlikte getirdiği her şeyi geri götürür.

§ 161 (XXXIII,60-77)

šum-ma a-wi-lum a-na bît e-mi-šu bi-ib-lam u-ša-bil tir-ḫa-tam id-di-in-ma i-bi-ir-šu ug-dar-ri-zu e-mu-šu a-na be-el aš-ša-tim mâr-ti-i u-ul bta-aḫ-ḫa-az iḫ-ta-bi mi-im-ma ma-la ib-ba-ab-lu-šum uš-ta-ša-an-na-ma u-ta-ar u aš-ša-zu i-bi-ir-šu u-ul i-iḫ-ḫa-az

Bir kimse kayın pederinin evine taşınır mal getirir ve karısı için başlık parası öderse ve ondan sonra arkadaşı ona iftira eder ve kayınpederi genç kocaya “sen benim kızım la evlenemezsin” derse kendisinin yanı sıra getirdiği her şeyi eksiksiz ona vermek zorundadır; ancak, karısı arkadaşı ile evlenemez.

§ 162 (XXXIII,78-83 Kol.XXXIV,1-6)

šum-ma a-wi-lum aš-ša-tam i-ḫu-uz mârê u-li-zum-ma zinništum šî-i a-na šî-im-tim XXXIV, 1 it-ta-la-ak a-na še-ri-iḫ-bti-ša a-bu-ša u-ul i-ra-bag-gu-um še-ri-iḫ-ta-ša ša mârê-ša-ma

Bir adam bir kadınla evlenir ve kadın adama oğullar doğurursa ve daha sonra bu kadın ölürse kadının babasının çeyiz üzerinde hiçbir hakkı yoktur; çeyizler oğlanlara aittir.

§ 163 (XXXIV,7-23)

šum-ma a-wi-lum aš-ša-tam i-ḫu-uz-ma mârê la u-bšar-šî-šu zinništum šî-i a-na šî-im-tim it-ta-la-ak šum-ma tir-ḫa-tam ša a-wi-lum šu-u a-na bît e-mi-šu ub-lu e-mu-šu ut-te-ir-šum a-na še-ri-iḫ-ti zinništum šu-a-ti mu-za u-ul bi-ra-ag-gu-um še-ri-iḫ-ta-ša ša bît a-bi-ša-ma

Bir adam bir kadınla evlenir ve kadın adama oğullar doğurursa ve daha sonra bu kadın ölürse kayınpederinin evine ödediği başlık parası ona geri verilmişse kadının kocası kadının çeyizi üzerinde hiçbir hak iddia edemez; çeyiz kadının babasının evine aittir.

§ 164 (XXXIV,24-32)

šum-ma e-mu-šu tir-ḫa-tam la ut-te-ir-šum i-na še-ri-iḫ-bti-ša ma-la btir-ḫa-ti-ša i-ḫar-ra-aš-ma še-ri-iḫ-ta-ša a-na bît a-ta(=bi)-ša u-ta-ar

Eğer kayınpederi ona başlık parasını geri ödemezse başlık parasını çeyizden alır ve arta kalanı kadının babasının evine verir.

§ 165 (XXXIV,33-50)

šum-ma a-wi-lum a-na mârî-šu ša i-in-šu bmaḫ-ru eḫlam kirâm u bîtam iš-ru-uḫ ku-nu-kam iš-tur-šum wa-ar-ka a-bu-um a-na šî-im-tim it-ta-al-ku i-nu-ma aḫ-ḫu i-zu-uz-zu ḫi-iš-ti a-bu-um id-di-nu-šum i-li-ḫi-ma e-li-nu-um-ma i-na ŠA-GA bît a-ba mi-it-ḫa-ri-iš i-zu-uz-zu

Bir kişi seçtiği oğullarından birine bir tarla, bahçe ve ev ile bunlara ait bir vesika verirse ve daha sonra baba ölürse ve kardeşler malı-mülkü pay ederlerse; o zaman ilk önce babasının hediyesini ona vermelidirler ve o da kabul etmelidir. Daha sonra babadan kalan mallar pay edilebilir.

§ 166 (XXXIV,51-73)

šum-ma a-wi-lum a-na mârê ša ir-šu-u aš-ša-tim i-ḥu-uz a-na mârî-šu ši-iḥ-ri-im aš-ša-tam la i-ḥu-uz wa-ar-ka a-bu-um a-na ši-im-tim it-ta-al-ku i-nu-ma aḥ-ḥu i-zu-uz-zu i-na ŠA.GA bît a-ba a-na a-ḥi-šu-nu ši-iḥ-ri-im ša aš-ša-tam la iḥ-zu e-li-a-at zi-it-ti-šu kaspi tir-ḥa-tim i-ša-ak-ka-bnu-šum-ma aš-ša-tam u-ša-aḥ-bḥa- zu-šu

Bir kişi oğlu için kadınlar alır da küçük oğlu için hiçbir kadın almazsa ve ondan sonra ölürse kardeşler kalan malı paylaştıklarında küçük kardeşin payının yanı sıra henüz hiç karı almamış olan küçük kardeşe bir kadın sağlaması için bir başlık parasını ayırmalıdır.

§ 167 (XXXIV,74-87 Kol.XXXV,1-8)

šum-ma a-wi-lum aš-ša-tam i-ḥu-uz-ma mârê u-li-zum zinništum ši-i a-na ši-im-tim it-ta-la-ak wa-ar-ki-ša zinništam ša-ni-tam i-ta-ḥa-baz-ma mârê it-ta-la-ad wa-ar-ka-nu-um a-bu-um ba-na ši-im-tim it-ta-al-ku XXXV, 1 mârê a-na um-bma-tim u-ul i-zu-buz-zu še-ri-iḥ-ti um-ma-ti-šu-nu i-li-ḫu-ma ŠA.GA bît a-ba mi-it-ḥa-ri-iš i-zu-uz-zu

Bir adam bir kadınla evlenir de kadın adama çocuklar verirse ve bu kadın öldükten sonra adam bir kadın daha alır ve o da adama çocuklar verirse ve bundan sonra baba ölürse oğlanlar malları annelerinin durumuna göre pay edemezler, sadece çeyizleri bu şekilde pay edebilirler; babadan kalan mallar herkese eşit bir şekilde pay edilmelidir.

§ 168 (XXXV,9-24)

šum-ma a-wi-lum a-na mârî-šu na-sa-ḥi-im pa-nam iš-ta-ka-an a-na da-a-a-ni mârî-i a-na-za-aḥ iḫ-ta-bi da-a-a-nu wa-ar-ka-zu i-par-ra-su-ma šum-ma mârûm bar-nam kab-tam ša i-na ab-lu-tim na-sa-ḥi-im la ub-lam a-bu-um mârî-šu i-na ab-lu-tim u-ul i-na-za-aḥ

Bir kişi oğlunu evden kovmak ister ve bunu hâkimin önünde “ben oğlumu kovmak istiyorum” diye ilan ederse hâkim onun gerekçelerine bakar. Oğlanın babanın onu haklı bir şekilde evden uzaklaştıracığı kadar büyük bir suçu yoksa babası onu evden uzaklaştıramaz.

§ 169 (XXXV,25-36)

šum-ma ar-nam kab-tam ša i-na ab-lu-tim na-sa-ḥi-im a-na a-bi-šu it-ba-lam a-na iš-ti-iš-šu pa-ni-šu ub-ba-lu šum-ma ar-nam kab-tam a-di ši-ni-šu it-ba-lam a-bu-um mârî-šu i-na ab-lu-tim i-na-za-aḥ

Babanın oğlunu baba-oğul ilişkisinden mahrum edeceği kadar büyük bir suçu varsa baba onu bir kerelik affeder; ancak, oğlan ikinci defa aynı suçu işlerse baba onu bütün baba-oğul ilişkisinden mahrum edebilir.

§ 170 (XXXV,37-59)

šum-ma a-wi-lum ḥi-ir-ta-šu mârê u-li-zum u ama-zu mârê u-li-zum a-bu-um i-na bu-ul-ti-šu a-na mârê ša amtum ul-du-šum mârû-u-a biḫ-ta-bi it-ti mârê bḥi-ir-tim im-ta-nu-šu-nu-ti wa-ar-ka ba-bu-um a-na ši-im-tim it-ta-al-ku i-na ŠA.GA bbît a-ba mârê ḥi-ir-tim u mârê amtum mi-it-ḥa-ri-iš i-zu-uz-zu TUR.UŠ TUR ḥi-ir-tim i-na zi-it-tim i-na-za-ak-ma i-li-ḫi

Bir adama karısı oğullar doğurursa ve kadın hizmetçisi de oğullar doğurursa ve baba hala yaşarken kadın hizmetçinin doğurduğu oğullarına “benim oğullarım” derse ve onları da karısının oğulları arasında sayarsa ve ondan sonra baba ölürse karısının ve kadın hizmetçinin oğulları babadan kalan malları ortak bir şekilde bölüşürler. Karısının oğlu pay eder ve seçer.

§ 171 (XXXV,60-87 Kol.XXXVI,1-5)

u šum-ma a-bu-um i-na bu-ul-ti-šu a-na mârê ša amtum bul-du-šum mârû-u-a la iḫ-ta-bi wa-ar-ka ba-bu-um a-na ši-im-tim it-ta-al-ku i-na ŠA.GA bît a-ba mârê amtum it-ti mârê bḫi-ir-tim u-ul i-zu-uz-zu an-du-ra-ar amtum u mârê-ša iṣ-ta-ak-ka-an mârê ḫi-ir-tim a-na mârê amtum a-na wa-ar-du-tim u-ul i-ra-ag-gu-mu ḫi-ir-tum še-ri-iḫ-ta-ša u nu-du-na-am ša mu-za id-di-nu-ši-im i-na dub-bi-im iṣ-tu-ru-ši-im i-li-ḫi-ma i-na šu-ba-at mu-ti-ša uš-ša-ab XXXVI, 1 a-di ba-al-ṭa-at bi-ik-ka-al a-na kaspim u-ul i-na-ad-bdi-in wa-ar-ka-za ša mârê-ša-ma

Ancak baba hala yaşarken hizmetçisinin oğullarına “benim oğullarım” demezse ve ondan sonra ölürse hizmetçinin oğulları karısının oğulları ile malları paylaşamazlar; ancak, hizmetçiye ve oğullarına özgürlükleri verilir. Karısının oğullarının hizmetçinin oğullarını köleleştirmeye hakları yoktur; karısı çeyizini (babasından), kocasının ona verdiği hediyeleri, vesika ile ona verdiklerini alır ve kocasının evinde yaşar. Yaşadığı sürece onu kullanabilir; ev para karşılığı satılamaz. Onun bıraktığı her şey çocuklarına aittir.

§ 172 (XXXVI,6-40)

šum-ma mu-za nu-du-un-na-am la id-di-iṣ-ši-im še-ri-iḫ-ta-ša u-ša-la-mu-bši-im-ma i-na ŠA.GA bît mu-ti-ša ši-it-tam ki-ma ablim biṣ-te-en i-li-ḫi šum-ma mârê-ša aš-šum i-na bîtim bšu-zi-im u-za-aḫ-ḫa-mu-ši da-a-a-nu wa-ar-ka-za i-par-ra-su-ma mârê ar-nam i-im-mi-du zinništum ši-i i-na bît mu-ti-ša u-ul uz-zi šum-ma zinništum ši-i a-na wa-ši-im pa-ni-ša iṣ-ta-ka-an nu-du-un-na-am ša mu-za id-di-nu-ši-im a-na mârê-ša i-iz-zi-ib še-ri-iḫ-tam ša bît a-bi-ša i-li-ḫi-ma mu-ut li-ib-bbi-ša i-iḫ-ḫa-az-zi

Eğer kocası ona hediye vermemişse, hediye karşılığında tazminat verilmelidir. Bir çocuğunun payına eşit olacak şekilde kocasının mallarından bir pay alır. Eğer çocukları ona baskı yaparlarsa ve zorla evden uzaklaştırmaya çalışırlarsa hakim meseleye bakar ve oğullar hatalı ise kadın kocasının evini terk etmez. Kadın evden ayrılmayı arzu ediyorsa kocasının ona verdiği hediyeyi oğullarına bırakmalıdır; ancak, babasının evinden getirdiği çeyizi alabilir. Bundan sonra kalbinin erkeği ile evlenebilir.

§ 173 (XXXVI,41-50)

šum-ma zinništum ši-i a-šar i-ru-bu a-na mu-ti-ša wa-ar-ki-im mârê it-ta-la-ad wa-ar-ka zinništum ši-i bim-tu-ut še-ri-iḫ-ta-ša mârê maḫ-ru-tum u wa-ar-ku-tum i-zu-uz-zu

Bu kadın gittiği yerdeki ikinci kocasına oğullar doğurursa ve ondan sonra ölürse onun daha önceki ve sonraki oğulları çeyizi aralarında paylaşırlar.

§ 174 (XXXVI,51-56)

šum-ma a-na mu-ti-ša wa-ar-ki-im mârê la it-ta-la-ad še-ri-iḫ-ta-ša mârê ḫa-wi-ri-ša-ma i-li-ḫu-u

Eğer ikinci kocasına hiçbir oğul vermezse ilk kocasının oğulları çeyize sahip olurlar.

§ 175 (XXXVI,57-68)

šum-ma lu warad bêkallim u lu warad MAŠ.EN.KAK mârat a-wi-lim i-ḫu-uz-ma mârê it-ta-la-ad be-el wardim a-na mârê mârat a-wi-lim a-na wa-ar-bdu-tim u- ul i-ra-ag-gu-um

Bir devlet kölesi ya da azat edilmiş birinin kölesi özgür birinin kızıyla evlenirse ve çocukları olursa kölenin efendisinin özgür olanın çocuğunu köleleştirmeye hiçbir hakkı yoktur.

§ 176 (XXXVI,69-92 Kol.XXXVII,1-21)

šum-ma bwarad êkallim u lu warad MAŠ.EN.KAK mârat a-wi-lim i-ḫu-uz-ma i- nu-ma i-ḫu-zu-ši ga-du-um še-ri-iḫ-tim ša bît a-bi-ša a-na bît warad êkallim u lu warad MAŠ.EN.KAK i-ru-ub-ma iš-tu in-ne-im-du bîtam i-pu-šu bi-ša-am ir-šu-u wa-ar-ka-nu-um-ma lu warad êkallim u lu warad MAŠ.EN.KAK a-na ši-im-tim it-ta- la-ak mârat a-wi-lim še-ri-iḫ-ta-ša i-li-ḫi u mi-im-ma ša mu-za u ši-i XXXVII. 1 iš-tu bin-ne-im-du ir-šu-u a-na ši-ni-šu i-zu-uz-zu-ma mi-iš-lam be-el wardim i-li-ḫi mi-iš- lam mârat a-wi-lim a-na mârê-ša bi-li-ḫi šum-ma bmârat a-wi-lim še-ri-iḫ-tam la i-šu mi-im-ma bša mu-za u ši-i iš-tu bin-ne-im-du ir-šu-u a-na ši-ni-šu i-zu-uz-zu-ma mi-iš- lam be-el wardim i-li-ḫi mi-iš-lam mârat a-wi-lim a-na mârê-ša bi-li-ḫi

Ancak, eğer bir devlet kölesi ya da azat edilmiş birinin kölesi bir adamın kızıyla evlenir ve evlendikten sonra kız babasının evinden çeyiz getirirse ve her ikisi de ondan faydalanıp bir ev kurarlarsa ve bundan sonra köle ölürse; o zaman, özgür doğan kadın çeyizini ve kocası ve kendisinin kazandığı her şeyi alır. Bunları iki parçaya böler; bir parçasını kölenin efendisi alır, diğerini ise kadın çocuklarına bakmak için alır. Eğer özgür doğan kadın hediyeyle sahip değilse kocasının ve kendisinin kazandığı her şeyi alır ve onları iki parçaya ayırır: kölenin efendisi bir parçasını kendisi de çocuklarına bakabilmek için diğerini alır.

§ 177 (22-60)

šum-ma NU.MU.SU ša mârê-ša ši-iḫ-ḫi-ru a-na bîtim ša-ni-im e-ri-bi-im pa-ni-ša iš-ta-ka-an ba-lum da-a-a-ni u- ul i-ir-ru-ub i-nu-ma a-na bîtim ša-ni-im i-ir-ru-bu da-a-a-nu wa-ar-ka-at bît mu-ti-ša pa-ni-im i-par-ra-su-ma bîtam ša mu-ti-ša pa-ni-im a-na mu-ti-ša wa-ar-ki-im u zinništîm šu-a-ti i-pa-ak-ki-du-ma dup-pa-am u-še-iz-zi-bu-bšu-nu-ti bîtam i-na-ša-ru u ši-iḫ-ḫi-ru-tim u-ra-ab-bu-u u-ni-a-tim a-na kaspim u- ul i-na-ad-di-nu ša-a-a-ma-nu-um ša u-nu-ut mârê NU.MU.SU i-ša-am-mu i-na kaspi-šu i-te-el-li ŠA.GA a-na be-li-šu i-ta-ar

Çocukları henüz büyümemiş olan bir dul başka bir eve girmek (evlenmek) isterse hakim kararı olmaksızın bunu yapamaz. Eğer başka bir eve girerse hakim ilk kocasının evinin durumunu inceler. Bundan sonra ilk kocasının evi ikinci kocasına tevdi edilir ve kadın yönetici olur. Ve orada bir de kayıt tutulmalıdır. O evin düzenini sağlar, çocuklarını büyütür ve evde bulunan kapları satamaz. Dul bir kadının çocuklarının aletlerini satın alan kimsenin parası yanar ve eşya sahiplerine iade edilir.

§ 178 (61-92, Kol.XXXVIII,1-19)

šum-ma NIN.AN ŠAL(?) u lu zinništum zi-ik-bru-um ša a-bu-ša še-ri-iḫ-tam iš-ru-ku-ši-im dup-pa-am iš-tu-ru-ši-im i-na dup-pi-im ša iš-tu-ru-ši-im wa-ar-ka-za e-ma e-li-ša ta-bu na-da-nam la iš-tur-ši-im-ma ma-la li-ib-bi-ša la u-ša-am-zi-ši wa-ar-ka a-bu-um a-na ši-im-tim it-ta-al-ku eḫil-ša u kirâ-ša aḫ-ḫu-ša i-li-ku-ma ki-ma e-mu-uḫ zi-it-ti-ša ŠE.BA NI.BA bu ŠIG.BA i-na-ad-di-nu-šim-ma li-ib-ba-ša u-ta-ab-bu šum-ma aḫ-ḫu-ša ki-ma e-mu-uḫ zi-it-ti-ša ŠE.BA NI.BA u ŠIG.BA la it-ta-ad-bnu-ši-im-ma XXXVIII,1 li-ib-ba-ša la uṭ-ṭi-ib-bu eḫil-ša u kirâ-ša a-na ir-ri-ši-im ša e-li-ša bṭa-bu i-na-ad-di-in-ma ir-ri-za it-ta-na-aš-ši-ši eklam kirâm u mi-im-ma ša a-bu-ša id-di-nu-ši-im a-di ba-al-ta-at bi-kal a-na kaspim u-ul i-na-ad-di-in ša-ni-a-am u-ul u-up-pa-al ab-lu-za ša aḫ-ḫi-bša-ma

Bir merbut kadına ya da bir fahişeye babası bir çeyiz ve bunun için bir vesika verirse; ancak, bu vesikada onu dilediği şekilde miras bırakabileceği belirtilmemişse ve açıkça satma hakkına sahip olduğu belirtilmiyorsa ve bu durumda babası ölürse o zaman kardeşleri bahçesini ve tarlasını teslim alırlar ve hissesine göre ona mısır, yağ ve süt verirler ve onu memnun ederler. Eğer kardeşleri hissesine göre ona mısır, yağ ve süt vermezlerse o zaman bahçesi ve tarlası ona destek olur. Tarlanın ve bahçenin kullanım hakkına sahiptir ve yaşadığı müddetçe babasının ona verdiği her şey onundur; ancak, o bu malları ne satabilir ne de başkasına devredemez. Onun mirası kardeşlerine aittir.

§ 179 (20-42)

šum-ma NIN.AN ŠAL(?) u lu zinništi zi-bik-ru-um ša a-bu-ša še-ri-iḫ-tam iš-ru-ku-ši-im ku-nu-kam iš-tu-ru-ši-im i-na dup-pi-im ša iš-tu-ru-ši-im wa-ar-ka-za e-ma e-li-ša ta-bu na-da-nam iš-tur-ši-im-ma ma-la li-ib-bi-ša uš-tam-zi-ši wa-ar-ka a-bu-um a-na ši-im-tim it-ta-al-ku wa-ar-ka-za e-ma e-li-ša ta-bu i-na-ad-di-in aḫ-ḫu-ša u-ul i-ba-bag-ga-ru-ši

Bir rahibe ya da bir fahişe babasından bir hediye ve dilediği şekilde onu satabileceği açıkça belirtilen bir vesika elde etmişse ve babası ölmüşse o zaman kime isterlerse mallarını ona verebilirler. Kardeşleri hiçbir hak iddia edemez.

§ 180 (43-59)

šum-ma a-bu-um a-na mâr-ti-šu šalkallâtum u lu zinništi zi-bik-ru-um še-ri-iḫ-tam la iš-[ru]-uḫ-ši-im wa-ar-ka a-bu-um a-na ši-im-tim it-ta-al-ku i-na ŠA.GA bît a-ba ši-it-tam ki-ma ab-lim iš-te-en i-za-az-ma a-di ba-al-ta-at i-ik-ka-al wa-ar-ka-za ša aḫ-ḫi-ša-ma

Bir baba kızına- evlenilebilir olsun ya da bir fahişe olsun fark etmez- bir hediye verip de ölürse babasından kalan mirastan çocuklardan birinin payı kadar bir pay alır ve yaşadığı sürece onun kullanım hakkından yararlanır. Malları ise erkek kardeşlerine aittir.

§ 181 (60-75)

šum-ma a-bu-um šal?kadištam u lu NU.PAR a-na ilim iš-ši-ma še-ri-iḫ-tam la iš-ru-uḫ-ši-im wa-ar-ka a-bu-um a-na ši-im-tim it-ta-al-ku i-na ŠA.GA bît a-ba IGI.III.GAL ablûti-ša i-za-az-ma a-di ba-al-ta-at i-ik-ka-al wa-ar-ka-za ša aḫ-ḫi-ša-ma

Bir baba bir tapınak hizmetçisini ya da tapınak bakiresini Tanrı'ya adarsa ve ona hediye vermez ve ölürse babasından kalan mirastan bir çocuk payının üçte biri kadar alır ve yaşadığı sürece onun kullanım hakkından yararlanır. Malları ise kardeşlerine aittir.

§ 182 (76-96, Kol.XXXIX,1)

šum-ma a-bu-um a-na mâr-ti-šu aššat iluMarduk ša Bâbili.KI še-ri-iḫ-tam la iš-ru-uḫ-ši-im ku-nu-kam la iš-tur-ši-im wa-ar-ka ba-bu-um a-na ši-im-tim it-ta-al-ku i-na ŠA.GA bbît a-ba IGI.III.GAL ablûti-ša it-ti aḫ-ḫi-ša i-za-az-ma il-kam u-ul i-il-la ak aššat iluMarduk wa-ar-ka-za e-ma e-li-ša ṭa-bu XXXIX, 1 i-na-ad-di-in

Bir baba kızını babil'in mardî'sinin karısı olarak adarsa ve ona hediye ya da bir tapu senedi vermeyip ölürse kardeşlerinden babasının evindeki mirastan bir çocuğun payının üçte birini alır; ancak, Marduk onun malını kime dilerse ona bırakabilir.

§ 183 (XXXIX,2-14)

šum-ma a-bu-um a-na mâr-ti-šu bšu-ge-tim še-ri-iḫ-tam iš-ru-uḫ-ši-im a-na mu-tim id-di-iš-ši ku-nu-uk-kam iš-tur-ši-im wa-ar-ka ba-bu-um a-na ši-im-tim it-ta-al-ku i-na ŠA.GA bbît a-ba u-ul i-za-az

Bir baba kızına bir cariye, bir çeyiz, bir koca ve bir tapu senedi verirse ve ondan sonra ölürse babasından kalan maldan bir pay alamaz.

§ 184 (XXXIX,15-30)

šum-ma a-wi-lum a-na mâr-ti-šu šu-ge-tim še-ri-iḫ-tam la iš-ru-uḫ-šim a-na mu-tim la id-di-iš-ši wa-ar-ka ba-bu-um a-na ši-im-tim it-ta-al-ku aḫ-ḫu-ša ki- ma e-mu-uḫ bît a-ba še-ri-iḫ-tam i-šar-ra-ḫu-bši-ma a-na mu-tim i-na-ad-di-nu-ši

Bir baba kızına bir cariye ile birlikte bir çeyiz ve koca vermezse ve ölürse kardeşi babasının servetine göre ona bir çeyiz verir ve bir koca bulur.

§ 185 (XXXIX,31-38)

šum-ma a-wi-lum ši-iḫ-ra-am i-na me-e-šu a-na ma-ru-tim il-ḫi-ma ur-ta-ab-bi- šu tar-bi-tum ši-i u-ul ib-ba-aḡ-gar

Bir adam bir çocuğu evlatlık alır ve oğlu olarak ona ismini verirse ve onu besleyip büyütürse büyümüş bu çocuk bir daha geri istenemez.

§ 186 (XXXIX,39-49)

šum-ma a-wi-lum ši-iḫ-ra-am a-na ma-ru-tim bil-ḫi i-nu-ma il-ḫu-u-šu a-ba-šu u um-ma-šu i-ḫi-a-aṭ tar-bi-tum ši-i a-na bît a-bi-šu i-ta-ar

Bir adam bir çocuğu evlatlık alırsa ve o çocuğu aldıktan sonra analığına ve babalığına zarar verirse evlatlık alınan bu oğlan babasının evine geri döner.

§ 187 (XXXIX,50-53)

mâr NER.SE.GA mu-za-az êkallim u mâr zinništi zi-ik-bru-um u-ul ib-ba-aḡ-gar

Saray hizmetlerinde çalışan bir metresin ya da bir fahişenin oğlu geri alınamaz.

§ 188 (XXXIX,54-59)

*šum-ma mâr ummânim mâram a-na tar-bi-tim il-qi-ma ši-bi-ir ga-ti-šu uš-ta-
hi- zu u-ul ib-ba-gar*

Bir zanaatkar bir çocuğu besleyip büyütmek için yanına alırsa ve ona mesleğini öğretirse o çocuk geri alınamaz.

§ 189 (XXXIX,60-64)

šum-ma ši-bi-ir bga-ti-šu la uš-ta-hi-zu tar-bi-tum ši-i a-na bît a-bi-šu i-ta-ar

Ona mesleğini öğretmezse bu evlatlık oğlan babasının evine geri döner.

§ 190 (XXXIX,65-74)

*šum-ma a-wi-lum ši-iḫ-ra-am ša a-na ma-ru-ti-šu il-ku-šu-ma u-ra-ab-bu-šu
it- ti mârê-šu la im-ta-nu-šu tar-bi-tum ši-i a-na bît a-bi-šu i-ta-ar*

Bir adam oğul olarak evlatlık aldığı bir çocuğa bakmaz ve onu diğer çocuklarla birlikte besleyip büyütmezse bu evlatlık oğlan babasının evine geri dönebilir.

§ 191 (XXXIX,75-95)

*šum-ma a-wi-lum ši-iḫ-ra-am ša a-na ma-ru-ti-šu il-ku-šu-ma u-ra-ab-bu-u-šu
bî-zu i-bu-uš wa-ar-ka mârê ir-ta-ši-ma a-na tar-bi-tim na-sa-hi-im pa-nam iš-ta- ka-
an mârum šu-u tal-ku-zu u-ul it-ta-al-la-ak a-bu-um mu-ra-bi-šu i-na ŠA.GA-šu
IGI.III.GAL ablûti-šu i-na-ad-di-iš-šum-ma it-ta-la-ak i-na eklim kirêmu bîtim u- ul i-
na-ad-di- iš-šum*

Bir oğlanı evlatlık olarak alan ve onu besleyip büyüten, bir ev kuran ve çocukları olan bir adam evlatlığını evden atmayı isterse bu evlatlık oğlan kendi yoluna gidemez. Babalığı kendi servetinden bir çocuğun payının üçte birini ona verdikten sonra gidebilir. Tarla, bahçe ve evden ona bir şey verilmez.

§ 192 (XXXIX,96 Kol.XL,1-9)

*šum-ma mâr NER.SE.GA XL, 1 u lu mâr zinništi zi-bik-ru-um a-na a-bi-im mu-
ra-bi-šu u um-mi-im mu-ra-bi-ti-šu u-ul a-bi bat-ta u-ul um-mi bat-ti iḫ-ta-bi lišâni-šu
i-na-ak- ki-su*

Bir metresin ya da fahişenin oğlu babalığına ya da analığına “benim annem ya da babam değilsiniz” derse dili kesilir.

§ 193 (10-22)

*šum-ma mâr NER.SE.GA u lu mâr zinništi zi-bik-ru-um bît a-bi-šu u-wi-id-di-
ma a-ba-am mu-ra-bi-šu u um-ma-am mu-ra-bi-zu i-ši-ir-ma a-na bît a-bi-šu it-ta-la-
ak i-in-šu i-na-za-ḫu*

Bir metresin ya da fahişenin oğlu babasının evini özler ve babalığını ve analığını terk edip babasının evine giderse gözleri çıkarılır.

§ 194 (23-40)

*šum-ma a-wi-lum mârâ-šu a-na mu-še-bni-iḫ-tim id-di-in-ma mârum šu-u i-na
ga-at bmu-še-ni-iḫ-tim im-tu-ut mu-še-ni-iḫ-tum ba-lum a-bi-šu u um-mi-šu mâram ša-*

*ni-a-am-ma ir-ta-ka-aš u-ka-an-nu-ši-ma aš-šum ba-lum a-bi-šu u um- mi-šu mâram
ša-ni-a-am ir-ku-šu tulê-ša i-na-ak-ki-su*

Bir adam çocuğuna bir sütanne tutarda çocuk onun ellerinde ölürse ve sütanne anne ve babaya haber vermeksizin başka bir çocuğu emzirirse onlar sütanne haber vermeksizin başka bir çocuğu emzirmekle suçlayabilirler ve onun memeleri kesilir.

§ 195 (41-44)

šum-ma mârum a-ba-šu im-ta-ḥa-aš rittê-šu i-na-ak-ki-su

Bir oğul babasına vurursa onun elleri balta ile kesilir.

§ 196 (45-49)

šum-ma a-wi-lum i-in mâr a-wi-lim uḥ-tab-bi-it i-in-šu u-ḥa-ap-pa-du

Bir adam başka bir adamın gözünü çıkarırsa onun gözü de çıkarılır.

§ 197 (50-53)

šum-ma NER.PAD.DU ba-wi-lim iš-te-bi-ir NER.PAD.DU-šu i-še-ib-bi-ru

Bir kimse başkasının kemiğini kırarsa onun kemiği de kırılır.

§ 198 (54-59)

*šum-ma i-in bMAŠ.EN.KAK uḥ-tab-bi-it u lu NER.PAD.DU bMAŠ.EN.KAK iš-
te-bi-ir 1 ma-na kaspim i-ša-ḳal*

Bir kimse azat edilmiş bir adamın gözünü çıkarırsa ya da kemiğini kırarsa bir mina (yarım kilo)altın öder.

§ 199 (60-65)

*šum-ma i-in bwarad a-wi-lim uḥ-tab-bi-it u lu NER.PAD.DU bwarad a-wi-lim
iš-te- bi-ir mi-ši-il bšîmi-šu i-ša-ḳal*

Bir adamın kölesinin gözünü çıkarırsa ya da kemiğini kırarsa onun değerinin yarısını öder.

§ 200 (66-70)

*šum-ma a-wi-lum ši-in-ni ba-wi-lim me-iḥ-ri-šu it-ta-di ši-in-na-šu bi-na-ad-
du-u*

Bir adam kendisi ile eşit olan birinin dişini kırarsa onun da dişi kırılır.

§ 201 (71-74)

šum-ma ši-in-ni MAŠ.EN.KAK it-ta-di 1/3 ma-na kaspim i-ša-ḳal

Bir kişi azat edilmiş bir adamın dişini kırarsa bir mina altının üçte birini verir.

§ 202 (75-81)

*šum-ma a-wi-lum li-e-it a-wi-lim ša e-li-šu ra-bu-u im-ta-ḥa-aš i-na pu-uḥ-ri-
im i-na mašakkinazi alpim 1ŠU.ŠI im-maḥ-ḥa-aš*

Bir adam rütbece kendisinden daha üstün olan bir adamın vücuduna vurursa halkın önünde öküz kırbacı ile 60 kırbacı hak eder.

§ 203 (82-87)

šum-ma mâr a-wi-lim li-e-it mâr a-wi-lim ša ki-ma šu-a-ti im-ta-ḥa-aš 1 ma-na kaspim i-ša-ḳal

Doğuştan özgür bir adam başka bir özgür doğan adama ya da eşit derecedeki birine vurursa bir mina altın öder.

§ 204 (88-91)

šum-ma MAŠ.EN.KAK li-e-it MAŠ.EN.KAK im-ta-ḥa-aš 10 šikil kaspim i-ša-ḳal

Azat edilmiş bir adam başka bir azat edilmiş adama vurursa on şikel para öder.

§ 205 (92-92, Kol.XLI,1-3)

šum-ma warad a-wi-lim li-e-it mâr a-wi-lim XLI, 1 im-ta-ḥa-aš u-zu-un-šu i-na-ak-ki- su

Azat edilmiş bir adamın kölesi azat edilmiş bir adama vurursa kulağı kesilir.

§ 206 (XLI,4-13)

šum-ma a-wi-lum ba-wi-lam i-na ri-is-bba-tim im-ta-ḥa-aš-ma zi-im-ma-am iš-ta-ka-an-šu a-wi-lum šu-u i-na i-du-u la am-ḥa-zu i-tam-ma u A.ZU bi-ip-pa-al

Bir kavga sırasında bir adam diğerine vurur ve onu yaralarsa ve daha sonra “onu kasıtlı olarak yaralamadım” diye yemin ederse doktorların masrafını öder.

§ 207 (XLI,14-19)

šum-ma i-na ma-bḥa-zi-šu im-tu-ut i-tam-ma-ma šum-ma mâr a-wi-lim ½ ma-na kaspim i-ša-ḳal

Bu adam yarası nedeniyle ölürse, öldüren benzer bir şekilde yine yemin eder ve ölen kişi doğuştan özgür ise yarım mina para verir.

§ 208 (20-22)

šum-ma mâr MAŠ.EN.KAK ⅓ ma-na kaspim i-ša-ḳal

Eğer azat edilmiş biri ise bir minanın 1/3’ü kadar öder.

§ 209 (23-30)

šum-ma a-wi-lum mârât a-wi-lim im-ḥa-aš-ma ša li-ib-bi-ša uš-ta-di-ši 10 šikil kaspim a-na ša li-ib-bi-ša i-ša-ḳal

Bir adam henüz doğmamış çocuğunu kaybedecek şekilde doğuştan özgür bir kadına saldırırsa onun kaybı için on şikel öder.

§ 210 (31-34)

šum-ma zinništum ši-i im-tu-ut mârâ-zu i-du-uk-ku

Bu kadın ölürse öldüren kişinin kızı öldürülür.

§ 211 (35-40)

šum-ma mârât bMAŠ.EN.KAK i-na ma-ḥa-zi-im ša li-ib-bi-ša uš-ta-ad-di-ši 5 šikil kaspim i-ša-ḳal

Özgür sınıfa ait bir kadın bir darbe nedeniyle çocuğunu kaybederse buna neden olan para olarak beş şikel öder.

§ 212 (41-44)

šum-ma zinništum ši im-tu-ut ½ ma-na kaspim i-ša-ḳal

Bu kadın ölürse yarım mina öder.

§ 213 (45-50)

šum-ma amat a-wi-lim im-ḥa-aš-ma ša li-ib-bi-ša uš-ta-ad-di-ši 2 šikil kaspim i-ša-ḳal

Bir adam, başka bir adamın kadın hizmetçisine saldırır ve kadın çocuğunu kaybederse o para olarak iki şikel öder.

§ 214 (51-54)

šum-ma amtum ši-i im-tu-ut ⅓ ma-na kaspim i-ša-ḳal

Bu hizmetçi ölürse bir minanın 1/3'ü kadar öder.

§ 215 (55-66)

šum-ma A.ZU a-wi-lam bzi-im-ma-am kab-tam i-na GIR.NI siparrim i-bu-uš-ma a- wi-lam ub-ta-al-li-iṭ u lu na-gab-ti ba-wi-lim i-na GIR.NI siparrim ip-te-ma i-in a- wi-lim ub-ta-al-li-iṭ 10 šikil kaspim i-li-ḳi

Bir doktor operatör bıçağı ile derin bir yarık açarsa ve onu tedavi ederse ya da bir operatör bıçağı ile (gözün üstünde) bir tümörü açarsa ve gözü kurtarırsa on şikel alır.

§ 216 (67-69)

šum-ma mâr MAŠ.EN.KAK 5 šikil kaspim i-li-ḳi

Hasta eğer azat edilmiş bir adamsa beş şikel alır.

§ 217 (70-73)

šum-ma warad a-wi-lim be-el wardim ba-na A.ZU 2 šikil kaspim i-na-ad-di-in

Başka birinin kölesi ise sahibi doktora iki şikel verir.

§ 218 (74-83)

šum-ma A.ZU a-wi-lam zi-im-ma-am kab-tam i-na GIR.NI siparrim i-bu-uš-ma a- wi-lam uš-ta-mi-it u lu na-gab-ti a-wi-lim i-na GIR.NI siparrim ip-te-ma i-in a-wi-lim uḥ-tab-bi-it rittê-šu i-na-ki-su

Bir doktor operatör bıçağı ile derin bir yarık açarsa ve hastayı öldürürse ya da bıçak ile bir tümörü açıp gözü keserse doktorun elleri kesilir.

§ 219 (84-88)

šum-ma A.ZU zi-ma-am kab-tam warad MAŠ.EN.KAK i-na GIR.NI siparrim i-bu-uš- ma uš-ta-mi-it wardam ki-ma wardim i-ri-ab

Bir doktor operatör bıçağı ile azat edilmiş bir adamın kölesinde derin bir yarık açarsa ve onu öldürürse o köleyi başka bir köle ile ikame etmelidir.

§ 220 (89-94)

šum-ma na-gab-ta-šu i-na GIR.NI siparrim ip-te-ma i-in-šu uḫ-tab-da (=it) kaspam mi-ši-il šîmi-šu i-ša-ḳal

Eğer operatör bıçağı ile bir tümörü açar ve gözünü çıkarırsa kölenin değerinin yarısını öder.

§ 221 (95-96, Kol.XLII,1-9)

šum-ma A.ZU NER.PAD.DU a-wi-lim XLII, 1 še-bi-ir-tam uš-ta-li-im u lu še-ir ḫa-nam mar-ša-am ub-ta-al-li-iṭ be-el ši-im-mi-im a-na A.ZU 5 šîḳil kaspim i-na-ad-di-in

Bir doktor kırık bir kemiği ya da insanların hastalıklı kısımlarını iyileştirirse hastalar ona nakit olarak beş şîkel verirler.

§ 222 (10-12)

šum-ma mâr MAŠ.EN.KAK 3 šîḳil kaspim i-na-ad-di-in

Azat edilmiş bir adam ise üç şîkel verir.

§ 223 (13-17)

šum-ma warad a-wi-lim be-el wardim a-na A.ZU 2 šîḳil kaspim i-na-ad-di-in

Köle ise sahibi doktora iki şîkel verir.

§ 224 (18-28)

šum-ma A.ZU alpim u lu imêrim lu alpam u lu imêram ši-im-ma-am kab-tam i-bu- uš-ma ub-ta-al-li-iṭ be-el alpim bu lu imêrim IGI.6.GAL kaspim a-na A.ZU idi-šu i-na-ad-di-in

Bir veteriner cerrah bir eşek ya da bir öküz üzerinde ciddi bir ameliyat yapar ve tedavi ederse ücret olarak sahibi cerraha bir şîkelin altıda birini öder.

§ 225 (29-35)

šum-ma alpam u lu imêram zi-im-ma-am bkab-tam i-bu-uš-ma uš-ta-mi-it IGI.4.GAL šîmi-šu a-na be-el alpim bu lu imêrim i-na-ad-di-in

Bir veteriner cerrah bir eşek ya da bir öküz üzerinde ciddi bir ameliyat yapar ve onu öldürürse sahibine değerinin dörtte birini öder.

§ 226 (36-42)

šum-ma gallabum ba-lum be-el wardim ab-bu-ti wardi la še-e-im u-gal-li-ib rittê bgallabim šu-a-ti i-na-ak-ki-su

Ustasının bilgisi olmaksızın bir berber satılmayan bir kölenin üzerindeki kölelik işaretini silerse bu berberin elleri kesilir.

§ 227 (43-55)

šum-ma a-wi-lum gallabam i-da-aš-ma ab-bu-ti wardi la še-e-im ug-da-al-li-ib a-wi-lam šu-a-ti i-du-uk-ku-šu-ma i-na bâbi-šu i-ḥa-al-la-blu-šu gallabum i-na i-du-u la u-gal-li-bu i-tam-ma-ma u-ta-aš-šar

Herhangi bir kişi bir berberi aldatır ve köle işaretini satılık olmayan köle işaretiyle değiştirirse öldürülür ve evi yakılır. Berber “onu kasıtlı olarak işaretlemedim” diye yemin ederse suçlanmaz.

§ 228 (56-63)

šum-ma bânûm bîtam a-na a-wi-lim i-bu-uš-ma u-ša-ak-li-bilšum a-na I SAR bîtim 2 šikil kaspim a-na ki-iš-ti-šu i-na-ad-di-iš-šum

Bir inşaatçı bir bina inşa eder ve binayı tamamlarsa her bir sar’lık yüzey için 2 şikel ona ücret verir.

§ 229 (64-72)

šum-ma bânûm a-na a-wi-lim bîtam i-bu-uš-ma ši-bi-ir-šu la u-dan-ni-in-ma bîtum i-bu-šu im-ku-ut-ma be-el bîtim buš-ta-mi-it bânûm šu-u id-da-ak

Bir inşaatçı herhangi bir kişi için bir bina inşa eder ve bu binayı uygun bir şekilde yapmazsa ve onun inşa ettiği bina yıkılıp sahibini öldürürse inşaatı yapan öldürülür.

§ 230 (73-76)

šum-ma mâr be-el bîtim uš-ta-mi-it mâr bânîm šu-a-ti i-du-uk-ku

Eğer bina ev sahibinin oğlunu öldürürse inşaatı yapanın da oğlu öldürülür.

§ 231 (77-81)

šum-ma warad be-el bîtim uš-ta-mi-it wardam ki-ma wardim ana be-el bîtim i-na-ad-di-in

Bina sahibinin kölesini öldürürse evin sahibine köle için bir köle ödeme yapar.

§ 232 (82-92)

šum-ma ŠA.GA uḥ-ta-al-li-iḫ mi-im-ma ša u-ḥal-li-ku i-ri-ab u aš-šum bîtam i-bu-šu la u-dan-ni-nu-ma im-ku-tu i-na ŠA.GA ra-ma-ni-šu bîtam im-ku-tu i-ib-bi-eš

Binanın bir kısmı harap olursa harap olan kısmın tümünü tazmin eder ve inşa ettiği binayı düzgün bir şekilde inşa edinceye dek kendi imkanlarıyla evi yeniden inşa eder.

§ 233 (93-98, Kol.XLIII,1-3)

šum-ma bânûm bîtam a-na a-wi-lim i-bu-uš-ma ši-bi-ir-šu la uš-te-iš-bi-ma igarum iḫ-tu-up bânûm šu-u XLIII, 1 i-na kaspim bra-ma-ni-šu igaram šu-a-ti u-dan-na-an

Bir kişi başkası için bina yapıyorsa, bina henüz tamamlanmamış olsa bile, duvarı devrilmişse inşaatı yapan kişi kendi imkanlarıyla duvarı daha sağlam bir şekilde yapmalıdır.

§ 234 (4-9)

šum-ma malaḥum elippi 60 GUR a-na a-wi-lim ip-ḥi 2 šikil kaspim a-na ḫi-iš-ti-šu i-na-ad-di-bi-šum

Tekne inşa eden bir kişi birisi için 60 gur uzunluğunda bir tekne yaparsa nakit olarak iki şikel ücret alır.

§ 235 (10-26)

šum-ma malaḥum elippam ba-na a-wi-lim ip-ḥi-ma ši-bi-ir-šu la u-tak-bki-il-ma i-na ša-at-tim-ma bšu-a-ti elippum ši-i iz-za-par ḥi-di-tam ir-ta-ši malaḥum elippam šu-a-ti i-na-ḫar-ma i-na ŠA.GA bra-ma-ni-šu u-dan-na-an-ma elippam dan-na-tam a-na be-el elippim i-na-ad-di-in

Tekne inşa eden bir kişi birisi için bir tekne yaparsa ve tekneyi sıkı yapmazsa ve aynı yıl içerisinde tekne denize açıldığında hasar görürse tekne yapımcısı tekneyi alır ve kendi imkanlarıyla sağlamlaştırır. Sağlam tekneyi, tekne sahibine verir.

§ 236 (27-37)

šum-ma a-wi-lum elippi-šu a-na malaḥim a-na ig-ri-im id-di-in-ma malaḥum bi-gi-ma elippam ut-te-bi u lu uḫ-ta-bal-li-iḫ malaḥum elippam a-na be-el elippim i-ri-a-ab

Bir kişi kendi teknesini bir gemiciye kiralarsa ve gemicinin dikkatsizliğinden tekne enkaz haline gelir ve batarsa gemici tekne sahibine tazminat olarak başka bir tekne verir.

§ 237 (38-55)

šum-ma a-wi-lum malaḥam bu elippam i-gur-ma še'am šipâtam šamnam suluppam u mi-im-ma bšum-šu ša ši-nim i-ši-en-ši malaḥum šu-u i-gi-ma elippam ut-te-ib-bi u ša li-ib-bbi-ša uḫ-ta-al-li-iḫ malaḥum elippam ša u-te-bib-bu-u u mi-im-ma ša i-na li-ib-bi-ša u-ḫal-li-ḫu i-ri-a-ab

Bir kişi bir gemici ve onun teknesini kiralarsa ve onu mısır, giyecek, yağ, hurma ve benzeri uygun şeylerle doldurursa; ancak gemicinin dikkatsizliğinden gemi batarsa ve taşıdıkları harap olursa o zaman gemici hem enkaz haline gelen gemiyi hem de içindekileri tazmin etmelidir.

§ 238 (56-61)

šum-ma malaḥum elippi a-wi-lim u-te-ib-bi-ma uš-te-li-a-aš-ši kaspi mi-ši-il šî-mi-ša i-na-ad-di-in

Bir gemici herhangi bir kimsenin gemisini kazaya uğrattır da gemiyi muhafaza ederse geminin değerinin yarısını öder.

§ 239 (62-66)

šum-ma a-wi-lum| malaḥam |i-gur| 6 |ŠE.GUR| i-na ša-na|-at| i-na-ad-|di|-biš-|šum|

Bir kişi bir gemici kiralarsa yıl başına altı gur mısır öder.

§ 240 (67-80)

šum-ma |elippum|ša ma-ḥi-ir-|tim| elippam ša mu-|uk|-bki-el-bi-|tim| im-ḥa-aš-ma ut-te-ib-bi be-el elippim ša elippu-šu bte-bi-a-at mi-im-ma ša i-na belippi-šu ḥal-ku i-na ma-ḥar i-lim u-ba-ar-ma ša ma-ḥi-ir-tim ša elippam ša mu-uk-bki-el-bi-tim u- te-ib-bu-u elippi-šu u mi-im-ma-šu ḥal-ga-am i-ri-a-ab-šum

Bir tüccar bir feribota çarpar ve onu enkaz haline getirirse kaza geçiren teknenin sahibi Tanrı önünde adalet arar; feribot ile çarpışan tüccar gemisinin sahibi diğer botun sahibine bütün hasar için tazminat ödemelidir.

§ 241 (81-84)

šum-ma a-wi-lum alpam a-na ni-bu-tim it-te-bi 1/3 ma-na kaspim i-ša-ḫal

Herhangi bir kimse angarya için bir öküzü zorla alırsa nakit olarak bir üçte bir mina öder.

§ 242 (85-88)

šum-ma a-wi-lum a-na šattim 1 i-gur idi GUD.DA.UR.RA 4 ŠE.GUR

Herhangi bir kişi bir yıllıkına öküzleri kiralarsa sabana koşulan öküzler için dört gur mısır öder.

§ 243 (89-91)

Idı GUD.UD.LID.SAG 3 ŠE.GUR a-na be-li-šu i-na-ad-di-in

Sığır sürüsünün kirası olarak sahibine üç gur mısır ödenir.

§ 244 (Kol.XLIV,1-5)

šum-ma a-wi-lum alpam imêram i-gur-ma i-na ši-ri-im UR.MAH id-du-uk-šu a- na be-li-šu-ma

Bir kimse bir öküz ya da bir eşek kiralarsa ve bir aslan onu otlakta öldürürse zarar sahibine aittir.

§ 245 (6-13)

šum-ma a-wi-lum alpam i-gur-ma i-na me-gu-tim u lu i-na ma-ḥa-bzi-im uš-ta-mi-it alpam ki-ma alpim a-na be-el alpim i-ri-a-ab

Bir kimse bir öküzleri kiralar da onları kötü muamele ya da darbe sonucu öldürürse öküzle karşı öküz vererek tazmin etmelidir.

§ 246 (14-21)

šum-ma a-wi-lum alpam i-gur-ma šêpi-šu iš-te-bi-ir u lu la-bi-a-an-šu it-ta-ki-is alpam ki-ma alpim a-na be-el alpim i-ri-a-ab

Bir kimse bir öküz kiralar da onun bacağını kırarsa ya da boyun bağlarını keserse öküzü karşı öküz vererek tazmin eder.

§ 247 (22-27)

šum-ma a-wi-lum alpam i-gur-ma in-šu uḥ-tab-da(=it) kaspi mi-ši-il šîmi-šu a-na be-el alpim i-na-ad-di-in

Bir kimse bir öküz kiralar da onun gözünü çıkarırsa sahibine değerinin yarısını öder.

§ 248 (28-35)

šum-ma a-wi-lum alpam i-gur-ma kar-ni-šu iš-bi-ir zibba-zu it-ta-ki-is u lu šêr pasutti-šu it-ta-sa-ak kaspi IGI.5.GAL šîmi-šu i-na-ad-di-in

Bir kimse bir öküz kiralar da onun bir boynuzunu kırarsa ya da kuyruğunu keserse veya burnunu yaralarsa sahibine değerinin dörtte birini öder.

§ 249 (36-43)

šum-ma a-wi-lum alpam i-gur-ma i-lum im-ḥa-zu-ma im-tu-ut a-wi-lum ša alpam bi-gu-ru ni-iš i-lim i-za-kar-ma u-ta-aš-šar

Bir kimse bir öküz kiralar da tanrı ölsün diye ona vurursa onu kiralayan kişi Tanrı adına yemin eder ve suçsuz olduğu kabul edilir.

§ 250 (44-51)

šum-ma alpum zu-ga-am i-na a-la-ki-šu a-wi-lam ik-ki-ib-ma uš-ta-mi-it di-nu-um šu-u ru-gu-um-ma-am u-ul i-šu

Bir öküz caddeden (pazardan) karşı karşıya geçerken birileri onu itip öldürürlerse sahibi mahkemede (kiralayana karşı) herhangi bir hak talebinde bulunamaz.

§ 251 (52-65)

šum-ma alap a-wi-lim na-ak-ka-a|ma| ki-ma na-ak-ka-bpu-u ba-ab-ta-šu u-še-di-šum-ma kar-ni-šu la u-šar-ri-im alpi-šu la u-sa-ban-ni-iḫ-ma alpum šu-u mâr a-wi-lim ik-ki-ib-ma uš-ta-mi-it ½ |ma|-na kaspim i-|na|-ad-di-in

Bir öküz boynuzla yaralanmış ise ve bu da onun boynuzlayan bir öküz olduğunu gösteriyorsa ve onun boynuzları bağlanmamışsa ve öküz doğuştan özgür olan birini boynuzlayıp öldürmüşse sahibi nakit olarak yarım mina altın verir.

§ 252 (66-68)

|šum-ma| warad a-wi-lim ⅓ ma-na kaspim i-na-ad-di-in

Bir kimsenin kölesini öldürürse bir minanın üçte birini verir.

§ 253 (69-82)

šum-ma a-wi-lum ba-wi-lam a-na pa-ni ekli-šu u-zu-uz-zi-im i-gur-ma al-dá-a-am [i]-ki-ip-šu [LID].GUD.ZUN bip-ki-zum [a-na] eklim e-ri-ši-im bu-ra-ak-ki-su šum-ma a-wi-lum šu-u ŠE.ZIR u lu ŠĀ.GAL iš-ri-iḫ-ma i-na ga-ti-šu it-ta-aš-ba-at rittê-šu i- na-ak-ki-su

Bir kişi başka biriyle tarlasını işlemesi için anlaşır ve ona ekmesi için tohum verirse, boyunduruğa koşulmuş bir çift öküz verirse ve o kişi mısırı ya da diğer ürünü çalar ve kendisine ayırırsa elleri baltayla kesilir.

§ 254 (83-87)

šum-ma al-dá-a-am il-ki-ma LID.GUD.ZUN u-te-en-ni-iš ta-a-na še'im ša im-ri-ru i-ri-ab

Eğer kendisine tohumluk mısır ayırır ve boyunduruğa koşulmuş öküz de kullanmazsa aldığı miktar kadar tohumluk mısır verir.

§ 255 (88-96)

šum-ma LID.GUD.ZUN a-wi-lim a-na ig-ri-im it-ta-di-in u lu ŠE.ZIR iš-ri-iḫ-ma i-na eklim la uš-tab-ši a-wi-lam šu-a-ti u-ka-an-nu-šu-ma i-na ebûrim X GAN.E 60 ŠE.GUR i-ma-ad-da-ad

Eğer öküz boyunduruğunu başkasına kiraya verirse ya da tarlaya ekmeyerek tohumluk mısırı çalarsa suçlu bulunur ve her bir 100 gan için 60 gur mısır öder.

§ 256 (97-100)

šum-ma bi-ḥa-zu a-pa-lam la i-li-i i-na eklim šu-a-ti bi-na GUD.LID.ZUN im-ta-na- aš-ša-ru-šu

Onun topluluğu onun adına bunu ödemezse sığırlarla birlikte (çalışması için) tarlaya gönderilir.

§ 257 (101, Kol.XLV,1-4)

šum-ma a-wi-lum XLV, 1 AK.ŠU i-gur VIII ŠE.GUR i-na šattim Ikam i-na-ad-di-iš-šum

Bir kimse tarla işçisi kiralarsa bir yıl için sekiz gur mısır öder.

§ 258 (5-9)

šum-ma a-wi-lum ŠĀ.GUD i-gur 6 ŠE.GUR i-na šattim Ikam i-na-ad-di-iš-šum

Bir kimse bir öküz sürücüsü kiralarsa yıl başına ona 6 gur mısır öder.

§ 259 (10-15)

šum-ma a-wi-lum GIŠ.APIN i-na ugarim iš-ri-iḫ 5 šiḫil kaspim a-na be-el GIŠ.APIN i-na-ad-di-in

Bir kimse tarladan bir su çarkı çalarsa sahibine nakit olarak 5 şikel öder.

§ 260 (16-20)

šum-ma GIŠ.APIN.TUK.KIN u lu GIŠ.GAN.UR iš-ta-ri-iḫ 3 šiḫil kaspim i-na-ad-di-in

Bir kimse (suyu nehirden ya da kanaldan almaya yarayan) bir su kaldıracı ya da bir sabanı çalarsa nakit olarak üç şikel ödemelidir.

§ 261 (21-27)

šum-ma a-wi-lum nâḫidam ba-na LID.GUD.ZUN u šênê ri-im i-gur 8 ŠE.GUR i-na šattim 1 kam i-na-ad-di-iš-šum

Bir kimse koyun ya da sığırlar için bir çoban kiralarsa yıl başına sekiz gur mısır öder.

§ 262 (28-36)

šum-ma a-wi-lum alpam u lu immeram a-na

§ 263 (37-43)

šum-ma |alpam| bu lu immeram ša in-na-ad-nu-šum uḫ-ta-al-li-iḫ alpam ki-ma [alpim] immeram ki-ma |immerim| a-na be-li-|šu-nu| i-ri-a-|ab|

Kendisine verilen koyunu ya da sığırı öldürürse sahibine sığır için sığır, koyun için koyun vererek tazmin eder.

§ 264 (44-60)

šum-ma |rê'um| ša LID.GUD.|ZUN| u lu šênê a-na ri-im in-na-ad-nu-šum ıdı-šu mimma(?) ḫar(?)-ra-tim ma-ḫi-ir li-ib-ba-šu ta-ab LID.GUN.ZUN |uz|-za-aḫ-ḫi-ir šênê uz-za-aḫ-ḫi-ir ta-li-id-tam bum-ta-di a-na pî ri-ik-bsa-ti-šu ta-li-id-tam u bi-il-tam i-na-ad-di-in

Gözetlemesi için koyun ya da sığırın emanet edildiği, üzerinde anlaşılan ücretini alan ve tatmin edilen bir çoban koyun ya da sığırların sayısını azaltırsa ya da daha az doğumla artış gerçekleşirse kaybettiği karı ya da artışı telafi etmelidir.

§ 265 (61-75)

šum-ma rê'um ša LID.GUD.ZUN u šênê a-na ri-im in-na-ad-nu-šum u-sa-ar-bri-ir-ma ši-im-tam but-ta-ak-ki-ir u a-na kaspim it-ta-di-in u-ka-an-nu-šu-ma a-du 10-šu bša iš-ri-ku LID.GUD.ZUN u šênê a-na be-li-šu-nu i-ri-a-ab

Kendisine bakması için koyun ya da sığır emanet edilen bir çoban hatalı davrandıysa, doğal yoldan sürünün daha az artmasına yol açıtıysa ya da onları para karşılığı sattıysa mahkum edilir ve kaybın on katını sürü sahibine verir.

§ 266 (76-81)

šum-ma i-na tarbašim li-bi-it i-lim bit-tab-ši u lu UR.MAH id-du-uk brê'um ma-ḫar ilim u-ub-ba-am-ma mi-ki-it-ti tarbašim be-el tarbašim i-maḫ-ḫar-šu

Bir hayvan tanrı tarafından öldürüldüyse (kaza) ya da bir aslan onu öldürdüyse çoban Tanrı huzurunda masumiyetini ilan eder ve sahibi de bunun kaza olduğunu kabul eder.

§ 267 (82-89)

šum-ma rê'um i-gu-ma i-na tarbašim kaz-za-tam uš-tab-ši rê'um ħi-di-it kaz-za-tim ša i-na tarbašim u-ša-ab-šu-u LID.GUN.ZUN u šênê u-ša-lam-ma a-na be-li-šu-nu i-na-ad-di-in

Bir çoban bir şeyleri ihmal ettiği için ahırda bir kaza meydana gelmişse bu kazadan çoban sorumludur ve sığır ya da koyunu sahibine tazmin eder.

§ 268 (90-92)

šum-ma a-wi-lum alpam a-na di-a-ši-im i-gur 20 KA še'im A-šu

Harman dövmek için bir kimse bir eşek ya da öküz kiralarsa kira 20 ka mısırdır.

§ 269 (93-95)

šum-ma imêram a-na di-a-ši-im i-gur 10 KA še'im A-šu

Harman dövmek için bir kimse bir eşek kiralarsa kira 20 ka mısırdır.

§ 270 (96-98)

šum-ma lalâm a-na di-a-ši-im i-gur I KA še'im ad-šu

Harman dövmek için bir kimse genç bir hayvan kiralarsa kira 10 ka mısırdır.

§ 271 (99-101, Kol.XLVI,1-2)

šum-ma a-wi-lum LID.GUD.ZUN šumbam u mu-ur-te-bdi-ša i-gur XXXIX, 1 i-na ûmi I kam CLXXX KA še'im i-na-ad-di-in

Bir kimse bir çift öküz, yük arabası ve sürücüsünü kiralarsa bir gün için 180 ka mısır öder.

§ 272 (3-7)

šum-ma a-wi-lum šumba-ma a-na ra-ma-ni-ša bi-gur i-na ûmi Ikam XL KA še'im i-na-ad-di-in

Bir kimse yalnızca bir yük arabası kiralarsa bir günlüğüne 40 ka mısır öder.

§ 273 (8-19)

šum-ma a-wi-lum amêluagram i-gur iš-tu ri-eš bša-at-tim a-di ħa-am-ši-im barĥi-im 6 ŠE kaspim i-na ûmi Ikam i-na-ad-di-in iš-tu ši-bši-im arĥi-im a-di ta-ak-ti-da ša-at-tim 5 ŠE kaspim i-na ûmi Ikam i-na-ad-di-in

Bir kimse bir gündelikçi kiralarsa yıl başından beşinci aya kadar (günlerin uzun ve işin zor olduğu nisan-ağustos arası) nakit olarak her gün için 6 dane; altıncı aydan yılın sonuna kadar ise 5 dane öder.

§ 274 (20-44)

šum-ma a-wi-lum mâr ummânim i-ig-ga-ar A amêlu 5 ŠE kaspim A amêluGAB.A 5 ŠE kaspim [A] amêluKAD [ŠE] kaspim [A] amêluGUL [ŠE] kaspim[A] amêluGA(?) . . . [ŠE] kaspim A tu(?) [ŠE] kaspim [A]nangarim 4ŠE

kaspim A SA 4 ŠE kaspim IDI AT.KIT . . . ŠE kaspim A amêlubânîm [ŠE]kaspim i-na [ûmi] Ikam [i-na-ad-di]-in

Bir kimse usta bir zanaatkar kiralarsa ona ...'nın ücreti olarak günde beş gerah, çömlekçilik ücreti olarak beş gerah, terzilik ücreti olarak 5 gerah, ...ipçilik ücreti olarak dört gerah, duvarcılık ücreti olarak...gerah öder.

§ 275 (45-48)

|šum-ma| a-wi-lum |elippam| i-gur i-na ûmi Ikam III ŠE kaspim A-ša

Bir kimse bir feribot kiralarsa günde 3 gerah öder.

§ 276 (49-52)

šum-ma ma-ḥi-ir-tam i-gur 2 ½ ŠE kaspim A-ša i-na ûmi Ikam i-na-ad-di-in

Bir kimse bir yük gemisi kiralarsa günde 2.5 gerah öder.

§ 277 (53-57)

šum-ma a-wi-lum elippi LX GUR i-gur i-na ûmi Ikam IGI.VI.GAL kaspim A-ša i-na- ad-di-in

Bir kimse 60 gur'luk bir tekne kiralarsa onun kirası olarak günde bir şikelin altıda biri kadar para öder.

§ 278 (58-66)

šum-ma a-wi-lum wardam amtam i-ša-am-ma arḥi-šu la im-la-ma bi-en-ni e-li-šu im-ta-ku-ut a-na na-di-na-ni-šu u-ta-ar-ma ša-a-a-ma-nu-um kaspam i-š-ku-lu i-li-ḫi

Bir kimse bir kadın ya da erkek köle satın alır ve bir ay geçmeden benu hastalığına yakalanırlarsa köleleri satıcıya geri götürür ve ödediği parayı geri alır.

§ 279 (67-71)

šum-ma a-wi-lum wardam amtam i-ša-am-ma ba-ag-ri bir-ta-ši na-di-na-an-šu ba-ag-ri i-ip-pa-al

Bir kimse bir kadın ya da erkek köle satın alır ve üçüncü şahıslar üzerinde hak iddia ederlerse satıcı bundan sorumludur.

§ 280 (72-87)

šum-ma a-wi-lum i-na ma-at nu-ku-ur-tim wardam amtam ša ba-wi-lim i-š-ta-am i-nu-ma i-na li-ib-bu mâtîm it-ta-al-kam-ma be-el wardîm u lu amtîm lu wara-zu u lu ama-zu u-te-id-di šum-ma wardum u amtum šu-nu mârê ma-tim ba-lum kaspima an-du-ra-ar-šu-nu i-š-ša-ak-ka-an

Yabancı bir ülkede bir kimse başka bir ülkeye ait olan bir kadın ya da erkek köle alırsa ve bu kadın ya da erkek kölenin sahibinin ülkesine döndüğünde onları tanırsa ve köleler ülkenin yerlileri ise para almadan onları sahibine geri verir.

§ 281 (88-96)

šum-ma mârê ma-tim bša-ni-tim ša-a-a-ma-nu-ma i-na ma-ḥar i-lim kaspam iš-ku- lu i-ga-ab-bi-ma be-el wardim u lu amtum kaspam iš-ku-lu a-na tamkarim i-na ad- di-in-ma lu wara-zu lu ama-zu i-pa-aḫ

Onlar başka bir ülkeden ise alıcı onlar için tüccara ödediği parayı deklare eder ve kadın ve erkek köleyi elinde tutar.

§ 282 (97-102)

šum-ma wardum a-na be-li-šu u-ul be-li at-ta iḫ-ta-bi ki-ma wara-zu u-ka-an- šu-ma be-el-šu u-zu-un-šu bi-na-ak-ki-is

Bir köle efendisine “sen benim efendim değilsin” derse ve onlar o köleyi suçlarsa efendisi onun kulağını keser.

Epilog

Kol. VLVII (Driver-Miles XXIV)

1-94)di-na-a-at mi-ša-ri-im ša Ha-am-mu-ra-pi šar-ru-um le-ú-um ú-ki-in-nu-ma ma-tam ú-sa-am ki-na-am ù ri-dam dam-qá-am ú-ša-aṣ-bi-tu Ha-am-mu-ra-pi šar-rum-um gi-it-ma-lum a-na-ku ana šalmāt qaqqadim (SAG.GÍ) ša ^dEn.lil iš-ru-kam re-ú-si-na ^dMarduk (AMAR.UTU) i-din-nam ú-ul e-gu a-hi ú-ul ad-di aš-ri šu-ul-mi-im eš-te-i-ši-na-šim pu-uš-qí wa-aš-tú-tim ú-[p]e-et-ti nu-ra-am ú-še-si-ši-na-ši-im i-na ^{gis}kakkim (TUKUL) da-an-nim ša ^dZa-ba₄-ba₄ ù ^dIštar (ÍNANNA) ú-ša-at-li-mu-nim ina Ígigallim (ÍGÍ.GÁL) ša ^dEa (EN.KÍ) i-ši-ma-am i-na le-ú-tim ša ^dMarduk (AMAR.UTU) id-di-nam na-ak-ri e-li-iš ù ša-ap-li-iš as-sú-úh qá-ab-la-tim ú-bé-el-li ši-ir ma-tim ú-ti-ib ni-ši da-ad-mi a-bu-úr-ri ú-šar-bi-iš mu-gal-li-tam ú-ul ú-šar-ši-ši-na-ti ilū rabūtum (DÍNGÍR.GAL.GAL) ib-bu-ú-nin-ni-ma a-na-ku-ma rē'um (SÍPA) mu-ša-al-li-mu-um ša ^{gis}hatta (GÍDRÍ)-šu i-ša-ra-at ši-lí ta-bu-um a-na ālī (URU)-ia ta-rí-iš i-na ut-li-ia ni-ši māt (KALAM) Šu-me-ri-im ù Ak-ka-dí-im ú-ki-il i-na la-ma-sí-ia ih-hi-ša i-na šu-ul-mi-im at-tab-ba-al-ši-na-ti i-na ne-me-qí-ia uš-tap-zi-ir-ši-na-ti dan-nu-um en-ša-am a-na la ha-ba-lim ekūtum (NU.SÍG) almattim (NU.MU.SU) šu-te-šu-ri-im i-na Bābilim (KÁ.DÍNGÍR.RA)^{ki} ālim (URU) ša Anum (AN) ù ^dEllil (EN.LÍL) re-ši-šu ú-ul-lu-ú i-na E-sag-íla bitim (É) ša ki-ma ša-me-e ù er-se-tim išda (SUHUŠ)-šu ki-na di-in ma-tim a-na di-a-nim pu-ru-sé-e ma-tim a-na pa-ra-si-im ha-ab-lim šu-te-šu-ri-im a-wa-ti-ia šu-qú-ra-tim i-na narī (NA.RU)-ia aš-tur-ma i-na ma-har šalmī (ALAM)-ia šār mi-ša-ri-im ú-ki-in šarrum (LUGAL) ša in šār-ri šu-tu-ru a-na-ku a-wa-tu-ú-a na-ás-qá le-ú-ti ša-ni-nam ú-ul i-šu i-na qí-bí-it ^dŠamaš (UTU) da-a-nim ra-bi-im ša šamē (AN) ù eršetim (KI) mi-ša-ri i-na mātum (KALAM) li-iš-te-pi i-na a-wa-at ^dMarduk (AMAR.UTU) be-lí-ia ú-šú-ra-tu-ú-a mu-ša-sí-ka[m] a ir-ši-a i-na E-sag-íla ša a-ra-am-mu šu-mi i-na da-mi-iq-tim

Kudretli kral Hammurabi'nin tesis ettiği adalet kanunları memleketi sağlam bir idareye ve iyi bir teamüle kavuşturan mükemmel kral Hammurabi'yim ben. Tanrı Enlil'in bana hediye ettiği, çobanlığın tanrısı Marduk'un bana verdiği kara başları (insanları) ihmal etmedim. Gevşeklikte bulunmadım. Sakin yerleri onlar için aradım, acı zorluklardan (onları) kurtardım. Aydınlığı onların (üzerine) çıkarttım. Tanrı İnanna ve Zababa'nın bana emanet ettikleri kuvvetli silah ile Enki'nin bana verdiği görüş

kuvveti ile, Marduk'un bana verdiği kudret ile yukarıda ve aşağıdaki düşmanı söküp attım. Harpler söndürdüm. Memleketin iyiliğini sağladım (bedenini hoş ettim). İnsanları emin iskân yerlerine yerleştirdim. Onları rahatsız edeni var etmedim (yaşatmadım). Büyük tanrılar beni çağırdılar, ben, esaslı doğru olan iyilik sever çoban, benim iyi gölgem şehrimin üzerine yayılmıştır. Koynumda Sumer ve Akkad memleketlerinin insanlarını taşıdım. Benim himayem altında geliştiler. Sağlık içinde onları daima idare ettim. Kuvvetlinin zayıfı ezmemesi, öksüzün, yetimin (haklarının) adaletle yönetilmesi için, başı, tanrı Anum ve Enlil tarafından yükseltilen, Babil şehrinde Esagila'da, temelleri gök ve yer gibi sağlam duran mabette memleketin kanununu yürütmek için, memleketin nizamlarını düzenlemek için, ezilenlerin haklarını aramak için kıymetli sözlerimi stelin üzerine yazdım. Adaletin kralı benim. Heykelimin önüne onu diktim. Krallar kralı, üstün ben sözlerim seçkindir, kudreti eşsiz (olan) ben göğün ve yerin büyük hakimi olan tanrı Samaş'ın emriyle adaletim memlekette tecelli etsin. Efendim Marduk'un sözleriyle kitabelerimi kenara atacak kimseleri olmasın.

Kol.XLVIII (XXV)

1-105) *a-na da-ar li-iz-za-ki-ir a-wi-lum ha-ab-lum ša a-wa-tam i-ra-aš-šu-ú a-na ma-ha-ar šalmī (ALAM)-ia šār mi-ša-ri-im li-il-li-ik-ma narī (NA.RU-i) ša-at-ra-am li-iš-ta-ās-si-ma a-wa-ti-ia šu-qú-ra-tim li-iš-me-ma narī (NA.RU-Ī) a-wa-tam li-kál-lim-šu di-in-šu li-mu-úr li-ib-ba-šu li-na-ap-pí-iš-ma Ha-am-mu-ra-pí-mi be-lum ša ki-ma a-bi-im wa-li-di-im a-na ni-ši i-ba-aš-šu-ú a-na a-wa-at ^dMarduk (AMAR.UTU) be-li-šu uš-ta-ak-ti-it-ma ir-ni-ti ^dMarduk (AMAR.UTU) e-li-iš ú ša-ap-li-iš ik-šu-ud li-ib-bi ^dMarduk (AMAR.UTU) be-lí-šu ú-ti-ib ú ši-ra-am ta-ba-am a-na ni-ši a-na da-ar i-ši-im ú ma-tam uš-te-še-er á-ni-tam li-iq-bi-ma i-na ma-har ^dMarduk (AMAR.UTU) be-li-ia ^dŠar-pa-ni-tum be-el-ti-ia i-na lib-bi-šu ga-am-ri-im li-ik-ru-ba-am še-du-um la-ma-súm ilū (DĪNGĪR.DĪNGĪR) e-ri-bu-ut É-sag-ila libitti (SĪG₄) É-sag-ila i-gi-ir-re-e u₄-mi-ša-am i-na ma-har ^dMarduk (AMAR.UTU) be-li-ia ^dŠar-pa-ni-tum be-el-ti-ia li-dam-mi-qú a-na wa-ar-ki a-at u₄-mi a-na ma-ti-ma šarrum (LUGAL) ša i-na mātim (KALAM) ib-ba-aš-šu-ú a-wa-at mi-ša-ri-im ša i-na narī (NA.RU)-ia aš-tú-ru li-šur di-in ma-tim ša a-di-nu pu-ru-sé-e mātim (KALAM) ša ap-ru-su a ú-na-ak-ki-ir ú-šú-ra-ti-ia a ú-ša-sí-ik šum-ma a-wi-lum šu-ú ta-ši-im-tam i-šu-ma ma-šú šu-te-šu-ra-am i-li-i a-na a-wa-a-tim ša i-na narī (NA.RU)-ia aš-tú-ru li-qul-ma ki-ib-sa-am ri-dam di-in mātim ša a-di-nu pu-ru-sé-e matim (KALAM) ša ap-ru-su narūm (NA.RU-um) šu-ú li-kál-lim-šu-ma ša-al-ma-at qá-qá-di-šu li-iš-te-še-er di-in-ši-na li-di-in pu-ru-sà-ši-na li-ip-ru-ús i-na ma-ti-šu ra-ga-am ú se-nam li-sú-úh ši-ir ni-ši-šu li-ti-ib Ha-am-mu-ra-pí šār mi-ša-ri-im ša ^dSamaš (UTU) ki-na-tim iš-ru-ku-šum a-na-ku a-wa-tu-ú-a na-ás-qá ep-še-tu-ú-a ša-ni-nam ú-ul i-ša-a e-la a-na la ha-sí-im ri-qá a-na em-qí-im*

Sevdiğim Esagila mabedinde adım, iyilikle ebediyete kadar anılsın. Hakkı yenilmiş ve şikâyeti olan adam, adaletin kralı olan benim heykelimin önüne gelsin, yazılı stelimi okusun. Kıymetli sözlerime kulak versin. Stelim, sözü (şikayetini, davasını) ona aydınlatsın. Davasını görsün (anlasın). Gönlü ferahlasın. Halka öz baba gibi olan efendi Hammurabi efendisi Marduk'un sözüne dikkatle uydu ve yukarda ve aşağıda Marduk'un samimi arzusuna erişti. Efendisi Marduk'un gönlünü hoş etti, (ve) halkı için ebediyete kadar refah sağladı. Memleketi adil bir şekilde idare etti. (bunları) kuvvetlice söylesin. Efendim Marduk ve hanımım Sarpanitum'un önünde (o kimse) bütün kalbiyle bana dua etsin. Esagila'nın girişindeki Şedu ve Lamassu'ları (koruyucu

tanrıları), Esagila'nın tuğlası (Tuğla tanrısı), görünüşlerini her gün efendim Marduk ve hanımım Sarpanitum önünde güzelleştirsinler. Gelecek günlerde sonsuzluğa kadar var olacak olan kral, stelimin üzerine yazdığım adalet sözlerini dikkate alsın. Koyduğum memleket kanunu ve kestiğim (karara bağladığım) memleket hükümlerini değiştirmesin. Kitabelerimi kenara atmasın. Eğer o adam derin görüşlü ise, stelimin üzerine yazdığım sözleri dikkate etsin. İyi idare ve geleneği, memlekette koyduğum kanunu, karara bağladığım hükümleri O stel ona (krala) öğretsin. Kendi kara başlarını (insanlarını) doğru yolda idare etsin. Onların kanununu koysun. Onların hükümlerini karara bağlasın. Memleketinde kötüyü ve fenayı yok etsin, Halkını memnun etsin. Hammurabi, doğruluğun kralı, Samaş'ın gerçekleri verdiği ben, sözlerim seçkindir. Yaptıklarımın eşi yoktur. Yalnız anlayışı olmayan için boştur.

Kol.XLIX (XXVI)

1-103)a-na ta-na-da-tim šu-ša-a šum-ma a-wi-lum šu-ú a-na a-wa-ti-ia ša i-na narî (NA.RU)-ia aš tú-ru i-qul-ma di-ni la ú-ša-as-sí-ik a-wa-ti-ia la uš-te-pe-el ú-šú-ra-ti-ia la ú-na-ki-ir a-wi-lum šu-ú ki-ma ia-ti šàr mi-ša-ri-im ^dŠamaš (UTU) ^{gis}hatta (GÍDRĪ)-šu li-ir-ri-ik ni-ši-šu i-na mi-ša-ri-im li-re šum-ma a-wi-lum šu-ú a-na a-wa-ti-ia ša i-na narî (NA.RU)-ia aš-tú-ru la i-qul-ma er-re-ti-ia i-me-eš-ma er-re-et i-lí la i-dur-ma di-in a-di-nu up-ta-as-sí-is a-wa-ti-ia uš-te-pe-el ú-šú-ra-ti-ia ut-ta-ak-ki-ir šu-mi ša-at-ra-am ip-ši-it-ma šum-šu iš-ta-tár aš-šum er-re-šum ši-na-ti sa-ni-a-am-ma uš-ta-hi-iz a-wi-lum šu-ú lu šarrum (LUGAL) lu bēlum (EN) lu iššiakkum (ENSÍ) ù lu a-wi-lu-tum ša šu-ma-am na-bi-a-at Anum (AN) ra-bu-um a-bu i-lí na-bu-ú palē (BAL)-ia melemmī (ME.LAM) šar-ru-tum li-te₄-er-šú^{gis}hatta (GÍDRĪ)-šu li-iš-bi-ir ši-ma-ti-šu li-ru-ur ^dEllil (EN.LÍL) be-lum mu-ši-im ši-ma-tim ša qí-bí-sú la ut-ta-ka-ru mu-šar-bu-ú šar-ru-ti-ia te-ši la šu-ub-bi-im ga-ba-ra-ah ha-la-qí-šu i-na šu-ub-ti-šu li-ša-ab-bi-ha-aš-šum palē (BAL) ta-ne-hi-im u₄-mi i-sú-tim ša-na-a-at hu-ša-ah-hi-im ek-le-et la na-wa-ri-im mu-ut ni-ti-il i-nim a-na ši-im-tim li-ši-im-šum ha-la-aq ālī (URU)-šu na-ás-pu-úh ni-ši-šu šar-ru-sú šu-pé-lam šum-šu ù zi-kir-šu i-na ma-tim la šu-ub-ša-a-am i-na pī(KA)-šu kab-tim li-iq-bi ^dNin-lil ummum (AMA) ra-bi-tum ša qí-bí-sà i-na É-kur kab-ta-at bēltum (NÍN) mu-dam-mi-qá-at i-gi-ir-re-ia a-šar ši-ip-ti-im ù pu-ru-sé-em i-na ma-har ^dEllil (EN.LÍL) a-wa-su li-le-mi-in šu-ul-pu-ut ma-ti-šu ha-la-aq ni-ši-šu ta-ba-ak na-piš-ti-šu ki-ma me-e i-na pī (KA) ^dEllil (En.LÍL) šar-ri-im li-ša-aš-ki-in ^dEa (EN.KÍ) rubum (NUN) ra-bi-um ša ši-ma-tu-šu i-na mah-ra i-la-ka apkal (NUN.ME) i-lí mu-de mi-im-ma šum-šu mu-ša-ri-ku

Hâkim için, övülmeye layıktır. Eğer O adam, stelimde yazdığım sözlerime dikkat ederse kanunumu kenara atmazsa sözlerimi tahrif etmezse, kitabelerimi değiştirmese, O adamın esasını (hükümdarlığını), adaletini Tanrı Samaş, adalet kralı olan, benim ki gibi uzatsın. Halkını adalet içinde gütsün. Eğer o adam, stelimde yazdığım sözlerime dikkate etmezse, lanetlerimi dinlemezse, tanrıların lanetlerinden korkmazsa, koyduğum kanunu ortadan kaldırırsa, sözlerimi tahrif ederse, kitabelerimi değiştirirse, yazılı ismimi silerse, kendi adını (üstüne) yazarsa, lanetlerden dolayı, onları (yapılması yasakladığı şeyleri) başkasına yaptırırsa, o adam ister kral, ister bey, ister ENSI (şehir beyi) veya adı ne olursa olsun, tanrıların babası, saltanatımı ilan eden büyük Anum krallık nizamlarını ondan alsın. Asasını kırsın; Tali'ni lanetlesin. Tali'leri tespit eden, emirleri değiştirilmeyen, krallığımı büyüten bey Enlil, onun mahvının üzüntüsünü, bastırılmaz isyanları mekânında ona biriktirsin. Izdıraplı saltanat yılları, sayısı az olan günler (kısa ömür günleri) açlık yılları, aydınlığı olmayan karanlık, (karanlığı) görmenin yok olmasını (ani ölüm olmasını) mukadderat olarak

ona tayin etsin, (Tanrı Enlil) memleketinin mahvını, halkının dağılmış olmasını, krallığının devrilmesini memlekette adının ve sanının yok olmasını kuvvetli sözüyle emretsin. Tanrıça Ninlil, kudretli ana, emirleri, Ekur mabedinde ağır olan, arzularımı yerine getiren sahibe, karar ve hüküm yerinde tanrı Enlil'in önünde (nazarında) (lanete muhatap olanın) sözünü kötüye döndürsün. Memleketinin mahvını, halkının helak oluşunu, hayatının su gibi akmasını kral Enlil'in ağzına koydurtsun. Fermanları önde giden büyük prens tanrı Ea tanrılarının içinde her şeyi bilen, en hâkimi.

Kol.L (XXVII)

1-106)u₄-um ba-la-ti-ia uz-nam ù ne-me-qá-am li-te₄-er-šu-ma i-na mi-ši-tim li-it-ta-ar-ru-šu nārātī (ÍD.ÍD)-šu i-na na-aq-bi-im li-is-ki-ir i-na er-še-ti-šu ^dašnan (ŠE.TÍR) na-pí-iš-ti ni-ši a ú-ša-ab-ši ^dŠamaš (UTU) da-a-a-nu-um ra-bi-um ša ša-me-e ù er-še-tim mu-uš-te-še-er ša-ak-na-at na-pi-iš-tim be-lum tu-kúl-ti šar-ru-sú li-is-ki-ip di-in-šu a i-di-in ú-ru-úh-šu li-ši išdī (SUHUŠ) um-ma-ni-šu li-iš-he-el-ší i-na bi-ri-šu šīram (UZU) lem-nam ša na-sa-ah išdī (SUHUŠ) šar-ru-ti-šu ù ha-la-aq ma-ti-šu li-iš-ku-un-šum a-wa-tum ma-ru-uš-tum ša ^dŠamaš (UTU) ar-hi-iš li-ik-šu-sú e-li-iš i-na ba-a[l]-tú-tim li-is-sú-úh-šu ša-ap-li-iš i-na er-še-tim etemmī (GÍDÍM.GÍDÍM)-šu me-e li-ša-aš-mi ^dSin (ZUEN) be-el ša-me-e ilum (DÍNGÍR) ba-ni-i ša še-re-sú i-na ì-lí šu-pa-a-at aḡam (AGA) ^{giš}kussām (GU.ZA) ša šar-ru-tim li-te₄-er-šu ar-nam kab-tam še-re-sú ra-bi-tam ša i-na zu-um-ri-šu la i-hal-li-qú li-mu-sú-ma u₄-mi warhī (ÍTU.ÍTU) ša-na-a-at palē (BAL)-šu i-na ta-ne-hi-im ù di-im-ma-tim li-ša-aq-ti kam-ma-al šar-ru-tim li-ša-at-ti-il-šu ba-la-tam ša it-ti mu-tim ši-ta-an-nu a-na ši-im-tim li-ši-im-šum ^dAdad (IŠKUR) be-el hegallim (HÉ.GÁL) gú-gal ša-me-e ù er-še-tim re-sú-ú-a zu-ni i-na ša-me-e mi-lam i-na na-aq-bi-im li-te₄-er-šu ma-šu i-na hu-ša-ah-hi-im ù bu-bu-tim li-hal-li-iq e-li ālī (URU)-šu ez-zi-iš li-is-si-ma ma-sú a-na tilli (DU) a-bu-bi-im li-te-er ^dZa-ba₄-ba₄ qar-ra-du-um ra-bi-um mārūm (DUMU) re-eš-tu-um ša É-kur a-li-ku im-ni-ia a-šar tám-ha-ri-im ^{giš}kakka (TUKUL)-šu li-iš-bi-ir u₄-ma-am a-na mu-ši-im li-te-er-šum-ma na-ki-ir-šu e-li-šu li-iš-zi-iz ^dIštar (INANNA) be-le-et tāhāzim ù qablim (ŠEN.ŠEN) pa-ti-a-at ^{giš}ka[k]kī (TUKUL)-ia la-ma-si da-mi-iq-tum ra-i-ma-at palē (BAL)-ia i-na lib-bi-ša ag-gi-im i-na uz-za-ti-ša ra-bí-a-tim šar-ru-sú li-ru-ur dam-qá-ti-šu a-na le-em-ne-tim li-te-er

Hayatımın günlerini uzatan anlayış ve hikmetten onu mahrum etsin. Onun daima yolunu şaşırtsin. Nehirlerine kaynakta set çeksın. Halkın hayatı olan dane (arpa) toprağında yetişmesin. Göğün ve yerin büyük hâkimi tanrı Samaş, canlıları doğru yolda idare eden, efendi, benim güvenim Onun krallığını devirsin. Onun haklarını tanımasın. Onun yolunu karıştırsın. Halkının temelini kaydırsın. Bakışında krallığının temelini sökölmesi ve memleketinin yok olmasını, kötü bakış olarak ona hazırlasın. Tanrı Samaş'ın zararlı sözleri onu çabucak yakalasın. Yukarda (göklerde) hayattan onu ayırsın, aşağıda, yerde ruhlarını suya susatsın. Göklerin efendisi Tanrı Sin, yaratıcım olan tanrı, disiplini tanrılar arasında belli olan, krallık tahtından ve tacından onu ayırsın (mahrum etsin). Onun bedeninden ayrılmayacak olan ağır bir suçu onun büyük cezası olarak ona yüklesin. Saltanatının günlerini, aylarını ve yıllarını ızdırıp ve göz yaşı içinde bitirsin. Krallığına karşı homurdananları (gayrı memnunları) ona gösterversin; Ölüm ile savaşı bir hayatı ona talih olarak tayin etsin. Bolluk beyi, gök ve yerin sularını düzenleyen, yardımcım olan tanrı Adad, gökten gelen yağmurdan (ve) kaynaklarından taşkınlarından Onu mahrum etsin. Memleketini kıtlık ve açlıkla mahvetsin. Şehrinin üzerinde öfke ile gürlesin. Memleketini bir taşkının höyüğüne (harabesine) döndürsün. Büyük kahraman, Ekur'un büyük oğlu sağ tarafımda yürüyen

tanrı Zababa, savaş yerinde onun silahını kırsın. Onun gününü geceye çevirsin. Düşmanı onu ezsin. Savaş ve mücadele tanrıçası silahlarımı hazırlayan iyi koruyucu tanrıçam saltanatımın hayranı olan tanrıça Inanna, hiddetli kalbinde büyük öfkeyle onun hükümdarlığını lanetlesin. Onun iyiliğini kötülüğe çevirsin.

Kol.LI (XXVIII)

1-91)a-šar tāhāzim ù qablim (ŠEN.ŠEN) ^{giš}kakka (TUKUL)-šu li-iš-bi-ir i-ši-tam sá-ah-ma-aš-tam li-iš-ku-un-šum qa-ra-di-šu li-ša-am-qí-it da-mi-šu-nu er-še-tim li-iš-qí gu-ru-un ša-al-ma-at um-ma-na-ti-šu i-na še-ri-im li-it-ta-ad-di ummān (ERĪM)-šu-ma re-ma-am a-i ú-šar-ši šu-a-ti a-na qá-at na-ak-ri-šu li-ma-al-li-šu-ma a-na ma-at nu-ku-úr-ti-šu ka-mi-iš li-ru-šu ^dNergal (NĒ.ERĪ.GAL) dan-nu-um i-na i-lí qá-ba-al la ma-ha-ar mu-ša-ak-ši-du ir-ni-ti-ia i-na ka-šu-ši-šu ra-bi-im ki-ma i-ša-ti ez-ze-tim ša a-pí-im ni-ši-šu li-iq-mì in ^{giš}kakki (TUKUL)-ša dan-nim li-ša-ti-šu-ma bi-ni-a-ti-šu ki-ma ša-lam ti-ti-im li-ih-bu-uš ^dNin-tu bēltum (NĪN) ši-ir-tum ša ma-ta-tim ummum (AMA) ba-ni-ti aplan (ĪBĪLA) li-te₄-er-šu-ma šu-ma-am a ú-šar-ši-šu i-na qer-bi-it ni-ši-šu zēr (NUMUN) a-wi-lu-tim a ib-ni ^dNin-kar-ra-ak mārat (DUMU.MĪ) Anim (AN-im) qá-bi-a-at dum-qí-ia i-na É-kur mur-ša-am kab-tam asakkam (Á.SĪG) le-em-nam sí-im-ma-am mar-ša-am ša la i-pa-aš-še-hu asūm (A.SU/A.ZU) qé-re-eb-šu la i-lam-ma-du i-na ší-im-di la ú-na-ah-hu-šu ki-ma ni-ši-ik mu-tim la -in-na-sà-hu i-na bi-ni-a-ti-šu li-ša-ši-a-aš-šum-ma a-di na-pí-iš-ta-šu i-bé-el-lu-ú a-na et-lu-ti-šu li-da-dam-ma-am ilū rabūtum (DĪNGĪR.GAL.GAL) ša ša-me-e ù er-še-tim ^dAnunnakū (A.NUN.NA) i-na napharī (ŠU.NĪGÍN)-šu-nu še-ed bi-tim libitti (SĪG₄) É-babbar-ra šu-a-ti zērā (NUMUN)-šu ma-šu šābā (ERĪM)-šu ni-ši-šu ù um-ma-an-šu er-re-tam ma-ru-uš-tam li-ru-ru er-re-tim DA (á)-ni-a-tim ^dEllil (EN.LÍL) i-na pī (KA)-šu ša la ut-ta-ak-ka-ru li-ru-ur-šu-ma ar-hi-iš li-ik-šu-da-šu

Harp ve mücadele yerinde onun silahını kırsın. Ona (başına) karışıklık ve isyan koysun (getirsin). Onun kahramanlarını yere vursun. Onların kanları yeri sulasın. Ordusunun ceset yığınlarını kırlara atsin (döksün). Muhariplerine merhamet beslemesin. Onu (lanete muhatap olan kimseyi) düşmanının eline teslim etsin. Onun düşmanı olan memlekete bağlı olarak sevketsin. Nergal, tanrılar arasında kuvvetli, eşsiz savaşçı, benim için zaferler elde eden, büyük kudreti ile halkını sazlığın korkunç ateşi gibi yaksın. Kuvvetli silahlarıyla onu çarpsın, onun bedenini kilden bir heykel gibi ufalasın. Memleketlerin yüksek sahibesi Nintu, beni dünyaya getiren ana, onu evlat sahibi olmaktan mahrum etsin. Onu (ad) isim sahibi yapmasın. İnsanlarının arasında insanlık tohumuna sahip kılmasın (hiçbir zaman baba olmasın) Tanrı Anum'un kızı Ninkarrak, Ekur mabedi içinde benim için iyi söz söyleyen, ağır bir hastalığı, kötü bir hastalık cinini, iyi olmayacak bir yarayı, hekimin bilemediği, sargılarla saramadığı, ölüm ısırgısı gibi sökülemeyen onun vücuduna yerleştirsın. Nefesi sönene kadar (son nefesine kadar) (kaybolan) kudreti için ağlasın. Gök ve yerin büyük tanrıları bütün Anunnaki'ler, mabedin koruyucusu, Ebabbar'ın tuğlası (temeli) kendisini, tohumunu, memleketini, askerlerini halkını ve ordusunu ağır bir lanetle lanetlesin. Sözü değiştirilemeyen tanrı Enlil, bu lanetlerle onu lanetlesin. Bunlar hemen onu yakalasın (başına gelsin).

Kanun Maddeleri

Tablet A

Kol.I,

§1

- 1.[šum]-ma sinništu (MÍ) [lu-ú] aššat (DAM) aile(LU)
- 2.[lu]-u mar'āt (DUMU.MÍ) aile (LÚ)
- 3.[a]-na bīt ilim (É.DINGIR) te-ta-ra-ab
- 4.[i-na] bīt ilim (É.DINGER) [mi]-im-ma
- 5.[ša-a eš]-ri-ti ta-[al-ti]-ri-iq
- 6.[i-na qa-ti-ša] iṣ-ša-bi-[it]
- 7.lu-ú ub-ta-e-ru-ú-[ši]
- 8.lu-ú uk-ta-i-nu-[ú-ši]
- 9.ba-e-ru-ta [i-laq-qī-ú-ma]
- 10.ilu (DINGIR) i-ša-[ú-lu]
- 11.ki-i ša-a [sinništu (MÍ) a-na e-pa-še]
- 12.i-qa-ab-bi-ú-ni
- 13.e-ip-pu-šu-ú-ši

Eğer bir kadın, ister bir beyin eşi, ister bir beyin kızı olsun, tanrı evine girer (ve) tanrı evinden kutsal hücreye (ait) herhangi bir şeyi çalarsa (ve) elinde yakalanırsa, ister onu suçladıkları (zaman), ister bu suçu ispat ettikleri zaman delili alıp, (kadına ne yapılacağını) tanrıya soracaklar, emrettiği gibi muamele edeceklerdir.

§2

- 14.šum-ma sinništu (MÍ) lu-ú aššat (DAM-at) aīle LÚ
- 15.lu-ú mar'at (DUMU.MÍ) aīle (LÚ)
- 16.ši-il-la-ta táq-ti-bi
- 17.lu-ú mi-qí-it pe-e
- 18.ta-ar-ti-i-ši
- 19.sinništu (MÍ) ši-i-it
- 20.a-ra-an-ša ta-na-áš-ši

21.a-na mu-ti-ša mar'ē (DUMU.MEŠ)-ša mar'āte (DUMU.MÍ.MEŠ)-ša

22.la-a i-qar-ri-i-bu

Eğer bir kadın, ister bir bey eşi, ister bir bey kızı olsun, küfür söylerse (ederse) veya düşük çeneli ise o kadın cezasını çekecek, kocasına, oğullarına, kızlarına dokunmayacaklardır.

§3

23.šum-ma aīlu (LÚ) lu-ú ma-ri-iš

24.lu-u me-et aššas (DAM)-su i-na bēti(É)-šu

25.mi-im-ma tal-ti-ri-iq

26.lu-ú a-na aīle (LÚ) lu-ú a-na sinnište (MÍ)

27.ù lu-u a-na ma-am-ma

28.ša-né-em-ma ta-ti-din

29.aššat (DAM-at) aīle (LÚ)

30.ù ma-hi-ra-nu-te-ma

31.i-du-uk-ku-šu-nu

32.ù šum-ma aššat (DAM-at) aīle (LÚ)

33.ša mu-us-sa bal-tu-ú-ni

34.i-na bēt (E) mu-ti-ša tal-ti-ri-iq

35.lu-u a-na aīle (LÚ) lu-u a-na sinnište (MÍ)

36.ù lu-ú a-na ma-am-ma

37.ša-né-em-ma ta-at-ti-din

38.aīlu (LÚ) a-na aššas (DAM)-su ú-ba-ar

39.ù hi-i-ta e-em-mi-id

40.ù ma-hi-ra-a-nu ša i-na qa-at

41.aššat (DAM-at) aīle (LU) im-hu-ru-u-ni

42.šur-qa id-da-an

43.ù hi-i-ta ki-i ša-a aīlu (LÚ)

44.aššas (DAM)-su e-mi-du-ú-ni

45.ma-hi-ra-a-na e-em-mi-du

Eğer bir adam hasta veya ölüyse (ölü iken) karısı, evinden herhangi bir şeyi çalar (ve) (onu) bir adama veya bir kadına veya herhangi bir ikinci şahsa verirse, adamın karısını ve (çalınmış malı) kabul edenleri öldüreceklerdir. Eğer sağ olan adamın karısı, eşinin evinden (bir şey) çalarsa, bir adama veya bir kadına veya herhangi ikinci bir kişiye verirse, adam karısını suçlar ve ona ceza yükler. Adamın

karısının elinden (çalınmış malı) alan alıcı (onu geri) verecektir. Adamın karısına yüklediği suçun aynısını alıcı(ya) yükleyeceklerdir.

§4

46.šum-ma lu-ú urdu (APIN,/İR) lu-u amtu (GÉME)

47.i-na qa-at aššat (DAM/at) aīle (LÚ)

48.mi-im-ma im-ta-ah-ru

49.ša urde (İR) ù amte (GÉME) ap-pe-šu-nu

50.uz-né-su-nu ú-na-ak-ku-su

51.šur-qa ú-mal-lu-u aīle (LÚ) ša aššitī (DAM)-šu

52.uz-né-ša ú-na-ak-ka-ás

53.ù šum-ma aššas (DAM)-su ú-uš-šar

54.uz-né-sa la-a ú-na-ak-ki-is

55.ša urde (İR) ù amte (GÉME) la-a ú-na-ku-su-ma

56.šur-qa la-a ú-ma-lu-ú

Eğer bir erkek köle veya kadın köle, (hür) bir adamın karısının elinden herhangi (çalınmış) bir şey kabul ederse, erkek ve kadın kölenin kulaklarını ve burnunu keseceklerdir. (Böylece) çalınmış mal ödenmiş olur (ve) adam (bu arada) karısının kulaklarını keser. Fakat karısını serbest bırakırsa, kulaklarını kesmezse, kadın ve erkek kölenin(de) kulak ve burunlarını kesmezler, çalınmış mal ödenmemiş olur.

§5

57.šum-ma aššat (DAM-at) aīle (LÚ) i-na bēt (É) aīle(LÚ)

58.ša-né-e-ma mīm-ma tal-ti-ri-iq

59.a-na qa-at 5 ma-na annake (AN.NA)

60.tu-ta-at-tir bēl (EN) šur-qé i-tam-ma

61.ma-a šum-ma ú-ša-hi-zu-ši-ni

62.ma-a i-na bētī (É)-ia ši-iqí

63.šum-ma mu-us-sa ma-gi-ir

64.šur-qa id-dan ù i-pa-at-tar-ši

65.uz-né-ša ú-na-ak-ka-ás

66.šum-ma mu-us-sa a-na pa-ta-ri-ša

67.la-a i-ma-ag-gu-ur

68.bēl (EN) šur-qé i-laq-qé-e-ši

69.ù ap-pa-ša i-na-ak-ki-is

Eğer bir adamın karısı, ikinci bir adamın evinden herhangi bir şey çalarsa, (çaldığı) 5 MANA kalaydan daha fazla (kıymetli) ise çalınmış (malın) sahibi şöyle diyerek yemin edecek: “onu evimde hırsızlık yap diye teşvik etmedim”. Eğer kadının kocası razı ise çalınmış malı (geri) verecek, onu serbest bırakacak (ve) kulaklarını kesecektir. Eğer kocası, onun bırakılmasına razı değilse (kadını) çalınmış malın sahibi alacak ve o burnunu kesecektir.

§6

70.šum-ma aššat (DAM-at) aīle (LÚ) ma-áš-ka-at-ta

71.i-na ki-i-de tal-ta-ka-an

72.ma-hi-ra-a-nu

73.šur-qa i-na-áš-ši

Eğer (hür) bir adamın karısı sakladığı şeyi dışarıda bir yere koyarsa, onu alan çalınmış malın (sorumluluğunu taşıyacaktır.)

§7

74.šum-ma sinništu (MÍ) qa-ta a-na aīle (LÚ) ta-ta-bal

75.ub-ta-e-ru-ú-ši

76.30 ma-na annaka (AN.NA) ta-ad-dan

77.20 i-na ^{gis}hattāte (GIDRI.MEŠ) i-mah-hu-šu-ši,

Eğer bir kadın, bir adama el kaldırırsa ve onu suçlarsa 30 MANA kalay ödeyecektir, 20 sopa vuracaklardır.

§8

78.šum-ma sinništu (MÍ) i-na ša-al-te iš-ka

79.ša aīle (LÚ) ta-ah-te-pe

80.1 ú-ba-an-ša i-na-ki-su

81.ù šum-ma ^{Lú}(asû) A.ZU ur-tak-ki-is-ma

82.iš-ku ša-ni-tu il-te-ša-ma

83.ta-at-ta-al-pa-at

84.[e]-ri-im-ma tar-ti-i-ši

85.ù lu-u i-na ša-al-te

86.[iš-]ka ša-ni-ta tah-te-pe

87.[tu-le] [di-de]-ša ki-la-lu-un i-na-pu-lu

Eğer bir kadın, kavgada bir adamın bir yumurtalığını ezerse, kadının bir parmağını keseceklerdir. Eğer hekim (onu) sardığı (halde) ikinci yumurtalık(da)

bundan zarar görürse (ve) yara izi kalırsa veya kavgada ikinci yumurtalık(da) ezilirse (xxxx)⁴⁹ her ikisini de oyacaklar/ezeceklerdir.

§9

88.[šum-ma] aīlum (LÚ) qa-ta a-na aššat (DAM-at) aīle (LÚ)

89.[ú-]bil ki-i šir-ri e-pu-us-si

90.[ub-]ta-e-ru-ú-uš

91.uk-ta-i-nu-ú-uš

92.[l]ú-ba-an-šu i-na-ki-su

93.[šum]-ma i-it-ti-ši-iq-ši

94.[ša-]pa-as-su šap-li-ta

95.[a-na] pi-e e-ri-im-te ša-a pa-a-še

96.[i-ša]ad-du-du i-na-ki-su

Eğer bir adam, bir adamın karısına elini götürüp (sarkıntılık edip), (ona) genç bir çocuk gibi muamele ederse, onu suçlarlar ve ispat ederlerse bir parmağını kesecekler, eğer onu öperse alt dudağını baltanın ucuna (ağzına) çekecekler ve keseceklerdir.

§10

97.[šum-ma lu-]ú aīle (LÚ) lu-ú sinništu (MÍ)

98.[a-na bēt (E)] aīle (LÚ) e-ru-bu-ma

99.[lu-ú aīlu (LÚ)] lu-ú sinništu (MÍ) i-du-ku

100.[a-na bēl (EN) bīte (É)] da-i-ka-nu-te

101.[i-id-du-nu] pa-nu-šu-ú-ma

102.[i-du-uk]-ku-šu-nu

Eğer bir adam veya bir kadın, bir adamın evine girip, bir adam veya bir kadını öldürürse ev sahibine katiller verileceklerdir.

§11. Kırık

§12

14.šum-ma aššat (DAM-at) aīle (LÚ) i-na ri-be-e-te

15.te-te-ti-iq aīlu (LÚ) i-š-a-ba-a-su

16.la-ni-iq-qi-me iq-ti-bi-a-áš-še

17.la-a ta-ma-gu-ur ta-ta-na-ša-ar

⁴⁹ Kırık olan bu yeri Driver-Miles, meme veya meme başı: Meek, ANET S.181'de ise göz olarak tanımlamaktadır.

18.e-mu-qa-ma iṣ-ṣa-ba-as-si

19.it-ti-ak-ši

20.lu-ú i-na muhhi aššat (DAM-at) aīle (LÚ)

21.ù lu-ú ki-i sinnište (MÍ) ik-šu-du-uš i-ni-ku-ú-ni

22.se-bu-tu ub-ta-e-ru-us

23.aīlu (LÚ) i-du-uk-ku

24.ša sinnište (MI) hi-i-tu la-áš-šu

Eğer bir adamın karısı meydandan geçerken, bir (başka) adam onu yakalar “seninle yatayım mı?” derse (kadın) razı olmaz ve kendini korursa (direnirse), zorla onu yakalar ve onunla yatarsa ister adamı kadının üzerinde yakalasınlar, ister kadının yattığını şahitlerle ispatlasınlar (o) adamı öldüreceklerdir, kadın için (ise) suç yoktur.

Kol.II,

§13

25.šum-ma aššat (DAM-at) aīle (LÚ) iṣ-tu bēti (É-ti)-ša

26.ta-at-ti-ši-ma a-na muhhi aīle (LÚ)

27.a-šar us-bu-ú-ni ta-ta-lak

28.it-ti-ak-ši ki-i aššat (DAM-at) aīli (LÚ)-ni

29.i-di aīle (LU) ù aššata (DAM) i-du-ku

Eğer bir adamın karısı evinden çıkıp, bir adamın üzerine, onun oturduğu yere giderse, (adam) bir (başka) adamın karısı olduğunu bildiği halde onunla yatarsa adamı ve kadını öldüreceklerdir.

§14

30.šum-ma aššat (DAM-at) aīle (LÚ) aīlu (LÚ) lu-ú

31.i-na bīt (É) al-tam-me lu-ú i-na ri-be-te

32.ki-i aššat (DAM-at) aīli (LÚ)-ni i-di

33.it-ti-ak-ši ki-i aīle (LÚ) ša aššat (DAM)-su

34.a-na e-pa-še i-qa-ab-bi-ú-ni

35.aīlu (LÚ) na-i-ka-na e-pu-šu

šum-ma ki-i aššat (DAM-at) aīle (LU)-ni la-a i-di

i-it-ti-a-ak-ši

aīlu (LÚ) aššas (DAM)-su ú-ba-ar

40.ki-i lib-bi-šu e-pa-a-su

Eğer bir adamın karısı ile bir (başka) adam, ister genelevde, ister meydanda olsun, onun bir adamın karısı olduğunu bildiği (halde) kadınla yatarsa, adam (koca)

karısına ne yapılacağını söylerse, zina yapan adama (da aynını) yapacaklardır. Eğer bir adamın karısı olduğunu bilmeden (kadınla) yatarsa, zina yapan adam serbesttir. Evli adam karısını suçlayacak, ona istediği gibi muamele yapacaktır.

§15

41.šum-ma aīlu (LÚ) iš-tu aššitī (DAM-ti)-šu aīla (LÚ) iš-ša-bat

42.ub-ta-e-ru-ú-uš

43.uk-ta-i-nu-ú-uš

44.ki-la-al-le-šu-nu-ma

45.i-du-uk-ku-šu-nu

46.a-ra-an-šu la-áš-šu

47.šum-ma iš-ša-ab-ta lu-ú a-na muhhi (UGU) šarre (LUGAL)

48.lu-u a-na muhhi (UGU) daiāne (DI.KUD.MEŠ) it-tab-la

49.ú-ub-ta-e-ru-ú-uš

50.ú-uk-ta-i-nu-ú-uš

51.šum-ma mu-ut sinnište (MÍ) aššas (DAM)-su i-du-ak

52.ù a-i-la i-du-ak-ma

53.šum-ma ap-pa ša aššitī (DAM)-šu i-na-ki-is₅

54.aīla (LÚ) a-na ša re-še-en ú-tar

55.ù pa-ni-šu gab-ba i-na-qu-ru

56.ù šum-ma aššas (DAM)-su [ú-uš-šar]

57.aīla (LÚ) ú-[uš-šu-ru]

Eğer bir adam, karısıyla bir adamı yakalarsa (zina halinde), (adamı) suçlayıp, ispat ederse, her ikisini de öldürecekler, (kocanın) sorumluluğu yoktur. Eğer yakalanan (adamı) kral huzuruna veya hakimler önüne getirir, onu suçlar ve ispatlarsa ve (yine) koca karısını öldürecek olursa, adam da ölecektir. Eğer karısının burnunu keserse adam (da) hadımlaştırılacak (hadım olacak), bütün yüzünü parçalayacaklar. Eğer (koca) karısını serbest bırakırsa, adamı(da) serbest bırakacaklardır.

§16

58.šum-ma aīlu(LÚ) aššat (DAM-at) [aīle(LÚ) ki-i]

59.pi-i-ša [it-ti-a-ak-ši]

60.hi-i-tu ša aīle (LÚ) la-áš-[šu]

61.aīlu (LÚ) sinništi (MÍ) aššas (DAM)-su hi-i-ta

62.ki-i lib-bi-šu e-im-mi-id

63.šum-ma e-mu-qa-a-ma it-ti-ak-ši

64.ub-ta-e-rú-uš

65.uk-ta-i-nu-ú-uš

66.hi-ta-šu ki-i ša aššat (DAM-at) aīle (LÚ)-ma

Eğer bir adam, bir adamın karısının sözüne uyarak (onunla) yatarsa adamın hatası (suçu) yoktur. Kadının kocası, karısına istediği gibi ceza yükleyecektir. Eğer zor kullanarak yatarsa, suçlanır ve ispat edilirse suç adamın karısındaki gibi olacaktır.

§17

67.šumma aīlu (LÚ) a-na aīle (LÚ) iq-ti-bi

68.ma-a aššat (DAM-at)-ka it-ti-ni-ik-ku

69.še-bu-ú-tu la-áš-šu

70.ri-ik-sa-a-te i-ša-ak-ku-nu

71.a-na nāri (ÍD, Í-ÍD) il-lu-ú-ku

Eğer bir adam, bir adama şöyle derse: “senin karınla tekrar tekrar yattılar, şahitlik yoktur”; anlaşma yapacaklar ve iddiayı yapanla, suçlu kadın nehre gideceklerdir.

§18

72.šum-ma aīlu (LÚ) a-na tap-pa-i-šu

73.lu-ú i-na pu-uz-ri lu-u i-na ša-al-te

74.iq-bi ma-a aššat (DAM)-ka it-ti-nu-ku

75.ma-a a-na-ku ú-ba-ar

76.ba-ú-ra la-a i-la—e

77.la-a ú-ba-e-ir aīlu (LÚ) šu-a-tu

78.40 i-na ^{giš}hattāte ^{giš}(PAM.EŠ) i-mah-hu-šu-uš

79.1 ITI ūmāte (UD.MEŠ)^{te} ši-par šarri (LUGAL) e-pa-aš

80.i-ga-ad-di-mu-uš

81.ù 1 bilat (GUN) annaku (AN.NA) id-da-an

Eğer bir adam, arkadaşına ister gizli olarak, ister kavga sırasında şöyle derse: “senin karınla birçok defa yattılar, ben bu iddiayı ispat edeceğim”, fakat ispatı yapamazsa ve yapmazsa o adama sopayla 40 defa vuracaklar ve bir bütün ay kralın işini (hizmetini) yapacak, saçını (veya sakalını) kesecekler ve bir biltu (talent) kalay ödeyecektir.

§19

82.šum-ma aīlu (LÚ) i-na pu-uz-ri

83.i-na muh-hi tap-pa-i-šu a-ba-ta iš-kun

84.ma-a it-ti-ni-ku-ú-uš

85.lu-u i-na ša-al-te a-na pani šabē (IGI.ZAB.MEŠ)

86.iq-bi-áš-šu ma-a it-ti-ni-ku-ka

87.ma-a ú-ba-ar-ka ba-ú-ra

88.la-a i-la-a—e

89.la-a ú-ba-e-ir aīlu (LÚ) šu-a-tu

90.50 i-na ^{giš}hattāte (^{giš}PA.MEŠ) i-mah-hu-šu-uš

91.1 ^{III} ūmāte (UD.MEŠ^{ti}) šī-par šarri (LUGAL) e-pa-áš

92.i-ga-di-muš ù 1 bilat (GUN) annaku (AN.NA) id-dan

Eğer bir adam gizli olarak arkadaşı hakkında dedikodu yaparsa şöyle diyerek: “onunla devamlı olarak yattılar” veya kavga esnasında başka insanların önünde şöyle söylerse: “seninle birçok defalar yattılar, seni suçlayacağım” fakat delil göstermeye muktedir değilse, ispatlayamazsa, o adama sopayla 50 defa vuracaklar, bir bütün ay kralın işini yapacak saçını veya sakalını kesecekler ve bir talent kalay ödeyecektir.

§20

93.šum-ma aīlu (LÚ) tap-pa-i-šu i-ni-ik

94.ub-ta-e-ru-ú-uš

95.uk-ta-i-nu-ú-uš

96.i-ni-ik-ku-ú-uš

97.a-na ša ri-še-en ú-tar-ru-uš

Eğer bir adam arkadaşıyla yatarsa, onu suçlarlar ve ispat ederlerse, onunla (başkaları da) yatacaklar ve hadım edeceklerdir.

§21

98.šum-ma aīlu (LÚ) mar'at (DUMU.MÍ) aīle (LÚ) im-ha-aš-ma

99.ša-a lib-bi-ša ul-ta-aš-li-iš

100.ub-ta-e-ru-ú-uš

101.uk-ta-i-nu-ú-uš

102.2 bilat (GUN) 30 ma-na annaka (AN.NA) id-dan

103.50 i-na ^{giš}hattāte (GIDRI.MEŠ) i-mah-hu-šu-uš

104.1 arah (ITI) ūmāte (UD.MES) šī-pár šarre (LUGAL) e-pa-áš

Eğer bir adam, bir adamın kızını döver ve içindekini attırırsa (çocuğunu düşürtürse) onu suçlayıp, ispat ederse 2 biltu (talent) 30 mana kalay verecek, sopayla 50 defa vuracaklar, bir bütün ay kralın işini yapacaktır.

§22

105.šum-ma aššat (DAM-at) aīle (LÚ) la-a a-bu-ša

106.la-a a-hu-ša la-a māru (DUMU)-ša

107.aīlu (LÚ) ša-ni-um-mu har-ra-a-na

108.ul-ta-aš-bi-si ù ki-i aššat (DAM-at)

109.aīli (LÚ)-ni la-a i-di i-tam-ma-ma

110.ù 2 bilat (GUN) annaka (AN.NA)

111.a-na mu-ut sinništi (MI) i-id-dan

Kol.III,

1.šum-ma ki-[i aššat (DAM-at) aīle (LÚ)-ni i-di]

2.bi-it-qa-a-te id-dan-[ma i-tam-ma]

3.ma-a šum-ma a-ni-[ik-ku-ši-ni]

4.ù šum-ma aššat (DAM

5.ma-a i-it-ti-ka-an-ni

6.[ki-i] aīle (LÚ) bi-it-qa-a-te

7.a-na aīle (LÚ) id-di-nu-u-ni

8.[a-na nāri (ÍD)] i-id il-lak

9.[ri-ik-]sa-tu-šu la-áš-šu

10.šum-ma i-na nāri (ÍD) i-id it-tu-ra

11.ki-i mu-ut sinništi (MÍ) aššas (DAM)-su

12.e-pu-šu-ú-ni a-na šu-a-šu

13.e-ip-pu-ú-šu-uš

Eğer bir adamın karısı, babası, erkek kardeşi, oğlu tarafından değil de bir başkası tarafından yolculuğa çıkartılırsa ve o adam (kadının) bir adamın karısı olduğunu (gerçekten) bilmediğine yemin ederse, (o adam) kadının kocasına iki talent kalay verecektir. Bir adamın karısı olduğunu bilirse zararlarını verecek (tazminat verecek), şöyle yemin edecek: “ ben onunla yatmadım”. Fakat adamın karısı şöyle derse “ o benimle yattı”. Zarar gören bir adamın tazminatı gibi (o) adama (tazminat) verilecek ve anlaşma olmadan nehre gidecektir. Eğer nehirden (sağ olarak) dönerse kadının kocası, karısına ne yaptıysa, ona da (erkeğe de) o yapılacaktır.

§23

14.šum-ma aššat (DAM-at) aīle (LÚ) aššat (DAM-at) aīle (LÚ)-ma

15.a-na bēti (É-ti)-ša tal-te-e-qí

16.a-na aīle (LÚ) a-na ni-a-ki ta-di-din-ši

- 17.ù aīlu (LÚ) ki-i aššat (DAM-at) aīli (LÚ)-ni i-di
18.ki-i ša aššat (DAM-at) aīli (LÚ) i-ni-ki-ú-ni
19.e-pu-šu-uš ù ki-i ša mu-ut sinništi (MÍ)
20.aššas (DAM)-su ni-ik-ta ip-pu-šu-ú-ni
21.sinništu (MI) mu-um-me-ir-ta e-pu-šu
22.ù šum-ma-mu-ut sinništi (MÍ) aššas (DAM)-su
23.ni-ik-ta mim-ma la-e e-pa-áš
24.na-i-ka-na ù mu-um-me-ir-ta
25.mi-im-ma la-a e-pu-uš
26.ú-uš-šu-ru-šu-nu
27.ù šum-ma aššat (DAM-at) aēli (LÚ) la-a ti-i-di
28.ù sinništu (MÍ) ša a-na bēti (É-ti)-ša
29.ta-al-qi-ú-ši-ni
30.ki-i pi-i-gi aīla (LÚ) a-na muhhi (UGU)-ša
31.tu-ul-te-ri-ib ù it-ti-ak-ši
32.šum-ma iš-tu bēti (É) i-na ú-ša-i-ša
33.ki-i ni-ku-tu-ú-ni taq-ti-bi
34.sinništa (MÍ) ú-uš-šu-ru za-ku-a-at
35.na-i-ka-na ù mu-um-me-ir-ta
36.i-du-uk-ku
37.ù šum-ma sinništu (MI) la-a taq-ti-bi
38.aīlu (LÚ) aššas (DAM)-su hi-i-ta ki-i libbi (SÀ-bi)-šu
39.e-im-mi-id na-i-ka-a-na
40.ù mu-me-ir-ta i-duk-ku

Eğer bir adamın karısı, (diğer) bir adamın karısını evine alırsa bir adama yatmak için onu verirse ve (bu) adam onun, bir adamın karısı olduğunu bilirse, ona bir adamın karısı ile yatan adam gibi muamele edecekler ve kadının kocası, yatılmış karısına ne muamele yapıyorsa, (kötü yola) sevk edene de öyle muamele edecek ve eğer kadının kocası, yatan (zina yapan) karısına hiçbir şey yapmazsa, zina yapan adam ile (aracı) kadına da hiçbir şey yapmayacak, onları serbest bırakacaklardır. Eğer adamın karısı (durumu) bilmezse ve onu evine alan kadın, baskı altında adamı kadına getirirse ve adam kadınla yatarsa, eğer evden çıkışında (kendisiyle) yatıldığını söylerse, kadını serbest bırakacaklar, hürdür. Yatan erkek ve aracı kadını öldüreceklerdir. Eğer kadın söylemezse, adam karısına gönlünün istediği cezayı verecek, yatan erkeği ve aracı kadını öldüreceklerdir.

§24

- 41.šum-ma aššat (DAM-at) aīle (LÚ) i-na pa-ni mu-ti-ša
42.ra-ma-an-ša tal-da-da-ad
43.lu-ú i-na libbi (ŠÀ) ali (URU) am-mi-e-im-ma
44.lu-ú i-na alāni (URU^{aš-aš}) qur-bu-u-te
45.a-šar bēti (É) ud-du-ši-i-ni
46.a-na bēti (É) áš-šu-ra-ia-e te-ta-rab
47.iš-tu belet (NIN) bīti (É) ú-us-bat
48.3-šu 4-šu be-da-at bēl (EN) bīti (É)
49.ki-i aššat (DAM-at) aīle (LÚ) i-na bīti (É)-šu
50.us-bu-tu-ú-ni la-a i-dī
51.i-na ur-ki-it-te sinništu (MÍ) ši-i
52.ta-at-ta-aš-bat bēl (EN) bīti (É) aššas (DAM)-su
53.i-na pa-ni-šu ra-ma-an-ša
54.[tal]-du-du-u-ni aššas (DAM)-su
55.[x x x x] i-laq-qí
56.[aššat] (DAM-at) aīle (LÚ) ša aššas (DAM)-su il-te-ša
57.us-bu-tu-ni uz-ni-ša ú-na-ku-su
58.ha-dī-ma mu-us-sa 3 biltu (GUN) 30 MA.NA
59.annaka (AN.NA) ŠÀM-ša i-id-dan
60.ù ha-dī-ma aššas (DAM)-su i-laq-qí-ú
61.ù šum-ma bēl (EN) bīti (E) ki-i aššat (DAM-at) aīle (LÚ)
62.i-na bēti (É)-šu iš-tu aššas (DAM)-[su]
63.us-bu-tu-ú-ni i-[dī]
64.3a-te i-id-da-an
65.ù šum-ma it-ti-ki-e-pir
66.la-a i-dī-e-ma i-qa-ab-bi
67.a-na nārī (ÍD)^{i-id} il-lu-ú-ku
68.ù šum-ma aīlu (LÚ) ša aššat (DAM-at) aīle (LÚ)
69.i-na bēti (É)-šu us-bu-tu-ú-ni
70.i-na nārī (ÍD)^{i-id} it-tu-ú-ra

- 71.3a-te i-id-da-an
 72.ra-ma-an-ša tal-du-du-u-ni
 73.i-na nārī (ÍD)^{i-id} it-tu-ra za-a-ku
 75.gi-im-ri ša nārī (ÍD)^{i-id} ú-mal-la
 76.ù šum-ma aīlu (LÚ) ša aššas (DAM)-su
 77.i-na pa-ni-šu ra-ma-an-ša
 78.ta-al-du-du-ú-ni
 79.aššas (DAM)-su la-a ú-na-ak-ki-eš
 80.aššas (DAM)-su-ma i-laq-qí
 81.e-mi-it-tu mi-im-ma la-áš-šu

Eğer bir adamın karısı, kocasının önünden kendini çekerse (kocasından uzaklaşırsa), ister aynı şehirde, ister yakın şehirden birinde olsun, ona ev kuran bir Assur'lunun⁵⁰ evine girerse ve evin sahibesiyle birlikte oturursa, 3-4 defa gecelerse, ev sahibi evinde oturanın bir adamın karısı olduğunu bilmezse, sonra o kadın (kaçan) yakalanırsa, kendini çeken karısını, ev sahibi bey (.....) yapacak, (karısını) alacak. Karısının birlikte oturduğu adamın karısının kulaklarını kesecekler. İsterse kendi fiatı olarak kocası 3 biltu (talent) 30 MANA kalayın parasını verecek. İsterse karısını alacaklar ve evinde karısıyla birlikte bir adamın karısının oturduğunu biliyorsa (evlilik parasının) 1/3 nü ödeyecektir. Eğer ben bilmiyorum diyerek inkar ederse ve eğer, evinde adamın karısının yakalandığı bey nehirden dönerse üçte birini ödeyecek. Karısı kendinden uzaklaşan adam, nehirden dönerse, hürdür, temizdir. Nehrin her şeyini (istediğini) yerine getirmiş olacak. Eğer karısı kendinden uzaklaşan adam, karısının (kulaklarını) kesmez ve karısını alırsa (kabul ederse) hiçbir sorumluluk yoktur.

§25

- 82.šum-ma sinništu (MÍ) i-na bēt (É) a-bi-ša-ma us-bat
 83.ù mu-us-sa me-e-et
 84.ahhē (ŠEŠ.MES) mu-ti-ša la-a ze-e-zu
 85.ù māru (DUMU)-ša la-áš-šu
 86.mi-im-ma du-ma-a-qé ša mu-us-sa
 87.i-na muhhī (UGU)-ša iš-ku-nu-ú-ni
 88.la hal-qu-ú-ni ahhē (ŠEŠ.MEŠ) mu-ti-ša
 89.la-a ze-zu-ú-tu i-laq-qí-ú
 90.a-na ri-ha-te ilāni (DINGIR.MEŠ-ni)
 91.ú-še-et-tu-qu ú-ba-ar-ru

⁵⁰ Assur'lu sözü ile bey sınıfından daha aşağı bir sınıfı kasteder.

92.i-laq-qí-ú a-na ^dnāri (ÍD)^{i-id} ù ma-mi-te

93.la-a iṣ-ṣa-ab-bu-ú-tu

Eğer bir kadın, babasının evinde oturuyorsa ve kocası ölmüşse kocasının kardeşleri (miras) bölüşmedilerse ve (kadının) çocukları yoksa, kocasının ona taktığı kaybolmamış olan (var olan) ve kocasının kardeşlerinin bölüşemedikleri takıları alacaklar. Geri kalanları tanrı (önünde) el değiştirecek (tanrı önüne serecekler), ondan sonra açıklayıp edip alacaklar. Ne nehre gidecekler ne de yemine zorlanacaklardır.

§26

95.šum-ma sinništu(MÍ) i-na bēt (É) a-bi-ša-ma us-bat

96.ù mu-us-sa me-e-it

97.mi-im-ma du-ma-a-qé

98.ša mu-us-sa iṣ-ku-nu-ši-i-ni

99.šum-ma mārē (DUMU.MEŠ) mu-ti-ša

100.i-ba-aš-ši i-laq-qí-ú

101.šum-ma mārē (DUMU.MEŠ) mu-ti-ša la-áš-šu

102.ši-it-me ta-laq-qí

Eğer, babasının evinde oturan ve kocası ölmüş olan bir kadın, kocasının taktığı bütün takıları, eğer kocasının çocukları varsa (çocuklar) alacaklardır. Eğer kocasının çocukları yoksa kadın alacaktır.

§27

103.šum-ma sinništu (MÍ) i-na bēt (É) a-bi-ša-ma us-bat

104.mu-us-sa e-ta-na-ra-ab

105.mim-ma nu-du-un-na-a ša-a mu-us-sà

106.id-di-na-aš-še-ni šu-a-am-ma

107.i-laq-qí a-na ša bēt (É) a-bi-ša

108.la-a i-qa-ar-ri-ib

Eğer bir kadın babasının evinde oturuyor ise, kocası devamlı olarak gelip gidiyorsa, kocasının ona verdiği hediyeleri kendininmiş gibi geri alabilir. Babasının evine ait olana dokunmayacaktır.

§28

Kol IV

1.[šum]-ma ^{MÍ}[al]-ma-at-tu a-na bēt (É) aīli (LÚ)

2.ta-ta-ra-ab ù mārī (DUMU)-ša

3.da-ur-da il-te-ša/it-ti-ša na-ša-a-at

- 4.i-na bēt (É) a-hi-za-ni-ša ir-ti-bi
 5.ù tup-pu ša-a marūti (DUMU^{ut-ti})-šu la-a šat-rat
 6.zittu (HA.LA) i-na bīt (É) mu-ra-bi-a-ni-šu
 7.la-a i-laq-qí
 8.hu-bu-ul-li la-a i-na-áš-ši
 9.i-na bēt (É) a-li-da-ni-šu
 10.zitta (HA.LA) ki-i qa-ti-šu i-laq-qí

Eğer dul bir kadın, bir adamın evine girerse, oğlunu bebek (olarak) beraberinde taşıdıysa (getirdiyse), (çocuk) onu karılığa alanın evinde büyüdüyse, fakat evlatlık vesikası yazılmadıysa, onu büyütenin evinden hisse almayacak, borç yüklenmeyecek onu doğurtanın (öz babasının) evinden kendine düşen hisseyi alacaktır.

§29

- 11.šum-ma sinništu (MÍ) a-na bēt (É) mu-ti-ša te-ta-rab
 12.ši-ir-ki-ša ù mim-ma
 13.ša iš-tu bēt (É) a-bi-ša na-šu-tu-ú-ni
 14.ù lu-ú ša-a e-mu-ú-ša
 15.i-na e-ra-bi-ša id-di-na-áš-še-en-ni
 16.a-na mārē (DUMU-MEŠ)-ša za-a-ku
 17.mārū (DUMU-MEŠ) e-mi-e-ša la-a i-qar-ri-bu
 18.ù šum-ma mu-us-sa i-bu-ak-ši
 19.a-na mārē (DUMU-MEŠ)-šu ša-a libbi (ŠÁ)-šu i-id-dan

Eğer bir kadın kocasının evine girerse, çeyizini, babasının evinden getirdiği her şeyi veya (gelin) geldiğinde kayınpederinin ona verdikleri evlatlarına serbest olacaktır. Kayınpederinin evlatları (kayınbiraderler) (mala) yaklaşmayacaklardır. Eğer kocası [x x] evlatlarına istediğini verecektir.

§30

- 20.šum-ma a-bu a-nat bēt (E) e-me ša mārī (DUMU)-šu
 21.bi-ib-la it-ta-bal iz-zi-bi-el
 22.sinništu (MÍ) a-na māre (DUMU)-šu la-a ta-ad-na-at
 23.ù māra (DUMU)-šu ša-ni-ú ša aššas (DAM)-su
 24.i-na bēt (É) a-bi-ša us-bu-tu-ú-ni
 25.me-e-et aššat (DAM-at) māre (DUMU)-šu me-e-te
 26.a-na māre (DUMU)-šu ša-na-i-e
 27.ša a-na bēt (É) e-me-šu iz-bi-lu-ú-ni

- 28.a-na a-hu-ze-te i-id-dan-ši
 29.šum-ma bēl (EN) mārāte (DUMU.MÍ) ša zu-bu-ul-la-a
 30.im-ta-ah-hu-ru-ú-ni
 31.marassu (DUMU.MÍ)-su a-na ta-da-a-né
 32.la-a i-ma-ag-gu-ur
 33.ha-di-ma a-bu ša-a zu-bu-ul-la-a
 34.iz-bi-lu-ú-ni kal-la-a-su
 35.i-laq-qé-a a-na mārī (DUMU)-šu id-dan
 36.ù ha-di-ma am-mar iz-bi-lu-ú-ni
 37.annaka (AN.NA) šar-pa hurāša (GUŠKIN) ša la a-ka-a-le
 38.qaqqadam (SAG.DU)-ma i-laq-qé
 39.a-na ša a-ka-le la-a i-qar-ri-ib

Eğer baba, oğlunun kayınpederinin evine nişan hediyesini getirirse, (henüz) kadın (gelin olacak kız) oğluna verilmemişse ve karısı (henüz) kendi babasının evinde otururken (bu arada) ikinci oğlu ölürse, ölü oğlunun karısını, kayınpederinin evine hediye götürdüğü diğer oğluna eş olarak verecektir. Eğer hediye alan kızın sahibi, kızını vermeye razı değilse isterse hediye getiren baba gelinini alacak ve oğluna verecek, eğer isterse getirdiğinin hepsini, yenmeyecek olan kalay, gümüş ve altının hepsini alacak, yenecek olanlara yaklaşmayacak (geri almayacaktır.)

§31

- 40.šum-ma aīlu (LÚ) a-na bēt (É) e-me-šu
 41.zu-bu-ul-la-a iz-bīl ù aššas (DAM)-su
 42.me-ta-at mar'āt (DUMU.MÍ.MEŠ) e-mi-šu
 43.i-ba-áš-ši ha-di-ma e-mu
 44.mar'at (DUMU.MÍ) e-mi-su ki-i aššati (DAM)-su me-it-te
 45.ih-ha-az ù ha-di-ma
 46.kaspa (KÙ.BABBAR) ša id-di-nu-ú-ni i-laq-qí
 47.lu-u še-am lu-ú immerē (UDU.MEŠ) lu-u mim-ma
 48.ša a-ka-le la-a id-du-nu-ni-šu
 49.kaspam (KÙ.BABBAR)-ma i-mah-ha-ar

Eğer bir adam kayınpederinin evine nişanlılık hediyesi götürürse ve eşi (aday olan) ölürse, kayınpederin başka kızları varsa, kayınpeder isterse kızını, ölmüş kızının yerine evlenmeye verecek, yine isterse verdiği gümüşü alacaktır. Tahılı, koyunları, yenmiş şeyleri ona geri vermeyeceklerdir. Yalnız gümüşü kabul edecektir.

§32

50.šum-ma sinništu (MÍ) i-na bēt (É) a-bi-ša-ma us-bat

51.ù nu-du-nu-ša ta-ad-na-at

52.lu-ú a-na bēt (É) e-mi-ša la-qí-a-at

53.lu-ú la-a la-qí-a-at hu-bu-ul-li

54.ar-na ù hi-i-ta ša mu-ti-ša

55.ta-na-áš-ši

Eğer bir kadın babasının evinde oturuyorsa ve hediyeleri kendisine verilmişse, kayınpederinin evine ister alınmış olsun ister alınmamış olsun, kocasının borç, suç ve günahının hepsini taşıyacaktır (sorumlusu olacaktır). Kız babasının evinde oturduğu halde bile, kocasının sorumluluğunu yüklenmek zorundadır.

§33

56.[šum-ma] sinništu (MÍ) i-na bēt (É) [a-]bi-ša-ma us-bat

57.[mu-]us-sa me-e-it ù mārē (DUMU.MEŠ)-ša

58.[i-ba-]áš-ši[a-šar pa-nu-sa-a-ni]

59.[i-na] bēt (É)-su[nu tu-ú-uš-ša-ab]

60.[šum-ma mārī (DUMU)]-ša la(?) -áš-[šu e-mu-ša]

61.[a-na mārī (DUMU)]ša-a lib-[bi-šu i-id-da-an-ši]

Kırık

65.ù ha-di-ma a-na e-mi-ša

66.a-na a-[hu-[zi]-te i-id-dan-ši

67.šum-ma mu-us-sa ù e-mu-ša

68.me-e-tu-[ma]ù mārī(DUMU)-ša la-áš-šu

69.al-ma-at-tu ši-i-it

70.a-šar ha-di-tu-ú-ni ta-al-lak

Eğer bir kadın babasının evinde oturuyorsa, kocası ölmüşse ve çocukları varsa, onların (çocuklarının) evleri içinden istediği birinde oturacaktır. Eğer çocuğu yoksa kayınpeder, gönlünün istediği oğluna onu verecektir..... Eğer isterse kayınpederine karılık için onu kendini verecektir. Eğer kocası ve kayınpederi ölmüşse, çocuğu yoksa, o bir duldur, istediği yere gider.

§34

71.šum-ma aīlu (LÚ) al-ma-at-tu e-ta-ha-az

72.ri-ka-sa la-a ra-ki-i-eš

73.2 šanāti (MU.MEŠ) i-na bīti (É)-šu us-bat

74. *aššatu (DAM) ši-i-it la-a tu-uš-ša*

Eğer bir adam dul bir kadınla evlenirse, evlilik sözleşmesi yapmamışsa, iki sene onun evinde oturmuşsa, o kadın eştir. (Evden) çıkmayacaktır.

§35

75. *šum-ma^{mi} al-ma-at-tu*

76. *a-na bēt (É) aīle (LÚ) te-ta-ra-ab*

77. *mi-im-ma am-mar na-ša-tu-ú-ni*

78. *gab-bu ša-a mu-ti-ša*

79. *ù šum-ma aīlu (LÚ) a-na muhhi (UGU) sinnište (MÍ) e-ta-rab*

80. *mi-im-ma am-mar na-aš-šu-ú-ni*

81. *gab-bu ša-a sinnište (MÍ)*

Eğer dul bir kadın, bir adamın evine girdiyse, ne getirdiyse (getirdiklerinin hepsi) kocasınındır. Eğer adam kadının üzerine (kadının evine) geldiyse, ne getirdiyse hepsi kadınındır.

§36

82. *šum-ma sinništu (MÍ) i-na bēt (É) a-bi-ša-ma us-bat*

83. *lu-ú mu-us-sa bīti (É) a-na ba-at-te*

84. *ú-še-ši-ib-ši*

85. *ù mu-uz-za a-na eqli (A.ŠÀ) i-it-ta-lak*

86. *la-a šamma (Ì.GIŠ) la-a šipāta (SÍG) la-a lu-bu-ul-ta*

87. *la-a ú-ku-ul-la-a*

88. *la-a mi-im-ma e-zi-ba-áš-še*

89. *la-a mi-im-ma šu-bu-ul-ta*

90. *iš-du eqli (A.ŠÀ) ú-še-bi-la-áš-še*

91. *sinništu (MÍ) ši-i-it 5 šanāte (MU.MEŠ) pa-ni mu-ti-ša*

92. *ta-da-gal a-na mu-te la-a tu-uš-šab*

93. *šum-ma mārē (DUMU.MEŠ)-ša i-ba-áš-ši*

94. *in-na-gu-u-ru ù e-ik-ku-lu*

95. *sinništu (MI) mu-us-sa tu-ú-qa-a*

96. *a-na mu-te la-a tu-uš-šab*

97. *šum-ma mārē (DUMU.MEŠ)-ša la-aš-šu*

98. *5 šanāte (MU.MEŠ) mu-us-sa tu-qa-‘-a*

99.6 *šanāte* (MU.MEŠ) *i-na ka-ba-a-si*
100.a-na mu-ut libbi (ŠÁ)-ša tu-uš-šab
101.mu-uz-za i-na a-la-ki la-a i-qar-ri-ba-še
102.a-na mu-ti-ša ur-ki-e za-ku-at
103.šum-ma a-na qa-at 5 *šanāte* (MU.MEŠ)
104.ú-hi-ra-an-ni i-na ra-mi-ni-šu
105.la-a ik-kal-ú-ni lu-ú qa-a-li
Iš-ba-at-sú-ma in-na-bi-it
lu-ú ki-i sa-ar-ri
ša-bi-it-ma ú-ta-ah-[hi-ra]

Kol. V

1.i-na a-la-ki ú-ba-ar
2.sinništu (MÍ) ša ki-i aššat (DAM)-su id-dan
3.ù aššat (DAM)-su i-laq-qí
4.ù šum-ma šarru (LUGAL) a-na ma-a-te
5.ša-ni-te-im-ma il-ta-par-šu
6.a-na qa-at 5 *šanāte* (MU.MEŠ) ú-tah-hi-ra
7.aššas (DAM)-su ta-qa-a-šu a-na mu-te
8.la tu-uš-šab ù šum-ma i-na pa-ni
9.5 *šanāte* (MU.MEŠ) a-na mu-te ta-ta-ša-ab
10.ù ta-at-ta-la-ad
11.mu-us-sa i-na a-la-a-ki
12.aš-šum ri-ik-sa la-a tu-qa-i-ú-ni
13.ù ta-na-hi-su-ú-ni a-na šu-a-ša
14.ù li-da-ni-ša-ma i-laq-qí-šu-nu

Eğer bir kadın babasının evinde oturuyorsa veya kocası onu ayrı evde oturttuysa, kocası tarlaya gittiyse ne yağ ne yün ne giyecek ona hiçbir şey bırakmadıysa, bir başak dahi ona tarladan getirmediyse, o kadın 5 sene kocasını bekleme zorundadır. Başka kocayla oturmayacaktır, eğer çocukları varsa kiralanacaklar (çalışacaklar) ve yiyecek kazanacaklardır. Kadın kocasını bekleyecek, kocaya gitmeyecektir. Eğer çocukları yoksa beş yıl kocasını bekleyecek, altıncı yılın başında istediği kocayla oturacaktır. Kocası gelişinde (dönüşünde) ona yaklaşmayacaktır, sonraki kocasına açıktır (onundur). Eğer beş yıldan fazla kendiliğinden gecikmediğini Kol. V, (isteyerek olmadığını) veya yakalanarak alıkonulduğunu veya yalandan dolayı yakalandığı için geciktiğini dönüşünde ispat

edilirse, karısı gibi bir kadını verecek ve (kendi) karısını (geri) alacaktır. Yahut kral onu başka bir memlekete gönderdiyse, beş yıldan fazla geciktiyse, karısı onu bekleyecektir. (Başka) kocayla oturmaz. Eğer beş yıldan önce başka kocaya gider ve çocuk doğurursa kocası dönüşünde (evlilik) sözleşmesine sadık kalmadığı ve evlendiği için, onu ve çocuklarını (geri) alacaklardır.

§37

15.šum-ma aīlu (LÚ) aššas (DAM)-su e-ez-zi-ib

16.lib-bi-šu-ma mīm-ma id-da-na-áš-še

17.la-a lib-bi-šu-ma mi-im-ma

18.la-a i-id-da-na-áš-še

19.ra-qu-te-e-ša tu-ú-uš-ša

Eğer bir adam karısını terk ederse, canı isterse ona bir şey verecektir, canı istemezse bir şey vermeyecektir. (Kadın) boş olarak çıkacaktır. (hiçbir şey almayacaktır.)

§38

20.šum-ma sinništu (MI) i-na bēt (É) a-bi-ša-ma us-bat

21.ù mu-us-sa e-te-zi-ib-ši

22.du-ma-qé ša-a šu-ut-ma iš-ku-nu-ši-ni

23.i-laq-qé a-na te-er-he-te

24.ša-a ub-lu-ú-ni la-a i-qar-rib

25.a-na sinnište (MÍ) za-a-ku

Eğer bir kadın babasının evinde oturuyorsa ve kocası onu terk ettiyse (boşadıysa), ona koyduğu (taktığı) takıları (geri) alacaktır. Fakat getirdiği başlığa yaklaşmayacak (dokunmayacaktır.) kadın serbest bırakılmıştır.

§39

26.šum-ma aīlu (LÚ) la-a mārte (DUMU.MÍ)-šu a-na mu-te

27.it-ti-din šum-ma pa-ni-ma

28.a-bu-ša hab-bu-ul ki-i ša-par-te

29.še-šu-bat um-mi-a-nu pa-ni-ú

30.it-tal-ka i-na muhhi (UGU) ta-di-na-a-ni

31.ša-a sinnište (MÍ) šimi (ŠAM)-ša i-šal-lim

32.šum-ma a-na ta-da-a-ni la-áš-šu

33.aīla (LÚ) ta-di-na-na i-laq-qí

34.ù šum-ma i-na lum-ni bal-ta-at

35.a-na mu-bal-li-ta-ni-ša za-ku-at

36.ù šum-ma aīle (LÚ) a-hi-za-a-nu ša-a sinnište (MÍ)

37.lu-u tup-pa ul-ta-ta-ru-ú-šu

38.ù lu-u ru-gu-um-ma-na-a

39.ir-ti-ši-ú-ni-eš-šu

40.šim (ŠĀM) sinnište (MÍ) u-šal-lam

41.ù ta-di-na-a-nu za-a-ku

Eğer bir adam, kızı olmayan bir kızı kocaya verirse ve eğer önceden (kızın) babası borçluysa ve kız rehin olarak alıkonuluyorsa ilk alacaklı gelecek ve kadını verenin hesabından kadının fiyatı üzerine anlaşma yapacak. Eğer verilecek hiçbir şey yoksa (borcundan düştükten sonra geriye bir şey kalmazsa), (evliliğe) veren adamı alacaktır. Eğer (kız) kötülük içinde yaşatıldıysa (babasının borcuna karşılık olarak alıkonulduğu yerde kötü muamele gördüyse), onu öyle yaşatandan serbesttir (kurtulmuştur.) Eğer kadını eş olarak alan adam, ister ona bir (evlilik) sözleşmesi yaptırmış olsunlar, ister ondan bir şikayetname⁵¹ almış olsunlar, kadının fiyatını (değerini) ödeyecek ve onu kocaya veren serbest kalacaktır.

§40

42.lu-ú aššatē (DAM.MEŠ) aīle (LÚ) lu-ú [al-ma-na-te]

43.ù lu-ú sinnište (MÍ.MEŠ) [aš-šu-ra-ia-a-te]

44.ša a-na ri-be-te uš-ša-[a-ni]

45.qaqqad (SAG.DU.)-ši-na la-a [pa-at-tu]

46.mārāte (DUMU.MÍ.MEŠ) aīle (LÚ) [x x x]

47.lu-u^{TUG}ša-ri-eš-tu

48.lu-ú lubultu (TÚG.HÁ) lu-[ú^{TUG}gu-li-nu]

49.pa-aš-[šu-u-na-a]

50.qaqqad (SAG.DU.)-si-na [la-a pa-at-tu]

51.lu-u al(?)-[x x x]

52.lu-ú [x x x]

KIRIK

55.[la-a up-]ta-aš-ša-[na-ma]

56.i-na ūmī (UD^{mi}) i-na ri-be-te e-[di-iš]

57.il-la-ka-a-ni up-ta-ša-[na-ma]

58.e-si-ir-tu ša iš-tu bēltī (NIN)-[ša]

⁵¹ fahiše

- 59.i-na ri-be-e-te tal-lu-ku-ú-ni
60.pa-aš-šu-ú-na-at
61.qa-di-il-tu ša mu-tu ih-zu-ši-ni
62.i-na ri-be-e-te pa-šu-na-at-ma
63.ša-a mu-tu la-a ah-zu-ši-i-i
64.i-na ri-be-te qaqqas (SAG.DU)-sa pa-at-tu
65.la-a tu-up-ta-aš-ša-an
66.harimtu (KAR.LÍL) la-a tu-up-ta-aš-ša-an
67.qaqqas (SAG.DU)-sa pa-at-tu
68.ša harimta (KAR.LÍL) pa-aš-šu-un-ta
69.e-tam-ru-ú-ni i- <sa >-ba-as-si
70.aīlē (LÚ.MEŠ) še-bu-te i-ša-ak-ka-an
71.a-na pi-i ekallim (É.GAL^{lim}) ub-ba-la-a-ši
72.šu-ku-ut-ta-ša la-a i-laq-qí-ú
73.lu-bu-ul-ta-ša ša-bi-ta-áš-ša
74.i-laq-qí
75.50 i-na ^{giš}hattāte (^{GIŠ}PA.MEŠ) i-mah- <hu>-šu-ú-ši
76.qi-ra a-na qaqqadi (SAG.DU)-ša i-tab-bu-ku
77.ù šum-ma aīlu (LÚ) harimte (KAR.LÍL) pa-šu-un-ta
78.e-ta-mar-ma ú-ta-áš-šir
79.a-na pi-i ekallim (É.GAL^{lim}) la-a ub-la-áš-ši
80.aīlu (LÚ) šu-a-tu
81.50 i-na ^{giš}hattāte (^{GIŠ}PA.MEŠ) i-mah-hu-šu-uš
82.ba-ti-qa-an-šu lu-bu-ul-tu-šu
83.i-laq-qí
84.uz-ni-šu ú-pal-lu-ú-šu
85.i-na ib-li i-ša-ak-ku-ku
86.i-na ku-tal-li-šu i-ra-ak-ku-su
87.1 arah (ITU) ūmāte (U₄.MEŠ)^{te} ši-par šarri (LUGAL) e-pa-áš
88.amātu (GÉME.MEŠ) la up-ta-ša-na-ma
89.ša amta (GÉME) pa-šu-un-ta e-tam-ru-ú-ni

- 90.i-ša-ba-ta-aš-ši
 91.a-na pi-i ekallim (É.GAL^{lim}) ub-ba-la-áš-ši
 92.uz-né-ša ú-na-ku-ú-su
 93.ša-bi-ta-an-ša lubulta (TUG.HÁ)-ša i-laq-qí
 94.šum-ma aīlu (LÚ) amta (GÉME) pa-šu-un-ta
 95.e-ta-mar-ši-ma ú-ta-aš-šir
 96.la-a i-iš-ša-ab-ta-áš-ši
 97.a-na pi-i ekallim (É.GAL^{ilim}) la-a ub-la-áš-ši
 98.ub-ta-e-ru-ú-uš
 99.uk-ta-i-na-ú-uš
 100. 50 i-na ^{giš} hattāte (GÍŠ.PA.MEŠ) i-mah-ha-šu-uš
 101.uz-ni-šu ú-pal-lu-šu
 102.i-na ib-li i-ša-ak-ku-ku
 103.i-na ku-tal-li-šu i-ra-ak-ku-su
 104.ba-ti-qa-an-šu
 105.lubultu (TUG.HÁ)-šu-i-laq-qí
 I arah (ITU) ūmāte U₄.MEŠ) ši-par šarri (LUGAL) e-pa-áš

İster evli kadınlar, ister dul kadınlar, veya Asur’lu kadınlar olsun sokağa çıkarlarken başlarını açmamış olacaklardır. Adamın (bey) kızları.....ya bir şal, ya bir giysi veya bir gulunu (giysi) ile örtülü olmalıdırlar. Başları açık olmayacaktır.....(belki evin önünde ?) örtünmeyecekler, yalnız olarak sokağa gittiklerinde örtüneceklerdir. Sahibi ile sokağa giden esirtu’lar (cariye?) örtülüdürler. Kocaya varan qadištu’lar, sokakta örtünmelidirler. Kocaya varmamış olanların sokakta başları açıktır, örtünmemelidir. Fahişe örtülü değildir, başı açıktır. Örtülü bir fahişeyi gören olursa, onu tutuklayacak, şahitler çıkaracak, saray mahkemesine onu götürecek, ziynetlerini almayacaklar, onu yakalayan elbisesini alacaktır. Ona elli sopa vuracaklar, başına zift dökcekler. Eğer bir adam örtülü bir fahişeyi görür, onu serbest bırakır (yakalamaz) ve saray mahkemesine götürmezse o adama elli sopa atılacaktır. Onu ihbar eden elbisesini alacak, kulaklarını delecekler, iplik geçirecekler, arkasına bağlayacaklar. Bir ay süreyle kralın haberciliğini yapacaktır. Kadın esireler örtünmeyeceklerdir, örtülü esireyi gören, yakalayacak ve onu saray mahkemesine getirecektir. Kulaklarını kesecekler. Onu yakalayan elbisesini alacaktır. Eğer bir adam, örtülü bir esire görür ve onu serbest bırakır (da) o, yakalanmaz ve saray mahkemesine götürülmezse, onu (adamı) suçlayıp, ispat ettikten sonra, ona elli sopa atacaklar, kulaklarını kesecekler, iplik geçirecekler, ensesine bağlayacaklar. Onu ihbar eden elbisesini alacak, o adam bir ay süreyle kralın haberciliğini yapacaktır.

Kol. VI

§41

1. *šum-ma aīlu (LÚ) e-si-ir-tu-šu ú-pa-ša-an*
2. *5/6 tap-pa-e-šú ú-še-šab*
3. *a-na pa-ni-šu-nu ú-pa-ša-an-ši*
4. *ma-a aššatī (DAM-ti) ši-i-it i-qa-ab-bi*
5. *aššas (DAM)-su ši-i-it*
6. *Mí e-si-ir-tu ša a-na pa-ni šābē (ERIM.MEŠ)*
7. *la-a pa-šu-nu-tu-ú-ni*
8. *mu-us-sa la-a iq-bi-ú-ni*
9. *ma-a aššatī (DAM-ti) ši-i-it la-a áš-ša-at*
10. *e-si-ir-tu-ú-ma ši-i-it*
11. *šum-ma aīlu (LÚ) me-e-et mārē (DUMU.MEŠ) aššati (DAM)-šu*
12. *pa-šu-un-te la-áš-šu mārē (DUMU.MEŠ) és-ra-a-te*
13. *mārē (DUMU.MEŠ)-šu-nu zitta (HA.LA) i-laq-qí-ú*

Eğer bir adam esirtu'sunu örtmek isterse, beş veya altı arkadaşını oturtup, onların önünde onu örtecek "o benim karımdır" diyecek, o, onun karısı olacaktır. Adamların önünde örtülmeyen ve kocası "bu karımdır" demeyen esirtu, eş değildir. esirtu'dur. Eğer adam ölürse, örtülü karısının evlatları yoksa, esirtu'ların evlatları, (öz) evlattırlar ve hisselerini alacaklardır.

§42

14. *šum-ma aīlu (LÚ) i-na u₅-mi ra-a-ki*
15. *šamna (Ì.GIŠ) a-na qaqqade (SAG.DU) mār'at (DUMU.MÍ)*
16. *aīle (LÚ) it-bu-uk*
- lu-ú i-na ša-ku-ul-te*
- hu-ru-up-pa-a-te ú-bi-il*
- tu-ur-ta la-a ú-ta-ar-ru*

Eğer bir adam, bir bayram gününde, diğer bir adamın kızının başına yağ döker veya hediyeler getirirse, karşılığını (hediye olarak) yapmayacaklardır.

§43

19. *šum-ma aīlu (LÚ) lu-ú šamnu (Ì.GIŠ) a-na qaqqade (SAG.DU) it-bu-uk*
20. *lu-ú hu-ru-up-pa-a-te ú-bil*
21. *māre (DUMU) ša aššata (DAM-ta) ú-di-ú-ni-šu-ni*

- 22.lu-ú me-e-it lu-ú in-na-bi-it
- 23.i-na mārē (DUMU.MEŠ)-šu ri-ha-a-te
- 24.iš-tu muhhi (UGU) māre (DUMU) rabē (GAL) a-di muhhi (UGU) rabē (GAL)
- 25.ši-ih-ri ša-a 10 šanāte (MU.MEŠ)-šu-ni
- 26.a-na ša ha-di-u-ni i-id-dan
- 27.šum-ma a-bu me-it ù mārū (DUMU) ša aššate (DAM)-šu
- 28.ú-ud-di-E-ni-šu-ni me-e-it-ma
- 29.DUMU DUMU me-e-te ša 10 šanātē (MU.MEŠ)-šu-nu
- 30.i-ba-áš-ši ih-ha-az-ma
- 31.šum-ma a-na qa-a-at 10 šanātē (MU.MEŠ)
- 32.mārē (DUMU.MEŠ) māre (DUMU^e) ši-ih-hi-ru
- 33.a-bu ša mārte (DUMU.MÍ) ha-di-ma mārte (DUMU.MÍ)-šu id-dan
- 34.ù ha-di-i-ma tu-ur-ta
- 35.a-na mi-it-ha-ar ú-ta-ar
- 36.šum-ma mārū (DUMU) la-áš-šu am-mar im-hu-ru-ú-ni
- 37.abna (A₄) ù mi-im-ma ša la a-ka-li
- 38.qaqqad (SAG.DU)-ma ú-ta-ar
- 39.ù ša-a a-ka-li la-a ú-tar

Eğer bir adam, ister (kızın) başına yağ dökülmüş olsun, ister nişan hediyeleri getirmiş olsun, koca olarak vereceği oğlu, ölmüş veya kaçmış olursa geri kalan oğulları arasından en büyüğünden, on yaşında olan en küçük oğluna kadar, kızı istediğine verecektir. Eğer baba ölmüşse, kızı vereceği oğul da ölürse, ölü oğlunun on yaşında bir oğlu varsa (bu kızı bu çocuk) alacaktır. Fakat torunlar on yaşından küçükse, kızın babası isterse kızını (küçüklerden) birine verebilir, isterse aralarındaki karşılıklı hediyeleri geri verirler. Eğer oğlu yoksa, ne aldıysa, kıymetli taşlar ve yiyecek olmayanlar hariç, hepsini geri verecektir. Yiyecek şeyleri geri vermeyecektir.

§44

- 40.šum-ma ^{LÚ}Aš-šu-ra-ia-ú
- 41.ù šum-ma ^{MÍ}Aš-šu-ra-i-tu
- 42.ša ki-i ša-pár-te am-mar šīmī (SAM)-šu i-na bēt (É) aīle (LÚ)
- 43.us-bu-ú-ni a-na šīm (ŠAM) ga-me-er la-qí-ú-ni
- 44.i-na-at-tu i-ba-aq-qa-an
- 45.uz-né-šu ú-pal-la-áš

İster bir Asur'lu erkek ister bir Asur'lu kadın (belli) fiyatı kadar bir adamın evinde rehin olarak oturursa veya bütün fiyatı (karşılığı) alınmışsa, onu dövecek, saçını yolacak, kulaklarını parçalayıp, delecektir (bu hakların hepsine sahiptir)

§45

46. [šum-]ma sinništu (MÍ) ta-ad-na-at
47. ù mu-us-sa na-ak-ru il-te-qi
48. e-mu-ša ù mārū-(DUMU) ša la-aš-šu
49. 2 šanāti (MU.MEŠ) pa-ni mu-ti-ša ta-da-gal
50. i-na 2 šanāti (MU.MEŠ) an-na-te šum-ma ša a-ka-li
51. la-[áš]-šu tal-la-ka-ma ta-qa-ab-bi
52. ^{MÍ}kal-la-i-tu ša ekalli (É.GAL) ši-it
53. [... ..]-aš-ša ú-ša-kal-ši
54. [ši-pa]-ar-šu te-ip-pa-áš
55. šum-ma sinništu ša-a hu-ub-še ši-i-it
56. [... ..ú]-ša-[kal-]ši
57. [ši-pa-ar-šu te-ip-pa-aš]
58. ù [šum-ma mu-us-sa i-na ali-šu]
59. eqla (A.ŠÀ) ù [bita (É) il-li-ik]
60. tal-la-ka-[ma a-na ^{LÚ}daiāni (DÍ.KU₅.MEŠ) taq-ti-bi]
61. ma a-na a-ka-[a-li la-aš-šu]
62. daiāna (^{LÚ}DÍ.KU₅.MEŠ) ha-zi-a-na GAL.MEŠ ša-a ali
63. i-ša-u-lu
64. ki-i eqlim i-na ali šu-a-tu il-lu-ku-ú-ni
65. eqli ù bita a-na ú-ku-la-i-ša
66. ša 2 šanāti ú-up-pu-šu
67. i-id-du-nu-ni-eš-še
68. us-bat ù tup-pa-ša i-šat-tu-ru
69. 2 šanāte tu-ma-al-la a-na mu-ut libbi-ša
70. tu-ú-uš-ša-ab
71. tup-pa-ša ki-i al-ma-te-ma i-šat-tu-ru
72. šum-ma i-na ar-kat ūme mu-us-sa
73. hal-qu a-na ma-a-te it-tu-ú-ra

74. *aššas-su ša a-na ki-i-di*
 75. *ah-zu-tu-ú-ni i-laq-qí-aš-ši*
 76. *a-na mārē (DUMU.MEŠ) ša a-na mu-ti-ša ur-ki-e*
 77. *ul-du-tu-ú-ni la-a i-qar-rib*
 78. *mu-us-sa-ma ur-ki-ú i-laq-qí*
 79. *eqla ù beta ša ki-i é-kul-la-i-ša*
 80. *ana šimi ga-me-ir*
 81. *a-na ki-i-di ta-di-nu-ú-ni*
 82. *šum-ma a-na dan-na-at šarri la-a e-ru-ub*
 83. *ki-i ta-ad-nu-ni-ma id-dan*
 84. *ù i-laq-qí*
 85. *ù šum-ma la-a it-tu-ú-ra*
 86. *i-na ma-a-te ša-ni-te-im-ma me-e-it*
 87. *eqel-šu u bēt-su a-šar šarri*
 88. *id-du-nu-u-ni i-id-dan*

Eğer bir kadın (evlilik için) verilmişse (evlenmişse), kocasını düşman alırsa, (kadının) kayınpederi ve oğlu yoksa, iki yıl kocasına sadık kalacaktır. Bu iki yıl içinde eğer yiyeceği yoksa gidip söyleyecek; o kadın sarayın gelinidir. (himayesi altındadır).....onu besleyecektir. (O kadın) onun işini yapacaktır. Eğer işçi karısı ise.....onu besleyecek, işini yapacaktır. Eğer kocası, kendi şehrinde tarla veya bir bitu'yu (malikaneyi) tımar, zeamet olarak işlediği için, kadın, hakimlere gelip yiyeceğim yok derse, hakimler, tarlayı tımar olarak kullandığı şehrin hazannu'-suna (şehrin büyüğüne) soracaklar. Tarlayı ve evi kadının geçimi için iki yıllığına alacaklar ve kadına vereceklerdir. (Kadın) orada oturacak ve sözleşmesini yazacaklar. İki yıl dolduğunda dilediği kocayla oturmaya gidecek, sözleşmesini dul kadınmış gibi yapacaklar. Eğer sonraki günlerde kaybolmuş olan kocası yurda dönerse dışardan biriyle evli olan karısını alacaktır. Sonraki kocasına doğurduğu evlatlara dokunmayacaktır. Sonraki kocası onları alacaktır. Kadının bütün geçimini karşılamak üzere bir yabancıya verilen (kiralanan) tarlaya ve bitu'ya gelince; Eğer kralın hizmetine (yeniden) girmediyse, verildiği fiyattan (aynen) ödeyecek ve alacaktır. Eğer (kiralayan adam) dönmediyse ve başka bir memlekette öldüyse, kral onun evini ve tarlasını nereye (kime) isterse verecektir.

Kol.VI

§46

89. *šum-ma šinništu (MÍ) ša mu-us-sa me-tu-ú-ni*
 90. *mu-us-sa i-na mu-a-te iš-tu bētī (É)-ša*
 91. *la-a tu-ú-uş-ša*

- 92.šum-ma mu-sa mum-ma la-a il-tu-ra-áš-še
 93.i-na bēt (É) mārē (DUMU.MEŠ)-ša a-šar pa-nu-ša-a-ni
 94.tu-ú-uš-ša-ab
 95.marē (DUMU.MEŠ) mu-ti-ša ú-ša-ku-lu-ú-ši
 96.ú-kúl-la-a-ša ù ma-al-ti-ša
 97.ki-i kal-le-te ša-a i-ra- 'u-mu-ši-ni
 98.i-ra-áq-qú-su-ni-iš-še
 99.šum-ma ur-ki-it-tu ši-i-it
 100.mārū (DUMU.MEŠ)-ša la-aš-šu
 101.iš-tu il-te-en tu-ú-úš-šab
 102.a-na pu-uh-ri-šu-nu ú-ša-ku-lu-ši
 103.šum-ma mārū (DUMU.MEŠ)-ša i-ba-aš-ši
 104.marū (DUMU.MEŠ) pa-ni-te a-na ša-ku-li-i-ša
 105.la-a i-ma-gu-ru i-na bēt (É) mar'ē (DUMU.MEŠ)
 106.ra-mi-ni-ša a-šar pa-nu-ša-a-ni
 107.tu-uš-šab marū (DUMU.MEŠ) ra-mi-ni-ša-ma
 108.ú-ša-ku-lu-ši ù ši-pár-šu-nu te-pa-áš
 109.ù šum-ma i-na mārē (DUMU.MEŠ) mu-ti-ša-a-ma
 110.ša-a e-hu-zu-ši-ni i-[ba-aš]-ši
 [a-hi-za-an-ša]ma [ú-ša-kal-ši]
 marū (DUMU.MEŠ)-ša-ma la-a ú-ša-ku-lu-ši

Kocası ölen bir kadın, kocasının ölümünde evinden çıkmazsa, eğer kocası ona hiçbir şey yazıyla yazmamışsa, çocuklarının evinde istediği yerde oturacaktır. Kocasının çocukları onu besleyeceklerdir. Onun yiyeceğini ve içeceğini sevdikleri bir geline yapıldığı gibi onu koruyacaklar. Eğer (adamin) sonraki karısı ise ve (kendi) evlatları yoksa (kocasının) çocuklarından biriyle beraber oturacak, müştereken onun geçimini temin edeceklerdir. Eğer kendi oğulları varsa ve önceki eşinin oğulları onu beslemeye razı değillerse, kendi çocuklarından istediği birinin yanında oturacaktır. Onu besleyecek olanlar kendi evlatları olacak ve onların işlerini yapacaktır. Eğer kocasının oğulları arasından onunla evlenen biri varsa, ona bakacak olan onunla evlenen olacaktır. (kendi) çocukları onu beslemeyecektir.

Kol.VII

§47

- 1.šum-ma lu-ú aīlu (LÚ) lu-u sinništu (MÍ)
 2.kiš-pe ú-up-pi-šu-ma

- 3.i-na qa-ti-šu-nu iṣ-ṣa-ab-tu
- 4.ub-ta-e-ru-šu-nu
- 5.uk-ta-i-nu-šu-nu
- 6.mu-up-pi-ša-na ša kiš-pe i-duk-ku
- 7.aīlu (LÚ) ša-a kiš-pe e-pa-a-ša
- 8.e-mu-ru-ú-ni i-na pi-i
- 9.a-mi-ra-a-né ša-a kiš-pe
- 10.iš-me-ú-ni-ma a-na-ku a-ta-mar
- 11.iq-bi-áš-šu-un-ni
- 12.ša-mi-a-nu i-il-la-ka
- 13.a-na šarre (LUGAL) i-qa-ab-bi
- 14.šum-ma a-mi-ra-a-nu ša a-na šarre (LUGAL)
- 15.iq-bi-ú-ni it-te-ke-er
- 16.a-na pa-ni ^dGU₄.DUMU.^dUTU i-qa-bi
- 17.ma-a šum-ma la-a iq-bi-an-ni za-a-ku
- 18.a-mi-ra-a-nu ša iq-bi-ú-ni
- 19.ù ik-ki-ru-ú-ni
- 20.šarru (LUGAL) ki-i i-la-‘u-ú-ni
- 21.il-ta-na ‘a-a-al-šu
- 22.ù ku-tal-lu-šu e-em-mar
- 23.^{LÚ}a-ši-pu i-na u₄-mi ul-lu-ku(lu oku)-u-ni
- 24.aīla (LÚ) ú-ša-aq-ba
- 25.ù šu-ut i-qa-ab-bi
- 26.ma-a ma-mi-ta ša a-na šarre (LUGAL)
- 27.ù mārī (DUMU)-šu ta-am-‘a-a-ta-ni
- 28.la-a i-pa-ša-ra-ku-nu ki-i pi-i
- 29.tup-pe-ma ša a-na šarre (LUGAL) ù marī (DUMU)-šu
- 30.ta-am-‘a-a-ta-a-ni
- 31.ta-am-‘a-a-ta

İster bir kadın, ister bir erkek olsun, büyü yaparsa, (büyü) ellerinde yakalanırsa, itham ve ispat edilirse, büyü yapanı öldüreceklerdir. Büyü yapan adamı gören bir görgü şahidinin ağzından büyüyü “ben gördüm” dediğini duyan, kulak şahidi olarak

(ortaya) çıkacak ve krala söyleyecek. Görgü şahidi krala, (önceden) söylediğini inkar ederse, Güneş'in oğlu Boğa Tanrı'sının önünde şöyle derse; "o söylemedi " (o zaman) o serbesttir. (Önce) söyleyen ve (sonra) inkâr eden görgü şahidini kral sorguya çekecek ve geçmişini araştıracaktır. Büyücü getirildiği zaman, adamı konuşturacak ve kendisi şöyle söyleyecek: "krala ve çocuğuna yaptığın yeminden seni çözmeyecekler, kral ve oğluna yaptığın yemin tablete uygun olan yemindir".

§48

32.šum-ma aīlu (LÚ) mār'at (DUMU.MÍ) ^{LÚ}hab-bu-li-šu

ša-a ki-i hu-bu-ul-li

i-na bēti (É)-šu us-bu-tu-ú-ni

a-bu-ša i-ša- 'a-al

a-na mu-te i-id-da-an-ši

šum-ma a-bu-ša la ma-gir la-a id-dan

šum-ma a-bu-ša me-e-it

išten (DILI-en) i-na ahhē (ŠEŠ.MEŠ)-ša i-ša- 'a-al

ù šu-ut a-na ahhē (ŠEŠ.MEŠ)-ša i-qab-bi

šum-ma ahu (ŠEŠ) i-qa-ab-bi

ma-a a-ha-ti a-di 1 arah (ITU) umē (U₄.MEŠ) a-pa-tar

šum-ma a-di 1 arhe (ITU) umē (UD.MEŠ) la-a ip-ta-tar

bēl (EN) kaspi (KÙ.BABBAR) ha-di-ma ú-zak-ka-a-ši

a-na mu-te (?) i-id-dan-ši

[ù ha-di-ma a-na] pi-i

[tup-pi-šu a-na kaspi (KÙ.BABBAR) i-id-]dan-ši

[x xx x]-ši

[x xx x]-šu

[x xx x]-šu-nu

[x xx x]-šu-nu

-šu

Bir adam, borç karşılığı evinde oturan borçlusunun kızını (evlendirmek isterse) babasına soracak ve kocaya verecektir. Babası razı değilse vermeyecektir. Babası ölürse, kardeşlerinden birine soracak, (o kardeş de diğer) kardeşlerine söyleyecektir. Eğer bir kardeş "bir aya kadar kardeşimi borcundan çözeceğim" derse ve bir ay içinde çözmezse, paranın sahibi isterse onu serbest bırakır, onu kocaya verir ve isterse tabletine göre onu gümüş karşılığı verir.....

§49

Kırık

Kol.VIII

§50

63.[šum-ma aīlu (LÚ) aššat (DAM)] aīle (LÚ) im-ha-aš-ma

64.[ša-a lib-bi-ša] ú-ša-ad-di-ši

65.[aššatu (DAM) ša-a aīle (LÚ)] ša aššat (DAM-at) aīle (LÚ)

66.ša[a libbi (ŠA^{bi})-ša ú-ša-ad-di]-ú-ni

67.ki[i ša-a e-pu-]šu-ši-ni

68.e-pu-šu-ši ki-mu-ú ša-a lib-bi-ša

69.nap-ša-a-te ú-ma-al-la

70.ù šum-ma sinništu (MÍ) ši-it mi-ta-at

71.aīlu (LÚ) i-du-uk-ku

72.ki-i-mu-ú ša-a libbi (ŠA^{bi})-ša

73.nap-ša-a-te ú-ma-al-la

74.ù šum-ma ša-a mu-ut sinnište (MÍ) ši-a-ti

75.maru (DUMU)-šu la-áš-šu aššat (DAM)-su

76.im-hu-šu-ú-ma ša libbi (ŠA^{bi})-ša

77.ta-aš-li

78.ki-mu-ú ša libbi (ŠA^{bi})-ša

79.ma-hi-ša-a-ma i-du-uk-ku

80.šum-ma ša libbi (ŠA^{bi})-ša šu-ha-ar-tu

81.nap-ša-a-te-ma ú-ma-al-la

Eğer bir adam, (diğer) bir adamın karısını döver ve çocuğunu düşürtürse, çocuğu düşürten adamın karısına çocuk düşürtecekler. Adamın karısına yaptığını ona da yapacaklar. Cenin için bir can ödenecek. Eğer ilk çocuğu düşen kadın ölürse (döven) adamı öldürecekler. Cenin için can ödeyecektir. Eğer o kadının kocasının oğlu yoksa ve onun karısını dövdülerse ve bundan dolayı çocuğunu attıysa (düşürdüyse), onu döveni öldürecekler ve eğer düşen kız çocuğu ise (yalnız) can ödeyeceklerdir.

§51

82.šum-ma aīlu (Ú) aššat (DAM-at) aīle (LÚ)

83.la-a mu-ra-bi-ta im-ha-aš-ma

84.ša-a libbi (ŠA^{bi})-ša ú-ša-aš-li-ši

85.hi-i-tu an-ni-ú

86.2 bilat (GUN) annaku (AN.NA) i-id-dan

Eğer bir adam, çocuk büyütmeyen (önceden hiç çocuğu olmayan) bir adamın karısını döver ve çocuğunu düşürtürse ceza şudur: 2 biltu (talent) kalay verecektir.

§52

87.šum-ma aīlu (LÚ) harimta (KAR.KID) im-ha-aş-ma

88.ša libbi (ŠÁ)-ša u-ša-aş-li-ši

89.mi-ih-ši ki-i mi-ih-ši

90.i-ša-ak-ku-ú-nu-uš

91.nap-ša-a-te ú-ma-al-la

Bir adam, bir fahişeyi döverse ve çocuğunu düşürtürse, darbeye darbe (ne kadar vurduysa, o kadar vuracak) atacak ve bir can ödeyecektir.

§53

92.šum-ma sinništu (MÍ) i-na ra-mi-ni-ša

93.ša libbi (ŠÁ^{bi})-ša ta-aş-ši-li

94.ub-ta-e-ru-ú-ši

95.uk-ta-i-nu-ú-ši

i-na işşē (GIŠ.MEŠ) i-za-qu-pu-u-ši

la-a i-qa-ab-bi-ru-ši

šum-ma ša-a libbi (ŠÁ^{bi})-ša

i-na ša-li-e mi-ta-at

i-na işşē (GIŠ.MEŠ) i-za-qu-pu-u-ši

100.la-a i-qa-ab-bi-ru-ši

šum-ma sinništu (MÍ) ši-it ki-i ša libbi (ŠÁ^{bi})-ša

ta-aş-li-u-ni

up-ta-zi-ru-ú-ši

105.a-na šarri (LUGAL) la-a iq-bi-ú

[X X X]

[X X X]

Eğer bir kadın kendi kendine (isteyerek) bir çocuk düşürürse, onu itham ve ispat ederlerse kazığa çakacaklar, onu gömmeyeceklerdir. Eğer çocuğunu düşürme sırasında ölürse, onu kazığa çakacaklar ve gömmeyeceklerdir. Eğer çocuğunu düşüren kadın onu saklarsa ve krala söylemezse.....

§54

Kırık-

Kol.VIII

§55

6.[šum-ma aīlu (LÚ) mar'at (DUMU.MÍ)] aīle (LÚ)

ba-tu-ul-ta

[ša i-na bēt (É) a-]bi-i-ša

[us-bu]-tu-ú-ni

[a-ba-a-]ša la-a ú-tar-ri-šu-ni

10.[pu-uš-]qa la-a pa-te-a-tu-ú-ni

11.la-a ah-za-tu-ú-ni

12.ù ru-gu-um-ma-na-a

13.a-na bēt (É) a-bi-i-ša

14.la-a ir-ši-ú-ni

15.aīle (LÚ) lu-ú i-na libbi (ŠA^{bi}) āli (URU)

16.lu-ú i-na ši-e-ri

17.lu-ú i-na mu-še i-na ri-be-e-te

18.lu-ú i-na bēt (É) qa-ri-e-te

19.lu-ú i-na i-si-ni a-li

20.aīle (LÚ) ki-i da- 'a-ni

21.sinnišat ba-tul-ta iṣ-ba-at-ma

22.ú-ma-an-zi-e- 'ši

23.a-bu ša ^{MÍ}ba-tu-ul-te

24.aššat (DAM^{at}) na-i-ka-a-na

25.ša ^{MÍ}ba-tul-te i-lak-ki

26.a-na ma-an-zu-ú- 'e

27.i-id-da-an-ši

28.a-na mu-ti-ša la-a ú-tar-ši

29.i-lak-ki-ši

30.a-bu marti (DUMU.MÍ)-šu ni-ik-ta

31.a-na na-i-ka-ni-ša

- 32.ki-i a-hu-zi-te i-id-dan-ši
 33.šum-ma aššas (DAM)-su la-áš-šu
 34.3^{a-te} kaspam (KÛ.BABBAR) šim (ŠAM) ba-tu-ul-te
 35.na-i-ka-a-nu a-na a-bi-ša id-dan
 36.na-i-ka-an-ša ih-ha-a-ši
 37.la-a i-ša-ma-ak-ši
 38.šum-ma a-bu la-a ha-a-di
 39.kaspum (KÛ.BABBAR) 3^{a-te} ša ^{Mí}ba-tul-te
 40.i-ma-har marās (DUMU.MÍ)-su
 41.a-na ša ha-di-ú-ni i-id-dan

Eğer bir adam, (henüz) bakire olarak babasının evinde oturan, bikri (henüz) açılmamış olan, evlenmemiş ve babasının evine bir şikâyet vaki olmamış olan bir adamın kızını ister şehrin içinde ister dışarda (tarlada), ister gece sokakta ister ahırda ister şehir bayramında, zorla bakir kızı yakalar ve onu kirletirse, bakir kızın babası, bakir kızı olan ve onu kirleten adamın karısını, kirletilmek için verecektir, kocasına dönmeyecektir. (Baba) onu alacaktır. Kızı kirletilmiş baba, onu kirleten adama, karı olarak kızını verecektir. Eğer karısı yoksa, bakir kızın fiyatı olan üç misli gümüşü kirleten, kızın babasına verecektir. (kız) kirleten ile evlenecek, onu istememezlik yapmayacaktır. Eğer baba istemezse, bakir kızın fiyatı olan üç misli gümüşü alacak ve kızını istediğine verecektir.

§56

- 42.šum-ma ^{Mí}ba-tul-te ra-ma-an-ša
 43.a-na aīle (LÚ) ta-at-ti-din
 44.aīlu (LÚ) i-tam-ma a-na aššāti (DAM^{ti})-šu
 45.la-a i-qar-ri-i-bu
 46.3^{a-te} kaspam (KÛ.BABBAR) šim (ŠAM) ba-tu-ul-te
 47.na-i-ka-a-nu i-id-dan
 48.a-bu maras (DUMU.MÍ)-su
 49.ki-i ha-di-u-ni e-ip-pa-aš

Eğer bir bakire kendini (isteyerek) bir adama verirse, adam (buna) yemin ederse, karısına yaklaşmayacaklar. (Karşılık olarak) bakirenin fiyatı olan gümüşün üç katını kirleten ödeyecektir. Kızın babası istediği gibi hareket edecektir.

§57

- 50.lu-ú ma-ha-šu lu-ú a-[...]
 51.[ša-a]aššat (DAM^{at}) aīle (LÚ)

52.[ša i-na tup-]pi šat-ru [ú-ni]

53.[ma-har daiāni (DI.KUD.MEŠ) li-in-ni-puš]

Bir adamın karısının tabletinde (vesikasında) yazılmış olan ister vurma (dayak atma) olsun, ister.....(cezası) olsun hakimler önünde yapılmalıdır (uygulanmalıdır.)

§58

54.i-na hi-ta-a-ni gab-bi [lu-ú na-pa-li lu]

55.na-ka-a-si ša-[a aššat (DAM^{at}) aīle (LÚ)]

56.ù gal-lu li-di-e-[ma li-li-ka]

57.ki-i ša-a[i-na tup-pi šat-ru-ú-ni]

Bir adamın karısının bütün cezalarda (durumu), ister (göz) oyma, ister (kulak) kesme olsun, gallu'ya (şehir büyüğü) bildirilmiş olacak, (o) gelecek, tabletinde yazıldığı gibi işlem görecektir.

§59

58.uš-šir hi-ta-a-ni ša-a [aššat (DAM^{at}) aīle(LÚ)]

59.ša i-na tup-pi[šat-ru-ú-ni]

60.aīlu (LÚ) aššas (DAM)-su[i-na-at-tu]

i-ba-qa-an uz-né-[ša]

ú-hap-pa ú-la-[ap-pat]

a-ra-an-ša la-aš-šu

Bir adamın karısının tabletinde yazılan suçların dışında adam, karısını dövecek, saçını yolarak, kulaklarını yaralayacak, bükecek, cezası yoktur.

Tablet B

Kol.II.

§1

1.[.....]

2.[.....] ra-a-te

3.[.....i-]na qa-qi-ri

4.[māru rabû (DUMU.GAL)^u] 2 qa-a-ta

5.[ki-ma zitti (HA.LA)-šu] i-na-sa-aq

6.i-laq-qi

7.ù ahhē (ŠEŠ.MEŠ)-šu ur-ki a-ha-iš

8.i-na-su-qu i-la-qi-ú

9.i-na eqlim (A.ŠÁ) ši-luh-li mi-im-ma

10.ù ma-na-ha-a-te gab-be

11.māru (DUMU)^u ši-ih-ru uš-sa-aq

Māru rabû (DUMU.GAL)^u 1 qa-a-ta

i-na-sa-aq i-laq-qí

ù ša ša-ni-te qa-ti-šu

iš-tu ahhē (ŠEŠ.MEŠ)-šu pur-šu i-ša-al-li

[Eğer kardeşler, babalarının evini bölüşürlerse] büyük oğlan mülkten [bahçelerden kuyulardan] iki hisseyi [kendi hissesi gibi] seçecek ve alacaktır. Kardeşleri birer birer sonradan seçecek ve alacaklardır. İşlenmiş (?) her bir tarlanın ve emeklerinin ürününü küçük oğlan seçip, bölecek, büyük oğlan bir hisse seçip alacaktır; fakat ikinci hisse için kardeşleri ile birlikte kur'a çekecektir.

§2

15.šum-ma aīlu (LÚ) i-na ahhē (ŠEŠ.MEŠ) la zi-zu-u-te

16.nap-ša-a-te ig-mu-ur

17.a-na bēl (EN) nap-ša-a-te i-du-nu-uš

18.pa-nu-šu-ma bēl (EN) nap-ša-a-te

19.i-du-ak-šu ù pa-nu-šu-ma

20.im-ma-an-ga-ar

21.[ù] zittu (HA.LA)-šu i-laq-qí

(Mirası) bölünmemiş kardeşler arasından biri, bir cana son verirse (öldürürse) can sahibine (ölenin yakınlarına) onu vereceklerdir. Can sahibi isterse onu öldürür, isterse affeder, isterse mirasını alır.

§3

22.[šum]-ma aīlu (LÚ) i-na ahhē (ŠEŠ.MEŠ)

23.la-a zi-zu-u-te tip-pí-la-ta

24.iq-bi ù lu-ú in-na-bi-it

25.[ù] zitte (HA.LA)-šu šarru (LUGAL)

26.[ki]-i li-ib-bi-i-šu

Eğer mirası bölünmemiş kardeşler arasından biri (büyük) bir hainlik yapar veya kaçarsa, onun hissesini kral (istediği gibi) yapacaktır.)

§4

27.[šum-ma] ahhē (ŠEŠ.MEŠ) i-na eqlim (A.ŠÁ) la-a zi-e-zi

28.[1^{en} ahu (ŠEŠ)]i-na libbi (ŠÁ^{bi})-šu-nu

29.[.....] še'im (ŠE) kabtu (KUL) iz-zu

- 30.[.....] eqlam (A.ŠĀ) e-ru-uš
 31.[ahu (ŠEŠ) ša-ni]-um it-tal-ka
 32.[še'im (ŠE) me-ri]-e-še ša a-hi-šu
 33.[i-na] ša-nu-te-šu
 34.[il-qí ub]-te-e-ru-uš
 35.[uk-ta-]i-nu-uš
 [i-na ūme šu-ut il]-la-ka-an-ni
 [ahu (ŠEŠ) ša-a eqlim (A.ŠĀ)] e-ru-šu-ni
 [zitte (HA.LA)-šu] i-la-qí

Eğer kardeşler, bölüşülmemiş bir tarlanın müşterek sahibi iseler, aralarından bir kardeş tohum eker.....tarlayı sürerse, başka bir kardeş gelip, kardeşinin tarlasının tohumundan ikinci defa alırsa, suçlanıp ispat ederlerse, tarlayı işleyen kardeş gelince hissesini alacaktır.

§5

Kırık

Kol.III,

§6,

- 1.[.....]
 2.[.....]-ka-a
 3.a-na kaspa (KÛ.BABBAR) [i-la-aq]-qí
 4.ú-di-ni eqla (A.ŠĀ) ù beta
 5.a-na kaspim (KÛ.BABBAR) la-a [i-laq]-qí-ú-ni
 6.1 arah (ITU) ūmāte (U₄.MEŠ)^{te} ^{aul}našu (ÍL) 3-šu
 7.i-na lib-bi (ŠĀ^{bi}) ali ^{il}A-šur ú-ša-áš-sa
 8.3-šu-ma i-na libbi (ŠĀ) ali eqli (A.ŠĀ) ù bēti
 9.ša-a i-laq-qí-ú-ni ú-ša-áš-sa
 10.ma-a eqli (A.ŠĀ) ù bēti (É)
 11.ša-a an-na-na mārū (DUMU) an-na-na
 12.i-na ugar (A.GĀR) ali an-ni-e
 13.a-na kaspim (KÛ.BABBAR) a-la-aq-qí
 14.ša-a la-qa-šu-nu
 15.ù da-ba-a-ab-šu-nu

- 16.i-ba-áš-ši-ú-ni
 17.tup-pa-te-šu-nu lu-še-li-a-nim-ma
 18.a-na pa-ni qí-pu-ú-te liš-ku-nu
 19.li-id-bu-bu lu-zak-ki-ú-ma
 20.li-il-qí-ú
 21.ša i-na arah (ITU) ūmāte (U₄.MEŠ)^{te} an-na-a-te
 22.ú-di-i-ni e-da-nu
 23.la-a ma-ša-e tup-pa-te-šu-nu
 24.it-ta-al-lu-ni-en-ni
 25.a-na pa-ni qí-pu-ú-te
 Íl-ta-ak-nu-ú-ni
 26.aīlu (LÚ) a-na si-ir eqel ('A.ŠĀ)-šu
 27.i-šal-lim i-laq-qí
 28.i-na ūmi ^{al}našu (ÍL) i-na libbi (ŠĀ^{bi})
 29.alu ^{il} A-šur i-ša-ši-ú-ni
 30.1 i-na sukkal (SUKAL) ša pa-ni šarri (LUGAL)
 31.tupsarri (DUB.SAR) ali ^{LÚ}naši (ÍL)
 32.ù qi-pu-tu ša šarri (LUGAL) iz-za-zu
 33.ša-a ali eqli (A.ŠĀ) ù bitim
 34.i-laq-qi-ú-ni
 35.ha-zi-a-nu 3 GAL.MEŠ ša ali iz-za-zu
 36.^{LÚ}našu (ÍL)-ma ú-ša-šu-u
 37.tup-pa-te-šu-nu i-šat-tu-ru
 38.i-id-du-nu
 39.ma-a i-na 1 arah ūmāte (U₄.MEŠ)^{te} an-na-a-te
 40.3-šu ^{LÚ}našu (ÍL) iš-si-si
 41.ša i-na 1 arah ūmāte (U₄.MEŠ)^{te} an-na-te
 42.tup-pu-šu la-a it-tab-la-an-ni
 43.a-na pa-ni qí-pu-ú-te
 44.la-a il-tak-nu-ú-ni
 45.i-na eqli (A.ŠĀ) ù biti (É) qa-zu e-li

46.a-na mu-sa-as-si-a-ni

47.ša-a^{LÚ}našu (ÍL) za-a-ku

48.3 tup-pa-a-te ša ša-su^{LÚ}našu (ÍL)

49.ša^{LÚ}daiānu (DI.KUD.MEŠ) i-ša-tu-ú-ru

50.1 [tup-pa qí-pu]-ú-tu

[.....]ma

[.....]

.....gümüş karşılığı (satın alıyor). Tarla ve evi para karşılığı almadan evvel, bir ay süreyle bir dellalı üç defa Assur şehrinin (satın alacağı mallar oradaysa) ortasında bağtıracaktır. Veya tarla ve evi alacağı şehirde üç defa şöyle bağtıracaktır: “falanın oğlu, filanın, şehrin yakınında bulunan tarla ve evini, gümüş karşılığı alacağım, onları almak isteyen veya onlar hakkında itirazı olan varsa, vesikalarını çıkarsınlar (gösterebilirler). Yüksek bir memuriyet önüne koysunlar, şikâyet etsinler, temize çıksınlar, (sonra) alsınlar”. Bu bir aylık süre içerisinde, henüz daha zaman varken, unutmadan tabletlerini çıkaranlar, qēpu (yüksek bir memuriyet)’ların önüne getirenler, tarlası hakkında böyle hareket edenler tarlası hakkında salim (temize çıkmış) olacak ve onu alacaktır. Dellalın Assur şehrinde bağtırdığı günde, kralın önünde olan (sukallu) vezirlerden bir tanesi, bir şehir kâtibi, dellal ve kralın qēpu’ları hazır olacaklardır. Eğer, tarla ve ev alan insan başka bir şehirde ise, şehrin üç büyüğü ve hazannu’su (vali, belediye reisi) hazır olacaklardır. Dellalı çağtıracaklar, tabletlerini (vesikalarını) yazacaklar ve vereceklerdir. Şöyle diyerek: “Bu bir ay içinde üç defa dellal çağırdı, bu bir ay içinde tabletini getirmeyenin ve qēpu’ların önünde onu göstermeyenin tarla ve evden eli kalkacaktır. (iddiası olmayacaktır.) Fakat dellalı bağtırtan serbesttir. Dellalın bağırması hakkında hakimlerin yazdığı üç tabletten bir tanesini qepu’lar(alacaktır.)

Kol.IV,

§7,

1.am-mar [.....]

2.i-ra-[ag-gu-mu-ni.....]

3.a-na (MĀŠ(?)) [.....]

4.ù šim (ŠAM) biti (É)[.....]

5.iq-qu-ru-ú-ni [.....]

6.2-šu i-na šim (ŠAM) biti (É)[....]

7.a-na bēl (EN) biti (É) i-id-[da-an...]

8.a-na 1 bilat (GUN) annaki (AN.NA) 5 i-na^{Giš}hattāte (PA.MEŠ)

9.i-mah-hu-šu-us 1 arah (ITU) ūmāte (U₄.MEŠ)^{te}

10.ši-par šarri e-ip-pa-[aš]

.....ne varsa....faiz için hak iddia ettiği.....evin fiyatını değiştirdiği.....evin fiyatının iki katını ev sahibine verecek....1 biltu kalay için 5 sopa vuracaklar. Bir ay süreyle krala hizmet edecek.

§8

11.šum-ma aīlu (LÚ) ta-hu-ú-ma rabâ (GAL)

12.ša-a tap-pa-i-šu us-sa-am-me-ih

13.ub-ta-e-ru-uš

14.uk-ta-i-nu-uš

15.eqlu (A.ŠĀ) am-mar ú-sa-am-me-hu-ni

16.3 TA.AM^{a-te} i-id-dan

17.1 u-ba-an-šu i-na-ak-ki-sú

18.1 ME ^{GIŠ}hattāte (PA.MEŠ) i-mah-hu-šu-uš

19.1 arah ūmāte (U₄.MEŠ)^{te} ši-par šarri e-pa-aš

Eğer bir adam, komşusunun büyük (önemli) hududunu ihlal ederse (onun arazisinden bir kısmın kendininkine katarsa) onu suçlayıp, ispat ederlerse, ihlal ettiği tarlanın 1/3 (fazlasını) verecek, bir parmağını kesecekler, yüz sopa atacaklar, bir ay süreyle kralın işini yapacaktır.

§9,

20.šum-ma aīlu ta-hu-ú-ma šihru (TUR)

21.ša-a pu-ra-a-ni uš-bal-ki-it

22.ub-ta-e-ru-uš

23.uk-ta-i-nu-uš

24.1 bilat (GUN) annaki (AN.NA) id-dan

25.eqlum (A.ŠĀ) am-mar ú-sa-me-hu-u-ni

26.3 TA.ĀM^{a-te} id-dan 50 i-na (^{GIŠ})hattāte (PA.MEŠ)

27.i-mah-hu-šu-uš

28.1 arah (ITU) ūmāte (U₄.MEŠ)^{te} ši-par šarri (LUGAL) e-pa-aš

Eğer bir adam, komşusunun (kendisine) kur'a ile isabet eden küçük (ikinci derecede) hududunu aşarsa, onu suçlar ve ispat ederlerse, bir biltu (talent) kalay verecektir. Aştığı tarlanın 1/3 (fazlasını) verecektir. Elli sopa atacaklar ve bir ay süreyle kralın işini yapacaktır.

§10,

29.šum-ma aīlu i-na la-a eqla (A.ŠĀ)-šu bura (BUR) ih-ri

30.du-un-na e-pu-uš

- 31.i-na būri (BUR)-šu du-un-ni[-šu]
 32.qa-a-zu e-li 30 i-na [^{GIŠ}hattāte (PA.MEŠ)]
 33.i-mah-hu-šu-uš
 34.20 ūmāte (U₄.MEŠ^{te}) ši-par šarre (LUGAL) [e-pa-aš]
 35.šum-ma-hu u-ga-a-mas(?)[.....]
 36.i-na ma-aš-šu-ú-tu [.....]
 37.du-un-na [.....]
 38.i-tam-ma ma-a [.....]
 39.ma-a šum-ma.....]
 40.būru (BUR) la-a [.....]
 41.u du-un-na la-a [.....]
 42.bēl (EN) eqlim (A.ŠĀ) [.....]
 43.ka-pa [.....]
 44.i-na [.....]
 45.būru (BUR).....
 ù.....

Eğer bir adam, tarlası olmayan bir (yerde) kuyu kazarsa, set yaparsa, kuyusunun veya setinin (hakkını) kaybetmiştir. Ona 30 sopa atacaklar, 20 gün kralın hizmetini yapacak, hudut aşması..... (kırık)

§11,

Kırık

Kol.V

§12,

- 13.šum-ma aīlu (LÚ) i-na eqli (A.ŠĀ) ša-a [tap-pa-i-šu]
 14.^{GIŠ}kirē(^{GIŠ}SAR) id-di būru (BUR) [ih-ri]
 15.iššē (GIŠ.MEŠ) ú-ra-ab-[bi]
 16.bēl (EN) eqli (A.ŠĀ) i-da-gal la-a [il-la-ka]
 17.^{GIŠ}kirū (^{GIŠ}SAR) a-na na-di-na-ni za-[a-ku]
 18.eqlu (A.ŠĀ) ki-i eqli (A.ŠĀ) a-na bēl (EN) ^{GIŠ}kire (^{GIŠ}SAR) i-na-[din]

Eğer bir adam, komşusunun tarlasında, bahçe yapar, kuyu kazarsa, ağaçlar yetiştirirse, tarlanın sahibi bakıp (görüp) şikâyet etmezse bahçe, kurana serbesttir (kuranındır). Tarla gibi (bir) tarlayı bahçe sahibine verecektir.

§13,

19.šum-ma aīlu (LÚ) i-na la-a qa-qī-ri-i-šu

20.lu ^{GIŠ}kirē (^{GIŠ}SAR) id-di lu-u būru (BUR) ih-ri

21.lu-u ur-ki lu iṣṣē (^{GIŠ}.MEŠ) ú-rab-bi

22.ub-ta-e-ru-uš

23.uk-ta-i-nu-uš

24.i-na ūmi (U₄^{mi}) bēl (EN) eqli (A.ŠÁ) il-la-ka-an-ni

25. ^{GIŠ}kirē (^{GIŠ}SAR) a-di ma-ni-ha-te-šu i-laq-qí

Eğer bir adam, kendinin olmayan bir toprakta ister bahçe yapar, ister kuyu kazar, ister sebze veya ağaçlar yetiştirirse, onu suçlayıp ispat ederlerse, tarlanın sahibi gelir gelmez, (tarlayı) emeği ile beraber alacaktır.

§14,

26.šum-ma aīlu (LÚ) i-na la-a qa-qī-ri-i-šu

27.ik-lu-šu-ma libittu (LIBIT) il-bi-in

28.ub-ta-e-ru-uš

29.uk-ta-i-nu-uš

30.qa-qa-ra 3 a-te i-id-da-an

31.libnāte (LIBIT.MEŠ)-šu i-laq-qí-ú

32.50(?) i-na ^{GIŠ}hattāte (^{GIŠ}PA.MEŠ) i-mah-hu-šu-uš

33.1 arah (ITU) ūmāte (U₄.MEŠ^{te}) ši-par šarre (LUGAL) e-pa-a-áš

Eğer bir adam, kendinin olmayan bir yerde toprak çevirir ve tuğla yaparsa, onu suçlayıp ispat ederlerse, toprağın üç katını verecek, tuğlaları alacaklar, 50 (?) sopa vuracaklar, bir ay süreyle kralın hizmetini yapacaktır.

§15,

34.[šum-ma aīlu (LU) i-na] la-a qa-qī-ri-i-šu

[.....] libittu (LIBIT) il-bi-in

[libnāte (LIBIT.MEŠ)-šu] i-laq-qí-ú

[x i-na ^{GIŠ}hattāte (^{GIŠ}PA.MEŠ) i-mah]-hu-šu-uš

[x arah (ITU) ūmāte (U₄.MEŠ^{te}) ši-par šarre (LUGAL)] e-ip-pa-a-áš

Eğer bir adam, kendinin olmayan bir yerde.....tuğla yaparsa, tuğlalarını alacaklar, [.....sopa vuracaklar] [.....süreyle] kralın işini yapacaktır.

§16,

Kırık

Kol.VI

§17,

1.[šum-ma mu]-u i-na libbi (ŠĀ^{bi}) burāne (BUR.MEŠ)

[ša a-]na ši-i-qí

[a-na ša-ka]a-ni

5.[il]-lu-ku-ú-ni i-ba-áš-ši

6.[bē]lē (EN.MEŠ) eqel (A.ŠĀ^{sun})-sun iš-tu a-ha-iš

7.iz-za-zu aīlu (LÚ) a-na si-ir eqle(A.ŠĀ)-šu

8.ši-ip-ra e-ip-pa-áš

9.eqle (A.ŠĀ)-šu i-ša-aq-qí

10.ù šum-ma i-na libbi (ŠĀ^{bi})-šu-nu

11.la-a ma-ag-ru-tu i-ba-áš-ši

12.ma-ag-ru ša libbi (ŠĀ^{bi})-šu-nu

13.daiānu (DĪ.KUD.MEŠ) i-ša- 'a-al

14.tup-pa ša daiānu (LÚDĪ.KUD.MEŠ) i-ša-bat

15.ù ši-ip-ra e-ip-pa-áš

16.mê (A.MEŠ) šu-na-a-tu-nu

17.a-na ra-mi-ni-šu i-laq-qí

18.eqle (A.ŠĀ)-šu i-ša-aq-qí

19.ma-am-ma ša-ni-ú-um-ma

20.la-a i-ša-aq-qí

Eğer, sulanacak toprağı, hazırlamaya (ve) kuyuların içinde sulamaya akacak su bulursa, tarlaların sahipleri aralarında (iş) bölüşeceklerdir. (birbirlerine yardım edeceklerdir.) (Her) adam tarlasına göre iş yapacak, tarlasını sulayacak (fakat) aralarında uyuşmazlık olursa, aralarında uyuşmuş (razı) olan adam, hakimlere soracak, hakimlerin tabletini (kararını) alacak ve işi yapacaktır. Suyunu kendisi alacak, tarlasını sulayacak, başka tarlayı sulamayacaktır.

§18,

21.šum-ma mê (A.MEŠ) ša-a ^dAdad (DINGIR^{im})

22.ša a-na ši-i-qí

23.a-na ša-ka-a-ni il-lu-ku-ú-ni

24.i-ba-aš-ši bēlē (EN.MEŠ) eqel (A.ŠĀ.SUN)-sun

25.iš-tu a-ha-iš iz-za-a-zu

26.aīlu (LÚ) a-na si-ir eqli (A.ŠĀ)-šu

27.ši-ip-ra e-ip-pa-áš

28.eqel (A.ŠĀ)-šu i-ša-aq-qí

29.ù šum-ma i-na libbi (ŠĀ^{bi})-šu-nu

30.tup-pa ša daiāni (^{LÚ}DĪ.KUD.MEŠ)

a-na muhhi (MUH) la-a ma-ag-ru-u-te

i-laq-qí

[ha-zi-a-nu] ù 5 GAL.MEŠ

[ša-a alu iz-za-a-zu]

Eğer, sulanacak tarlayı hazırlamaya sulamaya akacak Adad'ın suları (yağmur suları) varsa, tarlanın sahipleri aralarında birbirlerine yardım edeceklerdir. Herkes tarlasına göre iş yapacak, tarlasını sulayacaktır. Fakat aralarında uyuşmazlık varsa, uyuşan (şikayeti olmayan), hakimlerin tabletini uyuşmazlara karşı alırsa, belediye reisi (?) ve şehrin beş büyüğü [oturacaklar] sopa atacaklar....gün süreyle kralın işini yapacaktır.

Kol.VII.

1.[i-na ^{GIŠ}hattāte (^{GIŠ}PA.MEŠ) i-mah-hu-]šu-uš

2.[x arah (ITU) ūmāte (U₄.MEŠ^{te}) ši-par šarre (LUGAL)]e-pa-áš

§19

3.[šum-ma aīlu (LÚ) eqlu (A.ŠĀ)]tap-pa-i-šu

4.[ih-ta]ra-a-aš

5.[e-ru-uš ù]lu-ú ik-la-šu

6.[šum-ma bēl (EN) eqla (A.ŠĀ) ni-iš šarri (LUGAL)

7.[ma-a ih-ta-ra-]aš-šu-ma e-ru-uš

8.[i-tam-ma i-na] ūmi (UD) i-it-tal-ka-an-ni

9.[ir-ri-]ša-a-nu ša eqla (A.ŠĀ)

10.[i-na]tu-ú-ri-e-zi

11.[e-ši-]di it-tam-ra-a-aq

12.[ù še'im (ŠE)]a-na ^Éha-lim-me i-tab-ba-ak

13.[a-na bēl (EN) eqli (A.ŠĀ)] a-na mad-di-iš še'im (ŠE) ú-tar

14.[ki-i] bi-la-at eqli (A.ŠĀ) ša-a ali

15.[.....] pal-te-e-en

16.a-na bēl (EN) eqli (A.ŠĀ) i-na-ad-di-in

Eğer bir adam arkadaşının tarlasını [kaz]ıp sürerse veya (etrafını) çevirirse, tarlanın sahibi “o kazdı ve çevirdi” diyerek kral üzerine yemin ederse, günü geldiği zaman tarlanın sürücüsü, hasat (?) zamanında, mahsulü (danesini) ayıracak (harman dövecek) ve tahılı depoya yığacak. Tarla sahibine fazlasıyla tahılı geri verecek, şehirdeki bir tarlanın mahsulü karşılığı.....tarla sahibine verecektir.

§20

17.[šum-ma] aīlu (LÚ) i-na la-a eqli (A.ŠĀ)-šu

18.[.....]-ša it-ru-uh

19.[ta-hu-]ú-ma il-bi

20.[ku-dur]-ra ú-ka-ad-di-ir

[eqlum (A.ŠĀ) na-din]-me iq-bi

[ub-ta-e-ru]-ú-uš

[uk-ta-i-nu-ú]-uš

Eğer bir adam, kendi tarlası olmayan bir yerde.....hudut çevirirse, [hu]dud taşı dikerse “tarla hediye” derse, onu suçlayıp, ispat ederlerse.....

Tablet C+G

§1

Eksik ve Kırık

Kol.I.

§2

8.[šum-ma aīlu (LÚ) lu mār (DUMU) aīli (LÚ)] ù lu mar’at (DUMU.MÍ)

aīli (LÚ) ša ki-i kaspim (KÙ.BABBAR) ù ki-i [ša-par-ti] [i-na bīti (É)-šu us]-bu-ni a-na kaspim (KÙ.BABBAR) a-na aīli (LÚ) ša-ni-im-ma[id-din]

10.[ù ma-am-ma ša-nam]-ma ša i-na bīti (É)-šu us-bu-ni id-[din]

11.[ub-ta-e-ru-šu] i-na kaspi (KÙ.BABBAR)-šu qa-as-su e-el-[li]

12.[ki-i šīmi-(SĀM)-šu me-]hir-šu a-na bēli (EN) min-mu-ú id-dan

13.[i-na hattī (^{GIŠ}PA) i-]ma-hu-šu-šu 20 ūme (U₄.MEŠ) šī-par šarri (LUGAL) e-pa-aš

Eğer bir adam ister bir adamın oğlu ister bir adamın kızı olsun para karşılığı veya rehin olarak onu evinde oturtuyorsa, onu ikinci bir adama para karşılığında verirse (satarsa) veya evinde oturan herhangi ikinci bir adama verirse ve bu ispat edilirse, parasından eli kalkacak (alacak hakkı kalmayacak), onun karşılığını, kıymetine göre mülk sahibine verecektir.....sopa yiyecek, 20 gün süreyle kralın hizmetini yapacaktır.

§3

14.[šum-ma aīlu (LÚ) lu mār (DUMU) aīli (LÚ)]ù lu ma'rat (DUMU.MÍ) aīli (LÚ) ša ki-i kaspim (KÙ.BABBAR) ù ki-i ša-par-ti

15.[i-na bitī (É)-šu us-bu-ni]a-na māt (KUR) ša-ni-ti a-na kaspi (KÙ.BABBAR) id-dan

16.[ub-ta-e-ru-šu uk-]ta-i-nu-šu i-na kaspi (KÙ.BABBAR)-šu qa-as-su e-el-li

17.[ki-i šīmi (ŠAM)-šu me-hir-šu a-na] bēli (EN) min-mu-u id-da-an

18.[x i-na ^{GIŠ}hatti (^{GIŠ}PA) i]-ma-hu-šu-šu 40 UD.MES šī-par šarre (LUGAL) e-pa-aš

19.[šum-ma aīlu (LÚ) ša id-di-nu]-ni i-na māt (KUR) ša-ni-ti mi-it

20.[nap-ša-a-te ú-ma]al-la aēlu (LÚ) aš-šu-ra-ia-ú ù sinnistu(MÍ) aš-šu-ra-i-tum

21.[ša a-na šīm (ŠAM) ga-]me-ir la-qu-ú-ni a-na māt (KUR) ša-ni-ti [in-na-ad]-din

Eğer bir adam, para karşılığı veya rehin olarak evinde oturttuğu ister bir adamın oğlunu veya ister bir adamın kızını, başka bir memlekete para karşılığı verirse (satarsa) ve suçlanıp, ispat edilirse, parasından eli kalkacak (alacak hakkı kalmayacak), onun karşılığını kıymetine göre mal sahibine verecektir.....sopa atacaklar, 40 gün süreyle kralın hizmetini yapacak, vermiş olduğu adam, ikinci memlekette ölürse, can ödeyecektir. Tam fiyatı (parası) alınmış (ödenmiş) Assur'lu bir adam veya kadın, başka memlekete verilebilir.

§4

22.[šum-ma aīlu (LÚ) lu alpu (GUD) lu] imēru (ANŠE) lu sīsu (ANŠE.KUR.RA) ù lu min-ma la ú[-ma-am-šu]

23.[ša ki-i ša-par-ti i-na] bīti (É)-šu us-bu-ni a-na kaspim (KÙ.BABBAR) id-[din]

24.[ki-i šīmi (ŠAM)-šu ú-ma-ma]id-dan kaspam (KÙ.BABBAR) la ú-tar šum-ma ú-[ma-ma la id-din]

25.[i-na kaspi (KÙ.BABBAR)-šu qa-as-]su e-el-li bēlu (EN) min-mu-u ša[ú-ma-am-šu]

[i-na bēt (É) aīli (LÚ) us-]bu-ni ú-ma-am-su i-ša-bat ma-hi [ra-nu]

[ša-a ú-]ma-mi kaspi (KÙ.BABBAR)-šu i-na muhhi (MUH) ta-di-na-ni [i-šal-lim]

Eğer bir adam, kendinin olmayan, rehin olarak evinde bulundurduğu ister bir öküz, ister bir eşek, ister bir atı veya herhangi bir hayvanı, para karşılığında verirse (satarsa) , aynı değerinde bir hayvanı (hayvan sahibine) ödeyecektir. Gümüş (para) iade etmeyecektir. Fakat hayvan vermezse, paradan eli kalkacaktır (sattığı hayvan karşılığı aldığı parada hakkı olmayacaktır. Adamın evinde ahırlanan hayvanın sahibi ise hayvanını alacak, hayvanı satın alan (ise) parasını satıcıdan (geri) alacaktır.

Kol.II.

§5-7. Kırık

§8

3.[šum-ma aīlu (LÚ) lu] ú-ma-ma ù lu min-ma ša-nam-[ma]

4.[iš-ri-iq ub]-ta-e-ru-šu uk-ta-i-nu-[šu]

5.[X MA.NA] AN.NA id-dan 50 i-na hattu (^{GIŠ}PA) i-ma-hu-šu-[šu]

6.[X U₄.MEŠ] ši-par šarri (LUGAL)] e-pa-aš di-na an-ni-a (^{LÚ}Dİ.KU₅.MEŠ) (KUR) (?)

7.[i-din-nu šum-ma šarru (LUGAL)] ik-tal-da-ma šur-qa am-mar iš-ri-qu-ni

8.[a-na šim (ŠAM) ga-me-]ir e-a-ši ù ma-a-ad-ma ú-tar

9.[ù hi-ta ša-a]šarri (LUGAL) ki-i libbi (Š^{bi})-šu e-im-me-du-uš

Eğer bir adam, bir hayvanı veya herhangi bir şeyi çalarsa suçlanıp, ispat edilirse (mahkûm edilirse) [x MANA] kalay verecek (ona) 50 sopa vuracaklar [x gün kralın hizmetinde çalışacaktır]. Memleketin hakimleri bu hükmü [verdiler] Eğer krala ulaşırsa (mahkeme kral huzurunda olursa), çalınan şeyi çaldığı kadar az veya çok ödeyecek (ayrıca) kralın verdiği cezayı çekecektir.

§9

10.[šum-ma aīlu (LÚ) lu alpu (GUD)] lu immēra (UDU.NITA) min-ma šum-šu gab-ba qí-ip-ta

11.[ú-hal-liq-ma]a-na maš-ka-ti i-na ki-di ša-ak-na-at

12.[ù aīlu (LÚ)šu-ut]ša maš-ka-tum i-na bití (É)-šu ša-ak-nu-tu-[ni]

13.[a-na bēli (EN) min-mu-u] ša bití (É)-šu qí-pu-ni la iq-[bi]

14.[min-mu-u i-na qa-ti-]šu it-ta-aş-bat

15.[bēli(EN)-šu i-laq-qi] aīlu (LÚ) šu-ut šur-qa i-na-aş-[ši]

Eğer bir adam, emanet edilmiş olan bir öküz veya koçu veya bu cins şeyi yok ederse ve muhafaza için dışarda bir yere konulmuşsa, evinde bu hayvanları muhafaza eden bu adam, mal sahibine evinde sakladığını söylemezse ve bunlar elinde yakalanırsa, mal sahibi onu alacak, o adam hırsızlıktan sorumlu olacaktır.

§10

16.[šum-ma aīlu (LÚ) qí-ip-ta] ša tap-pa-i-šu ú-ta-tir

17.[il-ta-tar ub-ta-e-ru-]šu uk-ta-i-nu-šu

18.[šar-ra-aq] šu-ut ù hi-ta ša šarri (LUGAL)

19.[ki-i libbi (Š^{bi})-šu]e-im-mi-du-uš

Eğer bir adam, komşusunun emanetinin (değerini) arttırırsa yüksek gösterirse ve onu yazıyla tespit eder, suçlanıp, mahkûm edilirse o hırsızdır. Kralın istediği cezayı çekecektir.

Kanun Maddeleri

§ I, A I 1-7

Kol. I. 1. [x x x x x]x [x x x]

2. [x x x]x-t [um x x x]

3. [x]un [x x] x si ad x x

4. [aš-š]um [šar-rum m]i-ša-ra-am

Kral adaleti

5. [a-n]a ma-tim iš-ku-nu uš-[x x x]

Memlekette tesis ettiği için, serbesttir,

6. [LÚ]mu-ša-ad-di-nu a-[na x x]

mušaddinu⁵²

7. [ú-]ul i-ša-a[s-si]

Çağırmayacak (istekte bulunmayacaktır.)

§ 2 A I 8-17

8. [ša Š]E^{am} ù KÙ.BABBAR^a

tahıldan veya gümüşten

9. [a-na LÚ ak-k]a-di-i ù LÚ a-mu-ur-ri-i

bir Akkad'lıya veya bir Amurru'luya

10. [x x x x x m]áš ú-lú a-na me-el-qé-tim

x x x faizle veya ödünç olarak

11. [x x x x x]x a id-di-nu-ma

x x x verirse

12. [tu]p-pa-[am ú-še]-zi-bu

bir vesika tanzim ederse

13. aš-šum šar-rum mi-ša-ra-am

kral adaleti

14. a-na ma-tim iš-ku-nu

⁵² mušaddinu: zorla alan, toplayan,mültezim(?)

memlekette tesis ettiği için

15. *tup-pa-šu he-pí*

tableti kırıktır (geçerli değildir)

16. *še^{am} ú KÚ.BABBAR a-na pí-i tup-pi-ma*

arpa ve gümüş, tablet sebebiyle (tablete dayanarak)

17. *ú-ul ú-ša-ad-da-an*

verdirilmeyecektir

§ 3, A II 1-9

Kol. II. 1. *šum-ma ÍTU DÍRÍG ŠE-GUR₁₀.KUD u₄ 2.KAM*

Eğer, artık ay (-ın) (hasad ayı, 13. ay) 2. gün(ün)de

2. *.MU Am-mi-di-ta-na LUGAL.E*

Ammi-ditana'nın kral olduğu yıl,

3. *BÀD.DA UDÍNÍM^{KI}.A dam-qí-i-lí-šu-ke₄*

Damgi-ilišu udinim surunu tahrib ettiği (yıl)da

4. *ÍN.DÚ.ÀM BI-ÍN.GUL-LA*

5. *iš-ni(!)-ma ú-ša-ad-di-in*

ikinci defa geri istenirse borç alan kimse alacaklısına verecektir

6. *[x x x x x]-du-tim*

7. *[x x x x x-k]u-nu*

8. *[x x x x x-q]ú-ú*

9. *[x x x x x-a]r*

§ 4, A II 10-26

10. *[x x x x x]-šu*

11-19 kırık

20. *[x x x x x] si[x x x]*

21. *[x x x x x] x [x x x]*

22. *[x x x x x]x[x x x]*

23. *[lú mu-ša-ad-di]nu-um a-na l[ú ak-ka-di-i]*

mušaddinu, Akkad'lıya

24. *[ù L]Ú a-mu-ur-ri-i x[x x]*

veya Amurru'luya x x

25. [ú-]ul i-ša-a[s-sí]

istekte bulunmayacaktır

26. i-ša-as-sí-ma i-ma-a-[at]

bulunursa ölecektir

§ 5, A II 27-44; B Öy. I 1-6 “A”

27. [šum-]ma LÚ ŠE ù KÙ.BABBAR a-na UR₅.RA id-di[in]

Eğer bir adam tahıl veya gümüşü (faizli) borç olarak verirse

28. ù tup-pa-am ú-še-zi-ib

ve vesika tanzim ettirirse

29. tup-pa-am i-na qá-ti-šu

fakat vesikayı elinde

30. [uk-ti]-il-ma a-na UR₅.RA ù me-el-qé-tim

alıkoyup, “borç ve melqētum⁵³

31. [ú-l]a-mi ad-di-in

olarak kat’iyen vermedim,

32. Š[E ù]KÙ.BABBAR ša ad-di-na-kum

sana verdiğim tahıl ve gümüşü

33. a-na ši-mi a-na ta-ad-mi-iq-tim

satış fiatı karşılığı veya faizsiz ödünç, olarak

34. ú-lu a-na i-d[i-i]m š[a]-n[i]-i[m]-m[a]

başka bir sebep için verdim derse,

35. ad-di-in [i]q-[t]a-bi

tabletini muhtevasına göre

36. LÚ ŠE ù KÙ.BABBAR it-ti DAM-GÀR il-qú-ú

Tüccardan gümüş ve tahılı alan adam

37. LÚ.MEŠ ši-bi-šu ša pí-i tup-pi

vereni inkar eden, şahitler

38. ša na-di-na-nu-um ik-ki-ru

getirecek, tanrının önünde ifade verecekler

39. ú-ub-ba-lam ma-har DĠNGĠR i-qá-ab-bu-ma

⁵³ melqētum: faiz karşılığında ödünç olarak verilen borç.

B Öy. I 1. ma-har DĠNGĠR i-qá-ab-bu-ma

tableti inkar ettiği için

40. aš-šum tup-pa-šu ú-wu-ú

B 2' [aš-š]um tup-pa-šu ú-wu-ú

ve sözleri inkar ettiği için

41. ù a-wa-tam ik-ki-ru

B 3' ù a-wa-tam ik-ki-ru

altı katını ödeyecektir

42. 6-iš i-na-ad-di-in

B 4' [še]-iš-še-iš i-na-ad-di-in

eğer mükellefiyetini yerine getirmeğe

43. šum-ma pí-ha-az-zu a-pa-la-am

B 5' [šum-m]a pí-ha-a[z]-zu a-pa-lam

gücü yetmiyorsa

44. la i-li-i i-ma-a-at B 6' [la i-l]i-i i-mu-a-at [ölecektir]

§ 6, A III 1-6; B Öy. I 7-12 “B”

Kol. III. 1. LÚ ak-ka-du-ú ù LÚ a-mu-ur-ru-ú B 7. [LÚ]ak-ka-du-ú ù a-mu-ru-ú 2. ša ŠE^{am} KÙ.BABBAR ù bi-ša-am B 8. ša ŠE^{am} KÙ.BABBAR ù bi-ša-am 3. a-na ši-mi-im a-na KASKAL a-na TAB.BA B 9. a-na ši-mi a-na KASKAL a-na TAB.BA 4. ù ta-ad-mi-iq-tim il-q[ú]-ú B 10. [ù ta-ad]mi-iq-tim il-qu-ú 5. tup-pa-šu ú-úl ih-he-ep-pí B 11. [tup-pa-š]u u-ul ih-he-ep-pí 6. a-na pí-i ri-ik-sa-ti-šu i-na-ad-di-in B 12. [a-na pí-i ri-ik]-sa-ti-šu i-na-ad-di-in

Tahıl, gümüş veya malı satın almak için yol (parası) olarak (bir yere giderken yapacağı masrafların karşılığı olarak) veya ortaklık olarak faizsiz borç alan bir Akkad'lı veya Amurru'lunun tanzim ettiği tablet (vesika) kırılmayacak (bu ferman sebebiyle iptal edilmeyecektir). Bu sözleşme dolayısıyla (borcunu) ödeyecektir.

§ 7, A III 7-20; B Öy. I 13-18 § “B₁”

7. ša ŠE^{am} KÙ.BABBAR ù bi-ša-am 8. B 13. [x x x x] ù bi-ša-am a-na ši-mi-im a-na KASKAL a-na TAB.BA a-na ta-ad-mi-iq-tim B 14. [x x]x x[x x] x [a-n]a TAB.BA 15. [x x x x x]-iq-tim 9. a-na LÚ ak-ka-di-i ù LÚ a-mu-ur-ri-i B 16. [x x]x x x[x x x x x] 10. id-di-nu-ma ka-ni-kam ú-še-zi-bu B 17. [id-di-]nu-ma[.....] 11. i-na ka-ni-ki-šu ša ú-še-zi-bu B 18. [i-na ka-ni]-k [i-šu.....] 12. [h]a-da-an-šu i-it-ti-iq-ma 13. [KÙ.] BABBAR MÁŠ i-ra-aš-ši 14. [DAM].GÁR ú-ša-aš-te₄-ru 15. [ú-lu ri-i]k-sa-tim wa-at-ra-tim ú-ra-ak-ki-su 16. [a-na pí-i ri-i]k-sa-tim u-ul ú-ta-ar 17. [ŠE^{am} ù K]Ù.BABBAR ša il-qú-ú 18. [x x x x] ú-ta-ar 19. [ù ri-ik-sa]-tum a-na LÚ ak-ka-di-i 20. [ù LÚ a-mu-ur-ri-]i wu-uš-šu-ra

Tahıl, gümüş veya malı satış fiyatına, yol (parası) (yapacağı masraflar karşılığı) veya ortaklık (sermayesi) olarak bir Akkad'lıya veya bir Amurru'luya veren ve

mühürlü belge tanzim ettiren (kimse), tanzim ettirdiği belgesinde süresini aşarsa, gümüş faiz getirecektir. Tüccar -bu ibareyi- yazdırırsa veya ilave bir anlaşma yaparsa, bu anlaşmaya göre (borcunu) döndürmeyecek (vermeyecek), aldığı parayı, gümüşü (geri) verecek fakat (ilave) anlaşmalardan Akkad'lı ve Amurru'lu serbesttir (kurtulmuştur)

§ 8, A III 21-31

21. [x x x x] GAL a-na KÁ.DİNGİR.RA^{KI} 22. [x x x x K]AR BAR.Zİ-PA^{KI}
23. [x x x x K]AR Ī.SĪ.ĪN.NA^{KI} 24. [x x x x]KAR LARSA^{KI} 25. [Ī-DA-MA-RA]-AZ^{KI}
KAR MURGU^{KI} 26. x x x-]súm^{KI} KAR ši-tu-ul-lum^{KI} 27. [x x] x.HĪ.A x [x x] x mi-ši-il
ki-s[i]-i[m] 28. ši-mu-um i-na É.GAL in-na-ad-di-nu-šu-x-x 29. mi-iš-lum ú-m[a-a]-l-
lu-ú 30. i-na ši-mi-im ki-ma K[Ī-LA]M a-lim-ma 31. i-na É.GAL in-na-[ad-di]-in-šu-
nu-ši

Babil.....ticaret merkezi Borsippa.....ticaret merkezi İsin.....ticaret merkezi
Larsa, ticaret merkezi Ida-maraz, ticaret merkezi Malgu.....Şitullum.....iş[sermaye-]sinin yarısı, sarayda satış fiyatı olarak onlara verilecektir. Yarısını (kendisi) tamamlayacaktır. Şehrin rayiç fiyatına göre, satış fiyatından sarayda onlara verilecektir.

§ 9, A III 32-IV II

32. šum-ma DAM.GÁR ša ši-[ma]-a[m] [š]a É.GAL i-pa-aš-ša-ru 33. i-na
LÁL.HĪ.A [n]a-ši GÚ.UN 34. a-na ki-ma ši-mi-im ša i-na É.GAL il-qu-u 35. ka-ni-
kam a-na É.GAL i-zi-bu 36. ú ka-ni-ik na-ši GÚ-UN il-qé-e-ma 37. ši-mu-um ša pí-i
ka-ni-ki-šu 38. i-na É.GAL la in-na-di-in-šu 39. ú-lu it-ti na-ši GÚ.UN la il-qé-e 40.
aš-šum šar-rum LÁL.HĪ.A na-ši GÚ.U[N] 41. ú-wa-aš-še-ru

Kol. IV. 1. DAM.GÁR šu ma-har DĪNGİR mi-im-ma 2. ša pí-i ka-ni-ki an-ni-
im 3. it-ti na-ši GÚ.UN la la-qí-a-ku 4. ú-ub-ba-am-ma iš-tu ú-te-eb-bi-bu 5. ka-ni-
ik na-ši GÚ.UN ú-ub-ba-lam 6. uš-ta-at-tu-ú uš-ta-ha-ar-ra-šú-ma 7. i-na ši-mi-im
ša pí-i ka-ni-ki 8. ša DAM.GÁR a-na É.GAL i-zi-bu 9. ma-la pí-i ka-ni-ki ša na-ši
GÚ.UN 10. a-na DAM-GÁR i-zu-bu 11. [a-]na [DAM-]GÁR ú-wa-aš-ša-ru

Sarayın satılık malını satan bir tüccar, bir vergi yükümlüsünün (işlediği topraktan devlete hisse (vergi) veren) bakiye borçlarına mahsuben, sanki saraydan satılık mal almış gibi, saraya mühürlü bir vesika tanzim ederse ve vergi mükellefinin mühürlü vesikasını alırsa, bu vesikanın içindekilerine göre satılık mal ona verilmezse veya kral vergi mükellefinin vergi borçlarını affettiği için, o da ona bir şey vermezse, bu tüccar tanrı önünde “bu vesikaya göre vergi yükümlüsünden hiçbir şey almadım” diye (yemin edecek), temize çıkacaktır. (bu yeminle) temize çıktıktan sonra vergi yükümlüsünün vesikasını ortaya getirecek, bir araya gelecekler, yeniden hesaplaşacaklardır. Tüccarın saraya düzenlediği vesikanın muhtevasına göre satılık maldan, vergi yükümlüsünün tüccara düzenlediği vesika muhtevasına göre, vergi yükümlüsünün vermesi gereken kadar muafır.

§ 10, A IV 12-25

12. Š[U].S[I.]G ma-tim ša i-na qá-ti SĪPAD ÁB.GUD.HĪ.A 13. S[ĪPAD
GANAM.]JUDU.HĪ.A SĪPAD ÛZ.HĪ.A 14. ša É.[GA]L ma-har DĪNGİR x[x x x x] 15.
i-ma-ah-ha-r[u-ma] 16. a-na 1 ÁB RI.RI.GA 1 x[x ga]-du KUŠ 17. a-na 1 GANAM
RI.RI.GA ĪGĪ 6[GÁL]x ŠE ga-du KUŠ 18. ù 2/3 ma-na 5[GĪN S]ĪG 19. a-na 1[Û]Z

RI.RI.G[A ĠĠ X] GÁL x x ga-du KUŠ 20. ù 2/3 ma-[na SÍG ÚZ 21. a-na É.GAL i-[na-ad-di]-nu 22. aš-šum šar-rum m[i-ša-ra-am] a-na ma-tim iš-ku-nu 23. [LÁL.HÍ.A-šu-n]u ú-[ul uš-ta]-ad-da-na 24. [x x x] x šu [x x Š]U.SI.IG ma-tim 25. [x x] x x [x x]x-tim ú-ul um-ta-al-lu-ú

Saraya ait keçi, koyun, sığır çobanlarının elinde olan memleketin.....-si, yemin ederek....kabul edeceklerdir. Her bir inek ölüsü için....derisi ile birlikte tahıl ve 2/3 mana 5 şekel yün, her bir keçi ölüsü için....derisi ile birlikte 2/3 mana keçi yünü saraya vereceklerdir. Kral memlekette adaleti tesis ettiği için (af ilan ettiği için) bunların bakayası alınmayacaktır. Memleketin-si.....doldurulmayacaktır.

§ 11, A IV 26-29; B Ay. I 1-2 “C”

26. [LÁL.HÍ].A LÚ ba-a[b-bi]-li 27. ša a-na LÚ mu-ša-[ad-d]i-nim 28. a-na šu-ud-du-nim n[a-a]d-nu B Ay. I 1.[a-na šu-ud-d]u-nim na-ad[nu] 29. ú-uš-šu-ur ú-[ul uš]-ta-ad-da-an B 2.[uš-š]u-ur ú-ul uš-ta-ad-da-an

Bir mušaddinum'un (vergi toplayanın) tahsil etmesi için görevlendirdiği bir hamalın bakaya borcu affedilmiştir. Zorla alınmayacaktır.

§ 12, A IV 30-35; B Ay. I 3-7 “D”

30. LÁL.HÍ.A ŠE^e ši-ib-šim B 3'. [LÁ]L.DÚ ŠE^e ši-ib-šim 31. ù LÁL.HÍ.A ŠE^e ba-ma-tim ša su-hu-um^{KI} B 4'. ù ŠE^e ba-ma-tim ša su-hu-um^{KI} 32. aš-šum šar-rum mi-ša-ra-am a-na ma-tim 33. iš-ku-nu B 5'. aš-šum šar-rum mi-ša-ra-am a-na ma-tim iš-ku-nu 34. ú-uš-šu-ur u-u[l u]š-ta-ad-da-an 35. a-na É.HÍ.A su-hu-um^{KI} u-ul iš-ša-ás-si B 7. a-na É.HÍ.A ERÍM su-hu-um ú-ul i-ša-ás-si

Kira karşılığı tahıl olarak ödenen bakiye borçlar ve Suhum* (bir yer adı) sırtlarının tahıl bakiye borçları, kral memlekette adaleti tesis ettiği için affedilmiştir, tahsil edilmeyecektir. Suhum'un evlerine çağırı olmayacaktır.

§ 13, A IV 36-V 4;

36. [ZAG].HA ša G[Ú].U[N A.ŠÀ Š]E.GÍŠ.Ì ù še-eh-he-er-tam 37. [š]a na-ši GÚ.UN x[x]ra-bi-i 38. LÚ mu-uš-ke-nim AGA.UŠ ŠU.[HA] 39. ù il-ki-im a-hi-im ša K[Á.]DÍ[NGÍR.R]A^{KI} 40. ù na-we-šu im-ma-ak-ku-su

V

1.aš-šum šar-rum mi-ša-ra-am a-na ma-tim iš-ku-nu 2. ú-uš-šu-ur u-ul im-ma-ak-ku-ús 3. ŠE^e ši-mi-im ù ta-ak-ši-tim 4. ki-ma mi-ki-is la-bi-ir-tim im-ma-ak-ku-ús

Babil ve çevresinin yabancı tımar sahipleri, balıkçılar, askerler, muškēnum'lar ve devletten toprak kiralayanların tahıl, susam yağı ve ufak tefek mahsullerini kendileri ile paylaşan paylaştırıcı, kral memlekette adaleti tesis ettiği için serbest bırakılmıştır. Paylaştırılmayacaktır. Satılık ve iş için kullanılan tahıl, eski usule göre bölüşülecektir.

§ 14, A V 5-10; B Ay. I 8-13 “E”

5. SAL.LÚ.DIN.NA na-we-e B 8. SAL.LÚ.DIN.NA na-me-e 6. ša KÚ.BABBAR ŠE^e LÚ.DIN.NA a-na É.GAL 7. i-ša-aq-qá-lu aš-šum šar-rum mi-ša-ra-am 8. a-na ma-tim iš-ku-nu B 9. ša ŠE^{am} ù KÚ.BABBAR LÚ.DIN.NA B 10. a-na É.GAL i-ša-aq-qá-lu B 11. aš-šum šar-rum mi-ša-ra-am a-na ma-tim iš-ku-nu 9. a-na LÁL.HÍ.A-šu-

nu LÚ mu-ša-ad-di-nu B 12. a-na LAL.DÚ-šu-nu LÚ mu-ša-ad-di-nu 10. ú-ul i-ša-ás-si B 13. ú-ul i-ša-ás-si

(Meyhanecinin) saraya olan gümüş ve arpa sorumluluğunu ödemesi gereken, şehir dışında bulunan bir meyhaneci kadın, kral memlekette adaleti tesis ettiği için, muşaddinum (onun) bakiye borçlarını istemeyecektir.

§ 15, A V 11-13; B Rs. I 14-15 “F”

11. SAL.LÚ.DIN.NA ša KAŠ ù ŠE^{am} i-qí-pu B 14. SAL.LÚ.DIN.NA ša kaš ù še^{am} i-qí-pu 12. mi-im-ma ša i-qí-pu 13. ú-ul ú-ša-ad-da-an B 15. mi-im-ma ša i-qí-pu ú-ul ú-ša-ad-da-an

Bira ve tahılı borç veren biracı kadın, ne borç verdiyse (borç verdiklerinin hiçbirini) istemeyecektir.

§ 16, A V 14-16

14. SAL.LÚ.DIN.NA ù DAM.GÁR 15. [š]a NA₄ku-nu-u[k x l]a ki-it-tim 16. [x x x x] x [x x x] x i-ma-a-a[t]

Bir meyhaneci kadın ve bir tüccar, doğru olmayan (sahte) bir mühür.....ölecektir.

§ 17, A V 17-24

17. [AGA.UŠ ù Š]U.HA 18. [ša x x x x x x] MU 3.KAM ú-še-šu-u 19. [x x x x x x-tim] ú-ul i-il-la-ak 20. [x x x-t]im an-ni-tim 21. [aš-šum šar-ru]m mi-ša-ra-am a-n[a ma-]tim 22. [iš-ku-n]u ki-ma mi-ki-is a-l[i-š]u 23. [x x] ša-lu-uš ú-lu mi-iš-l[a x] 24. [AGA.U]Š ù ŠU.HA i-na-ad-d[i-in]

Üç yıl için.....kiralayan asker veya balıkçı, (mükellefiyetlerini) yerine getirmediyse o yıl, kral memlekette adaleti tesis ettiği için, (bulunduğu) şehrin bölüşme ölçülerine göre 1/3 veya yarısını asker veya balıkçıya verecektir.

§ 18, A V 25-35

25. [šum-ma DU]MU nu-um-hi-a DUMU e-mu-ut-ba-l[um^{KI}] 26. [DUMU i-da] ma-ra-az^{KI} DUMU UNU^{KI} 27. [DUMU I-SÍ-Í]N-NA^{KI} DUMU KÍ-SURRA^{KI} 28. [DUMU MURGU^K]i i-il-tum i-il-šu-ma 29. [pa-ga-a]r-šu aš-ša-az-zu 30. [ú-lu x x-su a-na KÚ.BABBAR a-na ki-iš-ša-tim 31. [ú-lu a-na ma-an-za-z]a-ni 32. [x x x aš-šum šar-rum m]i-ša-ra-am 33. [a-na ma-tim iš-k]u-nu 34. [uš-šu-]ur an-d[u-ra-a]r-šu 35. [ša-]ki-in

Eğer bir Numhia'lı, bir Emut-balum'lu, bir İda-maraz'lı, bir Uruk'lu, bir İsin'li, bir Kisura'lı veya bir Malgum'lu hür adam, bir borçla yükümlü ise ve (bundan dolayı) kendisini, karısını veya [çocuklarını] gümüş (para) için, hizmete ve hizmetkarlığa vermiş ise, kral memlekette adaleti tesis ettiği için, serbesttir. Özgürlüğü (tekrar) verilir.

§ 19, A V 36-VI 9; B Rs. II 1-3 “G”

36. [šum-ma] GEME ARAD wi-li-[id] É [ša] 37. [DUMU nu-um]-hi-a DUMU e-mu-ut-ba-lum^{KI} 38. [DUMU i-d]a-ma-ra-az^{KI} DUMU UNU^{KI} 39. [DUMU I]-SÍ-ÍN-NA^{KI} DUMU KÍ-SUR-RA^{KI}

Kol. VI 1. DUMU MURGU^K[I x x x x x]

2. *ša ši-i[m] x [x x x x]* 3. *[a-na KÙ]. BABBAR in-n[a-di-in]* 4. *[ú-l]u a-na ki-iš-ša-tim*
5. *ik-ka-ši-išB1.[.....]x6.[ú-l]ua-nam[a-an-]za-za-ni7.in-ne-zi-ib*
B2. *[.....n]e-zi-ib* 8. *[an-]du-ra-ar-[šu]* 9. *[ú-u]l iš-ša-a[k-k]a-an* B
3. *[.....] iš-ša-ka-an*

Eğer Numhia'lı, Emut-balum'lu, İda-maraz'lı, Uruk'lu, İsin'li, Kisura'lı veya Malgum'lu hür bir adamın evinde doğan bir erkek veya kadın köle, gümüş için verilmişse (satılmışsa) veya hizmete verilmişse.....veya hizmetkarlığa bırakılmışsa özgürlüğü verilmeyecektir.

§ 20, A VI 10-18; B Ay. II 4-10 “H”

10. *[LÚ r]a-i-ba-nu GÌR.ARAD[ma-]tim* B 4. *[.....]ARAD ma-tim* 11. *[ša a-na É AGA-UŠ]ù ŠU.HA* B 5. *[ša a-na É AGA.UŠ]ù ŠU.HA* 12. *[Š]E^{am} KÙ.BABBAR ù SÍG* B 6. *[ŠE^{am} KÙ.BABBAR] ù SÍG* 13. *a-na e-še-di-im* 14. *ù ši-ip-ri-im e-p[é-š]i-im* 15. *i-na e-mu-qí-im i-na-a[d-di]nu* B 7. *[a-na e-še-di-im]ù ši-ip-ri-im* B 8. *[e-pé-ši-im...]x x i-na-ad-di-nu* 16. *i-ma-a-[at]* 17. *[AGA.U]Š ù ŠU.HA* B 9. *[.....AGA.U]Š ù ŠU.HA* 18. *[x x x š]a i[d-x x x]* B 10. *[mi-im-ma ša id-di]nu-šum i-tab-ba-al*

Eğer bir rabiānu veya bir vali, bir asker veya bir balıkçının evine (kendisi için) hasat veya bir iş yaptırmak üzere zorla tahıl, gümüş veya yün verirse ve ölürse, asker veya balıkçı.....olan, kendisine verilenleri muhafaza edecektir (geri vermeyecektir.)

EK I: Çivi Yazılı Kanun Maddelerinin Modern Hukuk Dallarına Ayırtıldığı Özgün Liste (I)

Kişiler Hukuku					
Urakagina Adaletnamesi	Ur Nammu Kanunları	Ana-İtüşu Kanunları	Lipit-İştar Kanunları	Eşnunna Kanunları	Hammurabi Kanunları
Sütun V-1,3 / V-4,21 / V-22 Sütun VI-3 Sütun VII-5,11 / VII-12,16 Sütun IX-22,25 Sütun XI-11,13 / 14,16 / 17,19 Sütun XII-13,22 / 23,28	Altı-114,124 Altı-162,168 Altı-169,170 Altı-30,39 / 40,51 Madde: 4 / 5 / 17 / 25	Kol IV-13,23	Kol II-1,15 Kol VII-Madde: (§) 3 Kol XIII- (§) 12 / 14 Kol XIV- (§) 16 Kol XV- (§) 22	Madde: (§) 9 / 12 / 15 / 22 - 24 / 31 / 33 - 35 / 40 - 41 / 49 - 52 / 55 / 57	Madde: (§) 7 / 8 / 15 / 16 - 18 / 20 / 26 - 27 / 30 / 34 / 36 / 38 / 40 / 108 / 110 - 111 / 118 - 127 / 137 / 140 / 144 - 146 / 175 - 176 / 178 - 179 / 181 / 198 / 201 / 204 / 208 / 211 / 216 / 219 / 222 / 281
					Orta Assur Kanunları Madde: (§) 2 - 8 / 21 / 37 Tablet A-Madde: (§) 6 - 7 / 13 / 16 - 20 - 38 / 40 - 41 / 44 / 50 - 53
					Ammi Şaduqa Fermanı
Aile Hukuku					
Urakagina Adaletnamesi	Ur Nammu Kanunları	Ana-İtüşu Kanunları	Lipit-İştar Kanunları	Eşnunna Kanunları	Hammurabi Kanunları
	Madde: 5 / 7 / 9 / 10 / 11 / 15	Levha VII, Kol III / Kol IV-1,7 Kol IV-8,12	Madde: (§) 22 / 27-30 / 32	Madde: (§) 17 / 18 / 25 / 27 / 28 29 / 30 / 32 / 35 / 59	Madde: (§) 128 - 139 / 141 - 149 / 151 / 153 - 161 / 163 - 164 / 168 / 171 / 175 - 177 / 184 - 195
					Orta Assur Kanunları Tablet A-Madde: (§) 2 / 3 / 5 / 13 - 18 / 22 - 24 / 27 / 29 - 39 / 41 / 43 / 45 - 46 / 50 / 55 / 59
					Ammi Şaduqa Fermanı
Miras Hukuku					
Urakagina Adaletnamesi	Ur Nammu Kanunları	Ana-İtüşu Kanunları	Lipit-İştar Kanunları	Eşnunna Kanunları	Hammurabi Kanunları
	Madde: 5	Levha VII, Kol III-34,39	Madde: (§) 21 / 22 / 24 - 27 / 31-32	Madde: (§) 16 / 17 / 18 / 38	Madde: (§) 137 / 150 / 162 / 165 - 184
					Orta Assur Kanunları Tablet A-Madde: (§) 25 / 26 / 28 / 29 / 41 / Tablet B-Madde: (§) 1 / 2 / 3 / 4
					Ammi Şaduqa Fermanı
Mülkiyet / Eşya (Köle) Hukuku					
Urakagina Adaletnamesi	Ur Nammu Kanunları	Ana-İtüşu Kanunları	Lipit-İştar Kanunları	Eşnunna Kanunları	Hammurabi Kanunları
Sütun I-6,10 Sütun II-1,3 / 4,6 / 14 Sütun III-1 / 4,6 / 7,8 / 9,10 Sütun IV-9,10 Sütun V-22 Sütun VI-3 / 1,12 / 17,24 / Sütun VII-26,28 Sütun IX-7,11 / 12,16 / 17,21 Sütun XI-20,24... / 32,34...	Altı-31,42 Altı-87,92 Altı-114,124 Madde: 8 / 17 / 24 / 25 / 30 / 31 / 32	Kol IV-13,23	Madde: (§) 8-15 / 18 / 34-37	Madde: (§) 4 / 5 / 6 / 22 / 23 / 31 / 33 / 34 / 35 / 36 / 37 / 39 / 40 / 49 / 51 / 52 / 53 / 54 / 57 / 58	Madde: (§) 7 / 9-12 / 16-21 / 25- 32 / 35-50 / 53-64 / 66-69 / 112 / 118 / 119 / 125-126 / 146-147 / 205 / 213-214 / 219-220 / 225 / 229 / 231-233 / 236-241 / 243-253 / 255 / 263 / 265-272 / 276-282
					Orta Assur Kanunları Tablet A-Madde: (§) 4 / 6 Tablet B- Madde: (§) 6 - 10 / 12 - 15 / 17 - 20 Tablet C-G- Madde: (§) 4 / 9
					Ammi Şaduqa Fermanı
Borçlar Hukuku					
Urakagina Adaletnamesi	Ur Nammu Kanunları	Ana-İtüşu Kanunları	Lipit-İştar Kanunları	Eşnunna Kanunları	Hammurabi Kanunları
Sütun XII-13,22	Madde: 24 / 29 / 30	Assur Nüshası- Kol III-1,19	Madde: (§) 10-16 / 34-37	Madde: 1-6 / 10 / 14 / 16 / 19 / 20 24 / 36-37 / 54-55 / 57	Madde: (§) 12 / 38-39 / 45 / 48 / 53-59 / 62-65 / 68-6 / 70-72 / 74 / 98 / 112 - 117 / 119-126 / 151-152 / 198-199 / 206-209 / 211-214 / 217 / 219-220 / 223-225 / 228 / 231-232 / 234-238 / 240 / 244-249 / 251-256 / 261 / 263 - 272 / 275- 277 / 281
					Orta Assur Kanunları Tablet A-Madde: (§) 19 / 21-22 / 48 Tablet B-Madde: (§) 7-9 Tablet C + G Madde: (§) 2-4
					Ammi Şaduqa Fermanı
Açıklama: (-) işaretiyle belirtilen madde numara aralıkları, ardaşık olarak diğer tüm maddeleri de kapsar. Örn. 1-6 = 1 / 2 / 3 / 4 / 5 ve 6. maddeleri içerir.					

EK I: Çivi Yazılı Kanun Maddelerinin Modern Hukuk Dallarına Ayırtlandığı Özgün Liste (II)

Ticaret Hukuku						
Urakına Adaletnamesi	Ur Nammu Kanunları	Ana-İtüşü Kanunları	Lipit-İştär Kanunları	Eşnunna Kanunları	Hammurabi Kanunları	Orta Assur Kanunları
! AIİ-87,92 AIIİ-114,124 AIV-150,161		!	!	Madde: (s) 7-8 / 11 / 15 / 41	Madde: (s) 49-52 / 66 / 72 e-75 e / 99-108 / 110-111 / 273-274 / 257-258	! Madde: (s) 7-9 / 14-16
İdare Hukuku						
Urakına Adaletnamesi	Ur Nammu Kanunları	Ana-İtüşü Kanunları	Lipit-İştär Kanunları	Eşnunna Kanunları	Hammurabi Kanunları	Orta Assur Kanunları
Sütun I- 6,11 Sütun II- 3 / 4,6 / 7,13 / 14 Sütun III- 1 Sütun VIII- 7,13 / 14,16 / 17,20 / 21,23 / 24,27 / 28 Sütun IX- 1 / 2,6 / 22,25 / Sütun X- 14,15 Sütun XI- 11,13 Sütun XII- 13,22 / 23,28 / 29-38 / 39,44	AI-1,30 / 31,42 AII-104,113 / 114,124 / 125, 134 / 135 AIV- 149 / 150,161 / 162,168 / 169,170 CI-1,10 / 11,21 / 22 CII-29 / 30,39 / 40,51	!	Kol I: 20-37 Kol I: 38-55 Kol II: 1-15 Kol XIX: 6-17	Madde: (s) 50	Prolog ve Epilog tümü Madde: 6 / 8 / 24 / 26-27 / 32 / 37 / 18 Tablet B-Madde: (s) 6 / 10 / 14-15 Tablet C + G-Madde : (s) 10	Madde: (s) 13 / 17-18 / 20
Ceza Hukuku						
Urakına Adaletnamesi	Ur Nammu Kanunları	Ana-İtüşü Kanunları	Lipit-İştär Kanunları	Eşnunna Kanunları	Hammurabi Kanunları	Orta Assur Kanunları
Sütun XII- 13,22	Madde: 1-3 / 6-7 / 13-14 / 18-22 / 28-29	Kol IV- 1,7	Madde: (s) 9 / 10/ 17	Madde: (s) 12-13 / 26 / 28 / 40 / 42-47 / 56 / 58	Madde: (s) 1-11 / 13-16 / 19 / 21 / 23 / 25-26 / 33-34 / 116 / 124-125 / 127 / 129-130 / 132-134 / 143 / 153-155 / 157-158 / 194-213 / 215 / 218-222 / 226-227 / 229-230 / 253 / 259-260	Tablet A-Madde: (s) 1-5 / 7-10 / 12-13 / 15 / 18-21 / 23 / 40 / 47 / 50-53 / 58 Tablet B-Madde: (s) 14-15 Tablet C + G-Madde : (s) 2-3 / 8-10
Yargılama Hukuku						
Urakına Adaletnamesi	Ur Nammu Kanunları	Ana-İtüşü Kanunları	Lipit-İştär Kanunları	Eşnunna Kanunları	Hammurabi Kanunları	Orta Assur Kanunları
Sütun VIII- 28 Sütun IX- 1	Madde:13	!	Madde: (s) 30	Madde: (s) 37 / 48 / 58	Madde: (s) 5 / 13 / 23 / 98 / 103 / 127 / 131 / 168 / 172 / 177 / 206 / 249 / 266	Tablet A-Madde: (s) 1 / 15 / 40 / 45 / 47 / 57 Tablet B-Madde: (s) 6 / 8 / 17 Tablet C + G-Madde : (s) 8 / 10
Toprak Hukuku						
Urakına Adaletnamesi	Ur Nammu Kanunları	Ana-İtüşü Kanunları	Lipit-İştär Kanunları	Eşnunna Kanunları	Hammurabi Kanunları	Orta Assur Kanunları
Sütun IX- 7,11 / 12,16	Madde: 30-32	!	Madde: (s) 8 / 11	!	Madde: (s) 27-31 / 37-38 / 40 / 42-44 / 46-47 / 53 / 55-56 / 67-68	Tablet A-Madde: (s) 45 Tablet B-Madde: (s) 4 / 8 / 12-14 / 17-20
Açıklama: (-) İşaretiyle belirtilen madde numara aralıkları, ardaşık olarak aradaki diğer tüm maddeleri de kapsar. Örn. 1-6 = 1 / 2 / 3 / 4 / 5 ve 6. maddeleri içerir.						